

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІНФРАСТРУКТУРИ ТА ТЕХНОЛОГІЙ
ІНСТИТУТ УПРАВЛІННЯ, ТЕХНОЛОГІЙ ТА ПРАВА
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

**СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ
РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ НАУКИ
УКРАЇНИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ**
Всеукраїнська науково-практична конференція для
студентів та аспірантів

28 жовтня 2021 року

Київ-2021

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІНФРАСТРУКТУРИ ТА ТЕХНОЛОГІЙ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНОЇ ОХОРОНИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМ.ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ВАДИМА ГЕТЬМАНА
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПРИВАТНОГО ПРАВА І
ПІДПРИЄМНИЦТВА
ІМЕНІ АКАДЕМІКА Ф.Г. БУРЧАКА НАПР УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ ТУРИЗМУ ТА ГОТЕЛЬНОГО
ГОСПОДАРСТВА
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ
СПРАВ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТРАНСПОРТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО
ПВНЗ «АКАДЕМІЯ РЕКРЕАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ І ПРАВА»
КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТУРИЗМУ, ЕКОНОМІКИ І ПРАВА
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА
АКАДЕМІЯ ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНИХ ВІДНОСИН І ТУРИЗМУ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТОРГОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ГУМАНІТАРНИЙ ІНСТИТУТ ТАВРІЙСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ В.І. ВЕРНАДСЬКОГО
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТЕХНОЛОГІЙ ТА
ДИЗАЙНУ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО
МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

**СУЧАСНИЙ СТАН ТА
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
ПРАВОВОЇ НАУКИ УКРАЇНИ В
УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ**

**Всеукраїнська науково-практична конференція для
студентів та аспірантів**

28 жовтня 2021 року

Київ-2021

ОРГКОМІТЕТ

Добкіна К.Р., декан Юридичного факультету ІУТП ДУІТ, доктор юридичних наук, доцент;

Новосельська І.В., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри «Цивільного права»;

Мусієнко В.В., завідувач кафедри «Цивільного права», кандидат юридичних наук, доцент;

Осадчий В.І., завідувач кафедри «Правосуддя», доктор юридичних наук, професор;

Ключева Є.М., завідувач кафедри «Господарського та транспортного права», доктор юридичних наук, професор;

Беззубов Д.О., завідувач кафедри «Конституційного та адміністративного права», доктор юридичних наук, професор;

Хохленко О.М., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри «Конституційного та адміністративного права»;

Мусієнко А.В., завідувач кафедри «Кримінального права» кандидат юридичних наук, доцент;

Савицька С.Л., кандидат юридичних наук, доцент кафедри «Правосуддя»;

Ковальчук А.Т., доктор юридичних наук, професор, професор кафедри «Правосуддя»;

Подолян Ю.О., кандидат юридичних наук, доцент кафедри «Господарського та транспортного права»;

Михайлов В.О., старший викладач кафедри «Правосуддя»;

Акімов М.П., асистент кафедри «Правосуддя»;

Стародубова О.А., кандидат юридичних наук, доцент;

Шапошнікова К.І., старший лаборант кафедри «Конституційного та адміністративного права».

Сучасний стан та перспективи розвитку правової науки України в умовах сьогодення : Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції для студентів та аспірантів, Київ, 28 жовтня 2021р. – К.: ДУІТ, 2021. – 394с.

Матеріали друкуються мовою оригіналу в редакції авторів.

ЗМІСТ

Секція. Теорії та історії держави і права.

Безкровна Дар'я Олегівна ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ УКРАЇНИ.....	16
Бурденюк Андрій, Озель В.І. ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ПРАВОВОГО НІГЛІЗМУ	19
Вінникова Альбіна, Озель В.І. ЩОДО ПРОБЛЕМИ АБСЕНТЕЇЗМУ НА ВИБОРАХ	23
Дуля Вікторія, Озель В.І. ПОРЯДОК НАБУТТЯ ТА ПРИПИНЕННЯ ГРОМАДЯНСТВА У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ.....	26
Зеленко Інна Павлівна ПРАВОВІ АКсіОМИ ЯК ОСНОВОПОЛОЖНІ ЦІННОСТІ.....	30
Каракач Алла, Бурдоносова М.А. СТАНОВЛЕННЯ ЗВИЧАЇВ ЯК ДЖЕРЕЛ РИМСЬКОГО ПРАВА ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПРАВОВУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ.....	33
Козак Ірина Адамівна СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ОСОБАМ, ПОСТРАЖДАЛИМ ВІД ПОЛІТИЧНИХ РЕПРЕСІЙ В УКРАЇНІ.....	38
Колісніченко Владислав, Рябовол Л.Т. РОЗВИТОК ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДІ ЯК МЕТА ПРАВОВОЇ ОСВІТИ ТА ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ.....	42
Куликовська Катерина, Озель В.І. УМОВИ ПРИЙНЯТНОСТІ КОНСТИТУЦІЙНОЇ СКАРГИ В УКРАЇНІ	46

Кушнір Анна, Бурдоносова М.А.
ВПЛИВ РИМСЬКОГО ПРАВА НА РОМАНО-ГЕРМАНСЬКУ
ПРАВОВУ СИСТЕМУ 50

Пасічник Іванна, Озель В.І.
ЛЮДСЬКА ГІДНІСТЬ ЯК ОСНОВНА КОНСТИТУЦІЙНА ЦІННІСТЬ
.....54

Тарандюк Олександра, Коросташивець Ю. Г.
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРАВОСВІДОМОСТІ
УКРАЇНЦІВ.....58

Шаповалова Олена, Урбанський Максим, Медвідь Ф.М.
ПОЛІТИЧНА КОРУПЦІЯ ЯК ЛАТЕНТНИЙ ЧИННИК РУЙНАЦІЇ
ДЕРЖАВНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЮ БЕЗПЕКОЮ УКРАЇНИ.....63

Шарпарь Юлія, Рябовол Л.Т.
ВИЩА ЮРИДИЧНА ОСВІТА: СУСПІЛЬНЕ ЗНАЧЕННЯ, СУТНІСТЬ,
ЗАВДАННЯ.....70

Секція. Цивільне право, цивільний процес та сімейне право.

Андрієвська Людмила Олексіївна
СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ВИКОНАННЯМ СУДОВИХ РІШЕНЬ У
ВИКОНАВЧОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....77

Бердник Анастасія, Мусієнко В.В.
ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА В
УКРАЇНІ.....80

Бобко Катерина, Мартюк А.С.
КАРАНТИН: ЯКІ ПРАВА ОБМЕЖУЮТЬСЯ ТА ЧИ ВИНИКАЮТЬ
ДОДАТКОВІ ОBOB'ЯЗКИ?.....83

Бурденюк Андрій, Мусянко В.В. ЦИВІЛЬНА ДІЄЗДНАТНІСТЬ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ПРАВОВОГО СТАНОВИЩА.....	87
Вербовий Олександр, Чернега В.М. СПРОЩЕНЕ ПОЗОВНЕ ПРОВАДЖЕННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ ТА ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ: КОМПАРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ.....	92
Виноградов Юрій, Чернега В.М. ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА НОРМ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА ГОСПОДАРСЬКОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА ЩОДО СПРОЩЕНОГО ПОЗОВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ.....	98
Вишневська Христина, Чернега В.М. У ПОШУКАХ ПЕРЕВАГ УКЛАДЕННЯ КОРПОРАТИВНОГО ДОГОВОРУ.....	102
Гоцуляк Ольга, Філіппов А.В. ДО ПИТАННЯ СПІВВІДНОШЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА.....	106
Денисенко Станіслав, Новосельська І.В. КАМКОРДИНГ ТА КАРДШЕЙРІНГ ЯК ВИДИ ПОРУШЕНЬ АВТОРСЬКОГО ПРАВА.....	110
Дерев'янка Вероніка, Новосельська І.В. ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	113
Дуля Вікторія, Мусянко В.В. ПРАВОВИЙ СТАТУС ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ-ПІДПРИЄМЦЯ.....	117
Іванко Катерина, Новосельська І.В. ЗАХИСТ ПОРУШЕНОГО АВТОРСЬКОГО ПРАВА У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ.....	121

Кіресва Лідія, Степаненко К.В. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ.....	124
Король Людмила, Чернега В.М. КОРПОРАТИВНІ ДОГОВОРИ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄС: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	128
Кравченко Оксана Юрївна СВІТОВА ФІНАНСОВА КРИЗА ЯК РУШІЙНА СИЛА НЕОБХІДНОСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ПРОЦЕДУР ВІДНОВЛЕННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ІНСТИТУТІВ БАНКІВСЬКОЇ СФЕРИ.....	132
Кравчук Яна, Константиї О.В. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ СУБ'ЄКТНОГО СКЛАДУ СТОРИН У СПОРАХ ПРО ЗАХИСТ ЧЕСТІ, ГІДНОСТІ ТА ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ.....	136
Купліченко Карина, Дзюбенко О.Л. ПРОБЛЕМАТИКА УКЛАДАННЯ ТА РОЗІРВАННЯ СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ.....	140
Кухарчук Аліна, Новосельська І.В. РЕКЛАМА ЯК САМОСТІЙНИЙ ОБ'ЄКТ АВТОРСЬКОГО ПРАВА.....	143
Лабик Анастасія, Дзюбенко О.Л. ОСОБЛИВОСТІ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ШКОДУ, ЗАВДАНУ ДЖЕРЕЛОМ ПІДВИЩЕНОЇ НЕБЕЗПЕКИ.....	147
Мацегора Дар'я, Мусієнко В.В. ВСТАНОВЛЕННЯ ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ	150
Настасенко Ярослава, Новосельська І.В. ЗАХИСТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ.....	155

Пасічник Іванна, Мусієнко В.В. ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА.....	159
Паш Ярина, Чернега В.М. МІСЦЕ КОРПОРАТИВНИХ ДОГОВОРІВ У СИСТЕМІ ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ В УКРАЇНІ.....	164
Писанко Анастасія, Кучак О.Є. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФІКТИВНОГО ШЛЮБУ В УКРАЇНІ ТА НАСЛІДКИ УКЛАДЕННЯ	167
Пойманова Діана, Константиий О.В. ПРАВОВА ОХОРОНА СЛУЖБОВИХ ВИНАХОДІВ	171
Рудік Оксана, Новосельська І.В. ПОНЯТТЯ ПЛАГІАТУ ТА ЙОГО ОЗНАКИ.....	175
Ручинська Марія, Новосельська І.В. ПРАВОВА ОХОРОНА СЕКРЕТНИХ ВИНАХОДІВ І КОРИСНИХ МОДЕЛЕЙ.....	179
Трофімчук Софія ВІДМЕЖУВАННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ВІД ІНШИХ ГАЛУЗЕЙ ПРАВА.....	183
Федосєєв Євгеній, Новосельська І.В. ОСНОВНІ ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТОРГОВЕЛЬНОЇ МАРКИ.....	186

**Секція. Господарське та транспортне право.
Міжнародне право.**

- Бобко Катерина, Подолян Ю. О.**
ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В
УМОВАХ КАРАНТИНУ.....191
- Братченко Анастасія, Подолян Ю. О.**
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРЕШКОДИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В
УКРАЇНІ, ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ.....196
- Кофанов Андрій Віталійович**
ЩОДО ПИТАНЬ КОРПОРАТИВНОЇ БЕЗПЕКИ:
ОЦІНКА ЧАСТОК ТА СУДОВІ ЕКСПЕРТИЗИ ДЛЯ
РОЗРАХУНКІВ ІЗ УЧАСНИКОМ ПРИ ВИХОДІ З «ТОВ»
(за матеріалами приватної практики).....199
- Купліченко Карина, Подолян Ю. О.**
НЕСПРАВЕДЛИВІ УМОВИ В ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВОРАХ.
ОГЛЯД СУДОВОЇ ПРАКТИКИ.....203
- Лабик Анастасія, Подолян Ю. О.**
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
ЗА ГОСПОДАРСЬКІ ПРАВОПОРУШЕННЯ.....207
- Озеранська Світлана Іванівна**
ДО ПИТАННЯ ПРО МЕХАНІЗМ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ОБМЕЖЕННЯ МОНОПОЛІЗМУ.....210
- Романенко Олександр, Подолян Ю. О.**
ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ «МАЙНІНГУ»
ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ ЯК ВИДУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ.....214
- Шпак Карина, Оверковська Т.К.**
ЕКОЛОГО-ПРАВОВІ ВИМОГИ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У
СФЕРІ ТРАНСПОРТУ.....218

Секція. Кримінальне право та кримінальний процес.

Боярчук Андрій, Хлистік М.А.

ДОВІЧНЕ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ЯК НАЙБІЛЬШ СУВОРЕ
ПОКАРАННЯ В УКРАЇНІ.....222

Бутенко Олексій

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОВЕДЕННЯ
ПОЛІГРАФНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У КРИМІНАЛЬНИХ
ПРОВАДЖЕННЯХ (ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ).....225

Бурденюк Андрій, Половнікова Ж. Ю.

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОСТУПОК. ВІДМІННІСТЬ ВІД ЗЛОЧИНУ.
ЧИННИКИ, ЩО ОБУМОВИЛИ ЗМІНИ КЛАСИФІКАЦІЇ
ЗЛОЧИНІВ.....229

Вітко Олександр Юрійович

ЩОДО ПИТАННЯ ОБ'ЄКТА І ПРЕДМЕТА ЗЛОЧИНУ В
КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ.....234

Гоцуляк Ольга, Михайлов В.О.

СУЧАСНИЙ СТАН ПОЧЕРКОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ.....241

Грищенко Анна Леонідівна

СЕСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО ЯК ФОРМА ДОМАШНЬОГО
НАСИЛЬСТВА.....246

Ісмаїлов Ілгар, Гоц О.В.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КРИМІНАЛЬНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОДАТКОВІ ПРАВОПОРУШЕННЯ.....249

Карпухіна Анастасія, Мусієнко А.В.

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ В
УКРАЇНІ.....254

Колісник Ганна Валеріївна

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ....257

Крюкова Валерія, Максимова Л.О.
ЮРИДИЧНА ВИЗНАЧЕНІСТЬ ЕЛЕКТРОСАМОКАТА ЯК
ПРЕДМЕТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ.....260

Масенко Артем Олександрович
МЕТОДОЛОГІЯ ПОРІВНЯЛЬНО-КРИМІНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ:
СТРУКТУРА ТА ОСОБЛИВОСТІ.....265

Михайлов Володимир Олександрович
ПИТАННЯ, ЩО ДО МОЖЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ
ПОЧЕРКОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ, ВИКОНАНИХ НЕЗНАЙОМОЮ
ДЛЯ ЕКСПЕРТА МОВОЮ.....268

Муляр Галина Володимирівна
ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ МИРОВИХ СУДДІВ В
КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ.....271

Новікова Олександра, Тарелко Артем, Коросташивець Ю. Г.
ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЛЕГАЛІЗАЦІЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ В
УКРАЇНІ.....275

Соловйова Юлія, Мусієнко А.В.
АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ СУЇЦИДАЛЬНОЇ
ПОВЕДІНКИ В УКРАЇНІ.....283

Секція. Адміністративне право.

Арестова Людмила Валеріївна
ПРАВОВІДНОСИНИ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНА ОСНОВА
АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА.....286

Борщевський Олег Анатолійович
ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО
САМОВРЯДУВАННЯ: РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА З ВРАХУВАННЯМ
ПРЕДМЕТУ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ПІДСУДНОСТІ (ОГЛЯД СУДОВОЇ
ПРАКТИКИ ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ ВЕРХОВНОГО СУДУ).....289

Бурденюк Андрій, Беззубов Д.О. ДЕРЖАВНА СЛУЖБА В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ.....	293
Гришук Аліна Борисівна ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ.....	297
Жданюк Каріна Геннадіївна, Ільков В.В. ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ.....	304
Кирилюк Н.Д. КЛАСИФІКАЦІЯ СУБ'ЄКТІВ РЕГУЛЮВАННЯ СИСТЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЦИВІЛЬНОЇ АВІАЦІЇ.....	307
Ковальчук Ольга, Удод М.В. ПРАВНИЧА КЛІНІЧНА ОСВІТА ЯК МЕХАНІЗМ В АДАПТАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ СИСТЕМИ СУДОВИХ ОРГАНІВ....	310
Колодкіна Ірина, Дараганова Н.В. ЗАХИСТ АВТОРСЬОГО ПРАВА ТА СУМІЖНИХ ПРАВ В УКРАЇНІ.....	313
Корнійченко Анастасія Олександрівна АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ ВІД ШКІДЛИВОГО ВПЛИВУ ШУМУ.....	317
Кропівний Олександр, Окопник О.М. МІСЦЕ ТА РОЛЬ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТА ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ.....	320
Марчук Денис, Охотнікова О.М. ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ.....	324

Мацюк Ольга, Катеринчук К.В. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАВОРОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ «БУЛІНГ».....	327
Мацюк Станіслав, Хлистік М.А. ТЕОРЕТИЧНІ ТА НОРМАТИВНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ».....	329
Мигалатій Артем, Рябовол Л.Т. ЗАСТОСУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ ТОВАРІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ.....	332
Нос Юлія, Льницький О.В. ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВО- ПРАВОВИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ РЕЖИМІМ ВОЄННОГО ТА НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ.....	339
Павленко Антон, Константий О.В. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ УКРАЇНИ.....	343
Павленко Володимир Іванович АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС АГЕНТСТВА З РОЗШУКУ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ АКТИВІВ.....	348
Полат Ірина Володимирівна ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА В ЗАКОНОДАВСТВІ.....	354
Приймаченко Владислав Дмитрович МИТНІ ПРОЦЕДУРИ ВВЕЗЕННЯ НА МИТНУ ТЕРИТОРІЮ УКРАЇНИ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ ДЛЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	357

Приймаченко Даніл Дмитрович
ЩОДО СПРОЩЕННЯ МИТНИХ ФОРМАЛЬНОСТЕЙ ПРИ
ВВЕЗЕННІ В УКРАЇНУ ВИРОБНИЧОГО УСТАТКУВАННЯ ТА
ОБЛАДНАННЯ РЕЗИДЕНТАМИ ІНДУСТРІАЛЬНИХ ПАРКІВ.....360

Романенко Олександр, Хохленко В.М.
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ Е-ГРИВНІ ЯК ЦИФРОВОГО АНАЛОГА
ДЕРЖАВНОЇ ВАЛЮТИ.....363

Ярошук М.О., Беззубов Д.О.
СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ.....367

Секція. Медичне право.

Ліненко Олександр, Муляр Г.В.
ЗАСТОСУВАННЯ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ ПОЗА
ПРИЗНАЧЕННЯМ У КОНТЕКСТІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЛІКАРІВ
ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ COVID-19.....371

Секція. Транспортне право та міжнародне морське право.

Гоцуляк Ольга, Ключєва Є.М.
СУЧАСНЕ ПОЛОЖЕННЯ ЖІНКИ У МОРЕПЛАВСТВІ.....376

Кочерєв Олексій
НОРМАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ НА МОРСЬКОМУ ТА
РІЧКОВОМУ ТРАНСПОРТІ.....381

Головченко І.Л., Беззубов Д.О.
АДМІНІСТРАТИВНО-ГОСПОДАРСЬКІ ЗАСАДИ КАТЕГОРІЇ
ПУБЛІЧНОГО МАЙНА.....385

Табачук Д.О., Беззубов Д.О.
СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ В КОНТЕКСТІ СУДОВОЇ
РЕФОРМИ УКРАЇНИ.....390

Безкровна Дар'я Олегівна

бакалавр, курсант

Національної Академії Служби безпеки України,

м. Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ УКРАЇНИ

Тенденція швидкого розвитку українського суспільства, вимагає виховання правосвідомої та соціально активної особистості. «Впровадження демократичних засад державного розвитку в Україні зумовлює необхідність виховання людини в дусі нових суспільних поглядів» [1, с. 218]. Тому сьогодні залишається актуальним питання щодо формування правової вихованості в сучасному суспільстві, адже необізнаність у праві зменшує можливість реалізації особистістю своїх прав та обов'язків, а також є баластом у розвитку незалежної країни.

До теми правовиховання в Україні зверталися наступні вчені: В. Андрейцев, В. Колісник, С. Матвєєв, О. Орлова, О. Петришин, С. Погребняк, С. Серьогіна та інші.

Для того, щоб визначити особливості правового виховання на сучасному етапі державотворення в Україні слід розуміти саме право (праворозуміння), адже «інтерпретація правового світогляду неминуче зумовлюватиметься праворозумінням його носія» [2, с. 1]. Праворозуміння представляє собою «усвідомлення правової дійсності через призми правових теорій, доктрин, концепцій. Воно є «формою пізнання сутності і ролі права у регулюванні суспільних відносин, що заснована на науковому обґрунтуванні правових явищ, незалежній правовій культурі і правосвідомості громадян. Провідне місце серед підходів праворозуміння займає гуманістичне розуміння права як соціальної цінності й одного з найважливіших надбань цивілізації» [3, с. 48].

Фундамент праворозуміння був закладений на теренах нашої держави ще за часів існування Руської держави, коли

прийняття християнства в 988 році, вплинуло на поширення писемності та правової освіти. Протягом століть, на основі трансформацій змісту терміну «праворозуміння», змінювалося і правове виховання. Беручи до уваги сучасний етап державотворення, можемо побачити наступні зміни. Умовно виділяємо такі періоди:

1. У період 40-50-тих рр. ХХ ст. правосвідомість формується державними органами та громадськими організаціями під керівництвом Комуністичної партії, застосовуються психологічні маніпуляції, які допомагають змушувати людей думати так, як необхідно владі;

2. Протягом 60-80-тих рр ХХ ст. Проводяться дослідження методів правового виховання. Формується поняття «правове виховання», з'ясовується його мета і завдання. Опрацьовується концепція правового виховання і соціально-правової діяльності держави з примусово-обмежуючим характером шляхом реалізації ідеологічної функції держави;

3. Середина 80-х - початок 90-х рр ХХ ст. На тлі історичних подій відбуваються трансформації пов'язані з процесами демократизації суспільства. Критикується стиль виховання та просвітницько-пропагандистський механізм впливу на людей.

4. З часу набуття Україною незалежності та поширення демократії розпочинається нова ера правового виховання.

Аналізуючи способи впровадження правового виховання в сучасній Україні розмежовуємо такі етапи. **Перший:** у виховній ролі виступає сім'я і дошкільні заклади, які формують у дітей навички, надають початкові знання про норми поведінки, виховують повагу до батьків, однолітків, людей похилого віку тощо. Важливо, щоб саме на такому рівні виховання було розуміння того, що для досягнення позитивного результату необхідним є створення умов, за яких кожна дитина стає об'єктом правового виховання. **Другий** етап: навчання в загальноосвітніх і професійно-технічних навчальних закладах. Зауважимо, що учні отримують базові правові знання під час вивчення предмету «Основи правознавства», що викладається у 9-му класі. Аналізуючи дисципліну, слід зауважити про відсутність висвітлювання належних тем, які б змогли

сформувати повагу до права, одержати правильні переконання щодо необхідності правомірної поведінки. Слід зауважити, що якщо людина до 20-25 років не одержала відповідного виховання (в тому числі правового), то у неї формується нігілістичне ставлення до права, що часто призводить до порушення правових норм. **Третій** етап прослідковується у ВНЗ. На цьому рівні особистість удосконалює правові знання, одержані в середній школі, формує професійну правосвідомість. Як окремий етап правового виховання в Україні можна виділити правову освіту працюючої частини населення країни та пенсіонерів. Правовиховання на даному етапі повинно здійснюватися в процесі післядипломної освіти, на державних підприємствах і приватних фірмах тощо. Використовуючи різні правовиховні форми і методи, можна досягти високого рівня правосвідомості громадян.

Велику роль у забезпеченні правового виховання в нашій державі відіграють правоохоронні органи. Звертаючи увагу на особливості функціонування Служби безпеки України можемо зауважити, що для підвищення рівня правової обізнаності населення, на сайті СБ України оприлюднюються матеріали, що стосуються профілактики правопорушень, поширюються правові знання серед українців, утверджується громадська думка про неминучість покарання за скоєні злочини. У розділі «протидія проявам корупції» систематично вміщується відповідного змісту інформація, зокрема факти притягнення до відповідальності посадових осіб підприємств, установ, організацій, державних службовців, та інших громадян, визнаних винними у вчиненні корупційних правопорушень тощо.

Отже, з огляду на історію нашої держави, можемо стверджувати, що основою правової культури було, є та буде правове виховання. Реалії сьогодення вказують на необхідність розповсюдження правових знань через засоби масової інформації, використання європейського досвіду у цій сфері та пробудження інтересу в населення до правових знань, адже поширюючи правову освіту серед громадян, зможемо побудувати незалежну та демократичну країну.

Література:

- 1.Маштакова В О Становлення теорії соціального виховання в Україні в ХІХ — початку ХХ ст. [Електронний ресурс] / В. О. Маштакова // Вісник Харківської державної академії культури. - 2009. - Вип. 27. -С. 217-224
- 2.Рабінович П Правовий світогляд (соціально-природна інтерпретація) |Електронний ресурсі / П Рабінович, Т Бачинський // Вісник Національної академії правових наук України 2014. - № 2. - С 5-17.
- 3.Юридична енциклопедія в 6 т / редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. - К Українська енциклопедія, 2003. - Т. 5: П - С. - 736 с

Бурденюк Андрій,
студент 2 курсу юридичного факультету
Державного університету інфраструктури та технологій
м.Київ, Україна

Науковий керівник:
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри конституційного і адміністративного права,
юридичного факультету Інституту управління,
технологій та права
Державного університету інфраструктури та технологій
Озель Віталіна Іванівна

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ПРАВОВОГО НІГІЛІЗМУ

Проблема такого явища, як правовий нігілізм, є однією з тих, які потрібно піднімати як між громадянами, так і органами державної влади. Правовий нігілізм є формою деформації правосвідомості, під якою у сучасній філософсько-правовій літературі розуміють сферу суспільної свідомості, що відображає правову дійсність у формі правових знань і оціночного ставлення до права і практики його реалізації, соціально-правових установок і ціннісних орієнтацій, які регулюють поведінку людей в сфері права. [1, с. 38].

Сутність правового нігілізму А. В. Волошенко вбачає у тому, що під впливом факторів об'єктивного і суб'єктивного характеру право втрачає свою цінність у свідомості окремого індивіда, певної соціальної групи або суспільства в цілому, перестає сприйматися ними як необхідний компонент соціальної життєдіяльності, наділений такими якісними характеристиками, як справедливість, сила та ефективність [2, с. 40–41]. В свою чергу, В. А. Туманов визначає правовий нігілізм як «скептичне, негативне ставлення до права, аж до повної невіри в його потенційні можливості вирішити соціальні проблеми так, як того вимагає соціальна справедливість» [3, с. 73].

Не можна не погодитись, що правовий нігілізм виникає як наслідок недосконалості права, його інструментарію, дисгармонії соціальних преференцій, державної реалізації права, існуючого правопорядку в суспільстві [4, с. 67]. До цього ж треба додати й такі причини появи правового нігілізму як: незнання права, негативні правові настанови, правова пасивність та протиправна мотивація особистості. Тенденція до збільшення кількості індивідів з такими характеристиками в масштабах всієї країни викликає правову десоціалізацію суспільства. Суб'єкти з низьким рівнем правосвідомості, зазвичай, шукають в юридичних нормах прогалини та «обхідні шляхи» з метою їх використання в своїй діяльності або легкого досягнення власних корисливих потреб. Усі вищезгадані причини призводять до того, що правовий нігілізм прогресує та набуває нових якостей і форм прояву.

Можна виділити найбільш характерні особливості сучасного правового нігілізму. Він, **по-перше**, має підкреслено демонстративний, вольовий, агресивний і неконтрольований характер; **по-друге**, є глобальним, масовим, широко розповсюдженим не тільки серед громадян, але й в офіційних державних структурах, законодавчих, виконавчих та правоохоронних органах влади; **по-третє**, має різноманітні форми прояву — від кримінальних до легальних (легітимних), від парламентсько-конституційних до мітінгово-охлократичних, від «поверхневих» до побутових; **по-четверте**, має особливу ступінь руйнування, опозиційну або популістську спрямованість, регіонально-національне забарвлення; **у п'ятих**, зливається з

політичним, моральним, духовним й економічним нігілізмом, що утворює разом єдиний деструктивний процес.

Правовий негативізм може виражатися в завуальованій формі або носити ярко виражений, відкрито-агресивний характер. У кожному окремому випадку має своє обґрунтування: політичні міркування, небажання брати на себе відповідальність, самовпевненість, впевненість у власній безкарності тощо. Частіше за все негативізм пронизує правосвідомість людей в латентній, завуальованій формі, що виражається в юридичній некомпетентності, низької правової освіченості суб'єкта права, який не знає своїх прав і обов'язків.

Однією з цілей правової освіти є подолання правового нігілізму – антипода правової культури. Ігнорування закону зі злочинною метою – самостійна форма деформації правосвідомості. **Спеціальними засобами**, що сприяють мінімізації проявів правового нігілізму, слід назвати: 1) якість законів та інших нормативно-правових актів, забезпечення належної ролі закону в системі правових актів, наявність стабільності та уніфікації в регулюванні суспільних відносин; 2) авторитет державної влади, наявність розвинутої державної структури, здатної забезпечити виконання права, удосконалення системи правоохоронних органів і правозастосовної діяльності, зміцнення законності, підвищення ролі суду; 3) високий рівень правосвідомості, який дозволив би законові працювати, поліпшення системи правової інформації, професійного навчання і виховання юристів, інших посадових осіб.

На наш погляд, необхідною є систематична робота з підвищення професійної культури всіх суб'єктів правоохоронної системи, що сприятиме подоланню недовіри населення до правоохоронних органів. Додержання закону стане вигіднішим, ніж його порушення, коли зміцниться надійність права, що означає, з одного боку, захист набутих прав, а з другого – можливість будь-якого громадянина, який не має юридичної освіти, знати свої права. Надійність права припускає також стабільність правопорядку і можливість передбачати зміст конкретних юридичних рішень. [5]

Подолання правового нігілізму — процес тривалий і складний, який передбачає зміни об'єктивних факторів життя суспільства і спрямований на створення оновленого соціально-правового середовища [6, с. 110-111]. У системі засобів подолання правового нігілізму пріоритетне значення, по-перше, набуває права політика держави, яка повинна бути підпорядкована завданню утвердження в суспільному житті якісного правового закону, котрий відображав би інтереси особистості, різноманітних соціальних угруповань, відповідав би міжнародно-правовим стандартам, національним правовим традиціям, діючи ефективно; по-друге, подолання правового нігілізму пов'язано також з утворенням якісної системи правового виховання і правового інформування населення, що підвищує правову компетентність громадян; по-третє, перспективним напрямком подолання правового нігілізму може бути загальна юридична освіта, переваги якої містяться в рівному розподілі періодів навчання під час життєвого циклу людини і наданні їй можливості здобувати необхідні юридичні знання, вміння і навички у той момент, коли у неї виникає в них необхідність; учетверте, подолання правового нігілізму пов'язане з поліпшенням механізму правового регулювання суспільних стосунків і правового захисту інтересів громадян і суспільства в цілому.

Література:

- 1.Клімова Г. П. Правосвідомість: до теорії питання / Г. П. Клімова // Актуальні проблеми інноваційного розвитку. – 2012. – №2. – с. 35-41.
- 2.Волошенюк А. В. Правовой нигилизм: общетеоретическая характеристика / А. В. Волошенюк. – Харьков : Прометей-пресс, 2005. – С. 40–41.
- 3.Туманов В. А. О правовом нигилизме / В. А. Туманов // Сов. государство и право. – 1989. – № 10. – С. 73.
- 4.Сафонов В. Г. Понятие правового нигилизма / В. Г. Сафонов // Государство и право. – 2004. – №12. – С. 65-72.
- 5.Українська людина в європейському світі: виміри ідентичності : навч. посібник. К. : УБС НБУ, 2015. – 609 с.
- 6.Клімова Г. П. Правове виховання громадян України в сучасних

Вінникова Альбіна,
студентка 2 курсу, 2013 групи, юридичного факультету,
Інституту управління, технологій і права
Державного університету інфраструктури та технологій
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
к.ю.н., доцент кафедри конституційного та
адміністративного права
Державного університету інфраструктури та технологій
Озель Віталіна Іванівна

ЩОДО ПРОБЛЕМИ АБСЕНТЕЇЗМУ НА ВИБОРАХ

У широкому розумінні абсентеїзм визначається як байдуже ставлення людей до використання своїх політичних прав, ухиленням від виконання громадських обов'язків, у першу чергу від участі у виборах. Вперше абсентеїзм з'явився ще у III ст. до н.е., а саме у Римській імперії. Римські громадяни не хотіли брати участь у політичній діяльності імперії без матеріальної винагороди, тому їхня активність була меншою аніж у греків, які в свою чергу отримували нагороду [1, с. 187].

Незважаючи на давню історію абсентеїзм залишається проблемою нинішніх демократій. На сьогоднішній день у багатьох державах світу вважається нормою, коли на виборчі дільниці приходить від третини загальної кількості виборців. Таке становище викликає занепокоєння і політична наука намагається знайти цьому пояснення.

Існують чинники, які впливають на абсентеїзм, їх можна поділити на чотири групи:

- суб'єктивні чинники, які є характеристиками самих виборців і визначають рівень їхньої політичної участі;

- об'єктивні чинники, які характеризують ситуацію в країні загалом, і виборчий процес зокрема;
- кон'юктурні чинники, які складаються під впливом збігу обставин;
- ініціативні чинники, які є результатом впливу на виборців інших суб'єктів виборчого процесу [2].

До суб'єктивних чинників можна зарахувати дві підгрупи: демографічні та ментально-психологічні. До демографічних належать: вік, стать, рівень доходів і соціальний статус, місце проживання. Ментально-психологічними є: освіта, рівень політичної культури.

Об'єктивні чинники, що впливають на рівень абсентеїзму теж можна розділити на групи: соціальні, економічні та політичні.

Кон'юктурні чинники, мають не значний вплив на рівень абсентеїзму. Так, сприятиме абсентеїзму погана погода під час голосування, хвороба виборця, смерті рідних та близьких, загублені чи забуті документи.

Нарешті, рівень абсентеїзму певною мірою може залежати і від ініціативної групи чинників, під якими розуміють цілеспрямований вплив певних політичних сил на електорат з метою збільшення чи зменшення явки на виборах. Зокрема, сприятимуть абсентеїзму заклики бойкотувати вибори з боку певної політичної сили. Також знижуватимуть участь у виборах тиск на виборців та погрози, залякування електорату заворушеннями та конфліктами під час голосування.

Отже, треба визнати, що абсентеїзм має негативні наслідки. Адже для визнання виборів такими, що відбулися, і для того, щоб за їх результатами можна було визнати переможців, необхідна участь певної кількості зареєстрованих виборців. Неявка виборців не дозволяє сформувати виборні посади. За таких умов виникає потреба у проведенні додаткових виборів, що є додатковими фінансовими затратами. І не завжди повторні вибори дають бажані результати, внаслідок чого виборні вакансії не заповнюються. У зв'язку з цим у деяких державах участь громадян у виборах розглядається не як їх право, а вже як

обов'язок. За сучасних умов участь у виборах слід розглядати як громадську функцію, що здійснюється для забезпечення формування і функціонування найважливіших державних структур. Тому держава має право вимагати від своїх громадян здійснення цієї функції під загрозою застосування певних санкцій, що повинно розцінювати юридичний вияв в обов'язку громадян брати участь у виборах.

Виборча система багатьох держав світу дозволяє карати громадян за ігнорування інституту виборів. Так, наприклад, в Аргентині крім штрафу за неучасть у виборах в розмірі від 20 до 200 доларів передбачено таке покарання, як позбавлення громадянина можливості протягом трьох років обіймати державні посади. У Бельгії обов'язкове виборче право (тобто голосування - обов'язкове) існує з 1893 року. Перша неявка на вибори без поважної причини карається штрафом в 50 євро, в разі повторного порушення сума штрафу збільшується до 125. Після четвертого "прогулу" громадянин позбавляється виборчих прав на десять років, а також можливості отримати посаду на держслужбі. У Пакистані за неявку на вибори в кращому разі загрожує штраф 60 доларів, а в гіршому - каторжні роботи терміном до п'яти років. В Єгипті сума штрафу не перевищує один долар, проте не прийшли на вибори також загрожує тюремне ув'язнення. Практика накладення штрафів в розмірі від 25 до 70 євро існує також в Австрії, Німеччині, Італії та на Кіпрі.

Як висновок, можна сказати, що проблема абсентеїзму дуже складна. Її зміст полягає як і в особистісних мотивах громадянина так і в політико-інституційних. Цю проблему не можна вирішити за один день, треба робити це поступово. Дійсно, якщо участь у виборах буде обов'язковою, будуть запровадженні санкції за неучасть, то можна підняти явку на виборчих дільницях.

Література:

1. Гаврилюк Д. Шляхи подолання ризиків абсентеїстського типу політичної поведінки українських вибоців (у контексті політичної модернізації України) / Д. Ю. Гаврилюк // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. - 2011. - Вип. 6. - С. 186-197.

2. Абсентеїзм як форма низької політичної участі / О. Кулеба, М. Бучин // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку: Зб. наук. пр. — Львів, 2008. — Вип. 23 — С. 98-102.
3. Абсентеїзм як проблема сучасної демократії / Щербетун І.С., Грабар О.С. // Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки. Том 31 (70) Ч. 1 № 2. 2020 – С. 63-68.

Дуля Вікторія,
студентка 2 курсу юридичного факультету
Інституту управління, технологій та права
Державного університету інфраструктури та технологій
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
к. ю. н., доцент кафедри конституційного та
адміністративного права юридичного факультету,
Інституту управління, технологій та права
Державного університету інфраструктури та технологій
Озель Віталіна Іванівна

ПОРЯДОК НАБУТТЯ ТА ПРИПИНЕННЯ ГРОМАДЯНСТВА У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Актуальність теми: Громадяни є основою будь-якої держави, незалежно від її форми правління чи державного устрою. Саме тому питання громадянства є надзвичайно актуальним на всіх етапах розвитку держави. Відповідно до Загальної декларації прав людини, право на громадянство є одним із основних прав, адже завдяки набуттю статусу громадянина певної держави особа набуває певного комплексу прав та обов'язків.

Громадянство відноситься до істотних ознак державного суверенітету. У кожній державі визначено зміст прав та свобод громадян, межі їх здійснення, визначається порядок набуття й припинення громадянства. Відповідно тільки громадянин може користуватися повним обсягом прав і свобод, які надає йому

держава. Громадянство – це тісний взаємозв'язок держави і особи, який тягне за собою визнання державою цієї особи як повноправного суб'єкта державно-правових відносин, а відповідне дотримання та гарантування прав і свобод відповідно до громадянина який, в свою чергу зобов'язаний виконувати обов'язки, встановлені державою. На громадянина поширюється суверенітет своєї держави.

Конституції регулюють положення як громадян, так й іноземців, та інститут громадянства вцілому. Громадянство, як правило, характерне для республік. Воно має на увазі зв'язок людини і держави, тобто громадянин - це особа, яка володіє правом і обов'язком брати активну участь у реалізації державної влади. Основні принципи громадянства, як правило, встановлюються в конституціях, а детальне регулювання здійснюється звичайними законами.

Також є конституції, які не містять спеціальних норм про громадянство. Наприклад, Конституція Італії. Громадянство цієї країни регулюється Законом про громадянство 1912 р. зі змінами і доповненнями та Положенням про громадянство 1983 р., а Конституція Куби, наприклад, має цілу главу про громадянство, де докладно регламентуються даний інститут.

Існує декілька способів набуття громадянства (підданства):

По-перше, філіація (в ширшому розумінні) - зв'язок, наступність, розвиток чого-небудь як наступність, тобто діє формула «від батька до сина». У державно-правовому розумінні філіація - це набуття громадянства за народженням. Поділяється на основі двох засад (двох принципів): за принципом крові; за принципом ґрунту (території, землі). Сутність принципу крові полягає в тому, що всі особи, народжені від громадян тої чи іншої держави, автоматично набувають громадянства своїх батьків. Наприклад, особи, народжені від громадян Іспанії, стають іспанськими громадянами. Сутність принципу території (ґрунту, землі) полягає в тому, що діти, народжені на території певної держави, автоматично (незалежно від громадянства своїх батьків) стають громадянами цієї держави (держави, якій належить ця територія).

Наявність у законодавстві різних підходів до визначення громадянства за народженням призводить до явища подвійного громадянства (біпатризму). Нерідко тут головну роль відіграє саме наявність колізій між «правом крові» і «правом ґрунту». Однак варто зауважити, що більшість держав використовують мішану систему, яка поєднує два названі вище принципи. До таких належать: Велика Британія, Індія, США, Україна, Росія.

По-друге, натуралізація - набуття в індивідуальному порядку іноземцем громадянства іншої країни за його заявою. Право натуралізації іноземець набуває після визначеного законодавством певної країни строку проживання в ній. Наприклад, згідно із законом "Про громадянство України" (ст. 9) визначаються такі умови прийняття іноземців або апатридів до громадянства України: 1) визнання та дотримання Конституції України та законів України; 2) зобов'язання прийняти іноземне громадянство або неперебування в іноземному громадянстві; 3) безперервне проживання на законних підставах на території України протягом останніх п'яти років; 4) отримання дозволу на постійне проживання в Україні; 5) володіння державною мовою або її розуміння в обсязі, достатньому для спілкування; 6) наявність законних джерел існування. Не можуть набути громадянства України особи, які вчинили злочин проти людства або насильницькі дії проти національної державності України, були засуджені до позбавлення волі за тяжкі злочини.

Загалом, можна виділити три основні види натуралізації: 1) за клопотанням особи – він передбачає, що особа, яка хоче набути громадянство, звертається до компетентних органів держави з відповідним клопотанням. При цьому вказана особа має виконати низку умов, які передбачені у національному законодавстві держави, громадянство якої вона хоче набути; 2) на підставі [закону](#) чи іншого внутрішньодержавного акта - Надання громадянства на підставі закону чи іншого внутрішньодержавного акта, хоча і належить до вольового способу набуття громадянства, однак не завжди відбувається за ініціативою особи. Воно може бути наслідком укладання шлюбу, усиновлення, встановлення опіки, визнання батьківства, вступу на військову чи [державну службу](#). До цього виду набуття варто

також віднести дарування громадянства. Такий спосіб передбачає набуття громадянства шляхом вираження вдячності державою щодо особи за особливі заслуги перед нею; 3) на підставі міжнародного договору - надання громадянства на підставі міжнародного договору, як правило, має місце у випадку територіальних змін: обміну територіями, переходу частини території однієї держави до іншої, об'єднанні та відділенні держав. У рамках цього виду натуралізації розрізняють: оптацію, трансферт.

Трансферт (від лат.-переносу, переміщую) означає автоматичну зміну громадянства осіб у зв'язку з передачею території, де вони проживають, від однієї держави до іншої. Згідно з діючим у сучасному міжнародному праві принципом поваги прав людини процедура трансферту здійснюється після плебісциту про державну належність території, внаслідок якої населення дає свою згоду на перехід території до іншої держави і тим самим — на зміну громадянства. Крім того, окремим категоріям населення, окремим особам надається право оптації.

Оптація — це вид натуралізації, при якому особа, котра проживає на території, що переходить до іншої держави, може вибрати або залишитися на певній території і набути нового громадянства чи переїхати на іншу територію своєї держави, зберігши попереднє громадянство.

Таким чином, громадянство є засобом інституціоналізації принципів взаємовідносин держави і особи. Стан громадянства створює взаємні права і обов'язки. Держава поширює свою владу на громадянина як на своїй території, так і поза її межами, і може вимагати від нього виконання певних дій. Водночас громадянин може претендувати на захист своїх законних інтересів з боку держави або на їх захист від протизаконних дій самих державних органів. Тільки на основі громадянства особа наділяється всією повнотою конституційних прав і свобод. Зокрема, стан громадянства визначає обсяг її правоздатності у сфері відносин владарювання.

Література:

1. Софінська І. Конституційно-правове дослідження сучасних способів набуття громадянства / І. Софінська. // Вісник Львівського університету. – 2015. – №61. – С. 281–288.
2. Про громадянство України: Закон України від 18.01.2001 № 2235-III // ВВР. – 2001. – № 13. – Ст. 65.
3. Толкачова І. А. Підстави набуття громадянства в Україні та інших країнах СНД / І. А. Толкачова. // Часопис Київського університету права. – 2013. – №2. – С. 101–105.

Зеленко Інна Павлівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського державного педагогічного
університету
імені Володимира Винниченка

ПРАВОВІ АКсіОМИ ЯК ОСНОВОПОЛОЖНІ ЦІННОСТІ

Зазначаємо, що право не є правом без моральної основи, й залишається тільки мірою примусу, засобом організаційного впливу. Правові аксіоми виступають своєрідним носієм універсальних моральних цінностей, які є значущими для будь-якої правової системи [1, 222]. Тобто, вони складають так званий золотий фонд правових норм, які виникли у ході розвитку людства [2, 27].

Право, завдяки правовим аксіомам, зберігає свою соціальну цінність, властивість забезпечити правопорядок, організованість, сталість суспільних відносин. Тому можна говорити, що правові аксіоми виражають загальнолюдський зміст права. Вважається, що можлива наступність між правовими аксіомами різних історичних епох. Якщо знехтувати правовими аксіомами, то це може призвести до свавілля та юридичного хаосу [3, 107].

Я. Мельник, взагалі, вважає, що право може сприйматися як аксіоматичний факт, пов'язуючи це з тим, що юридичні факти є

конкретними життєвими обставинами, які проявляються в силу фіксації закономірностей, й є зовнішнім виразом, по суті, Закону (-ів) природи. Можемо зазначити, що в цьому випадку науковець виходить з того, що якщо закон як факт сприймається як минуле, то він має не тільки догматичний, але й антропологічний характер [4, 177].

Виходячи з важливості правовик аксіом як правового явища, можна говорити, що вони знаходять свій вираз у принципах права, відіграючи роль змістовної основи всієї правової системи. Тобто є конкретними правовими веліннями без яких не можуть існувати не тільки інститути але й галузі права. Отже, ми виходимо з того, що в основі принципів права покладені правові аксіоми, тому що на співвідношення принципів права і правових аксіом, як відомо, є три погляди.

Перш група науковців зазначає, що правові аксіоми й правові принципи не тотожні поняття. Так, О. Масленніков вважає, що аксіома є більш широким й абстрактним поняттям ніж принцип права, охоплюючи сформульовані вченими-юристами фундаментальні ідеї й ідеали, що відображають досягнення правової думки і практичного досвіду, так і відокремлені у вигляді відносно самостійних елементів, вихідні нормативно-керівні начала (імперативні вимоги тощо), що визначають загальну спрямованість, якість і ефективність правового регулювання суспільних відносин [5, 11]. Л. Явич як представник другої групи зазначає, що аксіоми є передумовами принципів права [6, 160]. Нарешті третя група (О. Скакун) визначає правові аксіоми як найважливіші принципи права, закріплені в нормативно-правових актах [7, 256].

Таким чином, приєднуючись до третьої групи правників, вважаємо, що в основі принципів права покладені правові аксіоми. Якщо система права заснована на принципах, побудованих на аксіомах, то її тлумачення та застосування, на перший погляд, може бути доволі легким.

Так, одне із найважливіших конституційних положень, що визначає, що носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування [8].

Даний принцип містить в собі ознаки правової аксіоми, які проявляються в тому, що наявність даного принципу в правовій системі не вимагає будь-яких обґрунтувань, тому що він є головною сутнісною ознакою демократичної держави. Якщо держава розвивається як демократична, то ніхто інший, крім народу, не може бути джерелом влади.

Отже, правові аксіоми слугують інтересам усього населення країни, їх виконання укріплює порядок у суспільстві й робить правове життя таким, що відповідає цивілізаційним вимогам.

Література:

1. Давыдова М.Л. Юридическая техника: проблемы теории и методологии: монография. // М.Л. Давыдова. – Волгоград, 2009. – 318 с.
2. Ференс-Сороцкий А.А. Аксиомы в праве. / А.А. Ференс-Сороцкий // Правоведение, 1988. – № 5. – С. 27-31.
3. Оборотов Ю.М., Крестовська Н.М., Крижанівський А.Ф., Матвеева Л.Г. Теорія держави і права. Державний іспит. // Ю.М. Оборотов, Н.М. Крестовська, А.Ф. Крижанівський, Л.Г. Матвеева – Харків: Одиссей, 2010. – 256 с.
4. Мельник Я. Догма права цивільного процесу: антрополого-правовий аспект. / Я. Мельник // Підприємництво, господарство і право, 2018. – № 8. – С 173-180.
5. Масленников А.В. Правовые аксиомы: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. / А.В. Масленников, – Владимир, 2006 – 27 с.
6. Явич Л.С. Общая теория права. // Л.С. Явич – Л.: Изд-во ЛГУ, 1976. – 298 с.
7. Скакун О.Ф. Теория государства и права. Энциклопедический курс. // О.Ф. Скакун – Харьков, 2005. – 839 с.
8. Конституція України: Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – ст. 141.

Каракач Алла,
студентка 1 курсу, 2113 групи, юридичного факультету,
Інституту управління, технологій і права
Державного університету інфраструктури та технологій
м. Київ, Україна

Науковий керівник:

к.ю.н., доцент, доцент кафедри конституційного та
адміністративного права Державного університету
інфраструктури та технологій

Бурдоносова Марина Анатоліївна

СТАНОВЛЕННЯ ЗВИЧАЇВ ЯК ДЖЕРЕЛ РИМСЬКОГО ПРАВА ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПРАВОВУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ

Розвиток сучасної вітчизняної науки зумовлює підвищення інтересу до проблематики становлення правової системи, інститутів та галузей права України. Останнім часом зріс інтерес до історії ролі та значення впливу римського приватного права для розвитку правового регулювання цивільних відносин на українських землях (IX–XX ст.). Сьогодні відбувається трансформація українського права, зумовлена відтворенням традицій романо-германської правової сім'ї, яка сформована на рецепції римського приватного права. У процесі історичного розвитку українське право зазнавало сприятливого впливу римського приватного права, хоча при цьому збереглися його національні особливості. Історичне походження і розвиток українського права традиційно пов'язані з римською правовою доктриною, що, зокрема, виявилось у Руській правді, Литовських статутах, «Правах, за якими судиться малоросійський народ» та інших пам'ятках українського права.

Однак, своєї досконалості римське приватне право досягло не відразу, це був поступовий процес розвитку, починаючи з таких джерел як звичаї та релігія, які характерні для становлення права будь-якої держави.

Правові відносини будь-якого суспільства, в тому числі й рабовласницького, кореняться в матеріальних відносинах і є юридичним виразом виробничих відносин. Інакше кажучи, джерело норм римського права треба шукати в матеріальних умовах життя римського рабовласницького суспільства, у пануючому в ньому способі виробництва, в характері пануючих відносин власності. За своєю суттю право є лише піднесена до закону воля певної соціальної групи, класу або всього народу, зміст якої визначається матеріальними умовами життя суспільства.

Римляни розділяли своє право на дві категорії: «*ius scriptum*» та «*ius non scriptum*», відповідно «писане» і «неписане» право. Останнє - це звичаї. Під «писаним» правом римляни розуміли не лише прийняті закони, а й інші джерела в письмовій формі. Перелік писаних джерел охоплює: *leges*, *plebiscita*, *senatus consulta*, *edicta magistratium*, *constitutiones principum*. Названий перелік повторено і в «Інститутах» Юстиніана, незважаючи на те, що після класичного періоду в розвитку римського права його джерелами вважалися лише звичаї та конституції імператорів.

Таким чином, у римському праві упродовж його історії формами правоутворення були:

- 1) звичаєве право;
- 2) закон (у період республіки - акти народних зборів, в період принципату – постанови сенату, в період абсолютної монархії - імператорські конституції);
- 3) едикти магістратів;
- 4) діяльність юристів.

Разом з тим необхідно зазначити, що необґрунтованим є механічне зведення юридичних норм до економіки, матеріальних умов життя того чи іншого суспільства. Право не можна розглядати як сукупність лише економічних відносин - на його зміст суттєво впливають політика, релігія, особливості історичного розвитку тієї чи іншої країни, рівень культури тощо.

В юридичній науці існує поняття джерело прав у розумінні явищ і фактів, які спеціально мають служити джерелом пізнання правових приписів. До найвідоміших і важливих джерел пізнання римського приватного права відносяться Закони XII таблиць,

кодифікація імператора Юстиніана, яка завершила розвиток римського права. У середньовіччі акти кодифікації Юстиніана дістали назву *Cornus juris civilis* – «Звід цивільного права».

Звичаї узагальнювалися в Римі або ж юристами-теоретиками або ж судовою практикою. Звичаї розглядали не лише як першопочаткові джерела їх писаного права, але і як джерела для нового законодавства. Римські юристи вважали звичаї вказівкою на те, які закони хотіли б мати люди. Це приблизно так, як нині в розвинених країнах вирішують питання про пішохідні доріжки в новозбудованих міських районах. Місцева влада звертає увагу на протоптані стежки і саме там прокладає доріжки. Результатом такого підходу є зменшення числа витоптаних газонів. Будь-яке суспільство для нормального існування потребує певного регулювання. Право як сукупність загальнообов'язкових правил поведінки може виражатися у формі звичаю або закону. Звичай – це безпосередній прояв народної правосвідомості, правило поведінки, що склалося внаслідок фактичного застосування протягом тривалого часу. Звичаєве право являє собою найстарішу форму вираження римського права. Додержання звичаїв забезпечувалося заходами громадського впливу на порушника.

Для свого визнання як обов'язкової вимоги, яка дає можливість судового захисту, звичаї мали відповідати певним критеріям:

- 1) мати тривалий характер (життя більш одного покоління);
- 2) відобразити одноманітну соціальну практику;
- 3) втілювати розумну потребу в регулюванні життєвими обставинами.

Звичаї поділялися на певні види і позначалися термінами: звичаї предків, звичаєва практика, звичаї, звичаї, що склалися в практиці жерців, звичаї, що склалися в практиці магістратів (преторів). Виникнувши у Римі, публічна влада в міру необхідності починає визнавати звичаї і надавати їм загальнообов'язкового характеру, і таким чином звичаї перетворюються на правові звичаї.

Видатною пам'яткою звичаєвого права римського народу є Закони XII таблиць, прийняті в 450 р. до н.е., які фактично були

першим писаним правом і першим записом звичаїв предків (морес майорум). Однією із версій їх створення є наступна. Плебеї були невдоволені патриціями, які здійснювали застосування права, оскільки правові норми були незрозумілими для простого народу і патриції цим користувалися. Тому з метою встановлення діючого права у формі зрозумілого писаного права в 462 році до н. е. плебейський трибун Терентій Арса вніс проект про призначення комісії для складання кодексу. Впродовж наступних 8 років патриції чинили цьому різні перешкоди, однак в кінцевому рахунку були змушені погодитися. Було направлено комісію із трьох осіб у Грецію для ознайомлення з грецьким правом загалом та із законодавством Солона зокрема. Після цього в 451 році була утворена комісія з 10 осіб, яким на весь рік були передані владні повноваження для впорядкування законів. До кінця року децемвіри виготовили 10 перших таблиць, які були прийняті народними зборами. Для завершення роботи були обрані наступного року нові децемвіри, які виготовили ще 2 дошки, однак по закінченню строку не захотіли скласти з себе повноваження. Це викликало народний протест, децемвіри були усунені від влади, а 2 останні дошки були також прийняті народними зборами. Однак в літературі окремі науковці вважають цю теорію створення Законів XII таблиць спірною. Деякі науковці, наприклад, італійський вчений Є. Пайс в праці «Історія Риму» вважає, що компіляція, відома під назвою Законів XII таблиць, є не чим іншим, як приватним юридичним збірником, складеним на початку III століття до н.е. Флавієм. Французький вчений Е. Ламбер взагалі вважав, що те, що називається законами XII таблиць, не є законодавчим кодексом, а збіркою юридичних звичаїв, які з'явилися на початку II століття до н.е. Однак ці спроби заперечити існування законів XII таблиць зустріли опір з боку ряду відомих представників науки (проф. Жирар).

Таким чином, заперечувати існування Законів XII таблиць, а також приблизний час їх створення неможливо. Закони XII таблиць до нас не збереглися, вважають, що вони загинули під час галльського нападу в 387 році. Вчені намагалися реконструювати текст законів, зокрема, на основі коментаря Гая,

який був у зводі Юстиніана вони прийшли до наступного висновку: на таблицях I та II містилися положення про цивільний процес, на III провадження проти неплатоспроможного боржника, на IV положення про батьківську владу, на V та VI опіка, спадкування, власність, на VII та VIII зобов'язальні відносини, відносини. Що виникають із реальних сервітутів, на IX –X публічне право, на XI-XII різні додаткові статті до попередніх десяти статей.

Відомо, що спочатку закони були записані на дерев'яних таблицях, пізніше, за свідченнями Лівія, консули наказали відлити їх на мідних таблицях, а Цицерон вже згадує про пергаментний варіант децемвірного зводу. Закони XII таблиць відображали ще порівняно низький рівень розвитку римського суспільства і правової техніки. Вони були викладені як короткі окремі думки і заборони, деякі з них несли на собі відбиток релігійних ритуалів. Однак, незважаючи на недоліки, ці Закони відобразили корінні потреби архаїчного періоду, а тому протягом багатьох століть користувалися в Римі величезним авторитетом. Закони XII таблиць мали велике значення для подальшого розвитку римського права, оскільки з одного боку вони виступали синтезом всієї попередньої епохи звичаєвого права, а з іншого боку стали основою для подальшого вдосконалення.

Література:

1. Вовк В.М. Практикум з основ римського приватного права (у схемах і таблицях): Навчально-методичний посібник. К.: Атіка, 2007. 188 с.
2. Калюжний Р.А., Вовк В.М. Римське приватне право: підр. для вищ. навч. закл. К.: Атіка, 2012. 408 с.
3. Орач Є. М. Основи римського приватного права: Курс лекцій. Львівський держ. ун-т ім. Івана Франка. К.: Юрінком Інтер, 2000. 272 с.
4. Борисова В.І, Баранова Л.М., Домашенко М.В. Основи римського приватного права: Підручник. Х.: Право 2008. 224 с.
5. Підпригора О. А. Римське приватне право. Академічний курс: Підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закладів, 3. вид., перероб.та доп. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. 440 с.

6. Бойко І.Й. Вплив римського приватного права на розвиток правового регулювання цивільних відносин в Україні // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ, №2, 2013. С. 87-96.

Козак Ірина Адамівна,
аспірантка Науково-дослідного інституту
приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака
НАПрН України

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ОСОБАМ, ПОСТРАЖДАЛИМ ВІД ПОЛІТИЧНИХ РЕПРЕСІЙ В УКРАЇНІ

Після проголошення незалежності в Україні починається розбудова правової держави, в якій панує закон і верховенство права, забезпечуються права і свободи кожної людини та громадянина. Ідея відшкодування шкоди постраждалим від політичних репресій з'явилась давно як втілення людської потреби до справедливості при здійсненні правосуддя, проте розв'язання питань відшкодування шкоди постраждалим від політичних репресій стали складовою частиною процесу демократизації суспільства.

На нормативному рівні у новітній історії перша згадка про відшкодування шкоди особам, які були незаконно притягнені до кримінальної відповідальності містилась в роз'ясненні Наркомату праці РСФСР від 21 травня 1925 р. Відшкодування шкоди незаконно засудженим передбачалось у спільному циркулярі Наркому юстиції, Наркому внутрішніх справ і Прокуратури СРСР від 05 грудня 1936 р. № 109 «Про повернення отриманих з засуджених до виправно-трудових робіт відрахувань у випадку припинення справи внаслідок відсутності складу злочину чи за недостатністю доказів» [1].

07 жовтня 1977 р. була прийнята Конституція СРСР, яка проголошувала право громадян на відшкодування шкоди, яка завдана незаконними діями державних і громадських організацій,

а також службових осіб при виконанні ними службових обов'язків (ст. 58) [2]. Забезпечення цього права було здійснене з прийняттям Указу Президії Верховної Ради СРСР «Про відшкодування шкоди, заподіяної громадянину незаконними діями державних і громадських організацій, а також посадових осіб при виконанні ними службових обов'язків» від 18 травня 1981 р. [3], а також Указу Президії Верховної Ради УРСР «Про внесення змін і доповнень до Кримінально-процесуального кодексу УРСР» від 16 квітня 1984 р. [4].

Після здобуття Україною незалежності Верховна Рада УРСР 17 квітня 1991 р. прийняла спеціальний Закон «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні», який визначив підстави реабілітації і коло осіб, які підлягають реабілітації за цим законом та порядок поновлення їх прав [5].

Конституція України гарантує кожному право на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, а порядок та способи захисту порушеного права деталізовано у Цивільному Кодексі України (2003 р.).

18 березня 2004 р. Законом України «Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» № 1629-IV була затверджена загальнодержавна програма адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Інтеграція України до Європейського Союзу стала одним з її основних зовнішньополітичних пріоритетів [6]. Резолюція Парламентської Асамблеї Ради Європи, членом якої є Україна, № 1481 (2006) від 25 січня 2006 р. проголосила, що жертви злочинів тоталітарних комуністичних режимів, які продовжують жити сьогодні, або їхні родини заслуговують на співчуття, розуміння й визнання їхніх страждань [7].

З метою відновлення прав усіх осіб, які були порушені у роки комуністичного тоталітарного режиму, Верховною Радою України були внесені зміни до Закону України «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні», а також інших законодавчих актів України у сфері реабілітації жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років

щодо чинного удосконалення процедури реабілітації та приведення її у відповідність до законодавства України.

Таким чином, становлення та розвиток інституту відшкодування шкоди постраждалим від політичних репресій, можна умовно поділити на наступні періоди:

1) радянський період, за якого незаконно засуджена особа мала право на відшкодування за рахунок держави майнової шкоди, відновлення трудових, пенсійних, житлових прав, доброго імені, військових і інших звань, повернення орденів і медалей, яких він був позбавлений у зв'язку з незаконним засудженням. Можливість грошової компенсації моральної шкоди виключалася. Право на відшкодування шкоди виникало за умови постановлення виправдувального вироку, закриття кримінальної справи за відсутністю події чи складу злочину або за недоведеністю участі обвинуваченого у вчиненні злочину. Такої категорії реабілітованих осіб як необґрунтовано засуджені з політичних мотивів не існувало (1918–1991 роки);

2) період проголошення незалежності в Україні, за якого було прийнято Закон про реабілітацію 1991 р., яким вперше законодавчо закріплюється поняття «жертва політичних репресій». Відшкодування шкоди постраждалим від політичних репресій здійснювалося шляхом поновлення в усіх громадянських правах та наданням грошової компенсації реабілітованим (1991–2017 роки);

3) період адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, за якого було прийнято Закон про реабілітацію 2018 р., яким визначаються категорії осіб, що постраждали від політичних репресій, збільшується розмір грошової компенсації, встановлюються пільги та інші соціальні гарантії реабілітованим особам, а також удосконалюється процедура реабілітації та здійснюється її приведення у відповідність до чинного законодавства України (2018 р. і дотепер).

Література:

1.Шумило М. Є. Реабілітація в кримінальному процесі України: монографія. Харків: Арсіс, 2001. С. 16;

2. Конституція СРСР: Закон СРСР від 07 жовтня 1977 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001400-77#Text>.
3. Про відшкодування шкоди, заподіяної громадянинові незаконними діями державних і громадських організацій, а також посадових осіб при виконанні ними службових обов'язків: Указ Президії Верховної Ради СРСР від 18 травня 1981 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v4892400-81#Text>
4. Про внесення змін і доповнень до Кримінально-процесуального кодексу Української РСР: Указ Президії Верховної Ради Української РСР від 16 квітня 1984 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/6834-10/ed19840416#Text>.
5. Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні: Закон УРСР від 17 квітня 1991 р. № 962-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-12/ed19910417>.
6. Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18 березня 2004 р. № 1629-IV. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15>
7. Резолюція Парламентської Асамблеї Ради Європи, членом якої є Україна, № 1481 (2006) від 25 січня 2006 року проголосила, що жертви злочинів тоталітарних комуністичних режимів, які продовжують жити сьогодні, або їхні родини заслуговують на співчуття, розуміння й визнання їхніх страждань.

Колісніченко Владислав,
студент II року навчання (ОР «магістр»)
Центральноукраїнського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка
Рябовол Лілія Тарасівна

РОЗВИТОК ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДІ ЯК МЕТА ПРАВОВОЇ ОСВІТИ ТА ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ

Формування правової культури та правової свідомості молоді залишається актуальною проблемою. Це зумовлено тим, що роль права в урегулюванні суспільних відносин постійно збільшується, при цьому вітчизняна система права та система законодавства є у стадії активного реформування, спрямованого на імплементацію міжнародних і європейських стандартів. Умовою підвищення рівня правової культури та правосвідомості молоді є правова освіта та правове виховання.

З'ясуємо сутність понять «правова культура», «правова освіта» та «правове виховання». На найбільш загальному розумінні, правову освіту та правове виховання можна реперезентувати як спеціальну, системну підготовку особистості до життя в демократичному суспільстві з метою розвитку громадянина, якому притаманні високий рівень правової культури, який усвідомлює, що свобода та права людини є найвищими цінностями, який готовий відповідати за свої дії і здатний до компетентної участі у громадському житті.

Безпосередньо правову освіту у Національній програмі правової освіти населення визначено як комплекс заходів виховного, навчального та інформаційного характеру, спрямованих на створення належних умов для набуття громадянами обсягу правових знань та навичок у їх застосуванні,

необхідних для реалізації своїх прав і свобод, а також виконання покладених на них обов'язків [2]. Правове виховання в юридичній науці розглядають у широкому й вузькому розуміннях. Сутність правового виховання у широкому розумінні Н. Ю. Коваленко вбачає у правовій соціалізації людини, коли людина «виховується» навколишнім оточенням, всією юридичною практикою. У вузькому, правове – це виховання, безпосередньо спрямоване на підвищення рівня правової культури людини, груп людей, суспільства [1, с. 16].

Існують різні підходи до визначення поняття «правова культура». Н. С. Уханова, до прикладу, розглядає правову культуру як різновид культури, що становить систему цінностей, досягнутих людством у галузі права, і передбачає послідовне набуття правових знань, усвідомлення правових цінностей і культурних надбань суспільства, що загалом впливає на правову поведінку, зокрема правову активність, суб'єкта. Вчена виокремлює суттєві ознаки правової культури, зокрема вказує, що вона: є засобом правового регулювання суспільних відносин; органічно пов'язана із законодавством; використовується як інструмент покращення стану правового життя суспільства; знаходить свій вираз в різних формах правомірної поведінки та правового мислення, побудованого на вільному виборі гарантованих законами правових засобів досягнення поставлених цілей [6, с. 157].

Слід зазначити, що, незважаючи на різні інтерпретації поняття правової культури, вчені суголосні у тому, що вона є відображенням права в культурі. Так, А. Скуратівський зазначає, що правова культура у широкому розумінні – це суспільноправовий феномен, який охоплює найбільш суттєві результати сукупного правового досвіду суспільства, зокрема право, правосвідомість, правову діяльність, законність і правопорядок, та відображає якісний рівень розвитку правового буття. У вузькому розумінні правова культура – це система духовно-правових цінностей, серед яких: правові знання, уявлення, переконання, світоглядно-правові орієнтації, що відображаються в правовій свідомості людей і органічно поєднані

з їх соціально-правовою активністю щодо освоєння й творення суспільно-правового буття [3, с. 6].

На думку В. Смірнова, правова культура – інтегральна характеристика правового розвитку суспільства, якій, як правило, відповідає законодавство, поведінка і діяльність посадових осіб, установ. Детермінується правова культура усією правовою системою, практикою функціонування усіх галузей і норм права, правових установ. Складниками правової культури є існуючі у суспільстві правові цінності, норми і зразки правомірної поведінки, ставлення до права, правові установки [4, с. 155-160].

Вчені, які досліджують проблему правової культури молоді в Україні, констатують, що рівень правової культури цієї категорії населення є не високим. Відповідними проявами, як вказує С. Третяк, є зневажливе ставлення частини молоді до оточуючих, відкрита неповага до людей, незалежно від їх віку чи соціального статусу, що призводить до порушень прав та свобод людини. Вчений акцентує, що цілеспрямоване виховання (у тому числі й правове) має обов'язково здійснюватися державою [5, с. 27].

Молодь – найбільш соціально активний і креативний елемент будь-якого суспільства, відтак, правовій освіті та правовому вихованню саме цієї категорії населення необхідно приділяти багато уваги, прищеплювати молоді повагу до законності та правопорядку як умову розбудови України як демократичної, соціальної, правової держави. Чіткі ціннісні орієнтації та установки, високий рівень правової свідомості, почуття відповідальності за прийняті рішення – обов'язкові елементи правової культури, а їх формування – передумова прогресивного розвитку українського суспільства.

Цілеспрямована політика держави з правового виховання молоді має визначатися з урахуванням вікових особливостей, обставин, оточення, рівня освіти і загального культурного розвитку людини. Правове виховання повинно починатися з раннього віку, загальноосвітня школа та інші заклади освіти мають сприяти у формуванні в учнів почуття гідності та громадянської відповідальності тощо [6, с. 162].

Одним з чинників, які ускладнюють та гальмують процес розвитку правової культури молоді є відірваність правового виховання від життя. Істотною проблемою наразі є також декларативність законодавства, подвійні стандарти тощо. В житті молоді люди стикаються з недовістю деяких правових норм і таких принципів, як «закон один для всіх» та «невідоротність покарання». Відтак, для підвищення рівня правової культури, поряд із підсиленням правової освіти та правового виховання, необхідним є також більш повна реалізація в суспільному й державному житті принципу верховенства права. Загалом, формування правової культури молоді – складний і тривалий процес, тісно пов'язаний з розвитком правової свідомості, вміннями і навичками реалізовувати свої права, підпорядковувати поведінку вимогам правових норм, тобто, загалом визначає ступінь і характер правового розвитку особистості.

Література:

- 1.Коваленко Н. Ю. Сутність взаємозв'язку правової культури та правового виховання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2016. Вип. 38. Том 1. С. 15-18.
- 2.Про Національну програму правової освіти населення: Указ Президента України № 992/2001 від 18.10.2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/992/2001#Text> (дата звернення: 20.09.2021).
- 3.Скуратівський В. А., Палій О. М. Основи соціальної політики. Київ: МАУП, 2002. 200 с.
- 4.Смирнов В. В. Правовая культура: теоретико-методологическая эволюция и практика. *Труды ИГП РАН*. 2007. № 4. С. 150-182.
- 5.Третяк С. Правове забезпечення правової культури населення як умова створення основ громадянського суспільства. *Право України*. 2005. № 4. С. 26-28.
- 6.Уханова Н. С. Правова культура молоді в Україні. *Інформація і право*. 2019. № 2 (29). С. 156-166.

Куликовська Катерина,
студентка 2 курсу юридичного факультету,
Державного університету інфраструктури та
технологій
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
к.ю.н., доцент кафедри конституційного та
адміністративного права юридичного факультету,
Інституту управління, технологій та права
Державного Університету інфраструктури і технологій
Озель Віталіна Іванівна

УМОВИ ПРИЙНЯТНОСТІ КОНСТИТУЦІЙНОЇ СКАРГИ В УКРАЇНІ

Серед держав європейського простору Україна вирізняється поміж інших тим, що протягом останніх десятиліть лише формує свій національний конституціоналізм, його доктрину, засади та принципи, намагається розвивати традиції та нові форми його прояву відповідну конституційну культуру. Однією із змістовних новел новітнього українського конституційного процесу є запровадження інституту індивідуальної конституційної скарги.

Доступ осіб, перш за все громадян, до конституційного правосуддя закріплено у Конституції України як право звернення з «конституційною скаргою» до єдиного органу конституційної юрисдикції. При виконанні всіх юридичних формальностей клопотання згідно зі статтею 151-1 Конституції України зобов'язує Конституційний Суд України вивчити і розглянути питання про відповідність Конституції України (конституційність) закону України, коли особа вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України суперечить Конституції України. Конституційний припис встановлює, що «конституційна скарга» може бути подана в разі, якщо всі інші національні засоби юридичного захисту вичерпано.

Тобто «конституційна скарга» подається особою, яка має необхідні обґрунтовані докази, коли застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України суперечить Конституції України (стаття 56 Закону України «Про Конституційний Суд України» - далі Закон). Слід наголосити, що конституційна скарга означає — індивідуальне клопотання, яке подане до Суду щодо перевірки на відповідність Конституції України (конституційність) закону України (його окремих положень), що застосований в остаточному судовому рішенні у справі конкретної особи — суб'єкта права на конституційну скаргу (стаття 55 Закону). До Конституційного Суду України з «конституційною скаргою» можуть звертатися фізичні та юридичні особи, які не належать до державних органів та не представляють публічну владу.

У Конституційному Суді України встановлюється допустимість «конституційної скарги». Передусім перевіряється наявність **реквізитів** та змістовних **вимог** «конституційної скарги»:

- 1.Прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) громадянина України, іноземця чи особи без громадянства, адреса зареєстрованого місця проживання особи (для іноземця чи особи без громадянства — місця перебування) або повна назва та місцезнаходження юридичної особи, а також номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти, якщо такі є;
- 2.Відомості про уповноважену особу, що діє від імені суб'єкта права на конституційну скаргу;
- 3.Короткий виклад остаточного судового рішення, в якому було застосовано відповідні положення закону України;
- 4.Опис перебігу розгляду відповідної справи в судах;
- 5.Конкретні положення закону України, які належить перевірити на відповідність Конституції України, та конкретні положення Конституції України, на відповідність яким належить перевіряти оспорюваний закон України;
- 6.Аргументація тверджень щодо неконституційності закону України (його окремих положень) із зазначенням того, яке з гарантованих Конституцією України прав людини, на думку

суб'єкта права на конституційну скаргу, зазнало порушення внаслідок застосування оспорюваного закону;

1. Відомості про документи і матеріали, на які посилається суб'єкт права на конституційну скаргу, із наданням копій цих документів і матеріалів;

2. Перелік документів і матеріалів, що додаються.

Окрім того, положення Закону України «Про Конституційний Суд України» встановлюють **процесуальні умови прийнятності** «конституційної скарги» (стаття 77 Закону). «Конституційна скарга» вважається прийнятною за умов її відповідності таким **вимогам**:

1. Вичерпано всі національні засоби юридичного захисту (за наявності ухваленого в порядку апеляційного перегляду судового рішення, яке набрало законної сили, а в разі передбаченої законом можливості касаційного оскарження — судового рішення, винесеного в порядку касаційного перегляду);

2. З дня набрання законної сили остаточним судовим рішенням, у якому застосовано закон України (його окремі положення), якщо сплинуло не більше трьох місяців.

Однак як виняток «конституційна скарга» може бути прийнята поза межами вимог, установлених пунктом 2, якщо Суд визнає її розгляд необхідним із мотивів суспільного інтересу. Враховується і така обставина, якщо суб'єкт права на «конституційну скаргу» пропустив строк подання конституційної скарги у зв'язку з тим, що не мав повного тексту судового рішення, він має право надати пояснення у «конституційній скарзі» щодо клопотання про поновлення пропущеного строку. Закон України «Про Конституційний Суд України» передбачає проведення попередньої перевірки звернень до Суду, яку здійснює Секретаріат Суду.

У разі недотримання вказаних вимог під час підготовки матеріалів клопотання керівник Секретаріату повертає її суб'єкту права на «конституційну скаргу». Водночас повернення «конституційної скарги» не перешкоджає повторному зверненню до Суду з дотриманням вимог цього Закону.

Зазначу, що сутнісне осмислення умов прийнятності конституційної скарги як науковою спільнотою, так і практикуючими юристами, безумовно, сприятиме більш ефективному використанню конституційної скарги як національного засобу юридичного захисту прав людини. Глибоко переконана, що саме розгляд конституційних скарг Судом та ухвалення ним рішень, спрямованих на захист гарантованих Конституцією України прав і свобод людини, стануть ефективним „каталізатором“ утвердження справжньої суспільної довіри з боку громадськості до Конституційного Суду як незалежної та авторитетної інституції.

Література:

1. Запорожець В. Умови прийнятності конституційних скарг: законодавче врегулювання та практика Конституційного Суду України URL: <https://ccu.gov.ua/publikaciya/umovy-prynyatnosti-konstytucijnyh-skarg-zakonodavche-vregulyvannya-ta-praktyka-0>
2. Конституційна скарга, як самостійний інструмент захисту конституційних прав URL: <https://pravokator.club/news/konstytutsijna-skarga-yak-samostijnyj-instrument-zahystu-konstytutsijnyh-prav/>

Кушнір Анна,
студентка 1 курсу, 2113 групи, юридичного факультету,
Інституту управління, технологій і права
Державного університету інфраструктури та технологій
м. Київ, Україна

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
конституційного та адміністративного права Державного
університету інфраструктури та технологій

Бурдонсова Марина Анатоліївна

ВПЛИВ РИМСЬКОГО ПРАВА НА РОМАНО- ГЕРМАНСЬКУ ПРАВОВУ СИСТЕМУ

Термін «рецепція» має кілька значень: в культурі, мистецтві, суспільних науках його розуміють як запозичення даним суспільством соціологічних і культурних форм, що виникли в іншій країні або в іншу епоху або як сприйняття одного культурного явища, однієї культури очима іншої.

Романо-германське право сформувалося в результаті рецепції римського права. Рецепція римського права означає поживлення і одночасно модернізацію основних положень класичного римського права. З римського права було запозичено поділ права на приватне і публічне, майнове і особисте право, поняття власності та ін.

Першопочатково, розвиток торгівлі, ремесел, розростання міст в країнах Західної Європи стали підставами для рецепції в економічній сфері. З'явилися «Вільні міста», які здобули право самоврядування та самостійного використання податків. Вони потребували системи нормативно-правового регулювання, заснованої на ідеях формальної рівності і незалежності учасників ринкових відносин. Такою системою, найбільш відповідною названим ідеям, виявилось римське право.

Економічні передумови були пов'язані з тим, що після потрясінь і руйнівних війн в VI-VIII ст. поступово поживлялося господарського життя, зростав торговий оборот,

для регулювання якого германського, французького звичаєвого права стало недостатньо. Політичні передумови рецепції полягали в тому, що буржуазні елементи міського населення, що зароджувалися, були зацікавлені в сильній централізованій державі.

Крім вищезазначених причин існували і соціально-культурні передумови запозичення Європою римського права. Розвиток освіти, мистецтва, культури підготувало ґрунт для сприйняття римських юридичних концепцій, поглядів, понять, конструкцій. Важливу роль у цьому процесі зіграли університети. Університетські професори активно займалися вдосконаленням юридичної доктрини, категоріального апарату, а пізніше - розробкою моделей, проектів найважливіших законів, кодексів.

Важливою передумовою рецепції римського права стало також благословення християнської церкви. Протягом багатьох століть церква негативно ставилася до римського права, і знадобився авторитет Фоми Аквінського, щоб подолати таке упередження.

Вивчення римського права, процес становлення самої юридичної науки стимулювалися політичними подіями того часу, перш за все, боротьбою між світською і церковною владою, зміцненням бюрократичних структур влади.

Крім етнічних і політичних причин і джерел, на їх основі діяли ідеологічні та юридичні передумови рецепції. Відомо, що вже в період раннього середньовіччя формальну основу рецепції деякі монархи вбачали в спадкоємності влади від римських імператорів. Зокрема, німецькі імператори ще в XII ст., прагнучи підвищити авторитет своєї влади, стали розвивати теорію про її спадкоємність від римських монархів, а німецьку державу, яка виникла на території Північної Італії, вельми іменувати «Священна Римська імперія німецької нації».

Рецепцію римського права пов'язують, перш за все, з діяльністю Болонського університету, в якому викладалося право багатьом студентам, що приїхали з різних країн. Процес навчання включав читання джерел і коментування їх професорами. Причому коментування не мало лише допоміжний характер, а виливалося в тлумачення положень норм права. Такі тлумачення

називалися глосами, а викладачі - глосаторами. Окрім глос, відомих ще класичним юристам, середньовічні глосатори створювали загальні попередні зауваження, огляди тієї чи іншої частини зводи цивільного права, а також збірники різних юридичних правил.

Таким чином, римське право стало основою викладання в усіх університетах Європи, в яких не прагнули нав'язати те чи інше рішення, вони ніколи не були наднаціональними установами, уповноваженими застосовувати право. Вони навчали, як потрібно розуміти право і, виходячи з норм римського права, прагнули показати, яке право було найкращим і як можна його пізнати. Вони прагнули лише переконувати, а не запроваджувати загальнообов'язкові норми. Важко переоцінити роль університетів у формуванні романо-германського права, його структури, понять і термінів.

Вплив римського приватного права на законодавство України простежується упродовж X-XIX століть. Найстародавнішою пам'яткою давньоруського права є «Руська правда», чимало положень якої мають безсумнівну схожість з положеннями римського приватного права у його візантійській інтерпретації, що свідчить про перейняття окремих законів з візантійського законодавства.

Помітнішим та ширшим був вплив римського приватного права у законодавстві пізніших часів. Насамперед це стосується Литовських Статутів. Так Статут 1566 року своєю структурою та багатьма положеннями подібний до Дигестів та Кодексу Юстиніана. Ще більше вплив римського права позначився на Статуті 1588 року, в якому детально врегульовано приватну власність на землю і значна увага приділена договірному праву.

На початку XVIII ст. під час складання «Прав, за якими судиться малоросійський народ» були використані Литовські статuti, римські та німецькі джерела, польське законодавство, звичаєве право України і судова практика. У 1743 р. комісія подала законопроект, який, однак, не влаштував царський уряд своєю самотністю, відмінністю від тогочасного російського законодавства, а тому закон не був прийнятий, хоч фактично

застосовувався до формування єдиної імперської системи законодавства.

Вплив римського приватного права на зміст «Прав...» був очевидним. Він виявився у розділах про володіння, право власності та сервітути, у правовому режимі рухомих та нерухомих речей, первісних та похідних способах набуття власності, в захисті права власності віндикаційним позовом, у положеннях зобов'язального права тощо. Ще більшою мірою простежується вплив ідей та рішень римського приватного права на «Зібрання малоросійських прав» 1807 року.

Підопригора О.А. та Харитонов Є.О. виокремлюють східноєвропейський (візантійський) та західноєвропейський типи рецепції римського права.

Східноєвропейський (візантійський) тип рецепції має такі риси:

- ґрунтується на одній, чітко встановленій ідеологічній максимі;
- не має, як правило, глибокої науково-теоретичної бази;
- провадиться «за ініціативою зверху», не обов'язково зумовленою потребами суспільства або навіть не відповідаючи його потребам;
- обмежується кількома видами форм рецепції, найчастіше - обранням зразків для наслідування.

Західноєвропейський тип рецепції:

- ґрунтується на плюралізмі політичних та правових думок;
- має надійне методологічне підґрунтя (теоретичну базу);
- є компромісом дії різних політичних, економічних, соціальних сил;
- відбувається внаслідок «ініціативи знизу» (як реалізація соціальних, культурних, економічних та інших потреб).

Література:

1. Харитонов Е.О. Рецепция римского частного права. О.: Бахва, 1996. С. 136.
2. Рецепция права // Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2003. Т. 5 : П - С. С. 307.
3. Поняття рецепції римського права. Електронний ресурс. URL: <http://uris.org.ua/rimskoe-pravo/ponyattya-retseptsiyi-rimskogo-prava>
Дата звернення 19.10.2021.

4. Шаркова І.М. Рецепція римського права в цивільне законодавство: західна та східна традиції // Правове регулювання економіки: зб. наук. праць / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана»; відп. ред. В. Ф. Опришко. 2012. № 11-12. С. 255-267. URL: <https://web.archive.org/web/20140714220402/http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/2326/1/sarkova.pdf>. Дата звернення 20.10.2021.
5. Основи римського приватного права: Підручник / В. І. Борисова, Л. М. Баранова, М. В. Домашенко та ін.; За заг. ред. В. І. Борисової та Л. М. Баранової. Х.: Право, 2008. 224 с.
6. Підопригора О.А., Харитонов Є.О. Римське право: Навчальний посібник. К.: Юрінком Інтер, 2003. URL: http://www.big-lib.com/book/1_rimske_pраво/43_3_Vidi_i_tipi_recepicii_rimskogo_pрава Дата звернення 20.10.2021.

Пасічник Іванна,
студентка 2 курсу, 2013 групи, юридичного факультету,
Інституту управління, технологій і права
Державного університету інфраструктури та технологій
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
к.ю.н., доцент кафедри конституційного та
адміністративного права юридичного факультету,
Інституту управління, технологій та права
Державного Університету інфраструктури і технологій
Озель Віталіна Іванівна

ЛЮДСЬКА ГІДНІСТЬ ЯК ОСНОВНА КОНСТИТУЦІЙНА ЦІННІСТЬ

Людська гідність посідає визначальну роль у системі конституційних цінностей. Будучи ядром кожного конституційного права, формує та транслює уявлення про людину як унікальну самовизначену істоту, яка не перебуває під

владою держави, формує повагу до внутрішнього світу людини, її місце у суспільстві та взаємовідносини з державою.

Конституція України закріплює це право у ст. 28: «Кожен має право на повагу до його гідності». Конституція України забороняє наступні протиправні дії, які безпосередньо порушують права на людську гідність: катування; жорстоке, нелюдське або таке, що принижує гідність поводження; застосування жорстоких, нелюдських, таких, що принижують людську гідність покарань; використання людини (без її волі) для наукових, медичних чи інших дослідів.

Гідність, за Конституцією України, визнається найвищою соціальною цінністю (ст. 3), на неї ніхто не має права посягати. У разі вчинення цих протиправних дій будь-яка особа може звернутись за допомогою до суду, а винна особа повинна притягнутись до відповідальності, відповідно до закону.

Окрім того, кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань (ст. 55); кожен зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей (ст. 68). Гідність громадян охороняється також Цивільним кодексом України та Кримінальним кодексом України.

Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 визначає поняття *гідності* як морально-етичну категорію й одночасно - особисте немайнове право, яким закон надає значення самостійних об'єктів судового захисту та пропонує розуміти під гідністю визнання цінності кожної фізичної особи як унікальної біопсихосоціальної цінності.[2]

Українське національне право у питанні захисту людської гідності ґрунтується на міжнародному праві. Наведемо основоположні міжнародні норми:

1. Загальна декларація прав людини (ООН, 1948) «Усі люди народжуються вільними і рівними в своїй гідності і правах. Вони наділені розумом і совістю і повинні вчиняти по відношенню один до одного у дусі братства» (ст. 1). «Ніхто не повинен піддаватися катуванням, чи жорстоким, нелюдським

або принижуючим його гідність, поводженням та покаранням» (ст. 5).

2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (ООН, 1966):

«Нікого не може бути піддано катуванню чи жорстокому, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню. Зокрема, жодну особу не може бути без її вільної згоди піддано медичним чи науковим дослідям» (ст. 7). «Всі особи, позбавлені волі, мають право на гуманне поводження і повагу до гідності, властивій людській особі» (ст. 10, ч.1).

3. Окрім загально визначених міжнародних нормативно-правових актів існують спеціальні міжнародні договори, одним з яких є [Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження та покарання](#) (ООН, 1984), яка детально описує право на повагу людської гідності, заборону вчинення протиправних дій, що принижують людську гідність, тлумачить поняття, які пов'язані з протиправними діями, зокрема поняття «Катування». *«Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню»(ст. 3)*

4. Відповідно до статті 3 Європейської Конвенції про захист прав людини та основних свобод гарантується право на людську гідність, а саме: *«жодна людина не може зазнавати катувань чи нелюдського або такого, що принижує її гідність, поводження чи покарання»*. Це перша зі статей, за якою [Європейський суд з прав людини](#) розглянув заяви проти [України](#). [1]

Наслідком і метою статті 3 Європейської Конвенції про захист прав людини та основних свобод стає підвищення поваги людини до самої себе і захищеність від неналежного поводження або покарання навіть у місцях позбавлення волі та під арештом. Тим самим підвищуючи право на повагу людської гідності.[1]

Отже, можна зробити загальний висновок про те, що визнається право кожного на повагу до людської гідності. Відповідно кожна людина (незалежно від обсягу її дієздатності чи будь-яких індивідуальних особливостей) заслуговує на гідне з нею поводження з боку всіх інших осіб. Тому і забороняється

застосування до людей тортур чи жорстокого, нелюдського або такого, що принижує їхню гідність, поводження і покарання, а також забороняється піддавати особу медичним чи науковим дослідом без її вільної згоди. Більше того: відповідно до міжнародних стандартів існує обов'язок кожної людської особи поводитися стосовно іншої особи гідно, професійно та гуманно, а першочерговим завданням правової держави є охорона і захист особи, її гідності, прав і свобод.

Література:

1. Європейський суд з прав людини: матеріали практики (1993–2003 рр.) : праці Львів. лабораторії прав людини і громадянина Наук.-дослід. ін-ту держ. будівництва та місцевого самоврядування Акад. правових наук України / редкол. : П. М. Рабінович (гол. ред.) [та ін.]. – К. : Фенікс, 2004. (Сер. II. Коментарі прав і законодавства ; вип. 4). 13. Європейський суд з прав людини: матеріали практики (2006–2008 рр.)
2. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» №1 від 27.02.2009. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09

Тарандюк Олександра,
здобувачка III курсу першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти, спеціальності «Право»,
Київський фаховий коледж
туризму та готельного господарства
м.Київ, Україна

Науковий керівник:
кандидат юридичних наук, доцент,
спеціаліст вищої категорії
Київського фахового коледжу туризму
та готельного господарства
Коросташивець Юлія Григорівна

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРАВОСВІДОМОСТІ УКРАЇНЦІВ

Досить актуальною й необхідною на сучасному етапі розвитку сучасної правової науки є проблема правосвідомості громадян, а крізь призму неї, відповідно, – і їх правової поведінки.

Правова поведінка та правосвідомість є взаємозалежними правовими явищами, оскільки саме від рівня правосвідомості залежить, наскільки усвідомлено, активно й законно братимуть участь громадяни під час здійснення будь-якої своєї діяльності.

У свою чергу, *правосвідомість* — це сукупність оціночних думок та настанов, що визначають ставлення суб'єктів соціальних відносин (соціальних груп, страт, окремого громадянина або суспільства в цілому) до права й чинного законодавства, а також практика його застосування, правових (або неправових) звичаїв, ціннісних орієнтацій, які регулюють людську поведінку в юридично значущих ситуаціях[1, с. 12].

Аналізуючи процес формування правосвідомості в Україні сьогодні, слід вказати і на проблеми, що виникають(або можуть виникнути) на шляху її становлення. Так, досить поширеним явищем є деформація правосвідомості. Безпосередньою причиною виникнення деформацій правосвідомості є стан основних елементів механізму правового регулювання.

Посиленню деформаційних явищ у суспільній правосвідомості сприяють суперечності в різних галузях законодавства й правоохоронній системі в цілому. Таке становище дозволяє маніпулювати законодавством залежно від ситуації. Слід наголосити, що суттєвою причиною існування деформацій правосвідомості в українському суспільстві є поступове звикання молоді, до злочинності. У міжнародному та національному масштабах набули значного поширення і стали «звичними» для пересічних громадян такі види злочинів, як хуліганство, шахрайства, корумпованість у багатьох сферах суспільного життя [5, с. 4].

Тобто правосвідомість виступає нагальною та обов'язковою умовою для формування готовності особистості до правової поведінки.

Чинники, що виражають зміст правосвідомості, автоматично впливають на формування правової поведінки, тобто на сам вибір способу поведінки особистості.

Правосвідомість українського суспільства сьогодні, як ніколи, демонструє досить динамічну трансформацію, проходячи свій шлях фактично вбирає найкращі цінності попередніх епох та розвиває їх до ідеального стану, то показує усі можливі негативні прояви її деформації [2, с. 278].

Суспільний розвиток будь-якої держави, у тому числі й України, не мислиться без діяльності людини та її свідомого ставлення до своїх дій. Свідомість сприяє пристосованості людини до зовнішнього світу, формує її внутрішнє бачення соціальної й правової дійсності, будуючи при цьому напрями власної діяльності.

Вона визначає попередню уявну модель дій людини, її здатність звітувати перед собою щодо того, як вона чинить у тій чи іншій ситуації. Інакше кажучи, свідомість відображає уявлення людини про своє майбутнє, особливо про можливі наслідки власних дій, зокрема, про вплив на майбутню поведінку [2, с. 307].

Тобто свідомість полягає в емоційній оцінці дійсності, контролюванні поведінки та керуванні нею. Залежно від

свідомості людини досить значною мірою формується її поведінка.

Поведінка – це свідомо-вольові дії та вчинки, які включають розуміння їх соціального значення, утворюють відповідну діяльність, що спрямовується на досягнення соціально-значущої мети та характеризується настанням певних наслідків [4, с. 130].

Правосвідомість виконує функцію передавального механізму від права до поведінки. Тобто право та його норми апелюють до волі й свідомості людини, проте регулюють вони не свідомість, а поведінку.

Аналіз різноманітних праць вчених-дослідників з питань правосвідомості дає підстави виокремити такі узагальнені **ознаки правосвідомості**:

- по-перше, це різновид суспільної свідомості;
- по-друге, суб'єктами (носіями) правосвідомості є різноманітні суб'єкти права;
- по-третє, об'єктом правосвідомості є ставлення людини до правових явищ, вираження індивідуальних та суспільних оцінок справедливості чи несправедливості законів, діяльності судових та правоохоронних органів тощо;
- по-четверте, вона є активним елементом системи правового регулювання, підставою для розвитку права та праворозуміння;
- по-п'яте, правосвідомість розглядається як специфічний засіб саморегуляції поведінки людей, впливаючи на їх правомірний вибір та ухвалення рішення щодо додержання або порушення правових норм [4, с. 89].

А тому, існування права нероздільно пов'язане з волею й свідомістю людей. Будь-яке право повною мірою діє та реалізується в суспільстві не просто через систему примушення, а як усвідомлене право.

Чинне право постійно оцінюється, осмислюється й корегується з позицій масової правосвідомості, а також моральних принципів, норм, традицій.

Висновки. Аналізуючи основні чинники, що на сучасному етапі впливають на формування суспільної правосвідомості, слід виокремити такі блоки:

1. Право. Стабільне законодавство, чіткий механізм його реалізації, високий рівень правової культури впливають на формування правосвідомості громадян найкращим чином.

Сьогодні, в умовах нестабільності законодавства, реформування базових галузей законодавства, формування правосвідомості відбувається хаотично, асимілюючи в себе як найкращі надбання цього періоду, так і його негативні прояви.

Важливим у цій ситуації є те, що громадськість більше не покладається на право як на певний непохитний постулат, а керується саме правосвідомістю при оцінці своєї поведінки як правової чи неправової.

Це може зумовити два абсолютно протилежних рухи, причому одночасно.

Перший варіант – підвищення рівня правосвідомості (як індивідуального, так і колективного), увібрання найкращих європейських уявлень про право, цінність прав і свобод людини і громадянина тощо.

Другий варіант – нівелювання дії правових норм шляхом їх невиконання, непідкорення, створення власної «системи правових норм», яка буде змінюватись відповідно до ситуації.[3, с. 147].

2. Політика. Політична ситуація в державі у всі часи мала значний вплив на правосвідомість.

Причому останні дослідження та фактична ситуація на виборах до ВРУ свідчить про те, що чим менш стабільна політична ситуація, чим більше загроз національному суверенітету, життю та здоров'ю громадян, тим більше проявів деформацій правосвідомості, зокрема, радикалізму (що яскраво демонструє склад парламенту, а також виникнення нових політичних та громадських течій).

Враховуючи те, що частина громадян змушена була змінити місце проживання (у тому числі, й іммігрувати за кордон) через нездатність влади їх захистити досить поширеним явищем сьогодні є недовіра до влади, можна стверджувати наявність «розбалансування» правосвідомості.

Позитивним досягненням сучасної політики є визначення єдиного вектора розвитку нашої держави – європейського.

3. Економіка. Аналіз функціонування економічної системи дозволяє констатувати її кризовий стан, повну розбалансованість та часткову руйнацію через фізичне знищення окремих її секторів та галузей.

Це призвело до падіння доходів населення, зростання цін та знецінення національної валюти. Така ситуація зумовлює виникнення все нових і нових форм деформації правосвідомості.

Сьогодні відбувається зміна вектора розвитку національної економіки: із суспільства споживання до інноваційного суспільства, у якому переважатиме збереження, відтворення та створення нових, альтернативних ресурсів.

4. Релігія. Важливим на етапі розбудови України як європейської держави є те, що протягом двох останніх років відбулось примирення різних конфесій, їх єднання в намаганнях допомогти людям пережити складну ситуацію в державі.

Зважаючи на вищесказане, слід вважати, що проблеми, пов'язані з правосвідомістю громадян, будуть актуальними ще протягом тривалого періоду, а необхідність їх дослідження впливає з конституційного проголошення України правовою державою.

Саме це обумовлює потребу в зростанні й досягненні високого рівня правової культури кожного громадянина, державного службовця, посадової особи, а особливо – юриста. І тільки тоді рівень правосвідомості усього суспільства значно підвищиться, кожен громадянин держави буде приймати активну участь у правовому процесі та матиме змогу самостійно аналізувати чинне законодавство, відзначаючи його здобутки та недоліки, тобто головним здобутком кожного стане відчуття власної приналежності до правового життя країни.

Література:

- 1.Калиновський Ю. Ю. Правосвідомість українського суспільства: генеза та сучасність / Ю. Ю. Калиновський. – Х. : Право, 2015. – С. 89 – 14.
- 2.Клімова Г. П. Основні шляхи формування правосвідомості і правової культури українських громадян в умовах розбудови правової держави // Правосвідомість і правова культура як базові чинники державотворчого процесу в Україні : монографія /Л. М.

Герасіна, О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань та ін. – Х. : Право, 2019. – С. 331.

3. Погребняк С. П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика) : монографія / С. П. Погребняк. – Х. : Право, 2008. – С. 13–14.

4. Теорія держави і права: навчальний посібник. / Шевченко А.Є., Старостюк А.В. – Вінниця, ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. – 270 с.

5. Черкас М. Є. Актуальні проблеми формування правосвідомості в Україні / М. Є. Черкас // Право та інновації. – 2015. - № 4. - С. 7

Шаповалова Олена,

студентка,

Міжрегіональної академії управління

персоналом

Урбанський Максим Вікторович,

магістр права, здобувач

Науковий керівник:

доктор наук в галузі політології, кандидат філософських наук,

професор МКА,

професор кафедри теорії держави і права та

конституційного права

Медвідь Федір Михайлович

ПОЛІТИЧНА КОРУПЦІЯ ЯК ЛАТЕНТНИЙ ЧИННИК РУЙНАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОЮ БЕЗПЕКОЮ УКРАЇНИ

Корупція - це одне з явищ, які здатні породжувати кризові стани у різних галузях суспільного та соціального розвитку кожної держави, насамперед це стосується політики, економіки, державного управління, а також є однією із ключових передумов існування організованої злочинності. З моменту проголошення Україною незалежності поняття «корупція» набуло значного поширення у вітчизняній правовій літературі, виступах політичних діячів та керівників держави. Аналіз законодавства, наукової та довідково-термінологічної літератури дозволяє

стверджувати, що поняття «корупція» сформувалося за давніх часів і розумілося загалом як хабарництво[6, 8 - 10]. Термін «корупція» походить від сполучення латинських слів «corruptio» - декілька учасників однієї зі сторін зобов'язального відношення з приводу єдиного предмета і - ламати, ушкоджувати, порушувати, відміняти. У результаті утворився самостійний правовий термін – «corruptio», що припускав діяльність декількох (не менше двох) осіб, метою яких є «псування», «ушкодження» нормального ходу судового процесу або процесу керування справами суспільства. Дане поняття було введено у вжиток лише наприкінці 80-х років ХХ ст. До цього використовувалися терміни «хабарництво», «зловживання службовим становищем» тощо. У великому юридичному енциклопедичному словнику корупція визначається як «злочинна діяльність в сфері політики чи державного управління, яка полягає у використанні посадовими особами довірених їм прав та владних повноважень для особистого збагачення»[1, 406]. М. Ю. Тихомиров пропонує розглядати корупцію як злочинну діяльність у сфері політики чи державного управління, використання посадовими особами наданих їм прав та владних повноважень з метою особистого збагачення. Звідси, найбільш типовими проявами корупції є такі дії: підкуп чиновників і громадсько-політичних діячів; хабарництво за законне чи незаконне надання благ чи переваг; протекціонізм - висування працівників за ознаками родинності, земляцтва, особистої відданості та приятельських стосунків[14; 3, 101-105]. Проф. М.І. Мельник пропонує розглядати корупцію не тільки як правове, а й як соціальне, економічне та моральне явище, яке завдає шкоди нормальному функціонуванню моральних та правових відносин у суспільстві та державі. Даний підхід вважається найбільш вдалим, оскільки корупцію не можна розглядати тільки в правовому аспекті, адже ігноруючи інші сторони корупції, які характеризують її як соціальне, політичне, економічне явище, неможливо повністю визначити природу походження терміна «корупція». «Корупція, пише він, виступає як багатоаспектне соціально-економічне, політичне, правове та моральне явище, що складається з цілого комплексу протиправних дій і неетичних вчинків. Корупція - це не стільки

юридична, скільки соціальна та економічна проблема. Як правова категорія корупція - збірне правове поняття, яке охоплює сукупність взаємопов'язаних правопорушень» [5, 22-23]. Отже, розглядаючи визначення корупції, можна зробити висновок, що корупційні правопорушення можуть вчинятися двома способами: по-перше, це отримання певних вигод (як матеріального, так і нематеріального характеру) особами, уповноваженими на виконання функцій держави чи прирівняними до них особами; по-друге, це діяння по підкупу даних осіб, фізичними та юридичними особами.

Значний інтелектуальний внесок у розуміння сутності корупції у процесі соціального реформування, вдосконалення змісту правових норм, у тому числі в діяльності вищих органів державної влади та місцевого самоврядування, мають праці В. Веклича, В. Гвоздецького, В. Заросила, В. Литвиненка, М. Мельника, М. Михальченка та О. Михальченка, Є. Невмержицького, М. Недюхи, В. Соловійова, М. Хавронюка, М. Вебера, М. Восленського, С. Гангтінгтона, Т. Парсонса, Ф. Фукуями та ін. Водночас аналіз наукової літератури із вищезазначеного питання свідчить про: а) доцільність розрізнення сутності корупції та політичної корупції і, відповідно, уникнення їх ототожнення як різних соціальних явищ і загроз, що ними спричинюються [8, 21-27]; б) важливість з'ясування джерел походження, змісту політичної корупції, викликів і загроз, що нею породжуються, виходячи з діяльності новітнього апарату управління органів державної влади та місцевого самоврядування за умов децентралізації влади в Україні; в) доцільність розроблення ефективного механізму протидії політичній корупції, який має передбачати засоби її ідентифікації, запобігання та протидії; г) важливість запровадження інституційної моделі ідентифікації, запобігання та протидії політичній корупції Україні, яка (модель) набуває особливого значення за умов нинішнього перехідного стану українського суспільства [9, 13-19]; д) доцільність розгляду інституційної моделі ідентифікації, запобігання та протидії політичній корупції як базисної, вихідної в частині, принаймні, розроблення інноваційних моделей відповідно до специфіки

діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування [9, 13-19]; е) розуміння політичної корупції як визначальної загрози національній безпеці України [5, 67-83]. Багатоплановість корупційних діянь зумовлені їх специфічними національно-історичними формами, що знаходить відображення у нормах як кримінального, так і адміністративного права. Втім, це не заважає здійснити, на думку ряду авторів, їх соціолого-правову типологізацію, виокремивши, зокрема: а) лобістську (ділову) корупцію, що стимулює своєчасне або прискорене виконання чиновником його прямих обов'язків; б) обструкціоністські дії, які гальмують або нехтують службовими повноваженнями за належною компетенцією; в) патронажну діяльність, пов'язану із забезпеченням належної підтримки (прикриття) «ангажованим» представником влади певних осіб чи комерційних структур, що матеріально обумовлюють зацікавленість; г) прямий підкуп посадової особи з метою отримання бажаної послуги або рішення; д) ініціативно-прагматичну корупцію, коли посадова особа пропонує «продати» свої послуги як «товар тіньового ринку».

Корупція, зокрема політична, є однією із загроз національній безпеці України, оскільки підриває фінансову систему, довіру населення до держави, а також спроможність державних службовців захищати національні інтереси через використання посади для власного збагачення [10, 19 -26]. У структурі прихованої злочинності корупцію відносять до максимально латентного рівня, розглядаючи її поряд із браконьєрством, незаконними абортами, носінням зброї, оманою покупців, ухиленням від сплати податків тощо. Соціально руйнівна дія латентних злочинів полягає, як відомо, у створенні в певному мікросередовищі психологічних настроїв безкарності, стимулює зростання рецидивної злочинності, деформує масову свідомість тощо, чим сприяє поширенню міфу про «невикоріненість» подібних діянь. Відповідно, на наш погляд, головна соціальна небезпека корупції як деструктивного явища полягає в тому, що вона не тільки призводить до дисфункції апарат органів державної влади та місцевого самоврядування, а й загрожує занепадом, деградацією всій політичній системі, сприяє

«корозії» і поступовому руйнуванні здорових соціальних зв'язків, які склалися в системі державного регулювання, суспільного контролю та функціонування соціальних інститутів.

У національному законодавстві поняття корупції знайшло своє нормативне закріплення в ЗУ «Про засади запобігання і протидії корупції» (2011), ЗУ «Про здійснення державних закупівель» (2014), ЗУ «Про Національне антикорупційне бюро України» (2014), ЗУ «Про запобігання корупції» (2014), ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення кінцевих вигодоодержувачів юридичних осіб та публічних діячів» (2014), ЗУ «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014 – 2017 роки» та ухвалення закону про прокуратуру, який позбавляє відомство функції загального нагляду. Політична корупція виступає як нелегітимне використання учасниками політичного процесу та носіями публічної влади їх можливостей і повноважень з метою отримання особистих чи групових вигод (ренти) – від безпосередньо матеріальної до символічної (влада заради влади, соціального престижу тощо), а механізми використання повноважень можуть набувати протиправних форм [11, 7]. Значно підсилює боротьбу з політичною корупцією національне законодавство, що стосується національної безпеки України, зокрема ЗУ «Про національну безпеку України» (2018)[2], Указ Президента України № 392/2020. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»[12], Указ Президента України № 121/2021. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України»[13].

Важливим структурним елементом політико-правової культури суспільства виступає антикорупційна культура, яка хоч і вкраплена в низку нормативних актів антикорупційного спрямування, однак ще не дістала цілісного правового закріплення, що актуалізує питання пошуку сучасного бачення культури протидії політичній корупції у вітчизняній політиці[4, 186 - 188].

Отже, аналіз політичної корупції як загрози національній безпеці України, як чинника руйнації механізмів управління національною безпекою має важливе як теоретичне, так і практично-політичне значення, так як антикорупційна політико-правова культура як сукупність цілісних установок, спрямованих на неприйнятність толерування корупційних практик у політиці та характеристики індивідуальних і колективних суб'єктів, яка виражає політичну свідомість, політичну діяльність щодо політичної корупції, в Україні проходить стадію становлення і розвитку.

Література:

1. Великий енциклопедичний юридичний словник /За ред. Акад. НАН України Ю.С. Шемшученка. – К.: ТОВ «Вид-во «Юридична думка», 2007. – 992 с.
2. Закон України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року № 2469-УІІ.
3. Медвідь Ф.М., Мельниченко Я.Б., Твердохліб А.І. Корупція в Україні: причини поширення та нормативно-правові механізми протидії // Збірник Міжнародної науково-практичної конференції «Антикорупційна діяльність в Україні», 9 грудня 2016 р. – К., «МП «Леся», 2016. - С.101 – 105.
4. Медвідь Ф.М., Кутузов В.А., Шеленговський В. В. Антикорупційна політико-правова культура: проблеми інституалізації // Проблеми модернізації України : [зб. наук. пр.] / МАУП. - К.: МАУП, 2008 -Вип. 10: Матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. “Розвиток української держави в умовах активізації євроінтеграційних процесів” м. Київ, МАУП, 19 березня 2020 р. / редкол. : М. Н. Курко (голова) [та ін.]. - 2020. - С.186 – 188.
5. Медвідь Ф.М. Проблеми децентралізації публічної влади в контексті національної безпеки України // Децентралізація публічної влади в Україні у контексті зарубіжного досвіду та євроінтеграційних процесів: колективна монографія / За наук. ред. проф. О.В. Батанова, доц. Р.Б. Бедрія; передмова академіка НАН України Ю.С. Шемшученка. Львів: СПОЛОМ, 2021. С. 67-83.

6. Мельник М.І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії): монографія / Мельник М.І. – К.: Юридична думка, 2004. – 400 с.
7. Михальченко М., Михальченко О., Невмержицький Є. Корупція в Україні: політико-філософський аналіз: Монографія. – К.: ІПІЕНД імені І.Ф.Кураса НАН України, 2010. – 615 с.
8. Недюха М.П. Корупція як соціально-правовий феномен // Юридична Україна. 2014. № 8 (140). С. 21-27.
9. Nediukha M.P., Podolyaka A.M., Podolyaka S.A. Political corruption as a social and legal phenomenon: political and legal models of counteraction // Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки. 2020. Т. 31 (70). № 3. С. 13-19.
10. Nediukha M.P., Podolyaka A.M., Podolyaka S.A. Political corruption as a social and legal phenomenon: political and legal models of counteraction. Article 2. // Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки. 2020. Т. 31 (70). № 4. С. 19-26 / URL: <http://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/31-70-4>
11. Політична корупція як явище: підходи до визначення. Аналітична доповідь Разумкова // Національна безпека і оборона. – 2009. – № 7.
12. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України № 392/2020.
13. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України»: Указ Президента України № 121/2021.
14. Тихомиров М.Ю. Юридическая энциклопедия / М.Ю.Тихомиров. – [6-е изд., перераб. И доп.]. – М.: Изд-во М.Ю.Тихомиров, 2008. – 1088 с.

Шарпарь Юлія,
студентка II року навчання (ОР «магістр») спеціальності
081 Право
Центральноукраїнського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри права та правоохоронної діяльності
Рябовол Лілія Тарасівна

ВИЩА ЮРИДИЧНА ОСВІТА: СУСПІЛЬНЕ ЗНАЧЕННЯ, СУТНІСТЬ, ЗАВДАННЯ

Освіта – основа інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорука розвитку суспільства й держави. Мета освіти – всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, здатних до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору [6].

Невід’ємною складовою освіти є вища освіта, яка, відповідно до ч. 5 ст. 1 Закону України «Про вищу освіту», є сукупністю систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у закладі вищої освіти (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти [5].

Вища освіта включає у себе юридичну освіту. Відштовхуючись від наведеного законодавчого визначення і чинних Державних стандартів вищої освіти з галузі знань 08 «Право», вищу юридичну освіту можемо визначити як сукупність систематизованих правничих знань та практичних навичок, умінь критичного, аналітичного та логічного мислення, професійних правничих, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, загальних та спеціальних (фахових) компетентностей, набутих у результаті навчання у закладі вищої освіти (науковій установі) за освітньою програмою першого (бакалаврського), другого (магістерського) і третього (освітньо-науково) рівнів вищої освіти за спеціальністю 081 «Право».

Юридична освіта – багатоаспектне явище, у зв'язку з чим, до визначення її поняття й сутності дослідники реалізують різні підходи. Л. Т. Рябовол узагальнила їх і встановила, що у наукових працях юридичну освіту розглядають як: галузь вищої освіти; освітній рівень, здобутий в результаті послідовного й цілеспрямованого процесу засвоєння системи правових знань, поглядів, переконань, умінь і навичок, формування особи, як громадянина, здатного до професійно-правової діяльності; безперервний процес спеціалізованого теоретичного і практичного навчання, що здійснюється у закладах вищої освіти, де зосереджено висококваліфікований науковий і науково-педагогічний персонал, забезпечується поєднання навчального процесу з науково-практичною діяльністю та готуються компетентні кадри у галузі права відповідно до стандартів вищої освіти; фундамент юридичної професії, запорука професійної компетентності юриста й середовище формування нового покоління правників; один з інструментів реалізації соціальної функції права тощо [7, с. 379].

Серед вступників юридична освіта продовжує користуватися підвищеним попитом. О. А. Білічак пов'язує це зокрема з тим, що диплома юриста відкриває доступ до різних професій, зокрема до таких, як: суддя, прокурор, адвокат, нотаріус. Наявність в особи вищої юридичної освіти є також умовою доступу до служби у правоохоронних органах, державної служби [1, с. 59].

Виконання відповідних надважливих функцій, які покладаються державою на представників цих професій зумовлює особливе значення юридичної освіти в будь-якому суспільстві. Науковці суголосні, що юридична освіта відіграє особливо важливу роль для розвитку правової культури і правової свідомості суспільства, становлення правової держави та громадянського суспільства. Результати юридичної освіти відображаються у знаннях і професійних уміннях правників та впливають на правову систему держави, зокрема правоохоронну, правозастосовну та правозахисну діяльність. Надаючи консультативні послуги, фахові юристи значною мірою сприяють у правовому вихованні населення.

Наразі не можна не погодитися з В. Комаровим, котрий справедливо вказує, що юридична освіта як основа формування правової культури, є визначальною для розвитку правової системи загалом. Розглядаючи вищу юридичну освіту як інституційне утворення, згаданий вчений зазначає, що вона є складовою вітчизняної системи освіти, а її змістовні елементи визначено у державних стандартах, освітніх програм та інших документах [4, с. 21-22].

Ю. Чернецька також акцентує, що юридична освіта посідає особливе місце в системі вищої освіти, оскільки глибоко пов'язана із формуванням суспільної свідомості та правосвідомості, є запорукою розбудови України як правової та демократичної держави. Вчена наголошує, що головним завданням вищої юридичної освіти, як складової частини правової освіти населення України, є формування правової свідомості та правової культури громадян, утвердження в суспільстві принципу верховенства права [8, с. 138].

Обґрунтованим, вважаємо, є науковий підхід Л. Т. Рябовол, згідно з яким, юридична освіта – складноструктурована система, компоненти якої перебувають у взаємозв'язках і взаємодії між собою та з оточуючим середовищем, що дозволяє розглядати систему вищої юридичної освіти у широкому та вузькому розуміннях. Компонентами системи вищої юридичної освіти у широкому розумінні є: нормативно-правові акти, які регулюють функціонування цієї освітньої системи; органи державного

управління вищою юридичною освітою; нормативні акти (у т. ч. локальні) для організації освітнього процесу з галузі знань 08 «Право»; мережа ЗВО, в яких надається відповідна освітня послуга; наукові установи, діяльність яких спрямована на розвиток юридичної науки як основи для відбору та конструювання змісту вищої юридичної освіти; ЗВО та наукові установи, в яких здійснюється підготовка і підвищення кваліфікації викладачів юридичних дисциплін; державні органи та суб'єкти господарювання як бази навчальних і виробничих практик студентів-правників; суб'єкти вищої юридичної освіти (викладачі та здобувачі); мета, зміст, засоби, форми, методи, прийоми, технології та результати навчання юридичних дисциплін у ЗВО.

У вузькому розумінні, юридична освіта – це безпосередньо система навчання юридичних дисциплін у ЗВО, що функціонує завдяки реалізації взаємозв'язків між такими інваріантними компонентами, як: суб'єкт-суб'єктний (утворюється шляхом взаємодії основних суб'єктів навчання: студент, котрий характеризується певними пізнавальними здібностями, мотивами і стимулами до навчання, темпераментом, волею; викладач, котрого позначають професійна компетентність, готовність і здатність самовдосконалюватися, упроваджувати інноваційні технології й ефективно використовувати традиційні методи, прийоми; викладач має бути як педагогом, так і науковцем, адже, саме високий науково-педагогічний рівень професорсько-викладацького складу обумовлює високу якість підготовки студентів); цільовий (конкретне спрямування навчання, уявлення про бажані результати цього процесу в конкретних вимірах); змістовий (система знань, умінь, навичок, способів творчої та репродуктивної діяльності, цінностей, ставлень, що засвоюються студентом під час опанування змісту вищої юридичної освіти для досягнення її мети; зміст визначається у відповідному галузевому стандарті та структурований за навчальними дисциплінами інваріантної та варіативної частин навчального плану); організаційно-технологічний (методи, прийоми, засоби, форми, посередництвом яких здійснюється організація навчання та які

забезпечують засвоєння змісту юридичної освіти і досягнення мети / запланованого результату); контрольньо-результативний (перевірка, оцінювання, оцінка і безпосередньо результати навчання; роль цього компонента в освітній системі полягає в тому, що саме він дозволяє встановити рівень досягнення мети її функціонування; аналіз результатів дає можливість скоригувати всі інші компоненти системи, адаптувати її до певних вимог, підвищити ефективність) [7, с. 380].

Систему юридичної освіти можемо також характеризувати як сукупність заходів правового, освітнього, інформаційного, виховного характеру, спрямованих на комплексну підготовку конкурентоспроможних фахівців у галузі права. Актуальною у цьому контексті є думка С. В. Ківалова, сутність якої у тому, що для ефективного функціонування демократичного суспільства важливою є високоякісна юридична освіта, умовами забезпечення якої є: диверсифікація спеціалізацій випускників, періодичний перегляд і оновлення переліку таких спеціалізацій залежно від потреб соціально-економічного розвитку суспільства; оптимізація системи підготовки фахівців для правоохоронних органів; стандартизація змісту вищої юридичної освіти; збільшення кількості практико зорієнтованих навчальних дисциплін, покликаних розвивати індивідуальні професійні якості студента; залучення до процесу навчання вітчизняних та іноземних фахівців у галузі права; застосування інноваційних методик і технологій навчання праву [3, с. 9-10].

Виправданим, на наш погляд, є науковий підхід, згідно з яким, рівень якості юридичної освіти вчені узалежнюється від практичної підготовки здобувачів вищої юридичної освіти, рівня сформованості у них практичних умінь, навичок, компетентностей. Так, С. І. Запара наголошує, що якість юридичної освіти прямо залежить від ефективності практичної підготовки майбутніх юристів. Вчена вказує, що в деяких ЗВО є прогалини в організації практичної підготовки або, наприклад, практика є спеціалізованою, проводиться в окремих державних органах, що пов'язано з особливостями освітніх програм, проте, практична підготовка має бути загальною, а не спеціалізованою, майбутні юристи мають бути готовими розв'язувати завдання з

різних галузей права щодо унормування різних видів правових відносин у рамках обов'язкових програмних результатів навчання, визначених Державними стандартами. У цьому контексті важливим у процесі організації практичної підготовки є також врахування можливостей підприємств, установ, організацій щодо створення належних умов і забезпечення фахового супроводу практики здобувачів юридичної освіти. Згадана вчена пов'язує якість практичної підготовки майбутніх правників також із створенням правничими школами платформ, проведенням інтерактивних заходів, що загалом стимулює пізнавальний інтерес здобувачів освіти, підсилює їх мотивацію до вивчення юридичних дисциплін. Зокрема йдеться про судові дебати, ігрові судові засідання, Moot-court, під час участі в яких майбутні правники навчаються глибоко досліджувати проблему, складати юридичні документи, застосовувати законодавство, аргументувати власну правову позицію тощо [2, с. 25].

Слід також зазначити, що призначення вищої юридичної освіти полягає не скільки в набутті студентами спеціальних знань з юриспруденції, скільки в забезпеченні підготовки фахових правників з високим рівнем загальної та професійної правничої культури, морально-ділових якостей, юристів, здатних критично, аналітично й логічно мислити, самостійно приймати рішення, керуючись як спеціальними знаннями, так і загальнолюдськими й правовими цінностями, а також нести відповідальність.

Отже, вища юридична освіта – складова частина системи освіти, що відіграє визначальну роль у розвитку правової свідомості та правової культури населення, загалом у становленні правової держави та громадянського суспільства в Україні.

Література:

1. Білічак О. А. Реформа юридичної освіти в Україні: проблеми і виклики. *«Освітня аналітика України»*. 2019. № 3 (7). С. 57-68.
2. Запара С. І. Проблема якості юридичної освіти в контексті формування практичних компетентностей у майбутніх юристів. *Правові новели*. 2021. № 13. С. 22-29.
3. Ківалов С. В. Актуальні проблеми вищої юридичної освіти в Україні: зарубіжний досвід та перспективи в Україні. *Актуальні проблеми політики*. 2017. Вип. 60. С. 4-13.

4. Комаров В. Вища юридична освіта України: нові виміри. *Право України*. 2017. №10. С. 20-37.
5. Про вищу освіту: Закон України від 07.07.2014 № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 29.09.2021).
6. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 09.10.2021)
7. Рябовол Л. Т. Система вищої юридичної освіти в Україні. *Часопис Київського університету права*. 2016. № 2. С. 379-383.
- Чернецька О. Юридична освіта та наука в Україні: нові сучасні виклики. *Development of Jurisprudence Problems and Prospects*. 2017. С

Андрієвська Людмила Олексіївна,

Старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ВИКОНАННЯМ СУДОВИХ РІШЕНЬ У ВИКОНАВЧОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Інститут судового контролю за виконавчим провадженням в цивільному процесі визначений в Конституції України [1], законодавстві про судоустрій і статус суддів, законодавстві про виконавче провадження та цивільному процесуальному кодексі України. Проте на законодавчому рівні не визначені найбільш сутнісні характеристики даної правової категорії, її юридична природа.

В першу чергу слід визначити поняття «судового контролю». Сушко Л.П. визначає, що судовий контроль є видом державного контролю, який здійснюється у сфері функціонування судової влади з віднесених до її компетенції питань [2, с.22].

Судовий контроль за виконанням судових рішень у цивільних справах – це особлива форма правосуддя, діяльність суду пов'язана із реалізацією судових актів у цивільних справах, яка здійснюється у формі «контрольного санкціонування» вчинення деяких процесуальних дій у виконавчому провадженні при розгляді цивільних справ, безпосереднього розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність виконавців, як важливої гарантії захисту права особи у після судовому цивільному процесі та розгляді різних позовів, які стосується заходів примусового виконання рішень [2, с.22].

На думку Притуляка В.М., під судовим контролем у виконавчому провадженні слід розуміти форму реалізації судової влади, систему передбачених процесуальним законом засобів, спрямованих на недопущення незаконного обмеження прав і охоронюваних законом інтересів особи у процесі примусового

виконання судових актів і актів інших юрисдикційних органів, а також відновлення особи в цих правах, і полягає в перевірці діяльності органів примусового виконання та їх посадових осіб, а також застосування до них заходів впливу, передбачених процесуальним законодавством [3, с. 145].

Судовий контроль у стадії виконавчого провадження, окрім вирішення судом ряду процесуальних питань (випадки, коли суд стає учасником певних процесуальних правовідносин, визначених у розділі VI ЦПК України) передбачає також і контроль, в ході якого оцінюються законність дій (бездіяльності) державного виконавця, а також законність прийнятих ними рішень. Фактично, це означає реалізацію передбаченого Конституцією України права суб'єктів права на судовий захист. Саме тому законодавство регламентує не лише порядок розгляду та вирішення цивільних та інших справ, віднесених до цивільної юрисдикції, але й процес виконання судових актів [1].

Шелевер Н.В. вважає, що судовий контроль має полягати не лише в можливості оскарження рішень, дій та бездіяльності посадових осіб ДВС, в апеляційному та касаційному оскарженні, але і в нагляді суду за належним виконанням своїх рішень [4, с. 93].

У зв'язку із прагненням України інтегруватися до європейської спільноти, забезпечення ефективного судового контролю є важливим завданням для нашої держави. Тому для законодавця вкрай важливо усунути колізії у чинному законодавстві з питань виконавчого провадження та провести реформування органів державної виконавчої служби.

На нашу думку, поняття «судового контролю за виконанням рішень у цивільних справах» можна розглядати у вузькому та широкому розумінні. Вузьке розуміння зводиться тільки до розгляду скарг на рішення, дії та бездіяльність державного та приватного виконавців.

Широке розуміння - включає в себе всі можливі повноваження суду пов'язані із їх виконанням у порядку цивільного судочинства.

Підсумовуючи вище зазначене, судовий контроль за виконанням рішень у цивільних справах потребує створення

дієвого механізму його реалізації. Нами здійснено спробу класифікації судового контролю за певними видами. Судовий контроль за виконанням судових рішень у цивільних справах здійснюється у певних визначених формах. Перспективою подальших наукових досліджень у цій сфері можуть стати характеристика окремих видів судового контролю за виконанням судових рішень у цивільних справах, а також оптимізація форми та змісту судового контролю у виконавчому провадженні та оновленому цивільному процесуальному законодавстві.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96–ВР. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>.
2. Сушко Л. П. Організаційно-правові засади здійснення судового контролю в Україні: автореф. дис...канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2009. 22 с.
3. Питуляк В. М. Повноваження суду при примусовому виконанні судових рішень у цивільних справах: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право»; Одеса 2016. 205 с.
4. Шелевер Н. В. Особливості судового контролю за виконанням рішень судів. Журнал Східноєвропейського права. 2016. № 26. С. 93-98.: http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2016/04/shelever_26.pdf
5. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 р. № 1404–VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: <http://bit.ly/3bBnZQd>
6. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII: URL <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>

Бердник Анастасія
студентка 2 курсу Державного Університету
інфраструктури і технологій
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
к.ю.н., доцент, завідувач кафедри цивільного права
юридичного факультету,
Інституту управління, технологій та права
Державного університету інфраструктури і технологій
Мусієнко Володимир Володимирович

ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА В УКРАЇНІ

З часів зародження людства й до сьогодні основною метою інституту сім'ї традиційно вважається народження дитини. Але нерідко трапляються випадки, за яких сімейна пара не в змозі виносити й народити здорову дитину. З огляду на низку тих чи інших причин останнім часом спостерігаємо проблему безпліддя, яка щодня набирає все більших обертів. Сьогодні, на превеликий жаль, характерною рисою сучасного суспільства є депопуляція. Тому підвищення рівня народжуваності, навіть із використанням допоміжних репродуктивних технологій, є особливо важливим і вимагає належного правового закріплення в українському законодавстві.

Сурогатне материнство (допоміжні репродуктивні технології (далі – ДРТ)) – це запліднення генетично сторонньої жінки (без використання її біологічного матеріалу) шляхом імплантації або трансплантації ембріона з використанням генетичного матеріалу чоловіка та жінки, які перебувають у шлюбі, з метою виношування і народження дитини, яка надалі буде визнана такою, що походить від подружжя, на підставі відповідного договору між подружжям і сурогатною матір'ю.

Останнім часом тема сурогатного материнства стала предметом постійних обговорень. Через певні етичні, моральні й релігійні переконання висловлюються різні думки як на захист даного методу, так і за його категоричну заборону. Правове

забезпечення сурогатного материнства є одним із законодавчо нерегульованих й найскладніших питань у галузі сімейного та цивільного права України. Його актуальність обумовлена відсутністю достатнього нормативного регулювання здійснення процедури сурогатного материнства в Україні, та необхідністю вирішити проблеми, що виникають на практиці при його використанні.

У ч. 7 ст. 281 Цивільного кодексу України закріплено право на проведення ДРТ, де зазначено: «Повнолітні жінка або чоловік мають право за медичними показаннями на проведення щодо них лікувальних програм допоміжних репродуктивних технологій згідно з порядком та умовами, встановленими законодавством».

До нормативно-правових актів, якими регулюється ДРТ в Україні, також належать Сімейний кодекс України, а саме ст. 123, де регламентовано визначення походження дитини, народженої в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій.

У Наказі Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні» від 09 вересня 2013 р. № 787 (далі – Наказ МОЗ № 787), дано визначення поняття ДРТ, а також передбачені необхідні умови для здійснення сурогатного (замінного) материнства, алгоритм дій, протипоказання для проведення ДРТ методом сурогатного материнства та обсяг обстеження пацієнтів. У Наказі зазначено, що сурогатною матір'ю може бути повнолітня дієздатна жінка за умови наявності власної здорової дитини, добровільної письмово оформленої заяви сурогатної матері, а також за відсутності медичних протипоказань. Варто зазначити і той факт, що передбачено згоду чоловіка сурогатної матері на її участь у програмі сурогатного материнства (крім одиноких жінок).

Важливим пунктом Наказу МОЗ № 787 є перелік документів, які необхідні для проведення сурогатного материнства, а саме нотаріально засвідчена копія письмового спільного договору між сурогатною матір'ю та жінкою (чоловіком) або подружжям. Тому актуальним питанням залишається зміст такого договору та його юридична природа.

Можна вважати, що за своєю специфікою договір сурогатного материнства в частині особистих майнових відносин тотожний із договором про надання послуг. Визначення договору сурогатного материнства, згідно з яким одна сторона (сурогатна мати) зобов'язується пройти процедуру імплантації ембріона людини, зачатого другою стороною (генетичними батьками), виносити, народити й передати дитину генетичним батькам, а генетичні батьки зобов'язуються відшкодувати витрати, необхідні для виконання договору, та сплатити певну грошову суму, якщо інше не передбачено договором. Договір про сурогатне материнство в правозастосовній практиці є оплатним, оскільки біологічні батьки зобов'язані сплатити послугу сурогатної матері. Терміни та порядок оплати повинні передбачатися договором. Однак досить часто у ролі сурогатної матері виступає хтось з осіб, які пов'язані родинними зв'язками. Щодо форми договору про сурогатне материнство, то вважаємо, що така повинна бути лише письмовою та нотаріально посвідченою.

Як свідчить практика, іноземні громадяни можуть виступати стороною договору про сурогатне материнство як біологічні батьки. Зокрема, спостерігаючи за вибухами міжнародних скандалів, коли новонароджені не могли повернутись із генетичними батьками до країни свого громадянства. Якби не COVID-19, на мою думку, ми й не дізналися б про значну кількість дітей, які народжуються в Україні за допомогою сурогатного материнства. Бачимо проблему, що карантин перекрив можливість перетину кордону, авіарейси скасовано, тоді як сурогатні матері народжують десятки дітей, а іноземні батьки з Китаю, Іспанії, Швеції, Латинської Америки не мають можливості їх забрати. Установи репродуктивної медицини не отримували жодних правил щодо дій в умовах карантину, тому їхня діяльність проводилася відповідно до локальних рішень.

Висновок. Таким чином, сурогатне материнство в Україні дозволене на законодавчому рівні, на відміну від зарубіжних країн, таких як Італія, Франція, Німеччина, де воно заборонено. Нормами чинного законодавства не визначено поняття

сурогатного материнства, тому під сурогатним материнством слід розуміти процес виношування дитини жінкою на підставі відповідного договору. Проведене дослідження дозволяє констатувати, що необхідно врегулювати відносини між потенційними батьками та сурогатною матір'ю шляхом прийняття відповідного законодавчого акта. Крім того, передбачити випадки відмови сурогатної матері віддавати дитину її справжнім батькам, а також правові наслідки народження дитини сурогатною матір'ю з вродженими вадами і відмови від неї потенційними батьками.

Література:

1)Сімейний кодекс України:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>

2)Цивільний кодекс України:

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

3)Стаття Маркович Х.М.: http://www.lsej.org.ua/7_2020/51.pdf

4)Стаття: Головащук А.:

<http://pyuv.onua.edu.ua/index.php/pyuv/article/view/558>

5)Стаття: Воронцова С. Н.: <http://www.advocate-realty.ru/press/unitpress/?id=396050>

Бобко Катерина,

студентка 3 курсу юридичного факультету
Державного університету інфраструктури та технологій,
м. Київ, Україна

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного права
Державного університету інфраструктури та технологій
Мартюк Аліна Сергіївна

КАРАНТИН: ЯКІ ПРАВА ОБМЕЖУЮТЬСЯ ТА ЧИ ВИНИКАЮТЬ ДОДАТКОВІ ОБОВ'ЯЗКИ?

Анотація: У даній роботі аналізується які права і свободи людини та громадянина були обмежені під час пандемії чи є

вони правомірними і які наслідки, в наслідок цих обмежень, можуть наступити для людей у вигляді нових обов'язків.

Постановка проблеми: Обмеження прав громадян України є актуальною темою в період пандемії. Чи є виправданим втручання держави в права людини? Яка межа виправдання цього втручання?

Основні матеріали дослідження.

Чи обмежуються права людини та громадянина під час карантину? Так, відповідь позитивна. Але оскільки людина, її життя, здоров'я й безпека — це, відповідно до чинної Конституції України (ст. 3), найвища соціальна цінність[1], такі обмеження можуть бути цілком обґрунтовані.

Під час карантину безпосередньо були обмежені наступні права людини:

1. Обмеження права на свободу пересування

Постанова КМУ «Про встановлення карантину та запровадження посиленних протиепідемічних заходів на території із значним поширенням гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» передбачає певні обмеження цього права. Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб» наділяє повноваженнями місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування встановлювати особливий режим в'їзду на територію карантину та виїзду з неї громадян і транспортних засобів, а у разі потреби – проводити санітарний огляд речей, багажу, транспортних засобів та вантажів в умовах карантину, а також створювати на в'їздах і виїздах з території карантину контрольні-пропускні пункти [3]. Так, це є обмеженням прав на свободу пересування, закріплених у ст. 33 Конституції України[1]. Однак, п. 4 ст. 2 Протоколу №4 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод встановлює, що право вільного пересування в певних місцевостях може підлягати обмеженням, що встановлено законом і виправдано суспільними інтересами в демократичному суспільстві[4].

2. Обмеження права на освіту

Постанова КМУ № 641 містить певні заборони щодо відвідування закладів освіти здобувачами освіти [2]. Проте, право

на освіту не є абсолютним, згідно з практикою ЄСПЛ (справа Голдер проти Сполученого Королівства), оскільки може підпадати під очевидно дозволені обмеження, беручи до уваги, що це право «за своїм характером потребує регламентування з боку держави». Проте саме ЄСПЛ має повноваження постановляти рішення в останній інстанції щодо дотримання вимог, передбачених Конвенцією.

3. Обмеження щодо проведення масових заходів, а також свобода зібрань.

Обмежено також право особи на свободу мирних зібрань. Заборонено проведення всіх масових (культурних, розважальних, спортивних, соціальних, релігійних, рекламних та інших) заходів, у яких бере участь понад 20 осіб, крім заходів, необхідних для забезпечення роботи органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Свобода мирних зборів не належить до абсолютних прав і може бути обмежена. Так, поряд з гарантіями Конституція містить і певні обмеження, оскільки громадяни можуть збиратися лише без зброї та мирно. Право на мирні збори може бути обмежено винятково «з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей», що закріплено в ч.2 ст.39 Конституції [1].

Але ст.64 Конституції передбачає можливість тимчасового обмеження права на свободу зборів, мітингів, походів і демонстрацій в умовах воєнного або надзвичайного стану [1].

Які додаткові обов'язки виникають під час карантину?

Згідно з п. 10 Постанови № 641 на території України на період дії карантину забороняється:

- перебувати в громадських будинках і спорудах, громадському транспорті без вдягнутих засобів індивідуального захисту, зокрема респіраторів або захисних масок, що закривають ніс та рот, у тому числі виготовлених самостійно;
- перебувати на вулицях без документів, що посвідчують особу, підтверджують громадянство чи її спеціальний статус, без посвідчення про взяття на облік бездомної особи, довідки про звернення за захистом в Україні;
- самовільно залишати місця самоізоляції, обсервації [2].

Особи, які хворіють на інфекційні хвороби чи є бактеріоносіями, зобов'язані:

- вживати рекомендованих медичними працівниками заходів для запобігання поширенню інфекційних хвороб;
- виконувати вимоги та рекомендації медичних працівників щодо порядку та умов лікування, дотримуватися режиму роботи закладів охорони здоров'я та наукових установ, у яких вони лікуються;
- проходити у встановлені строки необхідні медичні огляди та обстеження (стаття 20 Закону України "Про захист населення від інфекційних хвороб") [3].

Крім того, органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, органи державної санітарно-епідеміологічної служби та заклади охорони здоров'я зобов'язані періодично повідомляти через засоби масової інформації про епідемічну ситуацію та здійснювані протиепідемічні заходи.

За відмову у наданні інформації, умисне перекручення або приховування об'єктивних даних про захворювання населення на інфекційні хвороби посадові особи органів та закладів несуть відповідальність згідно із законом (частина третя статті 17 Закону України "Про захист населення від інфекційних хвороб") [3].

Висновки. Отже, задля збереження життя й здоров'я українців, карантинні заходи мають право на існування, але за умови їх виправданості, адекватності та з метою суспільної необхідності. Важливо дотримуватися балансу між правом однієї людини та правом всієї нації на здорове існування та безпечне середовище. І посадові особи держави повинні обґрунтовано приймати якісні нормативно-правові акти для розв'язання проблеми.

Література:

1. Конституція (Основний закон) України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. — К.: Юрінком, 1996
2. Постанова КМУ «Про встановлення карантину та запровадження посилених протиепідемічних заходів на території із значним поширенням гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» від 22 липня 2020 р. № 641;

3. Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб» від 06.04.2000 № 1645-III;
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950;
5. Рішення ЄСПЛ у справі Голдер проти Сполученого Королівства від 21.02.1975;
6. Рішення Конституційного суду України від 28.08.2020 № 10-р/2020.

Бурденюк Андрій,
студент 2 курсу юридичного факультету
Державного університету інфраструктури та технологій
м.Київ, Україна

Науковий керівник:
доцент, завідувач кафедри цивільного права,
юридичного факультету Інституту управління,
технологій та права
Державного університету інфраструктури та технологій
Мусієнко Володимир Володимирович

ЦИВІЛЬНА ДІЄЗДАТНІСТЬ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ПРАВОВОГО СТАНОВИЩА

Нині існують різні думки стосовно тлумачення поняття дієздатності та її обсягів не лише серед вітчизняних науковців, а й серед представників юридичної науки інших країн. У нашій державі правове положення фізичної особи в цивільних правовідносинах розкривається через такі правові категорії, як правоздатність і дієздатність. Однак, дієздатність у правових системах різних зарубіжних країн буває представлена по-іншому.

Цивільний кодекс України правоздатністю називає здатність мати цивільні права та обов'язки. Вона виникає у момент народження і припиняється зі смертю. А під дієздатністю фізичної особи розуміється її здатність своїми діями набувати для

себе цивільних прав та самостійно їх здійснювати, а також здатність своїми діями створювати для себе цивільні обов'язки, самостійно їх виконувати та нести відповідальність у разі їх невиконання. Згідно з українським законодавством, цивільна дієздатність виникає з досягненням повноліття, тобто з досягненням 18-річного віку.[1]

Натомість у США та Англії відсутнє поняття «дієздатність» у класичному розумінні. У цих країнах застосовується лише термін «правоздатність», яка, відповідно до судової практики, поділяється на активну і пасивну, хоча англійська цивільна доктрина не проводить чіткого розмежування цих понять. У прямому сенсі активна правоздатність – це здатність здійснювати певні дії, що в Україні і в більшості європейських країн називається дієздатністю. У Франції також використовується єдиний термін, який одночасно означає і дієздатність, і правоздатність, – правосуб'єктність. Так, Французький цивільний кодекс у ст. 3 говорить лише про «здатність осіб», що означає як право-, так і дієздатність у класичному розумінні цього терміна, а ст. 488 ФЦК вказує на те, що з досягненням повноліття особа набуває можливість здійснювати всі акти цивільного життя. Однак французька юридична доктрина та судова практика все ж розрізняють поняття правоздатності та дієздатності.[2]

Цивільні кодекси Швейцарії, Німеччини, Китайської Народної Республіки та Туреччини, говорячи про осіб, визначають та розмежовують поняття правоздатності та дієздатності. Однак не можна повністю погодитися з визначенням поняття «дієздатність», яке дають японські автори, розуміючи під дієздатністю здатність самостійно і повною мірою укладати угоди, адже дієздатність – здатність особи своїми діями набувати будь-яких цивільних прав і обов'язків. Проте законодавство та юридична література окремих країн розрізняє «угодоздатність» – здатність здійснювати угоди та укладати договори.

На відміну від правоздатності, дієздатність залежить від розумового стану фізичної особи: вона має усвідомлювати й правильно оцінювати характер і значення дій, які вона вчиняє. У

законодавстві всіх країн зазначено, що дієздатною в повному обсязі особа стає з досягненням повноліття. Однак вік, з якого особа вважається повнолітньою, у різних країнах може бути різним. За німецьким та французьким правом повноліття настає в день закінчення 18-го року життя, тобто в день, який передує дню народження. За правом Англії – з першого дня, коли виповнилося 18 років, тобто в день народження. У США це питання регулюється законами окремих штатів: у різних штатах повноліття досягається з виповненням від 18 до 21 років. [3, с. 212]

З 18 років повноліття настає також у таких країнах, як Австралія, Грузія, Вірменія, Данія, Нова Зеландія, Польща, Португалія та ін. В Японії особа стає повнолітньою і повністю дієздатною у 20 років. Окрім Японії, це також такі держави, як Корея, Тайвань та Туніс. З 21 року особа вважається повнолітньою в Монако, Єгипті, Сингапурі, Гвінеї та ін. Таким чином, у більшості країн світу повноліття настає з досягненням 18 років.

У Німеччині повністю дієздатною особа стає з 18 років. Дитина, яка не досягла 7 років, є повністю недієздатною. Обмежено дієздатною є особа віком від 7 до 18 років і, за загальним правилом, здійснює угоди за згодою законних представників. Проте деякі з угод неповнолітній має право здійснювати самостійно. Окрім можливості укласти угоди, що дають правову вигоду, неповнолітні можуть укласти угоди в межах коштів, отриманих від законного представника або іншої особи (за згодою батьків); угоди, укладені внаслідок експлуатації підприємства, на ведення якого була отримана згода законного представника; угоди, спрямовані на здійснення та розірвання договору трудового найму. [4]

Як окрема правова категорія в Німеччині визначається деліктоздатність – здатність нести відповідальність за завдану шкоду. Так, відповідно до пар. 828 НЦК особа, яка не досягла 7 років, не несе відповідальності за шкоду, завдану іншій особі. Особа віком від 7 до 10 років не несе відповідальності за шкоду, завдану іншій особі в результаті нещасного випадку за участю автомобіля або залізної дороги, за винятком, якщо вона з наміром

спричинила травму. І відповідно до частини третьої особа, яка не досягла 18-річного віку, не несе відповідальності за шкоду, завдану іншій особі, якщо, спричиняючи шкоду, вона не мала розуміння, необхідного для усвідомлення її відповідальності. В Японії повнолітніми стають з 20 років. Однак, окрім неповнолітніх, Японський цивільний кодекс вважає недієздатними також і психічнохворих, осіб у стані алкогольного сп'яніння, одружених жінок, іноземців та корпорації. Проте більшість із названих суб'єктів, окрім душевнохворих і малолітніх до 7 років, фактично наділені частковою дієздатністю.

Таким чином, цивільне законодавство і наука цивільного права зарубіжних країн мають певні відмінності в розумінні дієздатності та її обсягу. У більшості європейських країн сутність поняття «дієздатність» розуміється однаково. Відповідно до цивільного законодавства України та інших зарубіжних країн дієздатність являє собою здатність фізичної особи набувати своїми діями цивільні права та обов'язки та здійснювати їх, а також нести відповідальність. Обсяг дієздатності неповнолітніх у різних країнах неоднаковий. В Україні та більшості країн світу повністю дієздатними стають із досягненням 18-річного віку. Однак є держави, в яких повноліття набувається після досягнення 19, 20, 21 років, – Японія, Тайвань, Монако, окремі штати США та ін. Цивільні кодекси різних країн передбачають можливість отримання неповнолітніми повної цивільної дієздатності з 16-ти років внаслідок укладення шлюбу, якщо неповнолітній стає батьком або матір'ю, якщо неповнолітній працює та ін.

За цивільними кодексами Франції та Іспанії забороняється займатися підприємницькою діяльністю особі, яка була визнана емансипованою у визначеному законом порядку. Відповідно до положень Німецького цивільного кодексу неповнолітній особі надається можливість займатися підприємницькою діяльністю, якщо на здійснення цих дій є рішення опікунського суду. Натомість Англія та більшість штатів США не передбачають можливості неповнолітній особі стати емансипованою. Кожен із можливих правочинів, які дозволяють здійснити цивільне законодавство України та цивільне законодавство розглянутих зарубіжних країн, вказує на те, що законодавець визнав за

неповнолітніми загальний високий рівень психоемоційного та інтелектуального розвитку, який і дозволяє їм брати активну участь у цивільному обороті. Це означає, що неповнолітні особи виступають як потенційні автори наукових праць, творів мистецтва та літератури і, найголовніше, як учасники діяльності, яка приносить прибуток.

Підводячи підсумок, можна сказати, що з метою створення сприятливих умов для осіб, які не досягли повноліття, та формування у них якостей, необхідних для участі в цивільному обороті, цивільне законодавство України, яке визначає особливості цивільно-правового положення неповнолітніх, потребує подальшого розвитку. Слід відзначити, що цивільне законодавство України в частині, що стосується обсягу дієздатності неповнолітніх осіб, має риси, притаманні зарубіжному цивільному законодавству, що ставить нас поряд із цивілізованими країнами. Ми з вами прекрасно розуміємо, що шлях, який лежить до рівня європейського законодавства, буде достатньо терновим, адже до нього входить зміна багатьох чинників: менталітет українського народу, а саме повнолітніх і неповнолітніх осіб, гуманність нормативно-правових актів, відношення громадян до законів України як до обов'язкових правил тощо.

Література:

- 1.Цивільний Кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
- 2.Цивільний кодекс Франції 1804 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.napoleon-series.org/research/government/c_code.html
- 3.Щодо питання про право- та дієздатність дитини: український та міжнародний досвід / О. В. Розгон // Розвиток цивільного законодавства: посткодифікаційний період: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 175-річчю Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка (Київ, 8-9 жовт. 2009 р.) / Київ. нац. Ун.
- 4.Цивільний кодекс Німеччини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/index.html

Вербовий Олександр,
здобувач магістерського рівня
освітньо-професійної програми «Приватне право»
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»,
член студентського наукового гуртка
«Клуб знавців бізнес-права та господарської юстиції»,
м. Київ, Україна

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри підприємницького та корпоративного права
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

Чернега Віталій Миколайович

**СПРОЩЕНЕ ПОЗОВНЕ ПРОВАДЖЕННЯ
У ЦИВІЛЬНОМУ ТА ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ:
КОМПАРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ**

Завданнями як цивільного, так і господарського судочинства є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів (справ) задля ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави.

Відповідно до ч. 2 ст. 19 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) цивільне судочинство здійснюється за правилами у порядку: позовного (загального або спрощеного); наказного та окремого провадження [1].

Окрема проблематика спрощеного позовного провадження розглядалася в працях таких українських науковців: О. А. Беянович, В. І. Бобрик, А. А. Бутирський, С. Ф. Демченко, А. О. Згама, С. В. Масловський, Л. М. Ніколенко, О. П. Подцерковний, В. В. Резнікова, А. В. Смітюх, Т. Д. Суярко, О. С. Фонова, В.С. Щербина та ін. Проте наявних наукових публікацій недостатньо для того, щоб реалізувати визначену нижче мету дослідження.

Метою цього дослідження є виявлення спільного та розбіжного в нормах чинних редакцій Цивільного процесуального (далі – ЦПК України) та Господарського процесуального кодексів (далі – ГПК України) України щодо спрощеного позовного провадження.

Згідно з ч. 4 ст. 19 ЦПК України спрощене позовне провадження призначене для розгляду:

- малозначних справ;
- справ, що виникають з трудових відносин;
- справ про надання судом дозволу на тимчасовий виїзд дитини за межі України тому з батьків, хто проживає окремо від дитини, у якого відсутня заборгованість зі сплати аліментів та якому відмовлено другим із батьків у наданні нотаріально посвідченої згоди на такий виїзд;
- справ незначної складності та інших справ, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи [1].

Загальне позовне провадження призначене для розгляду справ, які через складність або інші обставини недоцільно розглядати у спрощеному позовному провадженні.

Відповідно до ч. 1 ст. 12 Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України) господарське судочинство здійснюється у порядку позовного (загального або спрощеного) та наказного провадження [2].

Згідно з ч. 3 ст.12 ГПК України спрощене позовне провадження призначене для розгляду малозначних справ, справ незначної складності та інших справ, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи.

Загальне позовне провадження призначене для розгляду справ, які через складність або інші обставини недоцільно розглядати у спрощеному позовному провадженні.

Для повного розуміння доцільності чи недоцільності застосування спрощеної форми у цивільному та господарському судочинстві варто правильно тлумачити термін «малозначні спори». Адже визначення, що містяться у нормах ЦПК України та ГПК України в цьому питанні різняться.

Положення ЦПК України відносять до малозначних спорів:

– справи, у яких ціна позову не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;

– справи незначної складності, визнані судом малозначними, крім справ, які підлягають розгляду лише за правилами загального позовного провадження, та справ, ціна позову в яких перевищує двісті п'ятдесят розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;

– справи про стягнення аліментів, збільшення їх розміру, оплату додаткових витрат на дитину, стягнення неустойки (пені) за прострочення сплати аліментів, індексацію аліментів, зміну способу їх стягнення, якщо такі вимоги не пов'язані із встановленням чи оспорюванням батьківства (материнства);

– справи про розірвання шлюбу;

– справи про захист прав споживачів, ціна позову в яких не перевищує двохсот п'ятдесяті розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Згідно з нормами ГПК України малозначними спорами є:

– справи, у яких ціна позову не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;

– справи незначної складності, визнані судом малозначними, крім справ, які підлягають розгляду лише за правилами загального позовного провадження, та справ, ціна позову в яких перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Слід зауважити, що ані ЦПК України, ані ГПК України не тлумачить поняття справ незначної складності (малозначних справ). Тому тут видається доцільним використання положень Кодексу адміністративного судочинства України (п. 20 ч. 1 ст. 4) [3] з урахуванням особливостей здійснення цивільного та господарського судочинства. Тож справами незначної складності (малозначними справами) можна вважати справи, у яких характер спірних правовідносин, предмет доказування та склад учасників тощо не вимагають проведення підготовчого провадження та (або) судового засідання для повного та всебічного встановлення їх обставин.

Процедури розгляду справ у порядку спрощеного позовного провадження докладно регламентовані ст. ст. 274-279 ЦПК

України та ст. ст. 247-252 ГПК України. Незважаючи на те, що переважно норми обох зазначених кодексів є аналогічними, варто зупинитися на деяких відмінностях застосування спрощеного позовного провадження в цивільному та господарському судочинстві в нашій державі. Так, відповідно до ч. 1 ст. 274 ЦПК України у порядку спрощеного позовного провадження розглядаються справи:

- малозначні справи; що виникають з трудових відносин;
- про надання судом дозволу на тимчасовий виїзд дитини за межі України тому з батьків, хто проживає окремо від дитини, у якого відсутня заборгованість зі сплати аліментів та якому відмовлено другим із батьків у наданні нотаріально посвідченої згоди на такий виїзд.

Згідно з ч. 1 ст. 247 ГПК України у порядку спрощеного позовного провадження розглядаються малозначні справи.

Логічним є й те, що враховуючи специфіку цивільного та господарського провадження ЦПК України та ГПК України мають відмінності щодо заборони розгляду окремих справ у порядку спрощеного позовного провадження. Так, відповідно до ч. 4 ст. 247 ЦПК України в порядку спрощеного позовного провадження не можуть бути розглянуті справи у спорах:

- що виникають з сімейних відносин, крім спорів про стягнення аліментів, збільшення їх розміру, оплату додаткових витрат на дитину, стягнення неустойки (пені) за прострочення сплати аліментів, індексацію аліментів, зміну способу їх стягнення, розірвання шлюбу та поділ майна подружжя;

- щодо спадкування;

- щодо приватизації державного житлового фонду; щодо визнання необґрунтованими активів та їх витребування;

- в яких ціна позову перевищує двісті п'ятдесят розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;

- інші вимоги, об'єднані з вимогами у спорах, вказаних у пунктах 1-5 ч. 4 ст. 274 ЦПК України.

Згідно з ч. 4 ст. 247 ГПК України у порядку спрощеного позовного провадження не можуть бути розглянуті справи:

- про банкрутство;

- за заявами про затвердження планів санації боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство;
- у спорах, які виникають з корпоративних відносин, та спорах з правочинів щодо корпоративних прав (акцій);
- у спорах щодо захисту прав інтелектуальної власності, *крім справ про стягнення грошової суми, розмір якої не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб*;
- у спорах, що виникають з відносин, пов'язаних із захистом економічної конкуренції, обмеженням монополізму в господарській діяльності, захистом від недобросовісної конкуренції;
- у спорах між юридичною особою та її посадовою особою (у тому числі посадовою особою, повноваження якої припинені) про відшкодування збитків, заподіяних такою посадовою особою юридичній особі її діями (бездіяльністю);
- у спорах щодо приватизації державного чи комунального майна;
- в яких ціна позову перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;
- інші вимоги, об'єднані з вимогами у спорах, вказаних у пунктах 3-8 цієї частини.

Отже, проаналізувавши положення ЦПК України та ГПК України, що регулюють процедуру розгляду справ у порядку спрощеного позовного провадження можна дійти висновку, що розглянуті норми цивільного процесуального та господарського процесуального права здебільшого є аналогічними. Водночас спрощене позовне провадження провадиться відповідно до специфіки цивільного та господарського судочинства. До такої специфіки можна віднести можливість або неможливість розгляду конкретних справ у рамках спрощеного позовного провадження спираючись на предметну та суб'єктну юрисдикції загальних судів, що розглядають цивільні спори (ст. ст. 19-22 ЦПК України) та господарських судів, що розглядають справи у спорах, що виникають у зв'язку із здійсненням господарської діяльності, та інші справи, визначені ст. 20 ГПК України.

Література:

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. в редакції Закону України від 03.10.2017 р. № 2147-VIII. *Законодавство України. Офіційний сайт Верховної Ради України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
2. Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 р. в редакції Закону України від 03.10.2017 р. № 2147-VIII. *Законодавство України. Офіційний сайт Верховної Ради України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>
3. [Кодекс адміністративного судочинства України від 06 липня 2005 р.](#) в редакції Закону України від 03.10.2017 № 2147-VIII. *Законодавство України. Офіційний сайт Верховної Ради України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>

Виноградов Юрій,
здобувач магістерського рівня
освітньо-професійної програми «Приватне право»
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»,
член студентського наукового гуртка
«Клуб знавців бізнес-права та господарської юстиції»,
м. Київ, Україна

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри підприємницького та корпоративного права
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

Чернега Віталій Миколайович

**ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА НОРМ ЦИВІЛЬНОГО
ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА ГОСПОДАРСЬКОГО
ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА ЩОДО СПРОЩЕНОГО
ПОЗОВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ**

Однією із актуальних проблематик і в теоретичній, і практичній площинах є розгляд цивільних та господарських справ за правилами спрощеного позовного провадження (далі – СПП), що зумовлено функціями, покладеними на нього українським законодавцем.

Окремим аспектам розгляду цивільних та господарських справ за правилами СПП приділяли увагу такі науковці: І. В. Андронов, В. А. Андропова, М. М. Бейгул, С. Б. Булеца, Ю. С. Верницький, О. О. Дитюк, С. В. Дяченко, В. В. Заборовський, О. С. Захарова, О. Ю. Зуб, О. О. Іванов, І. О. Ізарова, О. Д. Король, Н. М. Кошель, М. Г. Поліщук, Ю. Ю. Рябченко, Н. Ю. Сакара, А. В. Стойка, Р. Ю. Ханик-Посполітак, В. П. Феннич, О. І. Угриновська, О. О. Штефан та інші. Проте в Україні донині бракує як у цивільній процесуальній, так і в господарській процесуальній думці системних досліджень за обраною тематикою.

Аналіз норм цивільного процесуального та господарського процесуального права нашої держави щодо розгляду справ за правилами СПП сприяв формуванню таких висновків.

По-перше, розгляд цивільних та господарських справ за правилами СПП українські парламентарі вможливили з другої половини грудня 2017 року. СПП є різновидом позовного провадження як у цивільному, так і в господарському процесі в Україні. Його запровадження стало наслідком реформ вітчизняного процесуального законодавства, які пов'язані не лише зі зміною політичного керівництва нашої держави, але й об'єктивним станом нашої судової системи, яка є перевантаженою та потребувала негайних реформ. Оновлення процесуального законодавства України пов'язано з євроінтеграційними процесами нашої держави зі зближенням зближенням нашої правової системи із правовими системи держав-членкинь Європейського Союзу, де різноманітні інститути спрощення та прискорення судового процесу існують уже давно. Загалом інститут СПП в Україні посів власне місце серед проваджень як один із можливих інструментів захисту прав, свобод, та законних інтересів осіб. Нині цей інститут працює та працюватиме ефективно, про що свідчить судова статистика та величезна кількість справ, які були розглянуті в порядку СПП.

Адже головною перевагою СПП в Україні є спрощення процедури розгляду та вирішення спорів шляхом спрощення процедури, скорочення її тривалості, відсутність певних елементів, які затягували процес, і жодним чином не сприяли швидкому розгляду та вирішенню справ.

По-друге, ні в цивільному процесуальному, ні в господарському процесуальному праві немає норми-дефініції «спрощене позовне провадження». Законодавцем в обох випадках визначено лише його призначення. Окреслення його сутності віддано процесуалістам – представникам цивільної процесуальної та господарської процесуальної наук.

По-третє, як у цивільному процесуальному, так і в господарському процесуальному законодавстві нашої держави встановлено коло справ, що: а) мають розглядатися за правилами

СПП (ч. 1 ст. 274 ЦПК, ст. 247 ГПК); б) де-юре унеможливлено розглядати в порядку СПП (ч. 4 ст. 274 ЦПК, ч. 4 ст. 247). У 2020 р. було розширено коло малозначних цивільних справ, що мають розглядатися у порядку СПП (ч. 6 ст. 19 ЦПК було доповнено п.п. 3, 4 і 5).

По-четверте, аналогічний перелік обставин, що мають бути враховані судом під час вирішення питання про розгляд справи (у нашому випадку йдеться про цивільну чи господарську) за правилами СПП закріплено в положеннях ч. 3 ст. 274 ЦПК, ч. 3 ст. 247 ГПК.

По-п'яте, схожі підходи втілено в нормах ЦПК і ГПК щодо форми, змісту та порядку подання клопотання про розгляд справ у порядку СПП. Воно подається позивачем у письмовій формі водночас із позовною заявою. Проте наявний інший варіант: таке клопотання може міститися в самій позовній заяві (ч. 1 ст. 276 ЦПК, ч. 1 ст. 249 ГПК). Це клопотання не може стосуватися лише певної частини вимог. Юридичним наслідком недодержання цієї вимоги є неприйняття такого клопотання (ч. 2 ст. 276 ЦПК, ч. 2 ст. 249 ГПК).

По-шосте, питання про розгляд цивільної чи господарської справи за правилами ССП суд вирішує в процесуальному акті – ухвалі про відкриття провадження у справі (ч. 1 ст. 277 ЦПК, ч. 1 ст. 250 ГПК).

По-сьоме, подібно в ЦПК (ст. 278) і ГПК (ст. 251) регламентовано питання про порядок і строки подання заяв по суті відповідних справ, що підлягають розгляду в порядку СПП. Відзив подається упродовж 15 днів, який обчислюється із дня вручення ухвали про відкриття провадження (у нашому випадку цивільної чи господарської) у справі. Позивач наділений правом подання до суду відповідь на відзив. Відповідач, своєю чергою, має право подати відповідне заперечення. Треті особи наділені правом подання пояснення щодо позову (у встановлений судом строк) та відзиву (впродовж 10 днів із дня його одержання).

По-восьме, подібними є підходи, що втілені в положеннях ЦПК (ст. 248) і ГПК (ст. 275) щодо строку розгляду справи у порядку СПП. Такий строк має бути *розумним*, тобто йдеться про оперування оціночною категорією, яка повинна витлумачуватися

в індивідуальному (кожному, конкретному) випадку суб'єктом правозастосування – судом. Водночас треба наголосити те, що і в цивільному процесуальному, і в господарському процесуальному законодавстві встановлено «ліміт» такого розумного строку, тобто він не може перевищувати 60 днів із дня відкриття провадження у цивільній або господарській справі.

По-дев'яте, здебільшого підходи у ЦПК (ст. 279) і ГПК (ч. ч. 1-8 ст. 252) щодо порядку та умов розгляду цивільних та господарських справ СПП збігаються. Проте в ЦПК відсутні аналогічні положення, що містяться ч. 9 ст. 252 ГПК. Ідеться: по-перше, про те, що під час розгляду справи за правилами СПП у господарському процесі викликаються свідки; по-друге, їхні показання суд не братиме до уваги в разі, якщо обставини, що викладені свідком у заяві: а) суперечності іншим доказам; б) є сумнівними щодо їхньої достовірності.

Література:

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. в редакції Закону України від 03.10.2017 р. № 2147-VIII. *Законодавство України. Офіційний сайт Верховної Ради України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

2. Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 р. в редакції Закону України від 03.10.2017 р. № 2147-VIII. *Законодавство України. Офіційний сайт Верховної Ради України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>

Вишневська Христина,
здобувачка магістерського рівня
освітньо-професійної програми «Приватне право»
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»,
членкиня студентського наукового гуртка
«Клуб знавців бізнес-права та господарської юстиції»,
м. Київ, Україна

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри підприємницького та корпоративного права
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

Чернега Віталій Миколайович

У ПОШУКАХ ПЕРЕВАГ

УКЛАДЕННЯ КОРПОРАТИВНОГО ДОГОВОРУ

Порівняно із законодавством низки зарубіжних країн, корпоративні договори в Україні стало можливо укласти значно пізніше. Так, відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо корпоративних договорів» від 23 березня 2017 року Закон України «Про акціонерні товариства» було доповнено ст. 26-1, яка має назву «Договір між акціонерами товариства», а Закон України «Про господарські товариства», який у 2018 році втратив чинність через ухвалення Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», – ст. 51-1, яка мала назву «Договір про реалізацію прав учасників (засновників) товариства з обмеженою відповідальністю». Нині в Законі України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 06 лютого 2018 року фігурує ст. 7 «Корпоративний договір». Нині в нашій країні формується практика укладення таких договорів.

Метою цієї праці є розкриття переваг укладення корпоративного договору.

Основними ознаками, які виокремлюють корпоративний договір з-поміж інших, є його особливий предмет, який полягає в узгодженні дій учасників щодо управління корпоративними правами (немайнового характеру). Іншою ознакою є особливий суб'єктний склад адже такий договір не обов'язково укласти всім учасникам товариства. Застосовується такий договір виключно в межах однієї юридичної особи, він також не може суперечити установчим документам [2, с. 447].

Корпоративний договір, зокрема, реалізує основні принципи корпоративного управління, що покликані покращити інвестиційну привабливість та конкурентоспроможність на ринку. До предмета договору належить установлення порядку відчуження акцій, передачі їх третім особам, спосіб голосування та шляхи вирішення безвихідних ситуацій.

Корпоративний договір врегульовує питання реалізації прав і повноважень учасників, визначених законом і статутом товариства, що може стосуватися: а) особливого порядку виконання повноважень чи реалізації прав; б) придбання або відчуження частки в статутному капіталі; в) порядку розподілу прибутку тощо.

Корпоративний договір може передбачати умови або порядок визначення умов, на яких учасник має право або зобов'язаний купити або продати частку у статутному капіталі (її частину), а також визначати випадки, коли таке право або обов'язок виникає [4].

У цьому аспекті видається, що можливість передбачити період, протягом якого учаснику забороняється відчужувати свою частку в статутному капіталі (в англійському праві це положення отримало назву «lock-up period»), може стати в нагоді в тому випадку, коли один з учасників володіє зв'язками та знаннями, необхідними для провадження прибуткової діяльності.

О. Чебану зазначає, що в корпоративних договорах можна врегулювати певні потенційні корпоративні конфлікти і вирішення «тупикових ситуацій», які можуть виникати між учасниками ТОВ. Насамперед це стосується ситуацій, коли прийняття будь-якого рішення загальними зборами або наглядовою радою є неможливим через відмінності позицій

учасників, які володіють однаковою кількістю голосів (50/50) [5]. Українське законодавство не обмежує у виборі інструментів, за допомогою якого буде вирішуватись «тупикова ситуація», тому можна застосовувати практику, вироблену іншими країнами і передбачати такі процедури, як «техаська перестрілка» чи «голландський аукціон».

Я. Михайлюк вважає, що корпоративний договір є вдалим інструментом і у випадку, коли учасники товариства з обмеженою відповідальністю мають на меті залучити інвестиції. Хоча в законі не передбачено прямої норми щодо можливості інвестора бути стороною корпоративного договору, проте корпоративний договір дозволяє закріпити необхідні гарантії для інвестора, що робить товариство з обмеженою відповідальністю інвестиційно привабливим. Прикладом гарантій для інвестора, які можуть бути закріплені в корпоративному договорі є закріплення в корпоративного договору заборони щодо виплати дивідендів шляхом інвестицій або протягом певного періоду часу, доки доходи товариства не досягнуть певного рівня [1].

Особливістю корпоративних договорів, яку можна віднести до його переваг, є конфіденційність таких договорів. Розкриття змісту корпоративного договору можливе лише за згодою сторін договору. Однак, винятком є випадок, коли стороною корпоративного договору є держава, територіальна громада, державне чи комунальне підприємство або юридична особа, у статутному капіталі якої 25 відсотків і більше прямо чи опосередковано належить державі або територіальній громаді.

Для виконання або забезпечення виконання зобов'язання учасників, які є сторонами корпоративного договору може застосовуватися такий правовий інструмент як безвідклична довіреність [3]. Щоправда, згаданий правовий інструмент викликає безліч дуспутів у колі науковців та практиків на предмет її надійності.

Ще однією перевагою корпоративного договору є те, що учасники є необмеженими у виборі санкцій: це можуть бути як штрафи, виключення із товариства, так і обов'язковий продаж частки іншому учаснику за символічну ціну.

Отже, укладення корпоративного договору має такі переваги:

- його конфіденційний характер за замовчуванням;
- можливість укласти його не всіма учасниками товариства;
- можливість передбачити інструмент для потенційного врегулювання «безвихідних ситуацій», а також широкий спектр штрафних санкцій;
- можливість учасників самостійно визначати необхідні положення для договору, чи то «lock-up period», порядок виплати дивідендів чи навіть порядок голосування.

Література:

1. Михайлюк Я. Корпоративний договір – джентльменська угода з юридичною силою. 2019. URL: <https://investory.news/yana-mixajlyuk-korporativnijdogovir-dzhentlmenska-ugoda-z-yuridichnoyu-siloyu/>.
2. Науменко Т. С., Телестакова А. А. Корпоративний договір – новий інструмент забезпечення господарської діяльності товариства з обмеженою відповідальністю. *Освітньо-інноваційна інтерактивна платформа «Підприємницькі ініціативи»*: матеріали IV Всеукраїнської наукової Інтернет-конференції. 2019, С. 444–449.
3. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 06.02.2018 р. № 2275-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 13. Ст. 69.
4. Суханов М. О. Сутність і зміст корпоративного договору як підстави набуття корпоративних прав та обов'язків учасника товариства з обмеженою відповідальністю. *Прикарпатський юридичний вісник*. Вип. 1(26). 2019. С. 70-73.
5. Чебану О. Р. Корпоративні договори у правовій системі України. Збірник тез доповідей студентів, аспірантів та здобувачів – учасників 74-ї звітної конференції Одеського національного університету у імені І. І. Мечникова. Секція економічних і правових наук (Одеса, 25-27 квітня 2018 р.). Одеса: Фенікс, 2018. С. 436-437.

Гоцуляк Ольга,
студентка 1 курсу
юридичного факультету
Державного університету інфраструктури та технологій
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри господарського та транспортного права
Державного університету інфраструктури та технологій
Філіппов Артем Валерійович

ДО ПИТАННЯ СПІВВІДНОШЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

На сьогоднішній день, в умовах швидких глобалізаційних процесів, питання взаємозв'язку внутрішньодержавного законодавства з міжнародним набуває все більшого перспективного значення для досліджень. Варто підкреслити, що відповідно до ст. 9 Конституції України, як Основного закону, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Крім того, ст. 18 передбачено, що Україна на зовнішньополітичній арені підтримує мирне та взаємовигідне співробітництво з членами [міжнародного](#) співтовариства з метою забезпечення її державних інтересів та безпеки [1].

Реформування світового порядку торкнулось кожної сфери життєдіяльності. З початком глобалізації політичні, економічні та правові зв'язки розширюються, сприяючи уніфікації правових систем держав. Так, можна виділити три сходинки, які виражають особливості суспільного життя у міжнародній перспективі. На першій, період якої припав на 18-19 ст., норми міжнародного права регулювали незначну групу відносин між державами, перебуваючи у повній залежності від волі правителя і державного устрою. З кінця 19 ст. до середини 20 ст. створюється механізм зближення норм національного та міжнародного права, сфери впливу останнього розширюються і

набувають вагомої сили. Особливо інтенсивно зміни суспільного життя відбулись у ХХ ст. - на початку ХХІ ст. Відзначається тенденція у визнанні пріоритету міжнародних норм як основних регуляторів світового порядку і забезпечення захисту суверенних прав держав. Уніфікація національного законодавства забезпечує одноманітне тлумачення норм у певних сферах, що суттєво спрощує боротьбу з міжнародними правопорушеннями [2, 254].

Україною вперше приділено увагу на важливості такого співвідношення у Декларації про державний суверенітет України 1990 р., яка містить у Розділі 10 фундаментальні положення. Зокрема, зазначається, що наша держава є повноцінним суб'єктом міжнародного права, рівноправним учасником міжнародного спілкування, а також визнає пріоритет загальновизнаних норм міжнародного права перед внутрішньодержавними [3]. Наступного року, у Законі України «Про дію міжнародних договорів на території України» від 10.12.1991, а згодом у чинному на сьогодні Законі України «Про міжнародні договори України» від 29.06.2004 було закріплено, що: 1) чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства і застосовуються у порядку, передбаченому для норм національного законодавства; 2) якщо міжнародним договором встановлено інші правила порівняно з законодавством України, то застосуванню підлягає міжнародний договір; 3) укладення міжнародного договору, що суперечить Конституції України, можливе тільки після внесення до неї змін [4]. Таким чином, наша держава частково визнала примат міжнародного права і стала на самостійних шлях, відділившись від правового порядку СРСР. Кардинально новий етап у векторі зовнішньої діяльності почався у 2014 році з підписанням Угоди про асоціацію України з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Ця подія внесла зміни у інтеграційні процеси державного права до третьої, наднаціональної правової системи – *acquis communautaire* ЄС [5].

Серед вчених існує дві різні точки зору на проблеми співвідношення внутрішньодержавного та міжнародного права.

Одна група науковців стверджує, що між ними немає взаємозалежності та підпорядкування. Незважаючи на те що міжнародні нормативно-правові акти зумовлюють виникнення нових національних норм, однак вони не перетворюються на внутрішньодержавні. Друга група вчених обґрунтовує абсолютно протилежну точку зору. Вони впевнені у беззаперечному пріоритеті міжнародно-правових норм над національними, що зумовлено винятковим значенням міждержавних відносин, які повинні будуватися за уніфікованими правилами. Дуалізм негативно позначиться на світовій безпеці [6, 13-14]. Документом, який суттєво впливає на вирішення цих протиріч, є Віденська конвенція про право міжнародних договорів. Ст. 27 підкреслено, що її учасники не можуть посилалися на положення свого внутрішнього права для виправдання невиконання ними договору [7].

Доцільно наголосити, що багато країн розглядають міжнародно-правові норми (Австрія, Угорщина) та договори (США, Швейцарія, Болгарія, Нідерланди) як головні регулятори суспільних відносин і впроваджують їх до національних правових систем. При цьому, виникають і нові теорії взаємозв'язків міжнародного та національного права, а саме: «помірного дуалізму», «дружнього ставлення до міжнародного права», «радикального монізму» тощо. Всі доктринальні положення свідчать про спроби гармонізувати національне законодавство зі світовим правопорядком і підтверджують важливість міжнародного права.

Підсумовуючи, варто зазначити, що механізм трансформації має свою послідовність і логічність, за якими відбувається поступове встановлення одноманітних норм. Однак, є багато перешкод на шляху взаємоузгодження міжнародного та національного права: різні форми держав, правові системи, рівень розвитку та науково-технічного прогресу, значення прав та свобод людини і громадянина. Так, особливо важко уніфікувати саме правову сферу. Універсальність глобалізаційних процесів потребує злагоджених багатосторонніх рішень світової спільноти, в першу чергу шляхом закріплення принципів і норм

міжнародного права як пріоритетної складової внутрішньодержавної правової системи.

Література:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – 141 с. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Ротару А.В. Механізм зближення національних правових систем / А.В. Ротару// Альманах права. – Вип. 3. – 2012. – С. 254-256. – Режим доступу: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63925/52-Rotaru.pdf?sequence=1>.
3. Декларації про державний суверенітет України від 16.07.1990 № 55-ХІІ// Відомості Верховної Ради УРСР. - — 1990 р., № 31, стаття 429. – 1990. – №31. – Ст. 429. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>
4. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 № 1906-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2004. – № 50. – ст.540. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>
5. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 // Офіційний вісник України. – 2014 р. – № 75. – том 1. – стор. 83 – Ст. 2125. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
6. Степаненко К. В. Міжнародне публічне право: конспект лекцій/К.В. Степаненко// Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2016. – С. 13-14. – Режим доступу: <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/lectures/1109/7.1.pdf>
7. Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 23.05.1969 // Організація Об'єднаних Націй. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#Text

Денисенко Станіслав,
студент 4 курсу юридичного факультету
Державного університету інфраструктури та технологій
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
Кандидат юридичних наук, доцент,
Доцент кафедри цивільного права
Заступник декана юридичного факультету
Державного Університету інфраструктури та технологій
Новосельська Ірина Василівна

КАМКОРДИНГ ТА КАРДШЕЙРІНГ ЯК ВИДИ ПОРУШЕНЬ АВТОРСЬКОГО ПРАВА

Камкординг та кардшейрінг на теперішній момент займає вагоме місце в структурі прав інтелектуальної власності, адже на даний час сфера кінематографії з кожним роком розвивається все більше, а порушення від недобросовісних глядачів в вигляді піратства (незаконної відео фіксації) не зникають.

Після набранням чинності Закону України «Про державну підтримку кінематографії в Україні» від 23.03.2017 р. № 1977-VIII перелік видів порушень авторського права і суміжних прав був розширений та з'явилися такі нові поняття, як камкординг та кардшейрінг.[1]

Тобто, за допомогою **камкордингу** створюється примірник твору з відеозаписом публічної демонстрації цього твору. Оскільки такий відеозапис не санкціонований правовласником, відповідний примірник твору є контрафактним та відтворений з порушенням авторського права.

З цього випливає, що **камкордер** – особа, яка незаконно за допомогою відео - фото записуючих пристроїв, відтворює фільм під час його демонстрації.

Кардшейрінг в свою чергу – це забезпечення у будь-якій формі та в будь-який спосіб доступу до програми (передачі) організації мовлення, доступ до якої обмежений суб'єктом авторського права і (або) суміжних прав застосуванням технічних

засобів захисту (абонентська карта, код тощо), в обхід таких технічних засобів захисту, в результаті чого зазначена програма (передача) може бути сприйнята або в інший спосіб доступна без застосування технічних засобів захисту.[4]

Тобто кардшейрінг відбувається у разі усунення або деактивації технічних засобів захисту, які забезпечують доступ до відповідної програми організації мовлення за допомогою паролю. У разі розкриття паролю, недобросовісні особи, які не належать до правовласників, незаконно отримують доступ до програми організації мовлення.

Що ж стосовно відповідальності за камкординг та кардшейрінг слід зазначити, що відповідно до ст. 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права» камкординг та кардшейрінг вважається піратством, тобто порушенням авторського права та суміжних прав, з використанням мережі Інтернет.[2]

Крім того слід зазначити, що за порушення авторського права передбачена кримінальна відповідальність.

Так, за ст. 176 Кримінального кодексу України незаконне відтворення, розповсюдження творів науки, літератури і мистецтва, комп'ютерних програм і баз даних, а так само незаконне відтворення, розповсюдження виконань, фонограм, відеограм і програм мовлення, їх незаконне тиражування та розповсюдження на аудіо- та відеокасетах, дискетах, інших носіях інформації, камкординг, кардшейрінг або інше умисне порушення авторського права і суміжних прав, а також фінансування таких дій, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі - караються штрафом від двохсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк.

Ті самі дії, якщо вони вчинені повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або завдали матеріальної шкоди у великому розмірі - караються штрафом від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

Та дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені службовою особою з використанням службового становища або організованою групою, або якщо вони завдали матеріальної шкоди в особливо великому розмірі - караються штрафом від двох тисяч до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від трьох до шести років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого. [3]

Слід зазначити такі заходи протидії камкордингу:

- розміщення плакатів, постерів з попередженням про заборону несанкціонованого відео- фото запису, які розміщуються в приміщеннях кінотеатрів;
- кримінальна відповідальність за скоєння камкордингу;
- навчання персоналу кінотеатрів заходам попередження та діям при виявленні фактів камкордингу;
- демонстрація антикамкордингового відеоролику та оголошення аудіоролику перед початком кіносеансів;
- використання працівниками кінотеатрів та/або охоронними структурами приладів нічного бачення (ПНБ) та стаціонарних поворотних камер нічного бачення з інфрачервоними прожекторами для виявлення камкордерів під час демонстрації фільмів;
- використання спеціальних конвертів (пакетів, таке інше) для мобільних телефонів, смартфонів, айфонів, інших гаджетів з можливостями записуючого пристрою, на час показу допрем'єрних кінофільмів
- впровадження Цільової програми заходів щодо виявлення фактів камкордингу в кінотеатрах, яка спрямована на заохочення виявлення камкордингу;
- заохочення глядачів в разі виявлення ними порушників, що здійснюють під час сеансу незаконний запис кінофільму.

З огляду на викладене, **можна зробити висновок**, що камкординг та кардшейрінг не достатньо врегульовані поняття та мають досить обмежене правове регулювання в законодавстві України .

Література:

1. Закону України «Про державну підтримку кінематографії в Україні» від 23.03.2017 р. № 1977-VIII // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1977-19#Text>
2. Закону України «Про авторське право і суміжні права» // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>
3. Кримінальний кодекс України // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
4. Камкординг та кардшейрінг як види порушень авторського права // URL: <https://bliss.com.ua/ua/articles/kamkording-i-kardsheyring.htm>

Дерев'янка Вероніка,
студентка 4-го курсу, групи 1814
Юридичного факультету ІУТП
Державного університету інфраструктури і технологій

Науковий керівник:
Кандидат юридичних наук, доцент,
Доцент кафедри цивільного права
Заступник декана юридичного факультету
Державного Університету інфраструктури та технологій
Новосельська Ірина Василівна

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

«Правове регулювання» визначається як один із основних засобів державного впливу на суспільні відносини з метою їх упорядкування в інтересах людини, суспільства і держави. При цьому зазначається, що правове регулювання є різновидом соціального регулювання, а його предметом є правові, політичні, економічні та інші суспільні відносини, впорядкування яких неможливе без використання норм права.[1] Тому застосування

норм міжнародного права, так само, відіграє важливу та актуальну роль на теперішній час щодо захисту прав інтелектуальної власності.

Як відомо, елементами механізму правового регулювання є: 1) норми права, зафіксовані в законах та інших правових актах, якими визначається модель можливої та необхідної поведінки суб'єктів суспільних відносин; 2) юридичні факти; 3) власне правовідносини; 4) акти реалізації прав та обов'язків суб'єктів у межах приписів відповідним правових норм; 5) правові санкції щодо порушників норм права. [2]

Приділяючи увагу правовому регулюванню інтелектуальної власності, ми в першу чергу звертаємося до міжнародних нормативних актів, серед яких існує цілий ряд міжнародних договорів, що регулюють відносини в сфері інтелектуальній власності на міжнародному рівні. Однак, серед міжнародних стандартів щодо правової охорони інтелектуальної власності особливу роль відіграє Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Угода ТРІПС), функції адміністрування якої покладені на Світову організацію торгівлі (СОТ). Щодо захисту прав інтелектуальної власності угода ТРІПС вимагає від країн, встановлювати однакові процедури захисту прав, щодо їх регулювання.[5]

Сьогодні Україна продовжує співробітництво з численними міжнародними, регіональними, урядовими та неурядовими організаціями в межах удосконалення системи захисту інтелектуальної власності. Для держав світу рівень захисту інтелектуальної власності в Україні та виконання зобов'язань за відповідними угодами є однією з гарантій захищеності прав їх фізичних та юридичних осіб на території України. За цими показниками держави світу, міжнародні фонди та іноземні підприємства орієнтуються, зокрема, у тому, наскільки ефективним буде подальше співробітництво з вітчизняними державними та недержавними структурами, вирішують, чи слід інвестувати в економіку України. Таким чином, Україна, маючи ряд міжнародних зобов'язань у сфері захисту інтелектуальної власності, перебуває під пильним наглядом міжнародної спільноти.[6]

Звичайно, центральним органом, що регулює функціонування інтелектуальної власності в глобальному контексті є Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ), яка в свою чергу має основні функції щодо укладення нових міжнародних договорів та удосконалення [7]

Всесвітня організація інтелектуальної власності поєднує у собі не лише функції охоронного характеру, але також і нормативно-правові, консультаційні та реєстраційні.

Міжнародний режим охорони об'єктів авторського права і суміжних прав, за ствердженням В. Потехіної визначається Бернською Конвенцією про охорону літературних і художніх творів 1886 р.; Римською Конвенцією з охорони інтересів виконавців, виробників фонограм та органів мовлення 1961 р.; Женевською Конвенцією про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення та іншими міжнародними документами [7]

Також ми не можемо обійти стороною положення, що викладені в Угоді ТРІПС, які багато в чому співпадають з положеннями давно існуючих міжнародних договорів з питань правової охорони інтелектуальної власності. Наприклад, положення, які вимагаються Бернською конвенцією про охорону літературних і художніх творів, включені до Угоди ТРІПС і застосовуються до правової охорони творів, які захищаються авторським правом. Подібним же чином в Угоду ТРІПС включені положення щодо правової охорони винаходів та торговельних марок, які містяться в Паризькій конвенції про охорону промислової власності тощо.[5]

Загалом норми міжнародного права відіграють важливе значення для сьогодення, щоб захистити права інтелектуальної власності. Саме через ці норми, створюється правило поведінки, суб'єктами міжнародного права для визначення їх, як юридично обов'язкових. Разом можуть поєднуватись загально визначені принципи, норм міжнародного права, рішення організацій та рекомендації міжнародних організацій, але часто вони використовуються поєдинно.

Отже, можна використовувати різні способи захисту прав інтелектуальної власності, але є основні фактори, які впливають

на вибір країною способу захисту прав інтелектуальної власності, а саме:

- рівень забезпечення реалізації прав приватної власності у відповідній країні;
- ефективність і передбачуваність судової системи та/або державних органів в частині провадження у справах, пов'язаних із інтелектуальною власністю;
- здатність правоохоронних органів розслідувати подібні випадки,
- здатність приватних осіб вживати превентивні заходи.

Підсумовуючи, треба сказати, що законодавча база, що регулює правовідносини у сфері інтелектуальної власності, ще перебуває в стадії динамічного розвитку та вдосконалення й не останнє місце в цих процесах займає співпраця з міжнародними організаціями та органами зарубіжних держав. Організаційно-функціональний бік системи захисту інтелектуальної власності в Україні також зазнає впливу з боку іноземних структур, що виявляється в обміні досвідом та сприянні налагодження механізмів надання адміністративних послуг.[6]

Література:

- 1.Харитонова О.І. Правовідносини інтелектуальної власності, що виникають внаслідок створення результатів творчої діяльності (концептуальні засади): моногр. / О.Ш. Харитонова. – Одеса : Фенікс, 2011. – 346 с.
- 2.Юридична енциклопедія : в 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – Т. 5. – К. : Укр. Енциклопедія, 2003. – С. 40-41.
- 3.ЗУ «Про авторське право і суміжні права»: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>
- 4.ЗУ «Про міжнародне приватне право»: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>
- 5.Доріс Лонг, Патриція Рей, Жаров В.О., Шевелева Т.М., Василенко І.Е., Дроб'язко В.С. Захист прав інтелектуальної власності: норми міжнародного і національного законодавства та їх правозастосування. Практичний посібник. – К.: «К.І.С.», 2007.– 448 с. URL: <http://www.nsj.gov.ua/files/1378882678IPR%20Manual%20UKR.pdf>

6.Тетяна Ромат. Удосконалення захисту інтелектуальної власності в Україні в контексті міжнародних зобов'язань. // URL: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2011/2011_03\(10\)/11rtekmz.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2011/2011_03(10)/11rtekmz.pdf)

7.Ю.Є.Якубівська Імплементация міжнародних норм у сфері інтелектуальної власності в національну практику в контексті підвищення ефективності інституційного середовища. // URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4430>

Дуля Вікторія,
студент 2 курсу юридичного факультету
Інституту управління, технологій та права
Державного університету інфраструктури та технологій
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
к. ю. н., доцент, завідувач кафедри цивільного права
юридичного факультету,
Інституту управління, технологій та права
Державного університету інфраструктури та технологій
Мусієнко Володимир Володимирович

ПРАВОВИЙ СТАТУС ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ-ПІДПРИЄМЦЯ

Статус фізичної особи – підприємця – це юридичний статус, який засвідчує право особи на заняття підприємницькою діяльністю, а саме: самостійною, ініціативною, систематичною, на власний ризик господарською діяльністю, що здійснюється підприємцями з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку.

Право на здійснення підприємницької діяльності, має фізична особа з повною цивільною дієздатністю, тобто така, що досягла повноліття. Єдиною умовою реалізації права на підприємницьку діяльність і головним етапом легалізації господарської діяльності особи є її державна реєстрація. Саме від моменту державної реєстрації фізична особа набуває дієздатності у сфері

підприємницької діяльності і відповідного статусу та має право проводити господарські операції.

Крім того, законом передбачено, що займатися підприємницькою діяльністю як фізична особа-підприємець можливо з шістнадцяти років (при наявності письмової згоди на це батьків (усиновлювачів), піклувальника або органу опіки та піклування така особа може бути зареєстрована як підприємець). З моменту державної реєстрації такого підприємця, він отримує повну цивільну дієздатність, яка за загальним правилом настає з повноліття.

Для державної реєстрації державному реєстратору необхідно пред'явити:

- паспортний документ,
- реєстраційну картку,
- квитанцію про сплату реєстраційного збору,
- копію облікової картки платника податків,
- нотаріально засвідчену письмову згоду батьків (усиновлювачів) або піклувальника, або органу опіки та піклування, якщо заявником є фізична особа, яка досягла шістнадцяти років і має бажання займатися підприємницькою діяльністю.

До відомостей у єдиний державний реєстр (ЄДР) щодо фізичної особи — підприємця включаються такі відомості:

- Прізвище, ім'я та по батькові особи,
- Реєстраційний номер облікової картки платника податків,
- Адреса місця проживання.

Окрім того, якщо документи на реєстрацію подаються представником особи-підприємця, то необхідно додатково подати довіреність, що засвідчує його повноваження. Документи, подані для державної реєстрації, розглядаються протягом 24 годин після їхнього надходження. Реєстрація підприємцем є безкоштовною.

Ст. 51 Цивільного кодексу України зазначає, що до підприємницької діяльності фізичних осіб застосовуються

нормативно-правові акти, що регулюють підприємницьку діяльність юридичних осіб. Це означає, що фізичні особи — підприємці в деякій мірі прирівняні у правовому статусі до юридичних осіб — суб'єктів підприємницької діяльності. Вони наділені таким же обсягом цивільних прав та обов'язків, що їх мають юридичні особи при здійсненні своєї підприємницької діяльності. Так, наприклад фізичні особи-підприємці, так само, як і юридичні особи мають право наймати працівників, зобов'язані у передбачених законом випадках одержати ліцензію на здійснення певних видів діяльності, сплачувати податки та інші обов'язкові платежі, вести облік результатів своєї підприємницької діяльності тощо.

На відміну від юридичних осіб фізичні особи-підприємці діють без установчих документів та обов'язкового формування статутного капіталу. Фізична особа-підприємець є одночасно і власником бізнесу, і органом управління ним, а також може здійснювати підприємницьку діяльність без залучення найманої праці.

Законодавством України передбачено заборони на здійснення підприємницької діяльності для окремих категорій фізичних осіб, зокрема не можуть бути підприємцями:

- Президент України,
- Народний депутат України,
- Суддя,
- співробітники прокуратури,
- державні службовці,
- інші особи у випадках, передбачених законодавством.

Державна реєстрація припинення підприємницької діяльності фізичної особи — підприємця проводиться у разі:

- прийняття фізичною особою — підприємцем рішення про припинення підприємницької діяльності;
- смерті фізичної особи — підприємця;

- постановлення судового рішення про оголошення фізичної особи померлою або визнання безвісно відсутньою;
- постановлення судового рішення про визнання фізичної особи, яка є підприємцем, недієздатною або про обмеження її цивільної дієздатності;
- постановлення судового рішення про припинення підприємницької діяльності фізичної особи — підприємця.

Стаття 52. Цивільно-правова відповідальність фізичної

особи - підприємця

1. Фізична особа - підприємець відповідає за зобов'язаннями, пов'язаними з підприємницькою діяльністю, усім своїм майном, крім майна, на яке згідно із законом не може бути звернено стягнення.

2. Фізична особа - підприємець, яка перебуває у шлюбі, відповідає за зобов'язаннями, пов'язаними з підприємницькою діяльністю, усім своїм особистим майном і часткою у праві спільної сумісної власності подружжя, яка належатиме їй при поділі цього майна.

Оподаткування доходів фізичної особи — підприємця здійснюється згідно з Податковим кодексом України.

Окрім податку на доходи фізичних осіб, фізична особа — підприємець також сплачує внесок до Пенсійного фонду України. Фізична особа — підприємець має право обрати спрощену систему оподаткування, яка передбачає оподаткування ФОП за однією з чотирьох груп.

Кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом. Найпростішою формою організації бізнесу є діяльність приватного підприємця фізичною особою без створення юридичних осіб. Більшість компаній у нашій країні починають свою діяльність як фізична особа-підприємець, де засновник (власник) виконує усі функції самостійно.

Можна зробити висновок, що правовий статус фізичної особи-підприємця характеризується простою, в порівнянні з

юридичними особами, процедурою державної реєстрації і діяльності; відсутністю установчих документів та статутного капіталу; можливістю здійснення підприємницької діяльності без залучення найманої праці. Однак, ФОП несе повну відповідальність за свою діяльність.

Література:

1. <http://www.civilniy.org.ua> Цивільний кодекс України
2. <https://uk.wikipedia.org> ФОП
3. <http://advislgl.if.ua> Правовий статус фізичної особи
4. <https://www.businesslaw.org.ua>

Іванко Катерина,

Студентка 4 курсу юридичного факультету
Державного університету інфраструктури та технологій
м. Київ, Україна

Науковий керівник:

Кандидат юридичних наук, доцент,
Доцент кафедри цивільного права
Заступник декана юридичного факультету
Державного Університету інфраструктури та технологій
Новосельська Ірина Василівна

ЗАХИСТ ПОРУШЕНОГО АВТОРСЬКОГО ПРАВА У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Авторське право – це право особи на створений за допомогою її творчої, інтелектуальної діяльності твір. Це право з'являється із моменту створення твору та досить часто порушується. В Україні за останні роки набуло популярності порушення авторських прав в Інтернеті шляхом опублікування у його просторі якихось авторських робіт (творів) без згоди автора, тому дане питання є актуальним для проведення дослідження.

Розміщення твору у мережі Інтернет у вигляді, доступному для публічного використання є способом подання

творів до загального відома публіки таким чином, що її представники можуть здійснити доступ до творів з будь – якого місця і у будь – який час за їх власним вибором (за пунктом 9 частин 3 Закону України «Про авторське право і суміжні права») [5].

Відповідно до статті 179 Кримінального Кодексу України передбачена відповідальність за порушення авторських і суміжних прав, вона настає за незаконні відтворення, розповсюдження чи інше використання творів, які є об'єктом авторського права, без дозволу авторів, якщо це спричинило шкоду більше ніж на 20 неоподаткованих мінімумів доходів громадян [3]. Також передбачена адміністративна відповідальність: незаконне використання об'єктів інтелектуальної власності за статтею 51-2 КУпАП [4].

Вище вказані заходи відповідальності не завжди стримують правопорушників. На сьогоднішній день захист порушених авторських прав в інтернеті набув широких оборотів, але все ж залишаються питання, які є складними. До них відносять визначення розміру тих витрат, які поніс через незаконне використання свого твору автор, та встановлення особи, яка здійснила публікацію без згоди на це реального автора твору.

Авторам творів належить виключне право надавати або навпаки дозвіл на використання їх творів [2]. Так, якщо дозвіл не надано, використання є неправомірним. Якщо твір використовується без згоди, повинне бути зазначення імені автора. Щодо мережі інтернет, то публікація твору також має відбуватися із зазначенням імені або псевдоніма автора, якщо ця публікація без його згоди. Говорячи про захист порушеного авторського права в інтернеті, то він може реалізовуватися за допомогою таких способів , як подання позову до суду з метою захисту свого права інтелектуальної власності. В сучасних умовах також можна звернутися до адміністрації сайту, де було опубліковано твір. Адміністрація може здійснити блокування профілю особи - правопорушника , видалити твір із сайту (наприклад звернення до адміністрації соціальної мережі

«Instagram» за офіційним посиланням для підтримки <https://ru-ru.facebook.com/help/instagram>).

Тож з цього ми вияснили, що захист свого порушеного авторського права особа може здійснити як у юрисдикційній формі, так і в неюрисдикційній формі.

Щодо юрисдикційної форми – то вона полягає у певній різновидності правових норм, на основі яких здійснюються процесуальні дії. Залежно від розміру завданої шкоди правопорушником захист може здійснюватися у формі цивільного захисту стосовно визнання виключного права авторства; визнання недійсним договору відносно прав на авторство; припинення дій, що порушують права авторів; компенсування збитків, які поніс автор у зв'язку із незаконним опублікуванням його твору в мережі інтернет, ці збитки визначити складно; компенсування морального збитку; визнання незаконним рішення державного органу. У кримінально – правовій формі до правопорушника застосовується один із видів покарань: штраф, виправні роботи; позбавлення волі та конфіскація майна. Також захист може відбуватися через використання адміністративно – правової форми.

Щодо європейської практики з питань порушення авторських прав у мережі Інтернет то слід зазначити, що такі країни як Франція та Німеччина запровадили внутрішньодержавні заходи для захисту авторських прав на просторах Інтернету. Наприклад Франція була першою країною, яка почала боротися з піратством шляхом прийняття Національною асамблеєю Закону «Про три кроки» - це дозволило збільшити контроль за дотриманням авторських прав в Інтернеті та дозволило владі в примусовому порядку закривати доступ до мережі [6]. У Німеччині ж також існує система «трьох попереджень» для врегулювання питань із захисту порушених авторських прав в досудовому порядку. Сприянням в охороні прав інтелектуальної власності у всьому світі займається Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ) на основі Договору ВОІВ з авторського права [1].

Отже, питання про захист порушеного в мережі Інтернет авторського права є дуже актуальним на сьогоднішній день адже

процес діджиталізації дійсно трансформував суспільство й вплинув на необхідність створення нових методів та правової основи для контролю за правопорушниками у сфері прав інтелектуальної власності.

Література:

1. Договір ВОІВ з авторського права - // URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_770#Text
2. Цивільний кодекс України - // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Кримінальний кодекс України - // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення - // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
5. Закон України «Про авторське право і суміжні права» - // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>
6. Закон Республіки Франції «Про три кроки» - // URL: <http://livresfrancaisgratuit.narod.ru> .

Кіреєва Лідія,
здобувач вищої освіти
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

Науковий керівник:
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна
Степаненко Кирило Володимирович

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ

Суспільні та міждержавні відносини мають постійно змінюваний характер, оскільки суспільне життя не триває на місці, а в умовах реформування всіх сфер соціального життя – тим більше. Безсумнівним доказом цього є поява нових норм та

галузей права, інститутів та органів внутрішньодержавного й міжнародного права, у формуванні яких виникла нагальна потреба останні роки та десятиріччя, що не були відомі правовій доктрині раніше. Такі негативні явища сучасного життя, як тероризм, екологічна безпека, цифровий простір, нанотехнології, штучний інтелект, гендер, електронні гроші та електронні форми фінансових розрахунків, і пов'язані з ними корупційні прояви, стали супутниками сучасного життя, вони збільшують необхідність перегляду усталених поглядів на теорії права, вказуючи на необхідність проактивного правового аналізу та прогнозування.

Встановлюючи загальновизнані стандарти через приєднання в тій чи іншій формі до міжнародних договорів, будь-яка держава, і Україна у тому числі, приймає на себе зобов'язання з імплементації, реалізації та захисту їхніх положень. Високий рівень правового забезпечення відповідного міжнародного зобов'язання гарантується не рішенням держави про приєднання до міжнародної угоди її вищого законодавчого органу чи глави держави, а повсякденною й усвідомленою працею всіх державних інституцій та їх службових (посадових) осіб. Результати аналізу відповідних практик міжнародних та національних судів вказують на взаємне вивчення цими інституціями рішень органів правосуддя різних країн для підтвердження існування конкретного зобов'язання міжнародно-правового характеру. Міжнародні суди звертають увагу на рішення конституційних і верховних судів як свідчення правової позиції держави [2].

У випадку з рішенням Конституційного Суду щодо Міжнародного Кримінального Суду мова йде про специфіку нормативної визначеності в національному праві цілої низки міжнародних конвенцій: Женевської конвенції про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях (12.08.1949 р.), Конвенції про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, що зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі (12.08.1949 р.), Женевської конвенції про поводження з військовополоненими (12.08.1949 р.), Женевської конвенції про

захист цивільного населення під час війни (12.08.1949 р.) та ін. [5; 6; 7].

Важливе значення для міжнародного кримінального судочинства має діяльність національних судів України, як доказ наявності практики в певних галузях міжнародного права. Дивлячись на стан конфлікту на Донбасі, який не вирішується уже більше семи років, та звернення України до міжнародних судових установ з цих питань, на наш погляд, необхідно актуалізувати розуміння природи зобов'язання держави Україна за Статутом Міжнародного кримінального суду (17.07.1998 р.), який Україна підписала, але не ратифікувала [4].

Конституційний Суд України, порушуючи розд. 3 ч. III Віденської конвенції про право міжнародних договорів (1969 р.), не врахував автономне значення окремих понять Статуту, що виключило тлумачення Статуту як міжнародного договору відповідно до «звичайного значення, яке необхідно надавати термінам договору в їхньому контексті, а також у світлі об'єкта і цілей договору» (ст. 31 Конвенції) [3]. Як відомо, територіальна юрисдикція кримінального суду виходить за межі однієї держави та за її правовою природою вважається міжнародно-правовою, оскільки поширюється на різні держави, які приєдналися. Правосуддя або судочинство є формою реалізації судової влади в будь-якій крїні світу. Згідно зі змістом принципу поділу державної влади в Україні, визначеного у ч. 1 ст. 6 Конституції України, «державна влада здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову» [1]. Отже, національна судова влада України, в тому числі у формі правосуддя або судочинства, за правовою природою являється внутрішньодержавною владою, належною конкретній державі, а саме Україні, а тому не має будь-якого відношення до міжнародно-правової системи, зокрема Міжнародного Кримінального Суду.

Література:

1. Конституція України: Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. 141 с.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

3. Закон України «Про Конституційний Суд України»: Закон України від 13.07.2017 № **2136-VIII**. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2017, № 35, ст.376

4. Римський статут міжнародного кримінального права: Міжнародні суди, ООН; Статут, Міжнародний документ від 17.07.1998. URL :

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text

5. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 р. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text

6. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни (укр/рос). ООН; Конвенція, Проект, Угода [...] від 12.08.1949. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text

7. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції (укр/рос): ООН; Конвенція, Міжнародний документ від 31.10.2003. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2007, N

49. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text

Король Людмила,
здобувачка магістерського рівня
освітньо-професійної програми «Приватне право»
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»,
членкиня студентського наукового гуртка
«Клуб знавців бізнес-права та господарської юстиції»,
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри підприємницького та корпоративного права
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»
Чернега Віталій Миколайович

КОРПОРАТИВНІ ДОГОВОРИ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄС: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Як відомо, для ефективної діяльності будь-якого товариства та належного управління ним, необхідна наявність відповідних установчих документів та інших нормативних актів, які б сприяли цьому. Такі документи мають відповідати чинному законодавству, а також чітко регламентувати не лише діяльність товариства, а й реалізовувати та захищати права його учасників. З огляду на те, що законодавством не визначені всі норми для втілення вказаних функцій, виникає необхідність врегульовувати такі механізми за допомогою договорів.

Задля розв'язання такої проблеми відносно недавно законодавцем було впроваджено поняття корпоративного договору. Відповідно до ст. 7 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» корпоративний договір характеризується як договір, за яким учасники товариства зобов'язуються реалізовувати свої права та повноваження певним чином або утримуватися від їх реалізації, є безвідплатним і вчиняється в письмовій формі. Корпоративний договір, який не відповідає цим вимогам, є нікчемним [1].

К. Резворович зазначає, що важливість законодавчого закріплення поняття «корпоративний договір» пояснюється тим, що засновники/учасники товариств, в тому числі і акціонери акціонерних товариств, отримують більше можливостей для захисту власних законних інтересів. Навіть незважаючи на те, що саме поняття «корпоративний договір» вводиться в законодавстві, що регулює відносини щодо товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю, однак його предмет є застосовним і до відносин, що виникають між акціонерами товариства [4, с. 83].

Предметом такого договору, на думку Л. Сіщук, є корпоративні права учасників юридичної особи корпоративного типу, що реалізуються способами, визначеними домовленістю сторін договору, що не суперечать закону та установчим документам [6, с. 52].

Якщо ж розглядати регулювання корпоративних відносин в Європейському Союзі, можна побачити, що укладення корпоративного договору є поширеною практикою. Основна мета його укладення полягає в тому, щоб максимально захистити права учасників юридичної особи та ефективно провадити діяльність, здійснюючи управління нею належним чином. Основними нормативними актами, які регулюють корпоративні відносини, у тому числі й стосовно корпоративних договорів, є Перша Директива Ради ЄС № 68/151/ЄЕС від 09.03.1968 року (з доповненнями, внесеними Директивою №2003/58), про узгодження гарантій, яких вимагають держави-члени від товариств задля захисту інтересів учасників та третіх осіб, Друга Директива Ради ЄС № 77/91/ЄЕС від 13.12.1976 року (зі змінами та доповненнями, внесеними директивами № 92/101/ЄЕС та № 2006/68/ЄС), про узгодження гарантій захисту інтересів учасників та третіх осіб, з огляду на створення акціонерних товариств, збереження та зміни капіталу, з метою забезпечення рівності застосування таких гарантій, Принципів ОЕСР щодо корпоративного управління від 28.04.1998 р., якими визначаються основні питання реалізації більшості з аспектів корпоративного управління в ЄС, Директива Ради ЄС та Європейського Парламенту № 2012/30/ЄС від 25.10.2012 року

якою регулюється процес створення акціонерних товариств, збереження та зміни капіталу та забезпечуються рівні гарантії для всіх учасників таких товариств.

Аналізуючи корпоративний договір за законодавством різних країн, як наприклад, Німеччини, Франції, Італії, можна помітити, що воно не містить чіткого поняття й особливостей його укладання, зміни чи припинення, хоча практика їх застосування є доволі-таки поширеною. Однак, певні особливості все-таки існують і, наприклад, у Німеччині законом про акціонерні товариства, відповідно до предмету та суб'єктного складу, виділяється декілька видів корпоративних договорів, такі як угода про голосування, угода про обмеження права розповсюдження, угода про голосування заставодержателів акцій [2, с. 159]. Цікавим є те, що судова практика Німеччини корпоративні договори розглядає як угоди простого товариства, називаючи їх «внутрішніми» чи «прихованими» товариствами [5].

Як зазначає М. Ніколенко, майже у всіх європейських країнах загальноприйнятим є факт того, що корпоративний договір не потребує спеціального регулювання, а для визнання його допустимості, правомірності, змісту та форми достатньо використання загальних норм цивільного й акціонерного права [3].

Якщо аналізувати в загальному, то і ті корпоративні договори, які широко використовуються в країнах Європейського Союзу, теж мають зобов'язальний характер. Варто звернути увагу, що такий договір породжує відносини лише між його сторонами, не створюючи вплив на саму юридичну особу та її органи. У більшості європейських країн сприймається позиція про визначення корпоративного договору як угоди між акціонерами щодо реалізації ними корпоративних прав.

На практиці ж в Україні корпоративний договір ще не набув значного поширення. Однак товариствами він починає використовуватися все частіше й частіше. Такі договори мають зобов'язально-правовий характер та можуть бути укладеними лише між учасниками товариства, і перевагою є те, що у разі порушення сторонами визначених та погоджених умов -

настають встановлені правові наслідки, про які сторони були попереджені.

Все ж таки, варто підсумувати, що питання укладення корпоративного договору товариством було й залишилося на розсуд учасників (засновників) самого товариства як в Україні, так і в країнах Європейського Союзу. Слід зазначити, що чинне українське законодавство стосовно регулювання корпоративних відносин є наближеним до практики країн Європейського Союзу. Однак у зв'язку з тим, що поки лише перебуває на шляху свого становлення потребує подальшого удосконалення. Але насамперед, варто, необхідно зауважити, що укладення корпоративного договору лише сприятиме ефективному провадженню діяльності товариства. Адже статут не завжди містить положення, які дозволяють належним чином здійснювати управління таким товариством.

Література:

1. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 06 липня 2018 р. *Законодавство України. Офіційний сайт Верховної Ради України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#n46>
2. Запорожець О. Є., Руденко Л. Д. Корпоративний договір: порівняльно-правовий аналіз. *Порівняльно-аналітичне право.* №5. 2018. С. 158–160.
3. Ніколенко М. О. Господарсько-правове дослідження світових моделей корпоративних договорів: актуальні підходи. *Держави та регіони. Серія: Право.* 2019. №3 (65). С. 91-97. URL: http://www.law.stateandregions.zp.ua/archive/3_2019/17.pdf
4. Резворович К. Р. Актуалізація проблеми укладання корпоративного договору при створенні юридичної особи. *Теоретичні та практичні проблеми застосування норм цивільного, трудового та господарського права в сучасних умовах:* матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 23 листопада 2018 р.): у 2 ч. Ч. 1. Погляди теоретиків та практиків. Дніпро: Вид. Біла К.О., 2018. С. 83-86.
5. Сигидин М. М. Корпоративний договір: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Івано-Франківськ, 2016. 236 с.

6.Сіщук Л. Новели законодавства щодо корпоративного договору. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. №10. С. 49-54.

Кравченко Оксана Юріївна,
аспірантка кафедри міжнародного права
та порівняльного правознавства
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

СВІТОВА ФІНАНСОВА КРИЗА ЯК РУШІЙНА СИЛА НЕОБХІДНОСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ПРОЦЕДУР ВІДНОВЛЕННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ІНСТИТУТІВ БАНКІВСЬКОЇ СФЕРИ

Глобальна фінансова криза 2007-2009 вважається найгіршою кризою з часів Великої депресії та відзначається глибиною і масштабами впливу, в тому числі, на банківську сферу. Крах фінансової системи розпочався з іпотечного кредитування в Сполучених Штатах Америки в 2007 році та був спровокований тривалим завищенням рейтингів для субосновних кредитів. Банки та інші фінансові установи втратили сотні мільярдів доларів, які були надані в позику субосновному іпотечному сектору [1, 1]. Невизначеність на ринку цінних паперів спричинила заморожування ринків кредитування [2, 3] і призвела до збою фінансової системи. З огляду на тісний взаємозв'язок між банками та урядам, а також враховуючи світовий характер банківської сфери, її колапс в Сполучених Штатах Америки перетворився на глобальну епідемію у фінансовому секторі та набув планетарного масштабу. Так, відсутність одного елемента призвела до краху складної та міцно взаємопов'язаної системи. Дефолт у банківській системі Сполучених Штатів Америки призвів до краху найбільших банків Європи: Northern Rock у Великобританії; BBVA та Banco

Santander в Іспанії; Dexia Bank в Бельгії; Credit Agricole і Caisse d'Espargne у Франції [3, 367-370].

Фінансова криза стала лакмусовим папірцем корпоративного управління та висвітлила слабкі місця, які потребували економічного, політичного та, найбільше, правового коригування. Таким слабким місцем виявились викривлено врегульовані взаємовідносини між топ-менеджерами банків та їх акціонерами. Хибність взаємовідносин полягала, зокрема, у неналежній взаємодії між цими двома ланками, а також у відсутності врахування інтересів третього гравця – держави як невід’ємного елемента фінансових відносин.

Попри це, саме держави світу відіграли визначну роль при відновленні платоспроможності банків, здійснюючи масштабні фінансові вливання та рятуючи фінансові інститути від краху. Метою такої докапіталізації була спроба врятувати економіку країни, і, як наслідок, не допустити подальше поглиблення світової фінансової кризи. Феномен вимушеної державної допомоги великим банкам, крах яких мав би негативний вплив на економіку країни, отримав назву «Занадто Великий для Краху» (скорочено – ЗВК, «Too Big to Fail» - англ., скорочено ТВТФ).

Засновником теорії ЗВК (ТВТФ - англ.) вважається американський економіст, автор гіпотези фінансової нестабільності Гайман Філіп Мінські (англ. *Human Philip Minsky*), який виступав за активне макроекономічне та інституційне втручання держави в економіку. Макроекономічна роль держави виражається, на думку Мінські в підтримці грошових надходжень фінансових одиниць в періоди спадів і депресій, метою чого є запобігання їх фінансового колапсу. Таким чином, в фазі спаду потрібно проводити стимулюючу (тобто експансіоністську) фіскальну і грошову політику. Стимулююча фіскальна політика шляхом підвищення рівня сукупного попиту, збільшує кількість доходу сектора фірм, що дозволяє багатьом його представникам погасити борги і не збанкрутувати. Стимулююча грошова політика - через реалізацію Центральним банком функції «кредитора останньої інстанції» збільшує кількість ліквідності в фінансовому секторі, а це дозволяє «триматися на плаву» фінансовим установам, що стикаються з

неповерненням боргів або масовими вилученнями населенням своїх вкладів. Таке втручання держави, відповідно до точки зору Г. Ф. Мінські, вберегло США та інші західні країни в 1970-1980-і рр. від другої Великої депресії. Щоправда, платою за це таке втручання стала стагфляція [4, 37-38]. При цьому статистичні дані свідчать про те, що в післявоєнний період західним країнам, зокрема США, вдалося значно пом'якшити циклічні кризи [5, 131].

Не зважаючи на глобальні цілі, спрямовані на підтримку економіки країни, теорія ЗВК піддається критиці як закордонними, так і вітчизняними науковцями. На противагу позиції Гаймана Філіпа Мінські, який розробив теорію ЗВК на початку ХХ століття та виступав за активне втручання держави в діяльність банків під час нестабільності, сучасні науковці, аналізують вплив теорії ЗВК через призму Глобальної кризи, оцінюючи наслідки такого втручання.

Так, на думку Панасенко Г. О. втручання держави в бізнес виглядає анахронізмом та порушенням законів вільної конкуренції і підприємництва. Застосування теорія ЗВК, вважає Панасенко Г. О., може розглядатися виключно як тимчасовий спосіб допомоги банкам, виправданий лише в умовах дефіциту часу для нормалізації стану банківської системи. При цьому, нові механізми відновлення платоспроможності банків успішно апробовані у багатьох країнах світу і заслуговують адаптації в Україні. Визначення альтернатив використанню державних коштів для капіталізації банків залишається невирішеною проблемою, незважаючи на її давній характер [6, 527].

Антипкина О. В. вважає, що негативна оцінка дій національної влади пов'язана з саме відсутністю координації дій щодо запобігання наслідків банкрутства банків і їх підрозділів у різних країнах і розтратою бюджетних коштів на компенсацію втрат недобросовісних менеджерів фінансових організацій [7, 163-175].

Отже, саме Світова фінансова криза стала рушійною силою необхідності запровадження альтернативних процедур відновлення платоспроможності інститутів банківської сфери та

підсвітила проблемні аспекти для подальшого дослідження та розробки.

Література:

1. Stephen G. Cecchetti, 'The Federal Reserve and the financial crisis of 2007-2008', NBER Working Paper No. 14134 (June 2008) p.1-25
2. Michael D. Bordo, 'An historical perspective on the crisis 2007-2008' NBER Working Paper, No. 14569 (December 2008) p. 1-24.
3. John Goddard, 'Phil Molyneux, John OS Wilson, 'The financial crisis in Europe: evolution, policy responses and lessons for the future' (Journal of Financial Regulation and Compliance, 2009) p. 364-370.
4. Розмаинский И.В. TERRA ECONOMICUS (Экономический вестник Ростовского государственного университета). Вклад Х.В. Мински в экономическую теорию и основные причины кризисов в позднеиндустриальной денежной экономике, 2009 Том 7 No 1, С. 31-42.
5. Hyman P. Minsky "Stabilizing an Unstable Economy" New Haven Yell University Press 1986 Perry Mehrling - The Vision of Hyman P. Minsky. - Journal of Economic Behavior & Organization (vol.39 (1999) 129-158).
6. Панасенко Г. О. Механізм врятування банків за рахунок їх кредиторів та його прийнятність для України. Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. Гроші, фінанси і кредит. Випуск № 13. 2016. С. 527-532.
7. Антипкина О. В. «Механизмы санации банков bail-out и bail-in в Европейском банковском праве: достоинства и недостатки» Закон. 2018. № 3. С.163-175.

Кравчук Яна,
студентка 2-го курсу магістратури
факультету економіки та права
Національного транспортного університету,
м. Київ, Україна

Науковий керівник:

доктор юридичних наук,
професор кафедри конституційного та адміністративного права
Національного транспортного університету,
Константий Олександр Володимирович

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ СУБ'ЄКТНОГО СКЛАДУ СТОРІН У СПОРАХ ПРО ЗАХИСТ ЧЕСТІ, ГІДНОСТІ ТА ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ

Актуальність порушеної проблематики визначення суб'єктного складу сторін у спорах про захист честі, гідності та ділової репутації обумовлюється значним поширенням на практиці даної категорії справ, особливо в контексті розвитку сучасних інформаційних технологій, коли важко достеменно встановити розповсюджувача недостовірної інформації для пред'явлення позову до суду у справах цивільної юрисдикції. Хоча стаття 32 Конституції України гарантує кожному право на судовий захист для спростування недостовірної інформації про себе і членів своєї, потреби здійснення цього суб'єктивного права вимагають правильного визначення того, хто є належним позивачем і відповідачем у даній категорії справ.

Проблематикою суб'єктного складу спорів про захист честі, гідності та ділової репутації в судовому порядку в теоретичному аспекті раніш займалися такі вчені як: В.В. Головченко, В.В. Комаров, Т.С. Кравченко, Д.Д. Луспеник, К.В. Можаровська, І.В. Саприкіна, О.В. Ярешко.

За загальним правилом відповідачами у справі про захист честі та гідності є фізична або юридична особа, яка поширила недостовірну інформацію, а також автор цієї інформації. Однак на практиці складно визначити до кого саме слід пред'являти

позов, особливо якщо недостовірна інформація поширена в мережі Інтернет. Разом з тим, нещодавно Європейський суд з прав людини у рішенні у справі Sanchez v. France від 2 вересня 2021 року вперше визнав, що власник облікового запису в соціальній мережі Facebook має обов'язки контролю, зокрема, якщо вирішує зробити його публічним, і тим самим дає можливість коментувати на ньому всім і публікувати контент, потенційно здатний спровокувати мову ненависті [1].

Відповідно до частини першої статті 4 Цивільного процесуального кодексу кожна особа має право в порядку, встановленому цим Кодексом, звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи законних інтересів [2].

Позов про захист гідності, честі чи ділової репутації вправі пред'явити особа, чиї особисті немайнові права порушені, а також інші заінтересовані особи, якщо така інформація прямо чи опосередковано порушує їхні права.

Вирішуючи питання про склад осіб, які братимуть участь у справі, суд повинен враховувати характер спірних правовідносин, визначену ним норму матеріального права, яка підлягає застосуванню, та матеріально-правовий інтерес у вирішенні справи.

Якщо позов пред'явлений не всіма особами, яким належить таке право, суд не вправі залучати таких осіб до участі у справі як співпозивачів, оскільки згідно з принципом диспозитивності особа, якій належить право вимоги, розпоряджається своїми правами на власний розсуд [5].

При пред'явленні позову не до всіх відповідачів суд не вправі зі своєї ініціативи і без згоди позивача залучати інших відповідачів до участі у справі як співвідповідачів. Суд вирішує справу за тим позовом, що пред'явлений, і стосовно тих відповідачів, які зазначені у ньому. Однак, за клопотанням позивача у випадку неможливості розгляду справи без участі співвідповідача чи співвідповідачів у зв'язку з характером спірних правовідносин (наприклад, під час розгляду справ про захист гідності, честі та ділової репутації за участю засобів масової інформації) суд залучає його чи їх до участі у справі.

Неналежною стороною у цивільному процесі є особа, стосовно якої судом встановлено, що вона не є ймовірним суб'єктом тих прав, свобод, законних інтересів чи юридичних обов'язків, щодо яких суд повинен ухвалити рішення, і у зв'язку з цим проведено її заміну або ухвалено рішення про відмову у задоволенні позову [4].

Позови про захист гідності, честі чи ділової репутації вправі пред'явити фізична особа у разі поширення про неї недостовірної інформації, яка порушує її особисті немайнові права, а також інші заінтересовані особи (зокрема, члени її сім'ї, родичі), якщо така інформація прямо чи опосередковано порушує їхні особисті немайнові права. У разі поширення недостовірної інформації, що порушує особисті немайнові права юридичної особи або її структурного підрозділу, позов вправі пред'явити орган цієї юридичної особи.

Відповідачами у справі про захист гідності, честі чи ділової репутації є фізична або юридична особа, яка поширила недостовірну інформацію, а також автор цієї інформації. Якщо позов пред'явлено про спростування інформації, опублікованої в засобах масової інформації, то належними відповідачами є автор і редакція відповідного засобу масової інформації чи інша установа, що виконує її функції.

Частиною першою статті 15 ЦК України визначено право кожної особи на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорювання [3].

Отже, право на звернення до суду за захистом має особа в разі порушення, невизнання або оспорювання саме її прав, свобод чи інтересів, а також у разі звернення до суду органів і осіб, уповноважених захищати права, свободи та інтереси інших осіб або державні та суспільні інтереси.

У частині четвертій статті 277 ЦК України передбачено, що спростування недостовірної інформації здійснюється особою, яка поширила інформацію [3]. Поширювачем інформації, яку подає посадова чи службова особа при виконанні своїх посадових (службових) обов'язків, вважається юридична особа, де вона працює. У разі поширення такої інформації посадовою чи службовою особою для визначення належного відповідача судам

необхідно з'ясувати, від імені кого ця особа виступає. Якщо посадова чи службова особа виступає не від імені юридичної особи і не при виконанні посадових (службових) обов'язків, то належним відповідачем є саме вона [6].

Належним відповідачем у разі поширення оспорюваної інформації в мережі Інтернет є автор відповідного інформаційного матеріалу та власник вебсайту, яких позивач повинен установити та зазначити в позовній заяві [4].

Якщо позивач заявляє вимоги до одного з належних відповідачів, які спільно поширили недостовірну інформацію, суд вправі залучити до участі у справі іншого співвідповідача лише у разі неможливості розгляду справи без його участі. Відповідачами у справі про захист гідності, честі чи ділової репутації є фізична або юридична особа, яка поширила недостовірну інформацію, а також автор цієї інформації. У випадку, коли інформація була поширена у засобі масової інформації з посиланням на особу, яка є джерелом цієї інформації, ця особа також є належним відповідачем.

Якщо автор поширеної інформації невідомий або його особу та/чи місце проживання (місцезнаходження) неможливо встановити, а також коли інформація є анонімною і доступ до сайту вільним, належним відповідачем є власник веб-сайту, на якому розміщено зазначений інформаційний матеріал, оскільки саме він створив технологічну можливість та умови для поширення недостовірної інформації [6].

Отже, можна зробити висновок, що здійснюючи правосуддя у цивільних справах суди, дотримуючись норм матеріального та процесуального права, повинні забезпечити своєчасний, неупереджений та справедливий розгляд і вирішення цивільних справ, який має на меті забезпечити ефективний захист невизнаних, порушених або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб. Такий захист має відповідати вимогам статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Правильне визначення складу сторін у справі є передумовою для ухвалення судового рішення, яке б відповідало критеріям справедливості і верховенства права.

Література:

- 1.Рішення Європейського суду з прав людини у справі Sanchez v. France від 2 вересня 2021 року. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-211599%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-211599%22]})
- 2.Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.
- 3.Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
- 4.Луспеник Д.Д. Судочинство у справах про захист честі, гідності та ділової репутації: автореф. дис. к. ю. н: 12.00.03. Харків,2003. 21 с.
- 6.Саприкіна І. В. Захист честі, гідності, ділової репутації фізичної особи за законодавством України: автореф. дис. к. ю.н: 12.00.03. Київ,2006. 21 с.
- 7.Огляд судової практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду у справах про захист гідності, честі та ділової репутації.URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Ogljad_KCS.pdf. (дата звернення 12.10.2021).

Купліченко Карина,

студентка 3 курсу юридичного факультету групи 1913
Державного університету інфраструктури та технологій
м. Київ, Україна

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права
Державного університету інфраструктури та технологій
Дзюбенко Олена Леонідівна

ПРОБЛЕМАТИКА УКЛАДАННЯ ТА РОЗІРВАННЯ СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ

У чинному цивільному законодавстві міститься таке поняття, як спадковий договір. У ст. 1302 Цивільного кодексу

України, зазначено, що за спадковим договором одна сторона (набувач) зобов'язується виконувати розпорядження другої сторони (відчужувача) і набуває право власності на майно відчужувача в разі його смерті [1].

Важливо звернути увагу на те, що спадковий договір – це договір, тобто на нього поширюються загальні вимоги законодавства щодо цивільно-правових договорів, їх укладення, виконання, набуття чинності тощо і, відповідно, не поширюються норми щодо обов'язкової частки у спадщині [4]. Слід також зазначити те, що спадковий договір має схожі ознаки з договором довічного утримання (догляду), оскільки обидва ці договори спрямовані на передачу однією стороною (набувачем) іншій стороні (відчужувачу) майна у власність. Утім між цими договорами існує суттєва різниця. Головною відмінністю є те, що договір довічного утримання є реальним, а спадковий договір – консенсуальним. Майно, яке є предметом спадкового договору, переходить до набувача лише після смерті відчужувача. В цьому також полягає відмінність даного правочину від договору довічного утримання (догляду), адже за цим правочином право власності на майно перейде з моменту набуття чинності договором.

За своєю правовою природою спадковий договір є консенсуальним, оскільки вважається укладеним з моменту досягнення згоди сторін без передачі предмету договору та оплатним [4]. У науці цивільного права відсутній диний підхід щодо того, чи вважати спадковий договір двостороннім чи одностороннім. Так, деякі науковці стверджують, що спадковий договір є одностороннім, оскільки договірні обов'язки покладено на одну сторону – набувача. У свою чергу, відчужувач не зобов'язується передати майно у власність, оскільки у момент його смерті перехід права власності відбудеться вже без його волі. Інші вчені наполягають на тому, що спадковий договір є двостороннім, обґрунтовуючи це тим, що права та обов'язки виникають у кожній сторони, причому правам однієї сторони кореспондують обов'язки іншої і навпаки [3].

У статті 1305 Цивільного кодексу України міститься правова норма про оплатність спадкового договору [1].

Відповідно до цієї статті, набувач у спадковому договорі може бути зобов'язаний вчинити певну дію майнового або немайнового характеру до відкриття спадщини, або після її відкриття. Проте, спадковий договір має певні особливості щодо оплатності. По-перше, майнове задоволення вимог відчужувача відбувається до або після відкриття спадщини. По-друге, на набувача договором може бути покладений обов'язок щодо здійснення дій немайнового характеру.

Проблемою Цивільного кодексу України є те, що конкретно не визначено переліку істотних умов договору. Цей недолік створює на практиці проблеми щодо укладеності чи не укладеності конкретного договору. Така проблема може створити підставу для ініціювання однією із сторін вимоги щодо розірвання договору в судовому порядку.

Стосовно особливостей укладання договору спадкування, має місце декілька аспектів. Так, договір укладається під відкладальною обставиною, тобто набувач повинен пережити відчужувача, оскільки у разі смерті набувача спадковий договір, зважаючи на його особистий характер, вважається припиненим і права та обов'язки не можуть перейти до спадкоємців набувача [4]. Наступний нюанс стосується майна, яке знаходиться у спільній власності подружжя. За договором, у разі смерті одного з подружжя майно переходить до другого з подружжя і тільки після смерті обох членів подружжя – до набувача за правомочим. Також майно, яке є предметом спадкового договору, не може бути предметом спадкування[2].

У статті 1308 Цивільного кодексу України йдеться тільки про два способи розірвання договору: на вимогу відчужувача та на вимогу набувача. Ці спеціальні підстави розірвання судом спадкового договору базуються на вимозі тільки однієї сторони, тобто в даному випадку йдеться про відсутність згоди між набувачем та відчужувачем щодо припинення договірних відносин [1]. Проте, аналізуючи ст. 1307 Цивільного кодексу України забезпечення виконання спадкового договору має обмежену дію, шляхом призначення спеціальної особи, оскільки вона контролюватиме вчинення набувачем покладених на нього дій тільки після смерті відчужувача [1]. Але, в той же час,

сучасне законодавство не містить відповідних правових норм, які визначали низку повноважень та переліку дій, у разі невиконання зобов'язання. Зважаючи на це, необхідно надати такій особі право на звернення до суду із позовом про розірвання спадкового договору, в разі невиконання або неналежного виконання набувачем своїх обов'язків, а також покласти на таку особу відповідну низку обов'язків для контролю за дотриманням набувачем свого зобов'язання.

Література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40. Ст. 356.
2. Міністерство юстиції України. Спадковий договір. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_42768
3. Скопиченко О.В. Спадковий договір в системі цивільно-правових договорів. 2015 р. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_5\(3\)_23](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_5(3)_23).
4. Фурса С.Я. Спадкове право (Нотаріат. Адвокатура. Суд). Практичний довідник. 2013 р. URL: <https://www.twirpx.com/file/252054/grant/>

Кухарчук Аліна,
Студентка 4 курсу
державного університету інфраструктури і технологій
м.Київ, Україна

Науковий керівник:

Кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права
Державного університету інфраструктури і технологій
Новосельська Ірина Василівна

РЕКЛАМА ЯК САМОСТІЙНИЙ ОБ'ЄКТ АВТОРСЬКОГО ПРАВА

Актуальність теми. Реклама на сьогоднішній день стала невід'ємним частиною нашого життя. На кожному кроці, по дорозі

на роботу чи в магазин ми зустрічаємо своїм поглядом масу білбордів, буклетів, рекламних повідомлень у будь якому їх прояві, які нам повідомляють про реалізацію різних товарів та послуг. Але хотілося зазначити, що реклама є не просто повідомленням про товар, а також вона набуває форми художньо оформленого твору, опосередкована різними видами художньої та словесної творчості.

Предметом дослідження є реклама як самостійний об'єкт авторського права.

Беручи до уваги частину 2 ст. 433 ЦК України, яка передбачає, що авторське право поширюється на твори науки, літератури та мистецтва як оприлюднені, так і не оприлюднені, виражені в будь-якій об'єктивній формі, незалежно від призначення й обсягу твору, а також ст. 1 Закону України „Про авторське право і суміжні права”, можна вивести такі ознаки, при наявності яких твір набуває правової охорони:

- творчий характер твору;
- об'єктивна форма вираження твору[4].

Тобто можемо зробити висновок із вище зазначеного, що реклама є об'єктом авторського права, якщо вона носить творчий характер і має об'єктивну форму вираження (наприклад, виступає в формі рекламного ролика – аудіовізуального твору). Право на охорону поширюється саме на твори які були створені за допомогою творчої та інтелектуальної власності автора (авторів). В свою чергу творчою вважається розумова (духовна, інтелектуальна) діяльність, тобто завершальним етапом є створення самостійного результату літератури, науки або мистецтва.

Творча діяльність – це діяльність людського мозку, який здатний створювати тільки ідеальні образи, а не предмети матеріального світу, адже твір – це не матеріальний, а ідеальний об'єкт. В результаті інтелектуальної, творчої діяльності створюється все якісно нове, неповторне, унікальне й оригінальне, в тому числі і реклама. Творчий характер реклами характеризується її оригінальністю чи новизною, при цьому новизна й оригінальність можуть виявлятися як у її змісті, так і в формі[4].

Слід також вказати, що згідно ЗУ про рекламу не вважаються рекламою:

- оприлюднення, виголошення у програмі, передачі імені, найменування спонсора, об'єктів права інтелектуальної власності, що йому належать;
- трансляція соціальної реклами, якщо вона розповсюджується телерадіоорганізацією безкоштовно;
- анонси власних програм, передач телерадіоорганізації.

Реклама є оригінальним твором автора або ж авторів, тільки творчий підхід дає рекламі її неповторність, та відрізняє її від інших рекламних продуктів. Для прикладу, можна виділити рекламу Kinder, дивлячись її кожна людина згадує своє дитинство. Завжди є асоціація з маленьким усміхненим хлопчиком з упаковки, та звичайно шоколадне яйце яке тягне за собою цілу культуру свого продукту.

Хотілось ще згадати саме за *договір про надання рекламних послуг*. А саме, згідно договору одна сторона (виконавець) зобов'язується надати свої послуги другій стороні (замовнику).

Тобто *замовником* є рекламодавець, тобто лице котре замовляє дану рекламу. *Виконавець* – це виробник або ж розповсюдjuвач реклами.

Згідно з ч. 1 ст. 902 ЦК виконавець зобов'язаний надавати послугу особисто. Однак якщо є необхідність, то договором можна передбачити можливість залучення третіх осіб для надання послуги. Але в цьому випадку відповідальність за порушення умов договору перед замовником у повному обсязі несе виконавець (а не третя особа, залучена як співвиконавець) [1].

При укладанні договору сторони повинні узгодити предмет, строки та ціну договору. Крім цього вони мають право включити в договір інші умови, якщо вони їх порахують необхідними для їхніх правовідносин[5].

Згідно з ч. 2 ст. 27 ЗУ про рекламу відповідальність за порушення законодавства про рекламу несуть:

- рекламодавець – несе відповідальність за подання інформації (недостовірна інформація, недотримання встановлених вимог про зміст реклами і тд.)

- виробник реклами – він відповідає за підготовку та розробку реклами а також за порушення прав третіх осіб
- розповсюджувач реклами – відповідає за розміщення реклами[2].

Не потрібно також виключати той варіант що реклама може мати в собі два і більше об'єкти авторського права, це може бути оригінальна музика або певна архітектура. Є окремі частини реклами які можуть використовуватися окремо одна від одної і також охоронятись відповідно до ЗУ «Про авторство».

ВИСНОВОК

Якщо підбивати висновок із вище зазначеного то можна сказати що реклама є соціальним явищем. Невід'ємна частина людського життя. Законодавство України чітко окреслює межі дозволеного з питань реклами. І з кожним роком дане правове поле набуває удосконалення.

Також захищені права з приводу об'єктів інтелектуальної власності. Тобто держава усіма способами сприяє захищеності авторів, їхніх прав на володіння майновими та немайновими особистими правами.

Література:

- 1.Цивільний кодекс України // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
- 2.Закон України «Про рекламу»// <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-вр#Text>
- 3.Закон України «Про авторське право і суміжні права» // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>
- 4.Лісовська Ю. П. «Реклама як самостійний об'єкт авторського права» // <http://intellect21.cdu.edu.ua/?p=320>
- 5."Баланс" № 91-92, який вийшов з друку 19.11.18 р. // <https://balance.ua/news/post/dogovor-na-okazanie-reklamnyx-uslug>

Лабик Анастасія,
студентка 3 курсу юридичного факультету
Державного університету інфраструктури та технологій
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права
Державного університету інфраструктури та технологій
Дзюбенко Олена Леонідівна

ОСОБЛИВОСТІ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ШКОДУ, ЗАВДАНУ ДЖЕРЕЛОМ ПІДВИЩЕНОЇ НЕБЕЗПЕКИ

Щоденно людина так чи інакше має справу з джерелами підвищеної небезпеки. Але не завжди вона чітко розуміє і усвідомлює всі аспекти і правові наслідки їх використання. У зв'язку з цим, виникає необхідність окреслити особливості і труднощі встановлення вини, а також накладення юридичної відповідальності, якщо шкода була нанесена джерелом підвищеної небезпеки, шляхом дослідження прикладної ситуації.

Коли пересічна людина чує термін «джерело підвищеної небезпеки», не завжди вона чітко усвідомлює його дійсне значення, у зв'язку з чим не до кінця розуміє загалом усі аспекти щодо таких «джерел».

Джерело підвищеної небезпеки можна трактувати як процес, пов'язаний з небезпекою. Така небезпека може виражатись, насправді, у будь-чому. Це і діяльність людини за допомогою якогось механізму, це виробництво, використання різнотипних речовин, та, навіть, проведення свого щоденного дозвілля.

У статті 1187 Цивільного кодексу України зазначено, що джерелом підвищеної небезпеки є діяльність, пов'язана з використанням, зберіганням або утриманням транспортних засобів, механізмів та обладнання, використанням, зберіганням хімічних, радіоактивних, вибухо- і вогненебезпечних та інших

речовин, утриманням диких звірів, службових собак та собак бійцівських порід тощо, що створює підвищену небезпеку для особи, яка цю діяльність здійснює, та інших осіб [1]. В контексті нашого дослідження важливо чітко окреслити наслідки роботи з джерелами підвищеної небезпеки, якщо ними буде завдано шкоди. Тому законодавець поряд з визначенням терміну «джерела підвищеної небезпеки», одразу ж наступними частинами ст. 1187, назва якої, до речі, і визначає головний її напрям – «відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки», окреслює наслідки правопорушень, визначає умови накладення санкцій, тощо.

У статті 1187 ЦКУ встановлено, що утримання диких тварин є джерелом підвищеної небезпеки. Отже, тепер уявімо ситуацію. Малолітня дитина разом із своїми батьками перебувала у зоопарку, де звичайно ж є дикі тварини. У якийсь момент дитина отримала травму від укусу тигра (у вигляді тілесних ушкоджень середньої тяжкості), адже просунула руку в клітку. Постає питання, хто буде відповідати за те, що сталося?

З одного боку, одразу ж виникає бажання притягнути до відповідальності директора зоопарку за неналежне утримання диких тварин, адже ним не було вжито всіх заходів безпеки, щоб тварина не мала доступу до відвідувачів. Але, в той же час, він може посилатись на ч. 5 ст. 1187 ЦК України за якою особа, яка здійснює діяльність, що є джерелом підвищеної небезпеки, відповідає за завдану шкоду, якщо вона не доведе, що шкоди було завдано внаслідок непереборної сили або умислу потерпілого [1].

Надалі потрібно визначити, що являє собою умисел, про який йдеться у статті. Відповідно до ч. 2 ст. 24 КК України злочин визнається вчиненим умисно, коли особа, яка його вчинила, усвідомлювала суспільно небезпечний характер своєї дії або бездіяльності, передбачала її суспільно небезпечні наслідки і бажала їх або свідомо припускала настання цих наслідків [2]. В даній ситуації ми не можемо стверджувати, що дитина дійсно бажала настання таких наслідків для себе. Окрім того, ми аж ніяк не можемо звинувачувати в цьому батьків, говорячи про неналежний догляд за своєю малолітньою дитиною. Враховуючи

всі обставини і умови ситуації, вирішення її має все ж діяти до накладення юридичної відповідальності на директора, який не вжив всіх належних заходів безпеки, а отже до нього буде застосовано санкцію ст. 128 КК України «Необережне тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження», адже прямого умислу ми визначати ніяк не можемо. Санкція вказаної статті передбачає кримінальне покарання у вигляді громадських робіт на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин або виправних робіт на строк до двох років, або обмеження волі на строк до двох років, або позбавлення волі на той самий строк [2].

Розглядаючи особливості цивільно-правової відповідальності за шкоду, завдану джерелом підвищеної небезпеки, варто звернутися до судової практики, зокрема до цивільної справи № 201/10525/17, що розглядалася Жовтневим районним судом м. Дніпропетровська. Так, позивач звернувся до відповідача з вимогою відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок порушення останнім правил вихову собак. Позивач в позовній заяві зазначив, що під час прогулянки його собака постраждала від укусів собаки бійцівської породи відповідача. За фактом нападу було складено протокол про адміністративні правопорушення за ч. 1 ст. 154 КУпАП «Порушення правил тримання собак і котів» [3]. Суд, керуючись ст.ст. 1166, 1187 ЦК України, задовольнив позовні вимоги позивача [4].

Аналізуючи рішення цієї справи, можна констатувати, що, попри складність процесу притягнення до відповідальності за шкоду, завдану джерелом підвищеної небезпеки, норма ст. 1187 ЦК України є достатньою підставою для застосування юридичної відповідальності.

Насправді, питання з'ясування вини і накладення юридичної відповідальності у будь-якій ситуації завжди є процесом нелегким. Але коли це ще й стосується джерел підвищеної небезпеки – все стає ще більш заплутаним. В таких справах доцільно звертатися до судової практики. Під час здійснення судового процесу щодо відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки може виявлятися багато «підводних каменів», деталей, які суперечать одне одному. Особа, яка здійснює свою діяльність з джерелом підвищеної

небезпеки може опинитись фактично «винною без вини». При цьому, відповідні норма Цивільного кодексу України не містить санкції щодо порядку відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки, а санкції за дії винної особи можуть бути встановлені Кримінальним кодексом України, Кодексом України про адміністративні правопорушення.

Література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40. Ст. 356.
2. Кримінальний кодекс України: Закон України / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. Ст. 131.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення / Відомості Верховної Ради Української РСР. 1984. Ст. 1122.
4. Рішення Жовтневого районного суду м. Дніпропетровська від 26.12.2017 по справі №201/10525/17. Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/70580925>

Мацегора Дар'я Геннадіївна,
студентка 2 курсу, 2013 групи, юридичного факультету,
Інституту управління, технологій і права
Державного університету інфраструктури і технологій
м. Київ, Україна

Науковий керівник:

к.ю.н., доцент, завідувач кафедри цивільного права
юридичного факультету,
Інституту управління, технологій та права
Державного університету інфраструктури і технологій
Мусієнко Володимир Володимирович

ВСТАНОВЛЕННЯ ОПИКИ ТА ПІКЛУВАННЯ

Однією із головних заповорок розвитку України як соціальної та правової держави є наявність досконалого нормативно-правового

забезпечення для регулювання суспільних відносин. Держава за допомогою нормативно-правових актів і органів влади повинна забезпечити кожній особі, яка з тих чи інших причин потребує опіки чи піклування гідне життя та створити належні умови для їх розвитку. Однією із соціально-правових інституцій, яка покликаний вирішувати такого роду правові завдання є інститут опіки і піклування.

Вказаний інститут є невід'ємним елементом правової системи кожної демократичної держави та відображає ставлення суспільства до незахищених верств населення, які з тих чи інших причин самостійно не можуть здійснювати свої права і виконувати обов'язки. Ефективність здійснення покладених на нього функцій безпосередньо залежить від соціально-економічного розвитку держави та належного правового регулювання відносин між учасниками відносини опіки та піклування.[1]

Опіка та піклування встановлюються з метою забезпечення особистих немайнових і майнових прав та інтересів малолітніх, неповнолітніх осіб, а також повнолітніх осіб, які за станом здоров'я не можуть самостійно здійснювати свої права і виконувати обов'язки (ст. 55 ЦК).[2]

Разом з тим крім загальних цілей опіки і піклування, закон визначає також спеціальні цілі стосовно 2 груп осіб, права й інтереси яких покликаний захищати інститут опіки і піклування, - неповнолітніх і повнолітніх фізичних осіб.

Стосовно неповнолітніх дітей метою опіки і піклування є виховання неповнолітніх, які внаслідок смерті батьків, позбавлення батьківських прав, хвороби батьків чи з інших причин залишилися без батьківського піклування, а також захист особистих і майнових інтересів цих дітей. [3]

Стосовно повнолітніх фізичних осіб опіка і піклування встановлюються для захисту їх особистих і майнових прав, якщо вони за станом здоров'я не можуть самостійно здійснювати свої права і виконувати свої обов'язки, а також піклуватися про створення необхідних їм побутових умов, здійснювати за ними догляд, забезпечувати їхнє виховання, навчання та розвиток, а у необхідних випадках і лікування (ст.ст. 67, 69 ЦК, ст. 249 СК).

Опіка і піклування встановлюються відповідними органами і не вимагають рішення суду. При цьому згода опікуна або піклувальника є обов'язковою умовою для виникнення правовідносин. При цьому враховується, що відповідно до положень ст. 64 ЦК опікуном або піклувальником не може бути фізична особа:

- яка позбавлена батьківських прав, якщо ці права не були відновлені;
- поведінка та інтереси якої суперечать інтересам фізичної особи, яка потребує опіки або піклування. (Випадки такої поведінки передбачені, наприклад, пунктом 3.2 Правил опіки та піклування, де зазначається, що не можуть бути опікунами чи піклувальниками особи, які є на обліку чи лікуються в психоневрологічних і наркологічних закладах; особи, які раніше були опікунами чи піклувальниками, і з їхньої вини опіка чи піклування були припинені; особи, засуджені за здійснення тяжкого злочину).[4]

Опіка може бути встановлена на дітей до 14 років, а також на тих громадян, які визнані судом недієздатними. Їх об'єднує неможливість розуміти характер скоєних дій, що вимагає комплексного контролю. Піклування може бути встановлено на дітей від 14 до 18 років або на обмежено дієздатних осіб. Підопічні можуть не тільки вчиняти дрібні побутові правочини, а й працевлаштуватися, вільно розпоряджатися своїми доходами, в тому числі заробітком і стипендією. Однак всі більш-менш серйозні угоди відбуваються за згодою піклувальника. Це дозволяє захистити права підопічного і його законні інтереси.

Опікуни і піклувальники призначаються переважно з числа осіб, що знаходяться у родинних стосунках з підопічним. Тому, як правило, обов'язки з опіки і піклування виконуються безоплатно. Разом з тим ст. 73 ЦК передбачає, що Кабінет Міністрів України визначає підстави виникнення права на оплату послуг опікуна і піклувальника, розмір і порядок їх виплати. У зв'язку з цим варто звернути увагу на колізію норм ЦК та СК, яка виникає у зв'язку з тим, що ч. 5 ст. 249 СК передбачає

безоплатність виконання обов'язків опіки та піклування над дитиною (принагідно, тут виникає питання, чи означає це положення СК, що опіка над недієздатним має бути оплатною). [1]

Як здається, принциповий висновок має ґрунтуватися на врахуванні оцінки ЦК як основного акту цивільного законодавства (ст. 4 ЦК). Отже, при вирішенні цього норми ЦК переважають над положеннями СК.

Тепер щодо підстав звільнення від повноважень опікуна чи піклувальника. Суд, якщо він призначив опікуна чи піклувальника, або орган опіки та піклування за заявою особи звільняє її від повноважень опікуна або піклувальника. Ця заява розглядається судом або органом опіки та піклування протягом одного місяця.

Особа виконує повноваження опікуна або піклувальника до винесення рішення про звільнення її від повноважень опікуна або піклувальника чи до закінчення місячного строку від дня подання заяви, якщо вона не була розглянута протягом цього строку.

Суд, якщо він призначив піклувальника, або орган опіки та піклування може звільнити піклувальника від його повноважень за заявою особи, над якою встановлено піклування. За заявою органу опіки та піклування суд може звільнити особу від повноважень опікуна або піклувальника у разі невиконання нею своїх обов'язків, порушення прав підопічного, а також у разі поміщення підопічного до навчального закладу, закладу охорони здоров'я або закладу соціального захисту.[5]

Отже, у висновку хочу зазначити. Що опіка та піклування являє собою важливий інститут у демократичній та соціальній державі, що визначає найголовнішою цінністю людину. Українське цивільне законодавство передбачає норми, які регулюють суспільні відносини у сфері опіки та піклування, проте вони потребують подальшого вдосконалення та опрацювання.

Література:

1. <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/28551/1/%D0%9C%D0%B0%D0%B3%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D1%80%D0%BE%D0%B1>

[%D0%BE%D1%82%D0%B0%20%D0%9A%D0%B0%D0%BB%D0%B0%D1%83%D1%80%20%D0%9B.%D0%86.%20%D0%9F%D1%80%D0%BC-22.doc.pdf](#)

2.Цивільний кодекс України

3.https://pidru4niki.com/1791021146149/pravo/opika_pikluvannya

4.<http://mego.info/%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB/9->

[%D0%BE%D0%BF%D1%96%D0%BA%D0%B0-](#)

[%D1%82%D0%B0-](#)

[%D0%BF%D1%96%D0%BA%D0%BB%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%B2-](#)

[%D1%86%D0%B8%D0%B2%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%83-](#)

[%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D1%96](#)

4.[https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/%D0%9E%D0%BF%D1%96%D0%BA%D0%B0%D1%82%D0%B0%D0%BF%D1%96%D0%BA%D0%BB%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F#:~:text=%D0%97%D0%B0%20%D0%B7%D0%B0%D1%8F%D0%B2%D0%BE%D1%8E%20%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%83%20%D0%BE%D0%BF%D1%96%D0%BA%D0%B8%20%D1%82%D0%B0,%D1%8F%20%D0%B0%D0%B1%D0%BE%20%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D1%83%20%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%B7%D0%B0%D1%85%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%83.](https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/%D0%9E%D0%BF%D1%96%D0%BA%D0%B0%D1%82%D0%B0%D0%BF%D1%96%D0%BA%D0%BB%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F#:~:text=%D0%97%D0%B0%20%D0%B7%D0%B0%D1%8F%D0%B2%D0%BE%D1%8E%20%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%83%20%D0%BE%D0%BF%D1%96%D0%BA%D0%B8%20%D1%82%D0%B0,%D1%8F%20%D0%B0%D0%B1%D0%BE%20%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D1%83%20%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%B7%D0%B0%D1%85%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%83)

Настасенко Ярослава,
Студентка 4-го курсу, групи 1814
Юридичного факультету
Державного факультету інфраструктури та технологій
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
Кандидат юридичних наук, доцент,
Доцент кафедри цивільного права
Державного Університету інфраструктури та технологій
Новосельська Ірина Василівна

ЗАХИСТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Постановка проблеми. Активне використання мережі інтернет і розвиток технологій, спричинило велику кількість порушень прав інтелектуальної власності в Інтернеті. Тому, питання захисту таких прав, набуло масштабного розміру.

Основні матеріали дослідження. Згідно з нормами статті 433 Цивільного кодексу України та статті 8 Закону України «Про авторське право та суміжні права», контент, який розповсюджений в мережі Інтернет, є об'єктом авторських прав. Через те, що мережа Інтернет є інформаційним всезагальним простором, порушення авторських прав стало буденним та поширеним явищем. В результаті цього, порушуються матеріальні та нематеріальні права автора (наприклад, копіювання, плагіат чи відтворення музичних, літературних, художніх творів чи комп'ютерних програм, без попередньої на це згоди безпосередньо автором чи правовласником). [3]

Аналізуючи законодавство України у сфері інтелектуальної власності, можемо відзначити його обмеженість у питанні захисту авторського права та суміжних прав, хоча воно відповідає міжнародному законодавству (наприклад, Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності від 14.07.1967 року, Всесвітня (Женевська) Конвенція про авторське право від 06.09.1952 року). [2]

Тож можна визначити, що у разі, коли права інтелектуальної власності, все ж таки порушили, згідно з ч.7 ст. 52-1 Закону України «Про авторське право і суміжні права», порядок припинення порушень авторського права і (або) суміжних прав, вчиненому з використанням мережі Інтернет, суб'єкт авторського права і (або) суміжних прав (далі – заявник) має право звернутися безпосередньо до постачальника послуг хостингу, який надає послуги і (або) ресурси для розміщення відповідного веб-сайту, із відповідною заявою за представництвом (посередництвом) адвоката про припинення порушення, допущеного власником веб-сайту.

Заява, повинна містити в собі: 1) відомості про заявника, необхідні для його ідентифікації; 2) вид і назву об'єкта авторського права і суміжних прав; 3) аргументоване судження про наявність у заявника майнових прав інтелектуальної власності; 4) посилання та електронну інформацію, розміщену або в інший спосіб використану на веб-сайті; 5) відомості про постачальника послуг хостингу; 6) твердження заявника, що наведена в заяві інформація є достовірною, а наявність у заявника прав, про порушення яких заявлено, перевірена адвокатом. [4]

Відповідачем у цих справах буде безпосередньо власник веб-сайту, на якому розміщений матеріал, тому що саме він створив технологічну можливість для такого розміщення. Але тут виникає питання щодо встановлення власника веб-сайту до моменту подачі позову до суду.

Що стосується фіксації факту розміщення відповідного контенту у відповідний момент часу, то необхідно зробити відео процесу огляду веб-сторінки з незаконно розміщеним об'єктом, зберегти веб-сторінку з порушенням авторського права в Інтернет-архіві, звернутися до відповідних експертних установ (наприклад, до Центру компетенції адресного простору мережі Інтернет) щодо проведення фіксації та дослідження змісту веб-сторінок у мережі Інтернет з видачою експертних висновків.

Проблемою є відсутність чіткого мірила для визначення розміру шкоди, вчиненої особі, яка згідно із законом володіє об'єктами права інтелектуальної власності. Згідно зі ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права», суб'єкти

авторського права і (або) суміжних прав мають право подавати позови до суду про відшкодування моральної (немайнової) шкоди (п. «в» ч. 1 ст. 52 Закону) та позови до суду про відшкодування збитків (матеріальної шкоди), включаючи упущену вигоду, або стягнення доходу, отриманого порушником через порушення ним авторського права і (або) суміжних прав, або виплату компенсацій (п. «г» ч. 1 ст. 52 Закону). [1]

Суд наділений повноваженням постановити рішення або ухвалу про виплату компенсації, що визначає суд, як паушальну суму на базі таких елементів, як подвоєна, а якщо було умисне порушення - як потроєна сума винагороди або комісійні платежі, які були б виплачені, якби порушник звернувся із заявою про отримання дозволу на використання оспорюваного авторського права або суміжних прав замість відшкодування збитків або стягнення доходу згідно з ч. 2 ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права».

Я вважаю, що проблемним є те, що текст цієї статті не містить вказівки на відмінності «винагороди» та «комісійних платежів», тому характерні особливості регулюються положенням п. 5 ст. 15 цього ж Закону. Потрібно зазначити вказівку ч. 2 ст. 52 цього Закону, а саме, що таке «сума винагороди або комісійні платежі, які були б сплачені». Виникає питання про те, які докази будуть прийнятними в даній ситуації. Вважаю що слід враховувати не лише оголошену на сайті вартість використання твору, а також підтвердження фінансовими документами здійснення відповідної оплати у правових відносинах, які уже існували. Акцентувати увагу потрібно і на механізмі компенсації, яка має бути виплачена замість відшкодування збитків чи стягнення доходу. [1]

Висновок. Щоб узагальнити, хочу сказати, що відповідно до статті 164-17 Кодексу України «Про адміністративні правопорушення» встановлено відповідальність у вигляді накладення штрафу від п'ятисот до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян за порушення умов і правил, що визначають порядок припинення порушень авторського права і (або) суміжних прав з використанням мережі Інтернет, у тому числі невчинення власником веб-сайту, постачальником послуг

хостингу передбачених законодавством про авторське право і суміжні права дій щодо унеможливлення доступу користувачів мережі Інтернет до об'єктів авторського права і (або) суміжних прав, ненадання або несвоєчасне надання відповіді на заяву суб'єкта авторського права і (або) суміжних прав власником веб-сайту, постачальником послуг хостингу, наведення завідомо недостовірних відомостей у відповіді на заяву суб'єкта авторського права і (або) суміжних прав, власником веб-сайту, постачальником послуг хостингу, а також нерозміщення власниками веб-сайтів, постачальниками послуг хостингу на власних веб-сайтах, в публічних базах даних записів про доменні імена (WHOIS) достовірної інформації про себе.

На законодачому рівні, захист інтелектуальної власності в мережі Інтернет визначений специфікою сфери, в якій здійснюються відповідні порушення. Розміщення об'єктів права інтелектуальної власності у вигляді, доступному для всезагального використання, є законним лише з дозволу автора чи іншої особи, яка має авторське право і (або) суміжні права. В інших випадках, виникають підстави для їх захисту у спосіб, встановлений національним законодавством.

Література:

1.ЗУ «Про авторське право і суміжні права»:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>

2.Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності від 14.07.1967 р.:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_169#Text

3.Цивільний кодекс України:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

4.Право інтелектуальної власності: Академ. курс: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. О.А. Підпригори, О.Д. Святоцького. – 2-ге вид., переробл. та допов. – К.: Концерн „Видавничий дім “Ін Юре”, 2002. – 672с.

Пасічник Іванна,
студентка 2 курсу, 2013 групи, юридичного факультету,
Інституту управління, технологій і права
Державного університету інфраструктури та технологій
м. Київ, Україна

Науковий керівник:

к.ю.н., доцент, завідувач кафедри цивільного права
юридичного факультету,
Інституту управління, технологій та права
Державного університету інфраструктури і технологій
Мусієнко Володимир Володимирович

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

Норми цивільного права, чинні на Україні в першу добу її державності, не були, як і в інших народів того часу, кодифіковані в окремій частині законодавчих пам'яток, а були розпорошені разом з іншими нормами державного, адміністративного й навіть канонічного права. Причина цього явища полягала в перемішанні функцій органів публічно-державного характеру з приватно-господарськими. Тому цивільно-правові норми за тієї доби на Україні зустрічаємо і в документах зовнішньої політики, як договори з греками, і в документах внутрішньої політики та господарства, як княжі устави, і в документах церковного походження, як церковні устави, “Номоканон”, “Еклога”, “Прохірон”, а головне - в кодексі переважно звичаєвих норм під назвою “Руська Правда”. [1]

Головні норми цивільного права були зібрані в 11 — 12 століттях у відомому збірнику «Руська Правда», але й інші писані джерела містили деякі норми цивільного права; наприклад: церковні, пісенні та генускальні адміністративні акти (устави) тощо. Право власності на рухоме майно, включно з кіньми, рабами і т. д., базувалося на фактичному посіданні. Зем. власність не була виразно визначена, але деякі права власності, наприклад, посідання вуликів (борті) давало власникові право і на

землю, т. зв. бортні землі. Цивільні зобов'язання могли діяти тільки між особами, що не були обмежені у їхній правоздатності; продаж і купівля, позика, найм і застава згадуються як договори. Основним інститутом родини уважався шлюб, що в дохристиянські часи відбувався у формі викрадення нареченої, купівлі або «приведення жінки». Спадкове право вже діяло за цієї доби, згідно з яким спадкоємцями були тільки члени родини на підставі заповіту (духівниці) або ж закону.[2]

За литовсько-руської доби давні правні звичаї, переважно ті, що були записані в «Руській Правді», залишилися в силі, але були введені й нові закони, гол. ті, що були увійшли до Литовського Статуту. Значно поширився обсяг прав власності, зокрема на землю. Закони виразніше подавали правоздатність різних груп населення, що особливо виявилось у здиференційованих суспільних класах і станах з притаманними їм правами. Лише поступово було введено право шляхти на «спадщину». Панівною формою землеволодіння була «вотчина», яка давала право передавати землю у спадщину та «помістя», тобто умовне надання в тимчасове володіння без права диспозиції. Спершу селяни користувалися повними правами власності на землю, яку вони обробляли, але третій Лит. Статут (1588) позбавив їх цього права.[4]

На українських землях під Польщею тоді дуже скоро змінилося право на польський зразок, зокрема в ділянці права власності на землю. Не існувало для селян право вотчини. Великі землевласники (пани, шляхта) мали повне і спадкове право на свої землі («альоди»), включно з землями, які раніше були власністю селян; селяни стали тільки користувачами землі, до якої були «прикріплені». На Гетьманщині Ц. п. базувалося на звичаї, Литовському Статутові та нових законах, пізніше кодифікованих в «Правахъ, по которымъ судится малоросійській народъ» (1743) та подекуди на нормах Магдебурзького права. У XIX ст. була зроблена спроба створення ще одного українського кодексу, який називався "Зібрання прав малоросійських".[6]

Якщо "Права, за якими судиться малоросійський народ" були першим загальним кодексом в Україні, то "Зібрання прав

малоросійських" можна вважати першим українським цивільним кодексом.

"Зібрання прав малоросійських", що складається з 3 частин, було побудоване за інституційною системою (з деякими відступами стосовно регулювання спадкування). Перша частина була присвячена визначенню правосуб'єктності учасників цивільних відносин, шлюбно -сімейним відносинам і опіці. Друга - включала норми зобов'язального права, третя - речові права, у тому числі спадкування. Значну увагу було приділено договірним зобов'язанням. Зокрема, декларувалася свобода договорів. Укладення угоди за наявності недоліків волі тягло її недійсність. Договір міг бути укладений особисто або через прокуратора (повіреного). Форма угоди могла бути як письмовою, так і усною. Однак для відчуження або застави маєтків була потрібна більш складна процедура. Невиконання зобов'язань тягло для боржника обов'язок компенсувати збитки кредитора. За загальним правилом, відшкодуванню підлягали як прямі збитки, так і неотримані прибутки. З окремих видів договорів найбільш детально регламентувалися купівля-продаж, позика, перепродаж, зберігання, доручення, найм .[5]

Проект не влаштував царський уряд своїми відмінностями від російського законодавства, і тому Кодекс так і не був прийнятий, хоча фактично застосовувався аж до формування єдиної імперської системи законодавства.

На момент проголошення незалежності Україна цивільні відносини у нашій державі регулювалися значною кількістю законодавчих актів, виданих з часів існування СРСР та УРСР. Після проголошення незалежності законодавчі акти колишнього Союзу РСР зберегли чинність у тій частині, яка не суперечила законодавству України, а законодавчі акти УРСР, серед яких центральне місце займав Цивільний кодекс 1963 р., продовжували діяти практично в повному обсязі.[9]

Цивільний та Господарський кодекси України прийняті 16 січня 2003 року і набрали чинності 1 січня 2004 року. Необхідність прийняття цих Кодексів розглядалась як нагальна потреба, оскільки створення гармонійної та ефективної системи законодавства України є одним з найважливіших напрямків

розвитку української правової системи в умовах становлення демократичної, правової, соціальної держави Цивільний та Господарський кодекси України є комплексним поєднанням нормативної бази, теоретичних здобутків вчених, узагальнення правозастосовчої практики, вітчизняного і зарубіжного досвіду до врегулювання правових відносин у сфері цивільного і господарського права. Разом з тим при підготовці проектів Кодексів найскладнішим було питання про сферу їх дії. Так, з врахуванням існування різних суспільних відносин – цивільних та господарських, а також приватно–правових та публічно–правових засад їх регулювання ці відносини мають регламентуватися відповідними законодавчими актами. Намагання регулювати господарські відносини за допомогою приватно–правових важелів лише ускладнює економічні відносини нашої держави. Реалії сьогодення свідчать, що за сучасних умов та розширення кола господарських процесів Цивільний кодекс України не зможе охопити весь спектр відносин, що виникають у сучасному суспільстві. У зв'язку з цим не можна зменшувати роль та призначення Господарського кодексу України, який повинен посісти значне місце у сфері публічно–правових відносин, на відміну від Цивільного кодексу України, який є кодексом приватного права. Але аналіз положень та практичне застосування Кодексів вказує на наявність окремих суперечливих моментів, ліквідувати які можливо лише виходячи із завдань нормативного регулювання відносин.[1]

Література:

1. Цивільне право: підруч. для студентів ВНЗ: у 2 т. / В. І. Борисова, Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін. ; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Я. Мудрого». — Харків: Право, 2012. — Т. 1 — 656 с. — Бібліогр.: с. 643—646 (60 назв). — [ISBN 978-966-458-202-2](#) ; Т. 2 — 816 с. — Бібліогр.: с. 802—804 (39 назв). — [ISBN 978-966-458-203-9](#)
2. Цивільно-правове регулювання корпоративних відносин у судовій практиці України / [упоряд.: В. І. Борисова, І. П.

- Жигалкін, О. М. Сибіга та ін.]. — Харків: Право, 2013. — 548, [4] с. — [ISBN 978-966-458-485-9](#)
3. Васильєв Е., Мамутов В. К. О гражданском кодексе Украины //Голос Украины 1996. 19 нояб[текст] С. 8)
  - 4.Брагинский М. И., Витрянский В. В. Договорное право. Общие положения. [текст]М., 1999 (гл. 2).
  - 5.Брагинский М. И. Общие положения нового Гражданского кодекса // Хозяйство и право, 1995. — № 1
  - 6.Підпригора О. Проект Цивільного кодексу України у світлі нової Конституції ///[текст]/ Закон і бізнес. 1996. 13 лист
  - 7.Про засади, які визначають демократичну державу на сучасному етапі, див: Кельман М. Десять засад демократії//Право України. 1996. .4° 8 С. 7 — 10; Шкорута Л. Поняття моралі, права та держави//[текст]//Розбудова держави. 1997. № 1. С. 15—17
  - 8.Пушкін О, Селіванов В. Відносини підприємництва: правовий статус їх суб'єктів//[текст]//Право України. 1994. № 5—6 С 9
  - 9.Цивільне право України. Частина перша: Підруч. , Ч.Н.Азімов. М М.Сібільов, В.І Борисова та ін За ред. Ч.Н Азімова, С П.Приступи. В.М.Ігнатенка. [текст]/Х.: Право. 2000. — 368 с
  - 10.Цивільний кодекс України: Коментар / Є.О.Харитонов, Ю.С.Червоний, В.М.Зубар та ін. За заг. ред. Є.О.Харитонова та О.М.Калітенко. /[текст]/ Х.. Одіссей. 2003 — 856 с

Паш Ярина,
здобувачка магістерського рівня
освітньо-професійної програми «Приватне право»
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»,
членкиня студентського наукового гуртка
«Клуб знавців бізнес-права та господарської юстиції»,
м. Київ, Україна

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри підприємницького та корпоративного права
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

Чернега Віталій Миколайович

**МІСЦЕ КОРПОРАТИВНИХ ДОГОВОРІВ У СИСТЕМІ
ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ В УКРАЇНІ**

Зважаючи на активні законодавчі роботи з питань оновлення правового регулювання цивільних відносин загалом, та з питань договірних зобов'язань зокрема, дослідження правової природи корпоративного договору допоможе провести рекодифікувати Цивільний кодекс України якнайкраще. Спеціальних наукових розвідок, в яких розкрита окреслена мета цієї публікації, немає, що й актуалізує наукові пошуки.

Метою цього дослідження є визначення місця корпоративних договорів у системі договірних зобов'язань в Україні.

Світова поширеність корпоративних договорів зумовлена неможливістю врегулювання певних відносин між суб'єктами. І саме корпоративні договори в багатьох країнах є дієвим засобом захисту прав інвесторів і популярним механізмом, що дозволяє ефективно регулювати процес корпоративного управління в конкретному товаристві, передбачати шляхи розв'язання конфліктів між учасниками, встановлювати кворум, порядок голосування, які є відмінними від вимог, встановлених законом [3, с. 98].

Якщо говорити про корпоративний договір, то варто відзначити, що він має посісти самостійне місце в системі цивільно-правових договорів, оскільки це обумовлюється такими чинниками:

1) специфічний предмет договору, тобто управління корпоративними правами організаційного (немайнового) характеру;

2) специфічний суб'єктний склад, тобто виключно учасники господарського товариства - власники корпоративних прав, які реалізують свої правомочності щодо управління товариством;

3) специфічна сфера застосування, тобто в межах юридичної особи корпоративного типу (акціонерне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю, товариство з додатковою відповідальністю, повне товариство, командитне товариство);

4) спрямованість договору на досягнення спільного для учасників результату – ефективного управління корпоративними правами [1].

Розглядаючи класифікацію цивільно-правових договорів на підставі критерію направленості правового результату, проведену академіком НАПрН України В. В. Луцем [2, с. 89], та враховуючи сутність корпоративного договору, варто відзначити, що зобов'язання, породжуване корпоративним договором, має організаційний характер. Воно виникає з домовленості учасників господарського товариства щодо реалізації організаційного спектру повноважень, які впливають з належних їм корпоративних прав.

Виконання зобов'язань корпоративного договору також породжує певний результат, наприклад, вирішення певних складних ситуацій щодо управління юридичною особою корпоративного типу, визначення порядку розподілу прибутків товариства, проте такий результат має немайновий, організаційний характер. Крім того, корпоративний договір не опосередковує створення нових речей матеріального світу та передання їх іншим особам.

Враховуючи ці особливості корпоративного договору та класифікацію цивільно-правових договорів за направленістю

правового результату, видається, що «корпоративний договір» за своєю правовою природою належить до договорів про спільну діяльність. Така позиція підтверджується наявністю спільних ознак зазначених вище договірних конструкцій, зокрема: багатосторонність; наявність спільної для всіх учасників мети договору; координація діяльності учасників у процесі виконання умов договору; безоплатний характер договірного зобов'язання; кореальний характер відносин, що породжуються договором [1].

Отже, в оновленому Цивільному кодексі України в книзі «Зобов'язальне право» має бути: по-перше, міститися норма-дефініція корпоративного договору; по-друге, закріплено види корпоративних договорів. Адже нині наявні норми-дефініції лише окремих видів таких договорів, зокрема: договору між акціонерами (ч. 1 ст. 26-1 Закону України «Про акціонерні товариства»); корпоративного договору (ч. 1 ст. 7 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»). Тоді як визначення збірного терміна «корпоративний договір» в чинному законодавстві не існує, а також не має відповідної усталеної доктринальної дефініції.

Література:

1. Корпоративний договір в системі цивільно-правових договорів. URL: http://1-assis.com/publ/korporativnij_dogovir_ta_inshi_civilno_pravovi_dogovori/1-1-0-127 (дата звернення: 01.01.2021).
2. Корпоративное право: актуальные проблемы / Д. В. Ломакин, Ф. А. Афаунова, О. И. Гентовт, К. О. Осипенко и др.; под общ. ред. Д. В. Ломакина. М.: Инфотропик Медиа, 2015. 256 с.
3. Сигидин М.М. Корпоративний договір : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 Івано-Франківськ, 2016. 20 с.

Писанко Анастасія,
здобувачка освіти IV курсу,
спеціальності 081 «Право»
Київського фахового коледжу
туризму та готельного господарства
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
спеціаліст вищої категорії,
викладач-методист
Київського фахового коледжу
туризму та готельного господарства
Кучак О.Є.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФІКТИВНОГО ШЛЮБУ В УКРАЇНІ ТА НАСЛІДКИ УКЛАДЕННЯ

Сімейний кодекс визначає шлюб як сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану (ч. 1 ст. 21 Сімейного кодексу України) [3].

Під ознаку "сімейний" підпадають союзи жінки і чоловіка, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки.

Таким чином, обов'язковими ознаками шлюбу є:

- 1) метою шлюбу є створення сім'ї;
- 2) визнання такого союзу державою, що здійснюється шляхом проведення державної реєстрації в органах актів реєстрації громадського стану;
- 3) виникнення у подружжя внаслідок шлюбу взаємних прав та обов'язків;
- 4) добровільність шлюбу, тобто наявність взаємної вільної згоди жінки та чоловіка на укладення шлюбу;
- 5) досягнення чоловіком та жінкою, які вступають у шлюб, шлюбного віку – 18 років;
- 6) різностатевість подружжя (одностатеві шлюби в Україні не визнаються).

Але якщо при укладанні шлюбу було не дотримано хоча б одної вимоги правильного сімейного союзу, то такий шлюб визнається фіктивним[3].

Відповідно до ст. 40 Сімейного кодексу України фіктивний шлюб — зареєстрований без наміру створити сім'ю. Фіктивний шлюб - правовий акт, внаслідок укладення якого в осіб, що перебувають у шлюбі, не виникає ніяких прав і обов'язків подружжя [3].

Згідно ч. 2 ст. 40 Сімейного кодексу України фіктивність шлюбу виникає у разі, якщо з переліку обов'язкових ознак шлюбу "випадає" намір створення сім'ї і набуття прав та обов'язків подружжя. Тобто обидва з подружжя (за їх взаємною згодою та обізнаністю) або один з подружжя (у той час, коли інший з подружжя націлений на створення сім'ї) має намір на реєстрацію шлюбу, однак без мети створити повноцінну сім'ю в розумінні сімейного законодавства. Фіктивним шлюб може бути у випадках, коли обидві сторони фіктивного подружжя діяли узгоджено, так і в тих випадках, коли один з них вводив в оману іншого — наприклад, шлюб за розрахунком.

Причини реєстрації фіктивного шлюбу можуть бути різними, як правило, вони пояснюються та обумовлюються бажанням отримати певні права, підставою виникнення яких самостійно чи у складі інших юридичних фактів є шлюб, наприклад, отримання спадщини, житлової площі тощо [5].

Так, за думкою Войтенка Т.В. укладення фіктивних шлюбів з метою отримання права на пільги, одержання пенсій, допомог та інших платежів, виїзду за кордон як члена сім'ї певної особи, забезпечення права на спадок, можливості "прописатися" у квартирі чи будинку другого з подружжя - притаманно більшості громадянам України [6, с.36].

Враховуючи точку зору Архипова А.А., своєрідними маркерами фіктивного шлюбу можуть бути окремо або у сукупності, зокрема:

- 1) наявність корисливої мети (реєстрація шлюбу задля чогось) чи майнової вигоди від такого шлюбу;
- 2) окреме проживання подружжя;
- 3) відсутність спільно набутого майна;

- 4) відсутність турботи один про одного та взаємної матеріальної підтримки;
- 5) невизнання подружніх стосунків перед іншими людьми;
- 6) небажання народжувати спільних дітей чи їх відсутність;
- 7) фактичні сімейні стосунки з третіми особами;
- 8) демонстрування перед третіми особами відсутності фактичних шлюбних відносин і наголошення на фіктивності реєстрації шлюбу [6, с.35].

Наслідки фіктивного шлюбу

Фіктивний шлюб може бути визнаний судом недійсним або згодом перетворитись у повноцінний шлюб, так звана *санация шлюбу*.

У разі визнання судом фіктивного шлюбу недійсним до такого шлюбу застосовуються правові наслідки недійсного шлюбу (ст. 45 Сімейного кодексу України):

- подружжя вважається таким, що не існувало;
- на спільно набуте майно поширюється режим часткової власності (розмір частки дорівнює розміру участі в придбанні такого майна);
- якщо один з подружжя отримував на себе від іншого аліменти - вони підлягають поверненню (але не більш як за останні три роки);
- втрачається право проживати в будинку/квартирі другого з подружжя (така особа може бути виселена);
- повертається дошлюбне прізвище;
- анулюється шлюбний договір та інші договори, які були підставою для виникнення подружніх прав та обов'язків.

Отже, якщо суд відмовляє у задоволенні вимоги про визнання шлюбу фіктивним, такий шлюб вважається законним і дійсним, на нього поширюються усі наслідки звичайного шлюбу. Так, зберігаються черги спадкоємства, зберігається право на утримання іншим з подружжя у законодавчо встановлених випадках, а майно - набутих у спільну сумісну власність [4].

Таким чином, інститут фіктивного шлюбу запроваджений законодавцем насамперед для захисту інтересів добросовісного подружжя (або його родичів у разі його смерті) та цивільно-

правового покарання недобросовісного, тобто настання для нього наслідків недійсності шлюбу.

Література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 30. – ст. 141. Електронний режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254>
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV. Електронний режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
3. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21-22. – С. 135. Електронний режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
4. Цивільно-процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року № 1618-IV. Електронний режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>
5. [Постанова Верховного Суду від 17 квітня 2019 року у справі № 752/2337/16-ц](https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/82034524). Електронний режим доступу: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/82034524>
6. Войтенко Т.В., Архипов А.А. Фіктивність шлюбу як підстава його недійсності. Матеріали науково-практичної інтернет-конференції «Актуальна юриспруденція». Електронний режим доступу: <http://legalactivity.com.ua>

Пойманова Діана,
студентка групи ТП-2-1м
Національного транспортного університету,
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
доктор юридичних наук,
професор кафедри
конституційного та адміністративного права
Національного транспортного університету,
м. Київ, Україна
Константий Олександр Володимирович

ПРАВОВА ОХОРОНА СЛУЖБОВИХ ВИНАХОДІВ

У сучасному світі дедалі більше робитися винаходів, у тому числі під час виконання службових обов'язків. Однак правова основа гарантій прав осіб, які займаються службовими винаходами, в Україні сьогодні практично знаходиться на початковому етапі становлення. У зв'язку з цим, набуває все більшої значимості питання концептуального опрацювання наявного у наш час вітчизняного та зарубіжного досвіду, теоретичних концепцій та доктрин у цій царині [1, с. 70].

Варто уваги те, що Цивільний кодекс України (далі – ЦК України) [2] не використовує термін «службовий винахід», а в його статті 429 застосовується термінологія «об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору». Така конструкція не є зовсім вдалою, оскільки звужує коло винаходів, які у багатьох зарубіжних країнах вважаються службовими. Водночас у статті 1 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» (далі – Закон № 3687-ХІІ) [3] вказано, що службовий винахід – це винахід, створений працівником: – у зв'язку з виконанням службових обов'язків чи дорученням роботодавця за умови, що трудовим договором (контрактом) не передбачене інше; – з використанням досвіду, виробничих знань, секретів виробництва і обладнання роботодавця. Отже, слушною є позиція науковців, які пропонують внести зміни до статті 429 ЦК України,

замінивши поняття «об'єкти, створені у зв'язку з виконанням трудового договору» на «службовий винахід» та гармонізувати термінологію ЦК України та Закону № 3687-ХІІ в питаннях регулювання прав на службовий винахід [1, с. 71].

Загалом слово «винахід» походить від французького «inventire», що означає знаходити (створювати). У значенні правової охорони поняття «винахід» розуміється як створення та виготовлення об'єкта інтелектуальної власності, який не існував в минулому (наприклад, велосипеду). З метою зацікавити винахідників патентувати свої винаходи їм після проходження процедури «патентування винаходу» і отримання патенту, надаються монополні права, як правило, на період 20 років. В Україні на національному рівні патентування винаходу регулюється Законом № 3687-ХІІ та здійснюється Патентним відомством України [4]. Однак патентування не є обов'язковою процедурою. Але якщо цього не зробити, то тоді будь-хто зможе користуватися винаходом. Отже, без документа, що підтверджує виключні права, власникові винаходу буде досить важко охороняти і відновлювати свої права, і тим більше, забороняти його незаконне використання.

У процесі гармонізації із законодавством ЄС 21 липня 2020 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформи патентного законодавства» № 816-ІХ, яким розширено перелік об'єктів технологій, на які не поширюється правова охорона; передбачено можливість подання заявок в електронній формі; надано право будь-якій особі подати мотивоване заперечення проти заявки протягом шести місяців від дати публікації відомостей про заявку на винахід; уточнено порядок надання додаткової охорони прав на винаходи; розширено перелік прав та обов'язків суб'єктів прав на винаходи (корисні моделі); передбачено можливість визнання прав на винахід і корисну модель недійсними в адміністративному порядку («post-grant opposition») [5].

До службових винаходів, на які має право отримувати патент роботодавець, законодавством України віднесені ті, що створені працівником у зв'язку з: виконанням службових

обов'язків, зафіксованих в трудових договорах (контрактах), посадових інструкціях; дорученням роботодавця за умови, що трудовим договором (контрактом) не передбачене інше; з використанням досвіду, виробничих знань, секретів виробництва, обладнання роботодавця.

Якщо працівник винайшов винахід, то роботодавець повинен протягом 4 місяців подати до патентного відомства заявку на одержання патенту чи передати право на нього іншій особі або прийняти рішення про збереження службового винаходу як конфіденційної інформації.

За порушення авторських прав настає цивільно-правова, адміністративна або кримінальна відповідальність.

У США у 2011 році також пройшла реформа патентного законодавства. Єдина зміна, яка викликала найбільше суперечок, це перехід від принципу «перший винахідник» до принципу «перший заявник». Звичайно, кожна ситуація є окремою, однак пріоритет має той, хто найперший повідомив про винахід та подав необхідні документи [6]. «Право на покупку» за законодавством США встановлює можливість роботодавцю використовувати винахід свого працівника. Тобто, це непередавана ліцензія на використання винаходу, коли службовець під час роботи, працюючи з матеріалами та технікою свого господаря, замислює та вдосконалює винахід, на який він отримує патент.

У сфері патентного права в Китаї у 2021 році також відбулись зміни. Насамперед, передбачено посилення відповідальності за заподіяння шкоди в результаті порушення патентних прав – збільшення встановленого законом розміру штрафних санкцій і компенсацій [7]. На сьогодні Китай є одним із лідерів у світі за кількістю заявок на патенти. Найбільшу частку винаходів становлять так звані «службові винаходи». Винаходи працівників автоматично належать роботодавцю.

Щодо винаходів, які зроблені у ЄС, то в даний час вони можуть захищатися як патентами, виданими компетентними національними органами держав-членів, так і патентами, виданими Європейським патентним відомством [8].

Література:

1. Белуга Ю.М. Правова охорона прав на службові винаходи: проблематика нормативно-правового регулювання. *Юридичний вісник*. 2012. № 3. С. 70-74.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
3. Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 15 грудня 1993 року № 3687-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text>.
4. Чим відрізняється винахід від відкриття? URL: <https://ukrpatent.org/uk/articles/inventions>.
5. Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформи патентного законодавства”. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=2259&sk1=10.
6. Патентування винаходів в США. URL: <https://www.msp-patent.com.ua/ua/v-ssha.html>.
7. Патентування винаходів в Китаї. URL: <https://www.msp-patent.com.ua/ua/v-kitae.html>.
8. Патентна система Європейського Союзу 2.0. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/zahist-intelektualnovi-vlasnosti-avtorske-pravo/patentna-sistema-evropeyskogo-soyuzu-20.html>

Рудік Оксана,
студентка 4 курсу юридичного факультету
Державного університету інфраструктури та технологій
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права
Державного університету інфраструктури та технологій
Новосельська Ірина Василівна

ПОНЯТТЯ ПЛАГІАТУ ТА ЙОГО ОЗНАКИ

У нашому динамічному та інноваційному 21-му столітті питання плагіату актуально як ніколи. Тему плагіату та використання та недостовірних даних досліджували багато вчених та науковців, зокрема: Г. О. Ульянова в монографії «Цивільно-правовий захист прав інтелектуальної власності від плагіату (проблеми теорії): монографія» де буквально розповіла про напрями попередження наукового плагіату та способи боротьби, Симонян Ю. Ю., в своїй праці «Плагіат як вид порушення авторських прав», Кашинцева О., в науковій статті «Авторське право на науковий твір у сфері медицини: етичні та творчі аспекти виникнення». Однак переважно увага приділяється визначенню загальних ознак та поняттю плагіату. Разом з тим для визначення заходів спрямованих на попередження наукового плагіату, необхідно дослідити його сутність, особливості тощо.

Наразі цей інститут регулюють такі нормативні акти як: Цивільний кодекс України, а саме книга четверта, Господарський кодекс України, Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII зокрема.

Виходячи з п. в) ч. 1 ст. 50 Закону, плагіатом визнається як повне, так і часткове використання чужого твору. Г.О. Ульянова пропонує при визначенні неправомірно використаної частини твору виходити з двох критеріїв: обсягу запозиченого і сутнісного змісту запозиченого фрагмента [1, с. 78].

Відповідно до п. в) ч. 1 ст. 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права» (в подальшому — Закон), плагіат — це оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору. Законодавча дефініція дозволяє виявити такі **три** характерні ознаки, які в своїй сукупності утворюють юридичну конструкцію плагіату:

1.Неправомірне використання чужого твору. Закон визначає перелік творів, що відносяться до об'єктів авторського права, та критерії їх охороноздатності (ст. 8), способи використання, які потребують одержання згоди автора чи іншої особи, яка має авторське право (ст. 15), винятки, що дозволяють вільне використання творів (ст. 21–25), перелік об'єктів, які не мають авторськоправової охорони (ст. 10). Зазначені норми є правовими орієнтирами для визначення меж допустимого використання творів іншими особами, дозволяють виокремити об'єкти, включення яких до складу творів не призводить до порушення авторського права. При цьому в Законі не конкретизується, які твори можуть бути об'єктом плагіату, варто зауважити, що до них відносяться ті, які на момент вчинення порушення мають правову охорону [3].

2.Зазначення імені особи, яка не є автором використаного твору. Мета вчинення плагіату полягає в тому, щоб за рахунок чужих творчих здобутків отримати певну власну вигоду: актуалізувати твір, зробити його більш сучасним, цікавим, надати йому більшу вагу, підвищити свій авторитет чи впливовість, одержати визнання, матеріальну винагороду, досягти іншого результату, якого бажає плагіатор. Зазначаючи своє ім'я на об'єкті, який містить недобросовісні запозичення, особа створює ілюзію власної творчості, вводить суспільство в оману щодо походження неправомірно використаного твору. Плагіат називають привласненням чужого авторства саме тому, що використання твору відбувається під іменем іншої особи, ніж та, що створила твір [3].

З цих причин складно погодитися з науковцями, які обстоюють точку зору, що використання чужого твору із зазначенням імені автора і джерела запозичення можна вважати

плагіатом у широкому розумінні цього поняття, якщо справді суттєво перевищений можливий обсяг такого запозичення у відповідності із поставленою метою [4, с. 10; 3, с. 166]. В таких випадках відбувається значне посягання на авторський варіант тексту, тому що плагіатор стає наче співавтором, використовуючи думки автора оригінальної праці без дозволу самого автора, відбувається посягання на істинність авторства [5, с. 443].

3.Оприлюднення (опублікування) об'єкта, який є повним відтворенням чужого твору або до складу якого включено чужий твір (твори) чи його частину (частини). Оприлюдненням (розкриттям публіці) твору є здійснена за згодою автора чи іншого суб'єкта авторського права дія, що вперше робить твір доступним для публіки шляхом опублікування, публічного виконання, публічного показу, публічної демонстрації, публічного сповіщення тощо. Дослідження термінологічного складу Закону показує, що оприлюднення є родовим поняттям, яке охоплює всі можливі види розкриття твору публіці, в тому числі, опублікування твору. Увага на факт поглинання терміну «опублікування» поняттям «оприлюднення» в наукових працях вже неодноразово зверталася, дійсно, будь-яке оприлюднення об'єкта, який містить в собі чужий твір чи його частину без зазначення автора цього твору, відноситься до плагіату [3].

Отже, пагіатом є використання не ідеї як такої, а того способу, як вона втілена у конкретному творі, у формі його вираження. Наукові твори мають здебільшого письмову чи усну форму, однак існуюча у доктрині система елементів форми вираження не в повній мірі кореспондує науковим творам: у них відсутні художні образи, епізоди, оригінальні персонажі, діалоги, які охороняються в художній літературі. Це зумовило потребу у розробці окремої теорії елементів форми вираження наукових творів.

Література:

1.Ульянова Г. О. Цивільно-правовий захист прав інтелектуальної власності від плагіату (проблеми теорії): монографія / Г. О.

Ульянова. — Одеса: видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2015. — 346 с.

2. Закон України «про авторське і суміжні права» від 23 грудня 1993 року № 3792-ХІІ. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>

3. Анна Штефан «науковий плагіат, співвідношення використання ідеї та форми твору». URL: <https://www.donnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/8/2019/09/SHtefan-A.Naukovyj-plagiat.pdf>

4. Вахонєва Т. М. Плагіат як різновид порушення авторських прав за законодавством України / Т. М. Вахонєва // Актуальні проблеми запобігання та протидії корупції і охорони права власності: другі юридичні читання: [збірник наукових праць] / за ред. В. В. Галуцька. — Тернопіль-Київ-Херсон: Херсонська міська друкарня, 2011. — С. 9-10.

6. URL: <https://www.donnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/8/2019/09/SHtefan-A.Naukovyj-plagiat.pdf>

5. Симонян Ю. Ю. Плагіат як вид порушення авторських прав / Ю. Ю. Симонян // Митна справа. — 2012. — № 6 (84). Ч. 2, книга 2. — С. 440-445.

URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/viewFile/2613/2320>

Ручинська Марія
Студентка 4 курсу юридичного факультету
Державного університету інфраструктури та технологій
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
Кандидат юридичних наук, доцент,
Доцент кафедри цивільного права,
Заступник декана юридичного факультету
Державного університету інфраструктури та технологій
Новосельська Ірина Василівна

ПРАВОВА ОХОРОНА СЕКРЕТНИХ ВИНАХОДІВ І КОРИСНИХ МОДЕЛЕЙ

Правове регулювання охорони об'єктів інтелектуальної власності відіграє важливу роль в наш час, адже сприяє використанню та подальшому розвитку винахідницьких і творчих здобутків. Саме це зберігає та підтримує потенціал винахідників у сфері інтелектуальної діяльності, дає впевненість у захисті та охороні їх прав. Одним із важливих видів, які потребують особливої уваги, щодо їх охорони є – секретні винаходи та корисні моделі .

Секретними, як відомо, можуть бути об'єкти інтелектуальної власності, які містять інформацію, віднесену до державної таємниці. Тому, одержуючи патент на секретний винахід і намагаючись реалізувати своє право, суб'єкт на які з нього впливають, в умовах ринкової економіки власник патенту додатково потрапляє в специфічне поле дії законодавства про державну таємницю. Що стосується винаходу (корисної моделі) – це результат інтелектуальної, творчої діяльності людини в будь-якій сфері технології. Відносини, що виникають у зв'язку з набуттям та здійсненням права власності на винаходи (корисні моделі) в Україні, регулюються Цивільним кодексом України та Законом України "[Про охорону прав на винаходи і корисні моделі](#)"

Набуття права інтелектуальної власності на винахід (корисну модель) засвідчується патентом [1, с. 385].

Патент на винахід – це різновид патенту, що видається за результатами кваліфікаційної експертизи заявки.

Строк дії такого патенту на винахід становить 20 років від дати подання заявки.

Патент на корисну модель - різновид патенту, що видається за результатами формальної експертизи заявки.

Строк дії патенту на корисну модель становить 10 років від дати подання заявки [3, с. 1].

Заявки на винаходи (корисні моделі), проходять попередній розгляд у відділі секретних об'єктів промислової власності. Заявка, яка не містить пропозиції заявника щодо віднесення винаходу (корисної моделі) до державної таємниці, розглядається на предмет наявності в ній матеріалів, які можуть бути віднесені до державної таємниці.

У разі наявності у заявці таких відомостей, а також якщо заявка містить пропозицію заявника про віднесення винаходу (корисної моделі) до державної таємниці, її надсилають до компетентних органів, які визначають Державного експерта з питань таємниць до компетенції якого належить розгляд таких питань.

Якщо Державний експерт ухвалив рішення про віднесення заявленого винаходу (корисної моделі) до державної таємниці, він визначає коло осіб, які можуть мати доступ до заявки та строк, протягом якого може діяти рішення про віднесення інформації, викладеної у заявці, до державної таємниці. Подальший розгляд заявки здійснюється у режимі секретності. Заявник, у разі незгоди з Державним експертом, може подати мотивоване клопотання про розсекречування матеріалів заявки чи оскаржити рішення Державного експерта у суді.

На підставі позитивного рішення експертизи щодо заявки на винахід (корисну модель) і експертного висновку Державного експерта Установа видає заявникові патент. Права, що впливають із патенту (деклараційного патенту) на секретний винахід чи з деклараційного патенту на секретну корисну модель,

діють від дати внесення інформації про них до відповідного реєстру.

Власник патенту (деклараційного патенту) на секретний винахід чи деклараційного патенту на секретну корисну модель має право на одержання від державного органу, визначеного Кабінетом Міністрів України, грошової компенсації на покриття витрат за сплату зборів, передбачених цим законом. Спори щодо розмірів і порядку виплати грошової компенсації вирішуються у судовому порядку.

Власник патенту (деклараційного патенту) на секретний винахід чи деклараційного патенту на секретну корисну модель може видати ліцензію на використання його винаходу (корисної моделі) тільки особі, що має дозвіл доступу до цього винаходу (корисної моделі) від Державного експерта. Якщо зазначена особа не може досягти із власником такого патенту згоди щодо надання ліцензії, Кабінет Міністрів України має право дозволити особі, визначеній Державним експертом, використання секретного винаходу (корисної моделі) без згоди власника патенту на умовах невиключної ліцензії з виплатою йому відповідної компенсації. [1, с.386]

Власник патенту на секретний винахід (корисну модель) має право внести відповідному Державному експертові пропозицію про розсекречування винаходу (корисної моделі) чи зміну встановленого ступеня секретності. Державний експерт у цьому випадку повинен розглянути пропозицію і дати письмову відповідь протягом місяця від дати одержання пропозиції.

Зміна ступеня секретності винаходу (корисної моделі) чи його розсекречування здійснюється за рішенням відповідного Державного експерта на пропозицію власника патенту у зв'язку із закінченням строку дії рішення про віднесення до таємниці або на підставі рішення суду. Власник патенту (деклараційного патенту) на секретний винахід чи деклараційного патенту на секретну корисну модель протягом одного року від дати одержання ним рішення Державного експерта про розсекречування винаходу (корисної моделі) має право подати клопотання про видачу патенту (деклараційного патенту) на винахід на строк, що залишився до закінчення дії патенту

(деклараційного патенту) на секретний винахід чи деклараційного патенту на секретну корисну модель. У цьому випадку вносяться відповідні зміни до реєстру, здійснюються публікації про видачу і видається патент (деклараційний патент) за умови сплати відповідних зборів.

На основі вищезазначеного, можна зробити висновок, що правова охорона секретних винаходів і корисних моделей має на меті надання права власникові запатентувати власні розробки. У результаті отриманий патент на секретні винаходи (корисні моделі) засвідчує авторство та встановлює виключні права патентовласника, використання яких обмежується терміном секретності розробки. Механізм захисту та охорони секретних винаходів і корисних моделей, хоч і має свою специфіку, однак забезпечує гарантовані Конституцією України – авторські права розробників на створені ним результати інтелектуальної та творчої діяльності. Отож, маючи великий науковий потенціал, особливе значення має надання належних умов для винахідницької діяльності та комплексна правова охорона для розвитку здобутків інтелектуальної власності.

Література:

1. Право інтелектуальної власності О. П. Орлюк, Г. О. Андрощук, О. Б. Бутнік-Сіверський та ін.; За ред. О. П. Орлюк, О. Д. Святоцького. — К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. — 696 с.
2. Закон України «Про Охорону прав на винаходи і корисні моделі» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 7, ст. 32)
3. Офіційний сайт Державного підприємства «Інститут інтелектуальної власності» URL: «<https://ukrpatent.org/uk/articles/inventions>»
4. Цивільний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356)
6. Закон України «Про державну таємницю» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 16, ст.93)

Трофімчук Софія,
студентка 2 курсу, 2013 групи, юридичного факультету,
Інституту управління, технологій і права
Державного університету інфраструктури і технологій
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
к.ю.н., доцент, завідувач кафедри цивільного права
юридичного факультету,
Інституту управління, технологій та права
Державного університету інфраструктури і технологій
Мусієнко Володимир Володимирович

ВІДМЕЖУВАННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ВІД ІНШИХ ГАЛУЗЕЙ ПРАВА

Цивільне право — це одна з провідних галузей національного права України, яка регулює певну групу правових відносин за участю фізичних та юридичних осіб і держави в цілому.

Особливостями системи загального діючого права є його різноманітність, дифференсація на різні самостійні правові галузі права.

У правовому відношенні внутрішня згідність і єдність кожної галузі права залежить від трьох правових принципів, які відображають суть права і єдністю тих критеріїв, які закладаються в основу розмежування галузей права.

Критеріями розмежування, відокремлення галузей права є :

- 1) предмет правового регулювання, тобто галузь суспільних відносин певного виду, які регулюються цією галуззю права;
- 2) метод правового регулювання, тобто певна сукупність заходів, способів, за допомогою яких дана галузь права впливає на регулювання суспільних відносин;
- 3) функції даної галузі права, тобто спеціальні задачі, які вирішує конкретна галузь права в системі права.

Цивільне право займає центральне місце серед правових галузей, які регулюють майнові і немайнові відносини. Підтвердження його ключової ролі є те, що саме норми цивільного права

застосовуються у сімейному, трудовому, житловому, земельному, природоохоронному праві у випадку прогалини у відповідному спеціальному законодавстві.

В умовах соціально - економічних відносин, розвитку різноманітності форм власності та багатоупорядкованого ринкового господарства роль цивільного права зростає, оскільки розширюється сфера його дії, усилюється потреба в цивільно-правовому врегулюванні суспільних відносин.

Проте відмежування виключно за предметом регулювання не завжди можливе. Так, відносини, пов'язані із правом власності, регулюються не лише цивільним, а й земельним, трудовим, фінансовим правом. Охорона права власності здійснюється і в цивільно-правовому, і в кримінально-правовому, і в адміністративно-правовому порядку.

У цих випадках цивільне право відмежовують від галузей права не лише за предметом, а й за властивим лише для таких галузей методом. Це, насамперед, конституційне, адміністративне, кримінальне право, процесуальні галузі права.

Так, конституційне право закріплює основні особисті права громадян України, встановлює рівність усіх форм власності, недоторканність, свободу підприємницької діяльності, визначає загальні принципи правової системи. Цивільне право не тільки конкретизує названі положення Конституції України, а й містить норми щодо регулювання інших приватноправових за характером відносин.

Спільним для цивільного і адміністративного права є предмет регулювання — майнові відносини, але метод регулювання цих відносин зазначеними галузями права різний. Для цивільно-правового методу характерними є юридична рівність учасників та диспозитивність. Для адміністративного права — влада і підпорядкування одних суб'єктів адміністративних відносин іншим.

Кримінальне право, як і цивільне, регулює (охороняє) майнові та особисті немайнові відносини. На підставі норм кримінального права відбувається обмеження цивільної правоздатності громадян (фізичних осіб). Взаємодія цих галузей права відбувається також у разі подачі цивільного позову в

кримінальному процесу. Але на підставі норм кримінального законодавства майнові стягнення відбуваються на користь держави, а на підставі цивільного — на користь кредитора. Норми Кримінального кодексу (КК) України застосовуються для особистого покарання правопорушника, а норми ЦК — для майнового.

Фінансове право регулює відносини, що виникають у сфері здійснення державою своєї бюджетної, податкової чи іншої діяльності.

Цивільне право певною мірою межує із трудовим правом у питаннях щодо регулювання договору підряду і трудового договору, відшкодування шкоди, заподіяної особі. Проте, характерним для трудових правовідносин є те, що вони виникають у зв'язку із здійсненням особою права на працю і безпосередньо пов'язані з процесом праці. Цивільне право у ці відносини не втручається.

Земельне право за предметом регулювання дещо подібне до цивільного права, проте метод регулювання земельних відносин за своєю природою наближається до адміністративного права.

Близьким до цивільного є сімейне право, проте учасниками сімейно-правових відносин виступають особи, пов'язані між собою, як правило, родинними чи сімейними відносинами - батьки і діти, дід, баба - онуки, брати - сестри, подружжя. У цивільних правовідносинах коло суб'єктів значно ширше - ними можуть виступати будь-які фізичні чи юридичні особи.

Отже, серед різноманітних зв'язків, що виникають у суспільстві (економічних, політичних, культурних, моральних та ін.), існують відносини, поведінка учасників яких регулюється нормами цивільного права. У результаті такої урегульованості ці відносини набувають особливих властивостей і стають цивільними правовідносинами. Отже, цивільні правовідносини - це урегульовані правом суспільні відносини. Причому, якщо норми цивільного права звернені до широкого кола осіб, то кожне правовідношення, навпаки, має конкретний характер, тому що виникає між чітко визначеними суб'єктами - його учасниками.

У зв'язку з цим цивільні норми в кожному право відношенні знаходять свою безпосередню реалізацію.

Література:

1) Поняття цивільного права

<https://buklib.net/books/24683/>

2) Критерії розмежування

<https://buklib.net/books/37716/>

3) Відмежування цивільного права від фінансового, трудового, земельного

<https://buklib.net/books/37716/>

4) Відмежування цивільного права від адміністративного, кримінального

<https://studfile.net/preview/5390678/page:3/>

Федосєєв Євгеній,

студент 4-го курсу,

Державного університету інфраструктури та технологій,

м. Київ, Україна

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри цивільного права, юридичного факультету,

Інституту управління, технологій та права

Державного університету інфраструктури і технологій

Новосельська Ірина Василівна

ОСНОВНІ ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТОРГОВЕЛЬНОЇ МАРКИ

Актуальність теми полягає у дослідженні історичних етапів становлення системи правової охорони результатів інтелектуальної власності.

Як зазначає І.М. Романюк, термін «торговельна марка» у теперішньому значенні виник лише в ХІХ ст. проте, маркування

виробниками своїх виробів (товарів) спеціальними позначеннями має давню історію. Спочатку вони використовувалися як позначення походження, приналежності виробу тому чи іншому виробникові. Потреба в індивідуалізації своїх виробів, робіт чи послуг у людей виникла вже давно. Історичні джерела наводять багато прикладів стародавнього маркування виробів. До цього вдавалися виробники цегли, шкіри, книг, зброї, кухонного посуду та інших речей ще у давніх культурах. Такі позначення мали форму окремих букв, зазвичай, першої букви імені виробника або його ініціалів чи інших позначень. Широко використовувалися таврування. Але такі позначення ще не виконували функцій теперішньої торгівельної марки [1].

Відповідно статті 492 Цивільного кодексу України, торговельною маркою може бути будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень, які придатні для вирізнення товарів (послуг), що виробляються (надаються) однією особою, від товарів (послуг), що виробляються (надаються) іншими особами. Такими позначеннями можуть бути, зокрема, слова, літери, цифри, зображувальні елементи, комбінації кольорів.

Виходячи із статті торговельна марка – це будь-яка назва, знак, символ, рисунок або їх комбінація, які використовуються для визначення товарів фірми та їх відокремлення від продукції конкурентів.

Використання торговельних марок – клейм почалося ще за часів Київської Русі. Звичайно, торговельна марка, її функції і масштаби з часом зазнали кардинальних змін, особливо під час індустріалізації Європейського континенту. У цей період формуються дві основні функції торговельної марки: розрізнення товару та рекламна функція. В умовах ринкової економіки та з розвитком міжнародної торгівлі підприємства стали дедалі більше користуватись маркуванням для позначення виробів, які вони виготовляють. Так, у другій половині XIX ст. у найбільш розвинутих країнах світу (Франції – 1857 р., Італії – 1868 р., Бельгія – 1879 р., США – 1870 р., 1881р., Великобританія – 1875 р.) були прийняті закони про охорону права на торговельну марку. Знаменна подія, що започаткувала сучасну систему охорони інтелектуальної власності, відбулася 20.03.1883 року з

підписанням Паризької конвенції з охорони промислової власності. Відповідно до неї об'єктами промислової власності визнавалися товарні знаки, знаки обслуговування, фірмові найменування і зазначення походження товарів.

Історично виникли чотири етапи, про перший історично не відомо, але відносно другого – в ньому зароджується правова охорона творчої діяльності яка характеризувалась привілеями. Особи наділені привілеєм мали перевагу перед іншими, привілеєм був монопольним правом, який засвідчувався грамотою, яку видавав носій вищої влади. В основному перевага над іншими, розумілось в такому сенсі, як звільнення від сплати податків. Видача привілею базувалась на якомусь винаході, такому, який зміг би принести користь суспільству та державі в цілому. Промислова власність у вигляді привілеїв швидко втрачає свою значимість і на заміну приходить система патентів. Патент означав - винахід є власністю особи, яка його, або їх створила.

Патентне право регулює відносини щодо створення, використання та оформлення прав на результати науково-технічної творчості людини. До них відносять корисні моделі, промислові зразки, раціоналізаторські пропозиції, селекційні досягнення в рослинництві та тваринництві (нові сорти рослин та породи тварин), топографії інтегральних мікросхем. Вони охороняються після спеціального оформлення прав і отримання охоронного документа – патенту або свідоцтва [2].

Патентна система мала негативні наслідки, тому що обмежувала торгівлю, тому що товар винайдений патентовласником не можна було ввозити до іншої країни без його дозволу.

Третій етап – Паризька конвенція, засадами якої є право пріоритету тощо.

Право пріоритету — принцип, закладений Паризькою конвенцією, полягає у тому, що заявка, подана в одній із країн — членів Паризького Союзу, надає заявникові право подати цю саму заявку на цей самий винахід протягом 12 місяців від дати подання першої заявки до будь-якої країни — члена Паризького Союзу з пріоритетом за першою заявкою. Це правило стосується також усіх інших об'єктів промислової власності, але строки,

протягом яких зберігається право пріоритету, різні — 12 місяців для винаходів, 6 місяців для промислових зразків і товарних знаків [3].

Загальних правил, встановлених Конвенцією, є кілька. Щодо патентів діє правило, за яким патент, виданий в одній із країн — 47 членів Союзу, має чинність лише в межах цієї країни. Патенти, видані в різних країнах Союзу на один і той самий винахід, незалежні один від одного. Факт видачі патенту в одній країні — члені Союзу не зобов'язує інші країни — члени Союзу видавати патент на цей самий винахід. Так само відмова у видачі патенту в одній із країн Союзу, визнання його недійсним або таким, у якого закінчився строк охорони, не може бути підставою для відмови у видачі патенту в іншій країні — члені Союзу або для визнання його недійсним чи таким, у якого закінчився строк охорони

У 1952 р. у Женеві була підписана ще одна конвенція — Всесвітня конвенція про авторське право. У 1971 р. у Парижі на засіданні Міжнародної конференції держав — членів ЮНЕСКО була прийнята нова редакція цієї Конвенції, що набула чинності у 1974 р. Постановою Верховної Ради України від 23 грудня 1993 р. Україна підтвердила своє членство у Всесвітній конвенції про авторське право 1952 р.

У Стокгольмі була підписана Конвенція про утворення Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ), яка набула чинності з 1970 р., а з 1974 р. одержала статус спеціалізованої установи Організації Об'єднаних Націй. ВОІВ своїми завданнями ставить: — поліпшення взаєморозуміння і розвиток співробітництва між державами в інтересах їх взаємної користі на основі поваги до суверенітету і рівності; — заохочення творчої діяльності, сприяння охороні інтелектуальної власності в усьому світі; — модернізацію і підвищення ефективності адміністративної діяльності союзів договорів, створених у сфері охорони промислової власності, а також охорони літературних і художніх творів за умови повної поваги до самостійності кожного із союзів.

Конвенція про утворення ВОІВ у поняття «інтелектуальна власність» включає дві основні сфери прав:

1) промислову власність, що охоплює головним чином винаходи і товарні знаки;

2) авторське право, що стосується літературних, музичних, художніх і аудіовізуальних творів. Діяльність ВОІВ в основному ведеться у трьох напрямках: реєстраційна діяльність, забезпечення міжурядового співробітництва з адміністративних питань інтелектуальної власності і програмна діяльність.

Усі ці види діяльності спрямовані на досягнення основних завдань ВОІВ [4].

Отже, підсумовуючи викладене, можна стверджувати, про те що система охорони права інтелектуальної власності пройшла довгий історичний шлях, яка виконує багато функцій, спрямованих на певне правове забезпечення ефективності товарного ринку, марка як реальність з'являється в епоху середньовіччя і в той же час, як правова категорія стає відмінною у другій половині XIX ст.

Література:

1. І.М. Романюк // етапи становлення системи охорони права інтелектуальної власності // юридичний вісник 1 підкреслення 2, підкреслення 2011 // URL: https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvsvy/01_2011_2/rimpiv.pdf

2. Цивільний кодекс України // документ 435-IV від 16.01.2003 // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

3. Право інтелектуальної власності України: Конспект лекцій / Авт. : В.М. Крижна, Н.Є. Яркіна.; За ред. В.І. Борисової. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2008. – 112 с. // URL: http://web.kpi.kharkov.ua/acem/wp-content/uploads/sites/16/2017/06/IV_nav_case_1.pdf

4. Право інтелектуальної власності: Акад. курс: Підруч. для студ. вищих навч. П68 закладів / О. П. Орлюк, Г. О. Андрощук, О. Б. Бутнік-Сіверський та ін.; За ред. О. П. Орлюк, О. Д. Святоцького. — К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. — 696 с. // URL: <http://intellect21.cdu.edu.ua/wp-content/uploads/2012/02/%D0%9E%D1%80%D0%BB%D1%8E%D0%BA%20%D0%9E.%D0%9F.%20%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D1%96%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%BB>

**Секція. Господарське та транспортне право.
Міжнародне право.**

Бобко Катерина,
студентка Юридичного факультету
Державного університету інфраструктури та технологій,
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
Кандидат юридичних наук,
доцент кафедри господарського і транспортного права
Юридичного факультету
Державного університету інфраструктури та технологій
Подольян Юлія Олександрівна

**ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ КАРАНТИНУ**

Анотація: У даній роботі аналізуються засади правового регулювання організації і здійснення господарської діяльності в умовах пандемії COVID-19.

Постановка проблеми: Через введення обмежень, спричинених пандемією COVID-19, постає питання про ступінь доцільності та законності карантинних обмежень, зокрема в господарському секторі економіки країни.

Основні матеріали дослідження.

Вітчизняним законодавством допустимо встановлювати певні обмеження прав та нові обов'язки, зокрема, для юридичних осіб, а також, змінювати режими їх роботи, умови їх виробничої та іншої діяльності на період встановлення карантину. Український бізнес змушений пристосовуватися до нових умов ведення господарської діяльності. Прийняті нормативно-правові акти встановлюють певні обмеження діяльності, зміни щодо сплати податків та відносин між роботодавцем та працівниками. Крім того, оновлено штрафи за порушення правил щодо карантину. [8]

Нове в трудовому законодавстві. Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення правового регулювання дистанційної, надомної роботи та роботи із застосуванням гнучкого режиму робочого часу» від 04.02.2021, № 1213-IX було внесено зміни до Кодексу законів про працю (далі- КЗпП), якими було встановлено визначення дистанційної (надомної) роботи (ст.60¹- 60²) та гнучкого режиму трудового часу (ст.60). У випадку введення на підприємстві новацій під час карантину, такий режим дозволено вводити наказом (розпорядженням) працедавця без обов'язкового переукладення трудових договорів. Гнучкий режим трудового часу може передбачати фіксований час перебування на роботі, змінний час, коли працівник сам вирішує періоди роботи і час для відпочинку та харчування. Встановлено винятки, на яких підприємствах гнучкий час, як правило, не застосовується, зокрема, торгівля, побутове обслуговування населення, вантажно-розвантажувальні роботи, робота транспорту, інше. [6]

Інші нововведення: Згідно з Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» № 540-IX від 30.03.2020 були внесені зміни до КЗпП, зокрема до ст.113, завдяки яким до часу простою, що має оплачуватися не нижче 2/3 тарифної ставки, включили простій з причин карантину. Також, відповідно до вищезгаданого

закону було внесено зміни до ст.21 КЗпП, а саме: з визначення трудового договору прибрати обов'язковість підпорядкування працівників внутрішньому трудовому розпорядку. [5]

Здійснення господарської діяльності та форс-мажор: Можливість отримання сертифікату щодо форс-мажору у зв'язку з карантинном — у такому випадку карантин буде вважатися форс-мажорною обставиною у разі неможливості виконання своїх зобов'язань за договором. Суб'єкти господарювання можуть змінювати графік роботи, зокрема щодо прийому та обслуговування фізичних та юридичних осіб, та повинні розміщувати про це інформацію на веб-сайтах та інших комунікаційних засобах. З дня оголошення карантину зупиняється перебіг строків звернення за отриманням адміністративних та інших послуг і строків надання цих послуг, визначених законом. Від дня припинення карантину перебіг цих строків продовжується з урахуванням часу, що минув до його зупинення.

Нове при виплаті допомоги по частковому безробіттю. Були внесені зміни № 1212-IX від 04.02.2021 до Закону України “Про зайнятість населення” безпосередньо до ст.47¹. Нові зміни встановлюють порядок звернення роботодавців, які є малими та середніми підприємствами, за компенсації виплати допомоги по частковому безробіттю. Розмір допомоги визначається виходячи з фінансових можливостей Фонду і не може перевищувати розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом. Допомога не надається підприємствам, які є державними та у яких є заборгованість по виплаті зарплат. [4]

Зміни, що стосуються договорів. Законодавець ввів пряму норму до Цивільного Кодексу, якою протягом дії карантину орендарів звільнили від плати за користування майном. Відповідно, ця норма розповсюджується і на оренду нежитлових приміщень. На строк дії карантину подовжили строки застосування штрафних господарських санкцій, строки пред'явлення претензій по неякісним товарам, строки позовної давності по капітальному будівництву та проектно-досліджувальним роботам. На строк дії карантину подовжили загальний та спеціальні строки позовної давності, строк

припинення поруки, строки на пропозицію майна, що є у спільній частковій власності. Ввели заборону на строк карантину підвищувати процентні ставки за кредитними договорами. [7]

Відповідальність за порушення правил карантину.
Адміністративна відповідальність. Кодекс України про адміністративні правопорушення доповнено ст. 44-3 «Порушення правил щодо карантину людей». Так, за порушення правил карантину, санітарно-гігієнічних, санітарно-протиепідемічних правил і норм, передбачених іншими актами законодавства, а також рішень органів місцевого самоврядування — штраф для громадян від однієї до двох тисяч неоподаткованого мінімуму громадян (далі - НМДГ) (17 000 – 34 000 грн), для посадових осіб — у розмірі від двох до десяти тисяч НМДГ (34 000 – 170 000 грн). [1]

Кримінальна відповідальність. Посилено також кримінальну відповідальність відповідно до ст. 325 Кримінального кодексу. Так, за порушення санітарних правил і норм щодо запобігання інфекційним захворюванням передбачена кримінальна відповідальність у формі: штраф від тисячі до трьох тисяч НМДГ (від 17 000 грн до 51 000 грн); арешт до 6 місяців; обмеження або позбавлення волі до 3 років; діяння, що спричинили загибель людей чи інші тяжкі наслідки, караються позбавленням волі до 8 років. [2]

Висновок. Отже, підсумовуючи усе вищенаведене, варто зазначити, що у зв'язку із запровадженням карантину на території України суб'єктам господарювання приходиться підлаштовуватись під ті умови, які визначили їм представники влади, брати до уваги приписи щодо заборон або рекомендацій про умови ведення видів господарської діяльності, зважати на масове розповсюдження коронавірусної інфекційної хвороби COVID-19 та забезпечувати своїм працівникам безпечні умови праці. Вважаю, що дані дії є доречними з огляду на забезпечення захисту життя та здоров'я людей, хоча, водночас, держава не має забувати, що саме суб'єкти господарювання забезпечують розвиток національної економіки, сплачують податки та збори, а тому їхня щоденна діяльність не має піддаватись необґрунтованим обмеженням та заходам впливу.

Література:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X (Редакція станом на 08.08.2021)
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III (Редакція станом на 16.09.2021)
3. Кодекс законів про працю від 10.12.1971 № 322-VIII (Редакція станом на 14.08.2021)
4. Закон України “Про зайнятість населення” № 5067-VI від 14.08.2021
5. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв’язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» № 540-IX від 30.03.2020
6. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення правового регулювання дистанційної, надомної роботи та роботи із застосуванням гнучкого режиму робочого часу» від 04.02.2021, № 1213-IX
7. [https://protocol.ua/ru/diyalnist_sub_ektiv_gospodaryuvannya_pid_chas_karantinu_\(pravoviy_analiz_normativno_ppravovih_aktiv\)/](https://protocol.ua/ru/diyalnist_sub_ektiv_gospodaryuvannya_pid_chas_karantinu_(pravoviy_analiz_normativno_ppravovih_aktiv)/)
8. <https://lcf.ua/thought-leadership/litigation/diyalnist-biznesu-pid-chas-karantinu/>

Братченко Анастасія,
Державний університет інфраструктури та технологій,
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
Кандидат юридичних наук,
доцент кафедри господарського і транспортного права
Юридичного факультету
Державного університету інфраструктури та технологій
Подолян Юлія Олександрівна

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРЕШКОДИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ, ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Анотація: В данній роботі представлено дослідження розвитку підприємництва в Україні, проблеми його подальшого розвитку, способи та засоби щодо їх усунення з власної точки зору.

Постановка проблеми. За останні декілька років умови ведення підприємницької діяльності в Україні суттєво змінились, а саме відбулись зміни законодавчо-нормативної бази, входження на світовий ринок, відбулась стабілізація економіки держави і саме все це вплинуло і досі впливає на діяльність як українських, так і закордонних підприємств, що працюють в Україні. Також однією з найбільш впливових проблем сьогодення, що заважають розвитку підприємств є наявність прямих та опосередкованих злочинних, кримінальних посягань, так званого рейдерства, а також дискримінаційних дій щодо підприємців.

Основні матеріали дослідження.

Як відомо, в Україні існує цілий ряд проблем, які перешкоджають розвитку підприємництва таких, як зовнішні, так і внутрішні.

Для того, щоб сформулювати сутність перешкод, для початку треба надати чітке визначення суті підприємницької діяльності. На жаль, визначення підприємництва, що викладене в Законі України "Про підприємство", не досить чітке та не зовсім відповідає загальноновизнаному у світовій практиці. Більш чітким є таке визначення: підприємство — це незалежна від

роботодавця діяльність, спрямована на задоволення власних та суспільних життєвих потреб[1].

Тобто, на відміну від визначення, що подане у вище згаданому Законі, підприємцями є власники того чи іншого господарюючого суб'єкта, а не його управлінський персонал. Звідси можна визначити, що підприємцем є власник або співвласник відповідного суб'єкту господарювання, а отже, існуючі перешкоди на шляху розвитку підприємництва — це перешкоди у дотриманні прав власності, з усіма витікаючими звідси наслідками.

Наступною перешкодою є якість створеної нормативно-правової бази. Деякі закони, які мають цілком обґрунтовану назву та преамбулу, за своїм змістом не відповідають поняттю "Закон", бо мають подвійне трактування [5, с.226].

Також серед основних проблем ефективного функціонування підприємств в нашій країні можна виділити наступні:

- недосконалість нормативно-правового забезпечення, яке проявляється у: відсутності єдиної законодавчої стратегії розвитку підприємництва; неоднозначності, нестабільності і суперечливості чинної нормативно-правової бази; низькій виконавчій дисципліні щодо нормативно-правових документів;
- значні витрати часу на проходження офіційних процедур для започаткування підприємства та його реєстрації;
- недосконалість інфраструктурного забезпечення підприємництва;
- суттєве зниження платоспроможності населення, що негативно відображається на формуванні споживчого попиту;
- неефективна державна підтримка підприємницького сектора економіки[2, с.461].

Найважливіша роль в усуненні вище перелічених перешкод, як доводить аналіз світового досвіду є роль держави в ринковій економіці, яка залежить від забезпечення конкурентоспроможності національної економіки, створення однакових сприятливих умов для розвитку різних форм бізнесу, у тому числі малого бізнесу, а також всебічної підтримки підприємництва й приватної ініціативи[3, с.20].

Я вважаю, що для забезпечення ефективного розвитку підприємництва Україна повинна застосовувати досвід економічно розвинених країн, це має бути, в першу чергу, європейський досвід, наприклад підтримка підприємництва на території Європейського союзу передбачає заходи пом'якшення державного регулювання підприємницької діяльності, усунення надлишкової бюрократії, пряму підтримку підприємств, також показовим є досвід Польщі, де крім загальних форм оподаткування, малі підприємства можуть користуватися спрощеними формами, які характеризуються нижчим рівнем зобов'язань, простими правилами застосування в щоденній практиці[4, с.159-165].

Висновки. Вище перераховані та багато інших не згаданих проблем досі залишаються не вирішеними. Це змушує підприємців шукати обхідні шляхи та сприяє корумпованості адміністративного апарату. Корупція підриває конкурентоспроможність країни, знижуючи її привабливість для інвесторів, підриваючи конкуренцію серед існуючих підприємств, а також скорочуючи ефективність бізнесу. Для розв'язання усіх цих питань необхідна розробка та чітке виконання економічних реформ, спрямованих на поліпшення ситуації, а саму основну роль у цих перетвореннях має відіграти держава.

Література:

1. Закон України «Про підприємництво» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12#Text>
2. Смовженко Т.С. Державна політика сприяння розвитку підприємництва. – Львів: НАНУ. – 2001. – 461 с.
3. Вдовиченко І.А. Проблеми розвитку підприємництва в Україні // Формування ринкових відносин в Україні. – 2004. – №7. – 20 с.
4. Карлін М. І. Стимулювання розвитку підприємництва в країнах Європейського союзу: досвід для України / М. І Карлін // Історія народного господарства та економічної думки України. - 2015. - Випуск 48. - С. 159 – 165.

5. Про стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні: Національна доповідь /К.О. Ващенко, З.С. Варналій, В.Є. Воротін, В.М. Геєць, Е.М., Кужель О. В., Лібанова та ін. – К., Держкомпідприємство, 2008. – 226 с.

Кофанов Андрій Віталійович,
к.ю.н., доцент, доктор філософії
Інститут Управління державної охорони України
Київського національного університету імені Тараса Шевченка;
фахівець з питань корпоративної безпеки ТОВ «Н.С.»

**ЩОДО ПИТАНЬ КОРПОРАТИВНОЇ БЕЗПЕКИ:
ОЦІНКА ЧАСТОК ТА СУДОВІ ЕКСПЕРТИЗИ ДЛЯ
РОЗРАХУНКІВ ІЗ УЧАСНИКОМ ПРИ ВИХОДІ З «ТОВ»
(за матеріалами приватної практики)**

При необхідності оцінити корпоративні права, в кожному окремому випадку, Замовнику потрібно буде підготувати для оцінювача певний масив інформації (як бухгалтерської, так і господарської), обсяг і формат якої будуть залежати від специфіки діяльності підприємства, складу і структури його активів і зобов'язань.

Щоб зрозуміти, наскільки трудомісткою за складністю і термінами виконання будуть робота з оцінки корпоративних прав, а відповідно, і озвучити базові орієнтири з вартості такої роботи, необхідна така інформація від Замовника оцінки:

– **чітко сформульована мета оцінки** (судові спори, позасудове врегулювання, заставу, купівля-продаж, вихід учасника зі складу товариства, відображення вартості частки в бухгалтерському обліку і т. п.) – визначає обсяг даних, які будуть затребувані у Замовника на початковому етапі і дозволяє оцінювачу змодельювати підходи і методи, які будуть ним використані при складанні звіту (приблизно оцінити трудомісткість роботи);

– **фінансова звітність станом на останню звітну дату** (форма 1 та форма 2) – дозволяє скласти загальне уявлення

оцінювача про склад активів і зобов'язань підприємства, зрозуміти загальну структуру доходів і витрат підприємства;

– **виписки з балансу, щодо необоротних активів** (відповідно до субрахунків обліку), наявних на балансі підприємства – дозволяє проаналізувати наскільки балансова вартість активів порівнянна з їхньою справедливою вартістю на момент оцінки.

Цей перелік не є вичерпним, в контексті необхідної інформації, інструмента оцінки для проведення оцінки вартості часток корпоративних прав, проте дозволяє на початковому етапі сформулювати загальне враження про підприємство та надати Замовнику базові орієнтири [1].

При виборі компанії-оцінювача особливу увагу треба приділяти наявності «пакету» документів, що регламентують її діяльність та іміджу не тільки в Україні, а й за кордоном.

Наприклад, оціночна компанія «Експерт ІН», як один з фаворитів цього ринку, має всі необхідні кваліфікаційні документи (включно й міжнародні) і значний досвід у проведенні таких оцінок, тому готові надати послуги з оцінки вартості корпоративних прав (часток) якісно, швидко і за прийнятною ціною.

Фахівці компанії «Експерт ІН» мають багаторічний досвід у галузі оцінки і готові виконувати найскладніші завдання. Компанія щорічно проводить кілька тисяч оцінок різного майна на теренах України.

За Господарським процесуальним кодексом доказами у справі є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює обставини, які мають значення для вирішення справи. Зокрема, письмові докази та висновки експертів.

Хоча звіти про оцінку майна, складені оцінювачами згідно з Законом «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» є письмовими доказами, проте за ГПК України доказом обставин, для встановлення яких потрібні спеціальні знання, є саме висновок експерта.

Діяльність з оцінки майна ТОВ / часток в статутному капіталі для розрахунку при виході з ТОВ потребує спеціальних знань матеріального світу й ринкових реалій.

Окрім цього, у випадку, коли жодною стороною в судовому процесі не наданий висновок експерта з питань, які потребують спеціальних знань, або висновки експертів, надані сторонами, викликають обґрунтовані сумніви щодо їх правильності суд за клопотанням учасника справи або з власної ініціативи призначає судову експертизу.

Звіт суб'єкта оціночної діяльності, складений оцінювачем на замовлення позивача чи відповідача, не є висновком судової експертизи.

Тому, при розгляді справи в суді, якщо сторони надають такі звіти для доведення суми при виході з ТОВ з різними вартісними показниками, суд вимушений призначити саме судову експертизу.

Для економії часу й витрат на проведення судової експертизи сторона справи може самостійно звернутися до судового експерта і отримати його висновок. Це дозволяється учаснику ТОВ – позивачу чи самому ТОВ – відповідачу.

У судових справах оцінка вартості часток при виході учасника з ТОВ відбувається за клопотанням про проведення судової експертизи, якщо провести таку поза судом не вдалося (як правило, через недопуск відповідачем суб'єкта оціночної діяльності, обраного вибулим учасником, до майна і правостановлюючих документів).

В постанові Пленуму ВГСУ від 25.02.2016 р. «Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних правовідносин» зазначено, що учасник ТОВ має право вимагати виплати на підставі дійсної (ринкової) вартості майна товариства, а судом має бути задоволено клопотання учасника, який вийшов, про проведення експертизи такої вартості необоротних і оборотних активів товариства та його зобов'язань для обчислення суми, що належить до сплати.

Суди, зазвичай, призначають проведення експертиз в державних науково-дослідних інститутах судових експертиз, але це не обов'язкова норма. Тому, при веденні судових справ варто просити призначити експертизу у менш завантаженого експерта, щоб заощадити час (наприклад, комплексна експертиза в трьох

лабораторіях КНДІСЕ в одній із справ бюро за нижченаведеним клопотанням зайняла 11 міс.).

Оскільки дата виходу учасника з ТОВ віддалена від часу судового процесу мінімум на 12 місяців (строк виплати учаснику, який вибув з ТОВ за Законом, якщо інше не встановлено статутом), то деяке майно ТОВ на дату експертизи може бути відсутнім. Порядок проведення судових експертиз дозволяє здійснювати їх на підставі опису та технічних характеристик майна. Тому, для економії часу, варто просити про таку оцінку в клопотанні [2].

Хотілося би зазначити, на діючому ринку послуг у цій галузі, на наш погляд, однією з провідних установ є «ЮБК» (Юридичне Бюро Писаренка).

Ми дійшли такого висновку, опрацювавши відповідну юридичну практику за такими параметрами:

- *спеціалізація і 21-річна практика* у ведення судових процесів у цивільних, господарських, адміністративних справах;
- *більше 215 завершених справ*, починаючи від регіональних судів України до Верховного Суду;
- *понад 900 юридичних проектів та послуг* для клієнтів з 1994 року;
- конкурентне *співвідношення гонорару і складності* юридичних послуг;
- стратегічний підхід з фокусом на *позитивний результат для клієнта*;
- наявність *проактивного* захисту;
- *гарантія* на юридичні послуги.

Бюро орієнтоване на *підприємців малого й середнього бізнесу, резидентів і нерезидентів*.

Література:

1. <https://www.expert-in.com.ua/ru/otsenka-korporativnyh-prav/> (дата звернення: 07.10.2021).
2. <https://fides.com.ua/our-publications/sudova-ekspertiza-dlya-rozrahunkiv-pri-vihodi-uchasnika-z-tov-2012-r> (дата звернення: 07.10.2021).

Купліченко Карина,
студентка Юридичного факультету
Державного університету інфраструктури та технологій
м.Київ, Україна

Науковий керівник:
Кандидат юридичних наук,
доцент кафедри господарського і транспортного права
Юридичного факультету
Державного університету інфраструктури та технологій
Подолян Юлія Олександрівна

НЕСПРАВЕДЛИВІ УМОВИ В ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВОРАХ. ОГЛЯД СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

В сучасній Україні одним з найважливіших напрямків розвитку національної правової системи в умовах становлення соціально-орієнтованої ринкової економіки є створення дійової та ефективної системи господарського законодавства. Серед багатьох галузей права значне місце посідають норми, які регулюють договірні відносини у сфері господарювання, оскільки роль таких договорів постійно зростає, відповідно до росту та розвитку нашої країни. Через те, що сфера господарських договорів доволі часто стосується не тільки інтересів сторін такого договору, а й інтересів держави та суспільства в цілому, актуальність господарсько-правової тематики збільшується.

Господарські договори є однією з підстав виникнення господарських зобов'язань, які породжують права та обов'язки учасників господарських відносин. Щодо самого терміну "господарський договір", він широко використовується в законодавстві, юридичній літературі та в господарській практиці. Однак чинне законодавство не містить визначення господарського договору, хоча в Господарському кодексі України йому присвячена ціла глава - 20 "Господарські договори" (статті 179-188) [1]. З огляду поглядів різних науковців категорія господарського договору є спірною. Так виділяють три значення цього поняття: як правочин, що породжує права та обов'язки, як

зобов'язання сторін та як правовий документ, в якому фіксується факт угоди та зміст зобов'язання сторін [5]. Поняття господарського договору визначається за допомогою його ознак, а саме: суб'єктивний склад, спрямованість на забезпечення господарської діяльності учасників договірних відносин, поєднання в господарському договорі майнових та організаційних елементів, обмеження договірної свободи з метою захисту інтересів споживачів та загальногосподарських інтересів, можливість відступлення від принципу рівності сторін. Відповідно до Господарського кодексу України, питання господарських договорів регулюється Цивільним кодексом України з урахуванням особливостей, передбачених цим Кодексом, а також іншими нормативно правовими актами[1].

Аналізуючи положення п.6 ч.1 ст.3 і ч.3 ст.509 Цивільного кодексу [2] та норми ст.18 ЗУ «Про захист прав споживачів» [3] від 12.05.91 щодо несправедливих умов договору у постанові від 08.06.2016 (справа № 6-330цс16), Верховний Суд дійшов такого висновку, що умови договору кваліфікуються як несправедливі, якщо вони, по-перше, порушують принцип добросовісності, по-друге, призводять до істотного дисбалансу договірних прав та обов'язків сторін, по-третє, завдають шкоди споживачеві [4]. Згідно з ч.3 ст.18 закону ЗУ «Про захист прав споживачів» несправедливими є також умови договору про: виключення або обмеження прав споживача стосовно продавця, виконавця, виробника або третьої особи у разі повного або часткового невиконання чи неналежного виконання продавцем, виконавцем, виробником договірних зобов'язань, включаючи умови про взаємозалік, зобов'язання споживача з оплати та його вимог у разі порушення договору з боку продавця, виконавця, виробника; встановлення жорстких обов'язків споживача, тоді як надання послуги обумовлене лише власним розсудом виконавця; надання можливості продавцю, виконавцю, виробнику не повертати кошти на оплату, здійснену споживачем, у разі його відмови укласти або виконати договір, без встановлення права споживача на одержання відповідної компенсації від продавця, виконавця, виробника у зв'язку з розірванням або невиконанням ним договору[3].

По-перше, таку несправедливу умову договору, як порушення принципу добросовісності, можна більш детально розглянути на основі Рішення Господарського суду Харківської області № 96628364 від 28.04.2021 . У цій справі позивач звернувся з позовом до суду щодо стягнення збитків з відповідача. Як вбачається з матеріалів справи, відповідачем проводилась закупівля послуг з юридичного консультування та юридичного представництва. За результатами електронного аукціону переможцем торгів було оголошено позивача. Відповідачем прийнято рішення про намір укласти договір про закупівлю з переможцем процедури відкритих торгів. Пізніше відповідач вирішив відмінити торги, чим спричинив збитки позивачу, а згодом уклав однакові за предметом договори. Розглянувши матеріали справи, суд зауважує, що в діях відповідача, який визнав позивача переможцем торгів, прийнявши таким чином на себе обов'язок укласти договір про закупівлю, а потім скасував торги з мотивів відсутності подальшої потреби у закупівлі, після чого відразу уклав два аналогічних за предметом договори про надання правової допомоги з іншим адвокатом, вбачаються ознаки недобросовісної поведінки[6].

По-друге, істотний дисбаланс договірних прав та обов'язків сторін виявляється у Постанові Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 23.09.2019 по справі № 371/240/17. У частині касаційної скарги міститься посилання та роз'яснення на такий дисбаланс, а саме: несправедливими є умови про встановлення обов'язку споживача виконати всі зобов'язання, навіть якщо продавець (виконавець, виробник) не виконає своїх, умови договору призводять до істотного дисбалансу договірних прав та обов'язків сторін[7].

По-третє, умова завдання шкоди споживачеві, як несправедлива, в більшості випадків, призводить до відшкодування шкоди. Наприклад, у Рішенні Вишницького районного суду Чернівецької області від 24.12.2020 по справі №713/676/20, міститься положення про захист прав споживача шляхом визнання дій з безпідставного припинення розподілу природного газу споживачу протиправними, зобов'язання

вчинити певні дії та про відшкодування споживачу вартості невідпущеного природного газу внаслідок безпідставного припинення газопостачання , споживачу та відшкодування завданої моральної шкоди[8].

На основі проведеного аналізу поняття несправедливих умов в господарських договорах, а також судових рішень , можна стверджувати, що визначення таких умов міститься в достатній кількості нормативно-правових актів. У цілому, існування та роз'яснення несправедливих умов у договорах є гарантією захисту прав і свобод суб'єктів господарювання. Також слід відзначити, що поняття несправедливі умови в договорах стосується не тільки сфери захисту прав суб'єктів господарських відносин, а є інститутом права.

Література:

1.Господарський Кодекс України

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>

2.Цивільний Кодекс України

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

3.Закон України «Про захист прав споживачів»

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3682-12>

4.Постанова ВСУ від 08.06.2016 року у справі №6-330цс16

5.[Навчальний посібник. - К. Вінник О.М. - Господарське право : Правова єдність, 2009.- 766 с.](#)

6.[Рішення Господарського суду Харківської області по справі № 922/3928/20 – ЄРДСРУ –](#)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/96628364>

7.[Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 23.09.2019 по справі № 371/240/17 – ЄРДСРУ –](#)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/84449462>

8.[Рішення Вишницького районного суду Чернівецької області від 24.12.2020 по справі №713/676/20 – ЄРДСРУ –](#)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/93954100>

Лабик Анастасія,
студентка Юридичного факультету
Державного університету інфраструктури та технологій
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
Кандидат юридичних наук,
доцент кафедри господарського і транспортного права
Юридичного факультету
Державного університету інфраструктури та технологій
Подолян Юлія Олександрівна

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ГОСПОДАРСЬКІ ПРАВопОРУШЕННЯ

Анотація: дана робота має на меті окреслити проблемні моменти у накладенні юридичної відповідальності на осіб за вчинення господарських правопорушень.

Постановка проблеми: питання юридичної відповідальності є досить складним і часом навіть заплутаним. Відмінність відповідальності за кримінальний злочин і за правопорушення в інших галузях права полягає в тому, що часто санкціонувати останні важче, заплутаність обставин, що виступають широким полем для діяльності правозахисників з можливістю знайти чимало «лазівок». Тому необхідно ще і ще досліджувати проблемні моменти і прогалини законодавства для полегшення цього процесу. У тому числі це стосується правопорушень у сфері господарського права.

Основні матеріали дослідження

У галузі ведення господарської діяльності, як і у будь-якій іншій сфері життєдіяльності людини можливі і відбуваються порушення норм права. Відповідно до чого, на особу, яка вчинила правопорушення має бути накладено юридичну відповідальність. Аналізуючи різні наукові доробки, було визначено, що наразі законодавець не дає чіткого формально визначеного терміну господарської юридичної відповідальності.

Але Господарським кодексом України все ж передбачається, що такі обтяження будуть накладені на винну особу. Це визначається безпосередньо статтею 216 ГКУ, яка розділена на 3 частини, кожна з яких розкриває ключові моменти накладення санкцій. Відповідно до чого:

- Учасники господарських відносин несуть господарсько-правову відповідальність за правопорушення у сфері господарювання шляхом застосування до правопорушників господарських санкцій на підставах і в порядку, передбачених цим Кодексом, іншими законами та договором.

- Застосування господарських санкцій повинно гарантувати захист прав і законних інтересів громадян, організацій та держави, в тому числі відшкодування збитків учасникам господарських відносин, завданих внаслідок правопорушення, та забезпечувати правопорядок у сфері господарювання. [1]

На мою думку, особливо важливою частиною статті є третя, яка визначає основні принципи притягнення особи до господарської відповідальності за вчинене протиправне діяння. Законодавцем визначено, що господарсько-правова відповідальність базується на принципах, згідно з якими:

- потерпіла сторона має право на відшкодування збитків незалежно від того, чи є застереження про це в договорі; передбачена законом відповідальність виробника (продавця) за недоброякісність продукції застосовується також незалежно від того, чи є застереження про це в договорі;

- сплата штрафних санкцій за порушення зобов'язання, а також відшкодування збитків не звільняють правопорушника без згоди другої сторони від виконання прийнятих зобов'язань у натурі;

- у господарському договорі неприпустимі застереження щодо виключення або обмеження відповідальності виробника (продавця) продукції.[2]

Та все ж, науковці юридичної сфери роблячи дослідження у темі господарсько-правової відповідальності дають визначення даному поняттю. Наприклад, за трактуванням А. Шпомер, під терміном господарської відповідальності розуміється настання несприятливих майнових наслідків (стягнення збитків, штрафу

тощо) при порушенні правил функціонування господарського механізму, які встановлюються державними органами в інтересах держави або сторонами в договорі [3]

За В. С. Щербиною, господарсько-правова відповідальність – це комплексний правовий інститут, який має свій особливий предмет регулювання - суспільні відносини, що виникають і функціонують у зв'язку з вчиненням господарського правопорушення [4].

Та окрім відсутності єдиного визначення відповідальності за правопорушення, існує ряд інших проблем, які ускладнюють процес покарання винних у правопорушенні.

За працями науковців і нашим аналізом питання господарської відповідальності загалом, можна зробити висновок, що на процес застосування таких санкцій має також значний вплив момент визначення суб'єктів, тобто кола осіб, до яких вони можуть бути застосовані. Ст. 2 ГКУ дає нам чіткий вичерпний перелік учасників у сфері господарських відносин. А відповідно до вище згадуваної ст. 216 ГКУ, лише до учасників господарських відносин можуть застосовані стягнення за господарські проступки. Це означає, що якщо шкода настала не лише з вини суб'єкта господарювання, а й іншого учасника відносин, до якого, проте, не може бути застосовано господарську відповідальність, санкціонуванню підлягатиме лише перший. А якщо правопорушення стало наслідком вчинку особи, яка не є суб'єктом господарювання, то настання наслідків у вигляді санкцій за господарське правопорушення як таке по суті не є можливим. Цей факт також можна визначати як одну з актуальних проблем господарсько-правової відповідальності.

Висновки:

Господарсько-правова відповідальність є досить широким поняттям і має багато мізерних, але важливих внутрішніх аспектів. Значення такої відповідальності на сьогодні є досить великим і, навіть можна сказати, з кожним днем розширюється все більше і більше, що неодмінно пов'язано з стрімким розгалуженням галузі господарювання у суспільному житті.

І, звичайно ж, як і в будь-якій галузі правового регулювання життєдіяльності людини, у сфері господарської відповідальності

є прогалини і недоліки. Проте важливо мінімізувати їх якомога швидше і ефективніше, адже дійсно господарювання набирає все більшого значення на рівні держави, міжнародному рівні, і усіх правовідносин загалом.

Література:

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
3. Шпомер А. Особливості господарської відповідальності у сфері економіки / А. Шпомер // Підприємництво, господарство і право. - 2012. - № 6. - С. 6.
4. Щербина В. Господарсько-правова відповідальність: галузевий підхід, особливості застосування та напрямки подальших наукових досліджень / В. Щербина // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка : юридичні науки. - 2013. - № 3 (97). - 10-16.

Озеранська Світлана Іванівна,

здобувач кафедри господарського та трудового права
Міжрегіональної академії управління персоналом
м. Київ, Україна

ДО ПИТАННЯ ПРО МЕХАНІЗМ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБМЕЖЕННЯ МОНОПОЛІЗМУ

Україна з перших кроків незалежності розглядає підтримку економічної конкуренції та боротьбу з монополізмом як найважливіші шляхи побудови розвиненої ринкової економіки.

Дослідження господарсько-правового забезпечення добросовісної конкуренції почнемо з розгляду сутності її протилежності – монополізму.

Термін «монополізм», монополія походить від грецьких слів «mono» — один, «poleo» — продаю). Тобто, продаю один, тільки один. Ніхто інший не робить цього. Йдеться про виключне

право виробництва, торгівлі, промислу (добування з господарською метою чого-небудь, вилучення будь-яких відновлюваних природних ресурсів - полювання, вирубка, лов та ін.). Це також встановлення контролю над однією чи кількома галузями економікою, здійснення управління економічним процесом (процесами) одним суб'єктом. мотиви такого контролю (управління) з метою збільшення прибутків і ліквідації конкуренції.

Щодо виникнення монополії, то її поява сягає сивої давнини і не полишає людство на протязі всієї його історії. Згадки про монополію знаходимо вже у старогрецького філософа Аристотеля. Він відносить її до «мистецтва наживати майно», зазначаючи, що «вигідно в розумінні наживання майна, якщо хтось зуміє захопити будь-яку монополію». вже у середньовіччі англійський філософ Томас Гобс описує монополії, створені ще феодалною державою для зарубіжної торгівлі. Він їх називає корпораціями, «метою яких є збільшення прибутків шляхом монопольного права купівлі і продажу як вдома, так і за кордоном» [1].

За своєю сутністю виділяють економічну, природну та адміністративну монополії.

Перші два види монополій ми віднесемо до природних, таких, що носять об'єктивний характер, а третю – до штучних, тобто таких, що формуються за рахунок суб'єктивних факторів.

Найпоширенішою серед природних є економічна монополія. Її поява зумовлена економічними причинами, вона виростає на базі закономірностей господарського розвитку. появлення цієї монополії що ринок породжує монополії та монополістичні тенденції в економічній системі йдеться про підприємців, які зуміли завоювати монопольне становище на ринку. До нього ведуть два основні шляхи. Перший полягає в успішному розвитку підприємства, постійному зростанні його масштабів шляхом концентрації капіталу. Другий — набагато швидший — базується на процесах централізації капіталів, тобто на добровільному об'єднанні або поглинанні переможцями банкрутів. Тим чи іншим шляхом або поєднуючи обидва, підприємство досягає таких масштабів, коли починає домінувати

на ринку. Воно переходить в іншу категорію підприємств: з розряду «статистів», що не грають істотної ролі і кожне зокрема не може вплинути на загальну ситуацію, до розряду «солістів», які фактично розігрують ринковий «спектакль».

Саме з причин виникнення економічної монополії і виникла теорія Ринку чистої монополії. Ринок чистої монополії — це такий тип побудови ринку, на якому продукцію пропонує один продавець. Підприємство-монополіст має задовольнити всіх потенційних покупців певного товару в межах даного ринку, і тому це підприємство ототожнюється з галуззю. В широкому розумінні монополія — це така ситуація, за якої продавців (виробників) настільки мало, що кожний з них може впливати на загальний обсяг пропозиції та ціну продукції, що реалізується [2].

Господарсько-правові засади забезпечення захисту економічної конкуренції закладені в таких нормативно-правових актах, як Конституція України, Господарський кодекс та закони України "Про Антимонопольний комітет України", "Про захист від недобросовісної конкуренції", "Про захист економічної конкуренції" та ін.

Зазначені правові акти створюють так звану нормативну модель правового забезпечення обмеження монополізму. Неодмінною її складовою, поряд з визначенням ознак монополізму, є визначення юридичної відповідальності за відповідні діяння.

З метою підвищення ефективності правового забезпечення обмеження монополізму пропонуємо розробити відповідну систему - механізм такого забезпечення, який би включав нормативну модель правового забезпечення обмеження монополізму і засоби її реалізації. До засобів реалізації нормативної моделі обмеження монополізму має включатися модель процесу визначення монопольного становища.

Визначення монопольного становища регулюються Методикою визначення монопольного (домінуючого) становища суб'єктів господарювання на ринку від 5 березня 2002 р. No 49-р [1]. Ця Методика передбачає здійснення певної спеціальної процедури, після проведення якої має робитися, як зазначає Т.

Швидка, висновок про наявність чи відсутність монопольного (домінуючого) становища підприємства на ринку [2, с. 3].

До організаційно-структурних засобів реалізації вищезгаданої нормативної моделі ми відносимо органи Антимонопольного комітету України. Саме ці органи визначають монопольне (домінуюче) становище суб'єктів господарювання на ринку відповідно до Методики визначення монопольного (домінуючого) становища суб'єктів господарювання на ринку.

Крім того, до складу інституційного середовища реалізації нормативної моделі правового забезпечення обмеження монополізму слід віднести і інші організаційно-структурні засоби з виявлення та притягнення до відповідальності за вчинення дій, які мають ознаки недобросовісної конкуренції. Йдеться про систему державних судів, органів недержавного судочинства. Потрібен, нарешті, запуск Патентного суду (Вищого суду з питань інтелектуальної власності).

Розгляд зазначених складових механізму правового забезпечення обмеження монополізму дозволяє їх не тільки систематизувати, а й виявити достатність правового регулювання їх діяльності, пов'язати положення відповідних нормативно-правових актів з метою підвищення рівня їх узгодженості, а отже і ефективності.

Література:

- 1.Томас Гоббс. The Elements of Law, Natural and Political, Елементи Закону, Природного і Політичного. 1650. англ.
- 2.Монополія //<https://uk.wikipedia.org/wiki>
- 3.Охромєєв Ю. Патентний тролінг – ахіллєсова п'ята системи охорони інтелектуальної власності в Україні //Юридична газета. – 2 лютого 2015.

Романенко Олександр,
студент 3 курсу юридичного факультету
Державного університету інфраструктури та технологій
м.Київ, Україна

Науковий керівник:
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри господарського і транспортного права
Юридичного факультету
Державного університету інфраструктури та технологій
Подолян Юлія Олександрівна

ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ “МАЙНІНГУ” ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ ЯК ВИДУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*Ви не можете зупинити такі речі, як біткойн. Він буде всюди, і
світу доведеться пристосуватися.*

Джон Макафі

Актуальність теми полягає в стрімкому розвитку інформаційних технологій, популярності цифрових засобів платежів, а також пошукам способів їх видобутку. На даний момент питання, викликані вивченням віртуальних активів (криптовалюти), і пов'язані з ними процеси генерації (“майнінгу”), бурхливо обговорюються і не мають єдиного підходу.

Згідно з даними американської аналітичної компанії Chainalysis, Україна займала першу сходинку в рейтингу глобального сприйняття криптоактивів у 2020 році [1], а у 2021 – 4-ту, обійшовши такі країни як: Росія, Китай та США [2]. Парадоксальним є той факт, що за даними глобальної сервісної ІТ-компанії Triple-A, Україна, являючись фактично найбіднішою країною Європи, займає перше місце у світі за часткою власників криптовалют (12,7% - 5, 6 млн.) відносно до частки усього населення [3].

У нашій країні кожного дня відбуваються десятки тисяч операцій із віртуальними активами, видобувається понад двох тисяч

різного виду віртуальних активів, які відповідно конвертуються у десятки мільйонів гривень.

Генерування віртуальних активів здійснюється за допомогою спеціального цифрового процесу, який має назву “майнінг” (англ. mining – видобування). Цей процес полягає у програмуванні (генерації) складного цифрового коду за допомогою енерговитратного комп’ютерного обладнання нових одиниць криптовалюти. А.Г. Гаврилов і І.Ю. Арзіна вважають, що «Майнінг - це спосіб отримання нових блоків (монет) криптовалюти за допомогою вирішення комп’ютером певних криптографічних, математичних та інших видів обчислень» [4, с. 78]. Як зазначає у своїй праці Деревянко Б.: «Фактично видобуток криптовалюти (“майнінг”) є видом господарської діяльності, який сьогодні не визнаний і не легалізований державою. Від цього страждає переважно сама держава» [5, с. 171].

Згідно із частиною 1, статті 42 Господарського кодексу України: “підприємництво - це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку”. Відповідно до ч. 1 ст. 43 ГК України, підприємці мають право без обмежень самостійно здійснювати будь-яку підприємницьку діяльність, яку не заборонено законом. “Майнінг” як спосіб отримання криптовалюти за допомогою спеціальних технічних засобів здійснюється самостійно, носить ризиковий характер і спрямований на отримання систематичного прибутку. З цього можна зробити висновок про те, що дана діяльність носить підприємницький характер, але на законодавчому рівні ніяк не регулюється на даний момент.

Як було вже зазначено, продуктом “майнінгу” є віртуальні активи, тобто конкретно визначений вид криптовалюти. Вітчизняні вчені Е.Ю. Молчанова та Ю.М. Солодковський дають наступне визначення поняття криптовалюти: “криптовалюта – це фідучіарна цифрова валюта, валютний курс якої встановлюється на підставі вільно плаваючого режиму як результат попиту і

пропозиції на валютному ринку, з повною відсутністю контролю з боку центробанків” [6, с. 63].

На законодавчому рівні дане поняття закріплено та фігурує в контексті “віртуальних активів”. Так, 8 вересня, 2021 року Верховною Радою України було прийнято Закон України “Про віртуальні активи”, який у статті 1 визначає віртуальні активи, як “нематеріальне благо, що є об’єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі», також, закон розділяє віртуальні активи на: забезпечені та незабезпечені” [7].

На жаль, Закон України “Про віртуальні активи”, який формально повинен був стати законодавчим інструментом регулювання криптовалюти упускає правове регулювання процесу “майнінгу”, тому питання цифрової генерації віртуальних активів (криптовалюти) залишається невирішеним на законодавчому рівні. Також, слід вказати, що не має правового регулювання і процес оподаткування даного виду підприємницької діяльності, хоча Законом України “Про віртуальні активи” передбачений Закон України “Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування операцій з віртуальними активами”.

Підводячи підсумок, потрібно вказати, що врегулювання з боку законодавця питань визнання “майнінгу”, як виду підприємницької діяльності дозволить великому, малому, середньому бізнесу безперешкодно (легально) використовувати криптовалюту в підприємницькій (комерційній) діяльності. Також, законодавцю потрібно вирішити проблему з оподаткуванням, так як “майнери” будуть носити статус фізичної особи-підприємця та платити відповідні податки зв'язку з постановкою на податковий облік. Створення саморегулюючої організації, що має підтримку з боку держави, створить умови для легалізації та захисту інтересів криптовалютного бізнесу. Даний бізнес стане легальним та вийде на платформу іноземної торгівлі.

Література:

1. The 2020 Global Crypto Adoption Index: Cryptocurrency is a Global Phenomenon URL: <https://blog.chainalysis.com/reports/2020-global-cryptocurrency-adoption-index-2020>
2. The 2021 Global Crypto Adoption Index: Cryptocurrency is a Global Phenomenon URL: <https://blog.chainalysis.com/reports/2021-global-crypto-adoption-index>
3. Частка власників криптовалюти в Україні – найбільша у світі URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/10/13/infografika/finansy/chastka-vlasnykiv-kryptovalyuty-ukrayini-najbilsha-sviti>
4. Ершова И.В., Трофимова Е.В. Майнинг и предпринимательская деятельность: в поисках соотношения // Актуальные проблемы права. 2019. № 6. С. 73-82.
5. Деревянко Б. Про порівняння господарської діяльності з видобутком криптовалюти ("Майнінгом") та здійсненням операцій із нею / Б. Деревянко // Право України : юридичний журнал. - 2018. - № 5. - С. 164-180.
6. Молчанова Е., Солодковський Ю. Глобальна сервісна природа сучасних криптовалют. Міжнародна економічна політика. 2014. № 1. С. 60–79.
7. Законопроект № 3637 від 11.06.2020. «Про віртуальні активи» URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf35111=69110

Шпак Карина,
студентка 4 курсу
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

Науковий керівник:
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри публічно-правових дисциплін
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
Оверковська Тетяна Костянтинівна

ЕКОЛОГО-ПРАВОВІ ВИМОГИ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ТРАНСПОРТУ

Розвиток державності та правової системи в сучасній Україні зумовлює подальше підвищення еколого-правових вимог та імперативів у сфері господарської діяльності, зокрема транспортної. Відповідно до ст. 12 Закону України «Про транспорт» [1] Єдину транспортну систему України становлять: транспорт загального користування (залізничний, морський, річковий, автомобільний і авіаційний, а також міський електротранспорт, у тому числі метрополітен); промисловий залізничний транспорт; відомчий транспорт; трубопровідний транспорт; шляхи сполучення загального користування. Крім того, Єдина транспортна система повинна відповідати вимогам суспільного виробництва та національній безпеці, складовою якої є саме екологічна безпека. Відтак постає питання щодо дотримання еколого-правових вимог під час провадження транспортної діяльності.

Необхідність дотримання еколого-правових вимог господарської діяльності у сфері транспорту обумовлюється багатьма чинниками та існуючими проблемами. Зокрема, відсутність стимулювання застосування альтернативних джерел енергії на об'єктах транспортної інфраструктури; велике антропогенне навантаження на навколишнє природне середовище; нерозв'язаність проблем утилізації зношених шин,

відпрацьованих олив та транспортних засобів (що може, як вбачається, призвести до засмічення та забруднення довкілля); незадовільний стан або відсутність захисних лісових насаджень у смугах відведення автомобільних доріг та залізниць тощо [2].

Викиди забруднюючих речовин від роботи транспорту потрапляють в землі, водні об'єкти, атмосферне повітря та негативно впливають на інші елементи навколишнього середовища, а також здоров'я людей. Так, небезпеку несуть стоки з території аеропорту – передангарної площадки, складів паливно-мастильних матеріалів, площадок для миття, дегазації повітряних суден, в яких містяться залишки нафтопродуктів, феноли, мінеральні масла, кислоти тощо.

Також 90-95% викидів забруднюючих речовин у повітря міст, у місцях скупчення людей припадає на транспорт. У зв'язку з цим, транспортна політика ЄС поставила завдання скоротити наполовину використання автомобілів на традиційних видах пального у містах до 2030 року [2].

Господарська діяльність у сфері транспорту регулюється сукупністю нормативно-правових актів як загального, так й спеціального характеру, що регламентують особливості функціонування транспортної інфраструктури в цілому та окремого виду транспорту. Звідси еколого-правові вимоги господарської діяльності у сфері транспорту вміщуються у відповідному законодавстві. Зокрема, відповідно до Закону України «Про транспорт» підприємства транспорту зобов'язані забезпечувати охорону навколишнього природного середовища від шкідливого впливу транспорту (ст. 12), несуть відповідальність за шкоду, заподіяну навколишньому природному середовищу, згідно з чинним законодавством України (ст. 13), а частина території підприємств, вокзалів, станцій, портів, пристаней, аеродромів і шляхів сполучення, де здійснюється рух транспортних засобів, проводяться маневрові та вантажно-розвантажувальні роботи, є зонами підвищеної небезпеки (ст. 16).

Зауважимо, що підтримання екологічної рівноваги у сфері транспортної інфраструктури має сприяти подальше підвищення рівня екологічної безпеки на транспорті. Аналізуючи положення

Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року [2], дотримання еколого-правових вимог господарської діяльності на об'єктах транспортної інфраструктури зумовлює: 1) додержання екологічних стандартів, нормативів та лімітів використання природних ресурсів під час провадження господарської та іншої діяльності; 2) здійснення запобіжних заходів щодо охорони навколишнього природного середовища в транспортній галузі та вироблення механізму компенсації заподіяної шкоди; 3) забезпечення проведення стратегічної екологічної оцінки під час розроблення планів та програм розвитку транспортної галузі, зокрема забезпечення під час планування, проектування та будівництва об'єктів транспортної інфраструктури; 4) економічне стимулювання запровадження екологічно чистих видів транспорту, зменшення викидів забруднюючих речовин; 5) запровадження міжнародних екологічних норм для транспортних засобів тощо.

Так, відповідно до положень ст. 3 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» [3] здійснення оцінки впливу на довкілля є обов'язковим у процесі прийняття рішень про провадження планової діяльності щодо будівництва аеропортів і аеродромів, автомагістралей, автомобільних доріг першої категорії, магістральних залізничних ліній загального користування, гідротехнічних споруд морських і річкових портів, які можуть приймати судна тоннажністю понад 1350 тонн тощо. Таким чином, забороняється провадження господарської діяльності на землях транспорту або інше втручання в природне середовище і ландшафти, якщо не забезпечено в повному обсязі додержання екологічних умов, передбачених у висновку з оцінки впливу на довкілля.

Отже, дотримання еколого-правових вимог законодавства при експлуатації об'єктів транспортної системи має зменшити або звести до прийняттого рівня небезпеки той негативний вплив, який спричиняється або може бути спричинений під час провадження господарської діяльності у сфері транспорту.

Література:

1. Про транспорт : Закон України від 10 листопада 1994 р. № 232/94-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 51. Ст. 446.
2. Національна транспортна стратегія України на період до 2030 року, схвалена розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 травня 2018 р. № 430-р. *Офіційний вісник України*. 2018. № 52. Ст. 1848.
3. Про оцінку впливу на довкілля : Закон України від 23 травня 2017 року № 2059-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 29. Ст. 315.

Боярчук Андрій,
студент 4 курсу спеціальності "Право"
ПВНЗ "Академія рекреаційних
технологій і права"

Науковий керівник:
старший викладач кафедри права
ПВНЗ "Академія рекреаційних
технологій і права"
Хлистік Мирослава Андріївна

ДОВІЧНЕ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ЯК НАЙБІЛЬШ СУВОРЕ ПОКАРАННЯ В УКРАЇНІ

Довічне позбавлення волі є найбільш суворим видом покарань, передбачених чинним Кримінальним кодексом України (далі – КК України). Тривалість істотного позбавлення волі та суттєві обмеження прав та свобод осіб, засуджених до цього виду покарання, обумовлюють його суворість. Крім того, про те, що довічне позбавлення волі є найтяжчим, свідчить його місце у встановленій ст. 51 КК України системі вітчизняних покарань, де, як відомо, види покарань розташовані від найменш суворого до найбільш суворого [1].

Довічне позбавлення волі є найвищою мірою покарання в Україні, своєрідною альтернативою смертній карі. Це покарання призначається за вчинення особливо тяжких злочинів і застосовується лише у випадках, спеціально передбачених КК України, якщо суд не вважатиме за можливе застосовувати позбавлення волі на певний строк.

Особлива частина КК України містить 17 статей (частин статей), санкції яких передбачають як альтернативу позбавленню волі на певний строк застосування довічного позбавлення волі. Зокрема, суд може призначити це покарання за такі кримінальні правопорушення: посягання на територіальну цілісність і недоторканність України, якщо ці дії призвели до загибелі людей

або інших тяжких наслідків (ч.3 ст.110 КК України), посягання на життя державного чи громадського діяча (ст.112 КК України), умисне вбивство за обтяжуючих обставин (ч.2 ст. 115 КК України), зґвалтування особи, яка не досягла 14 років, вчинене повторно або особою, яка раніше вчиняла подібні злочини (ч.6 ст. 152 КК України), сексуальне насильство щодо особи, яка не досягла 14 років, вчинене повторно або особою, яка раніше вчиняла подібні злочини (ч.6 ст. 153 КК України), терористичний акт, що призвів до загибелі людини (ч. 3 ст. 258 КК України), фальсифікація лікарських засобів або обіг фальсифікованих лікарських засобів, якщо вони спричинили смерть особи або інші тяжкі наслідки, або вчинені в особливо великих розмірах (ч. 3 ст. 321-1 КК України), посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця (ст. 348 КК України), посягання на життя журналіста (ст. 348-1 КК України), посягання на життя судді, народного засідателя чи присяжного у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною із здійсненням правосуддя (ст. 379 КК України), посягання на життя захисника чи представника особи у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги (ст. 400 КК України), опір начальникові або примушування його до порушення службових обов'язків, якщо вони були пов'язані з умисним вбивством начальника або іншої особи, яка виконує обов'язки з військової служби (ч. 5 ст. 404 КК України), порушення законів та звичаїв війни, якщо вони поєднані з умисним вбивством (ч. 2 ст. 438 КК України), застосування зброї масового знищення, якщо воно спричинило загибель людей або інші тяжкі наслідки (ч. 2 ст. 439 КК України), геноцид (ч. 1 ст. 442 КК України), посягання на життя представника іноземної держави (ст. 443 КК України), найманство, що призвело до загибелі людини (ч. 3 ст. 447 КК України).

Коло осіб, яким може призначатися довічне позбавлення волі, обмежене. Відповідно до ч. 2 ст. 64 КК України, довічне позбавлення волі не застосовується до осіб, що вчинили злочини у віці до 18 років і до осіб у віці понад 65 років, а також до жінок,

що були в стані вагітності під час вчинення злочину або на момент постановлення вироку [1].

Незважаючи на свою назву, покарання у виді довічного позбавлення волі не означає, що засуджена до нього особа в усіх без винятку випадках повинна його відбувати до кінця життя. Довічний характер окресленого покарання не є абсолютним, оскільки у передбачених законом випадках можлива його заміна іншим видом покарання. Зокрема, ч. 2 ст. 87 КК України встановлює, що актом помилування може бути здійснена заміна засудженому призначеного судом покарання у виді довічного позбавлення волі на позбавлення волі строком не менш як 25 років. Можлива заміна довічного позбавлення волі іншим видом покарання і судом. Так, ч. 5 ст. 80 КК України встановлює: якщо суд не визнає за можливе застосувати щодо особи, засудженої до довічного позбавлення волі, давність виконання обвинувального вироку, то це покарання замінюється позбавленням волі на певний строк [2, 248].

Згідно інформації, розміщеної на офіційному сайті Державної кримінально-виконавчої служби України, в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах станом на 01 серпня 2021 року утримувалось всього 49211 осіб. У вигляді довічного позбавлення волі відбувало покарання 1554 чоловіків та 23 жінки [3].

Традиційно вважається, що такий вид покарання як довічне позбавлення волі є найбільш доречною заміною смертної кари, ефективним засобом у боротьбі зі злочинністю в Україні, а його наявність в системі покарань свідчить про гуманне спрямування державної кримінально-виконавчої політики. Проте останнім часом деякі вчені, юристи-практики та науковці все частіше висловлюються інакше: одні з них виступають проти застосування такого виду покарання взагалі, інші вважають недоцільним застосовувати його для жінок. Проте, незважаючи на різні правові позиції з цього приводу, більшість все ж таки схиляється до думки, що на сьогодні довічне позбавлення волі, за умови розумного та доцільного його застосування, залишається чи не єдиним з найбільш суворих покарань, яке можливо застосовувати у цивілізованих демократичних країнах.

Література:

- 1.Кримінальний кодекс України від 05.04.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 16.10.2021).
- 2.Бурда С.Я. Юридичний аналіз покарання у виді довічного позбавлення волі як виду основного покарання за КК України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 4. С.246-255.
- 3.Загальна характеристика Державної кримінально-виконавчої служби України: *офіційний сайт Державної кримінально-виконавчої служби України*. URL: <https://kvs.gov.ua/important-info/for-public/> (дата звернення: 16.10.2021).

Бутенко Олексій Володимирович,

докторант,

кандидат юридичних наук

Національної академії Служби безпеки України,

м. Київ, Україна

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОВЕДЕННЯ ПОЛІГРАФНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ (ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ)

На сучасному етапі проведення поліграфних досліджень у кримінальних провадженнях є доволі розповсюдженим явищем у діяльності правоохоронних органів нашої країни. Подібна практика має місце у правоохоронній діяльності, наприклад, таких країн як Польща, США, Японія.

Незважаючи на майже 100-річну історію проведення поліграфних досліджень при розкритті злочинів, дискусії навколо застосування поліграфа у кримінальному процесі, насамперед, використання результатів поліграфних досліджень як доказів, все ще залишається дискусійним.

В Україні поліграфні дослідження отримали статус судових експертиз лише у 2015 році, коли наказом Міністерства

юстиції України від 27.07.2015 № 1350/5 були внесені відповідні зміни до Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень (далі – Методичні рекомендації)[0]. Зокрема, розділ VI доповнено пунктом 6.8. Згідно із зазначеною нормою до психологічних експертиз віднесено опитування із застосуванням спеціального технічного засобу – комп’ютерного поліграфа, яке проводиться з метою отримання орієнтувальної інформації. Такі опитування можуть проводитись тільки за наявності письмової згоди особи, яка проходить опитування.

Водночас означені зміни не вирішили проблеми використання матеріалів цих досліджень у кримінальному процесі, оскільки відповідно до частини 2 статті 84 Кримінального процесуального кодексу України (далі - КПК) висновки експертів є одним із процесуальних джерел доказів [0], натомість зазначені вище положення методичних рекомендацій (які є підзаконним нормативним актом) обмежили використання результатів поліграфічних досліджень лише отриманням орієнтувальної інформації, утворивши таким чином ієрархічну (субординарну) колізію.

Також у зазначених Методичних рекомендаціях опитування із використанням поліграфа віднесено до психологічних експертиз. Натомість особисте бачення спеціалістів-поліграфологів, а також напрацьована до внесення цих змін правозастосовна практика свідчать на користь їх віднесення до психофізіологічних досліджень.

Окрім цього, вбачається, що замість поняття “опитування із застосуванням спеціального технічного засобу – комп’ютерного поліграфа” є доцільним використання поняття “психофізіологічне дослідження із застосуванням поліграфа”, оскільки воно більш точно відображає відповідну діяльність.

Зважаючи на зазначене, постає питання чи допустиме використання результатів поліграфічних досліджень як доказів та за яких умов це може відбутися.

Розглядаючи результати поліграфічних досліджень як докази, необхідно, передусім, виходити із таких обов’язкових

характеристик як належність та допустимість, визначених у положеннях статей 85 та 86 КПК [0].

При цьому, розглядаючи допустимість результатів поліграфних досліджень як доказів, необхідно звернути увагу на низку особливостей, що виходять із специфіки самих досліджень, а тому, на нашу думку, потребує належного унормування.

Умовно зазначені особливості можна розділити на декілька груп, а саме, ті, що стосуються:

психофізіологічної експертизи із застосуванням поліграфу як такої;

обстежуваної особи;

поліграфолога.

Щодо особливостей що стосуються психофізіологічної експертизи слід, у першу чергу, звернути увагу на дотримання таких критеріїв експертизи як надійність та достовірність. Надійність полягає у: єдиних вимогах до технічних характеристик приладу та умов проведення дослідження; можливості вимірювання тих самих психофізіологічних реакцій у різних осіб та у різних ситуаціях, внаслідок чого значення відповідних властивостей залежить лише від ставлення особи до події, стосовно якої проводиться тестування; стабільності результатів тесту у разі повторного тестування тієї ж особи; наданні різними експертами у вказаній галузі однакових висновків за тим самим дослідженням.

У свою чергу достовірність полягає у тому, що результати вимірювання психофізіологічних досліджень вказують саме на те, що особа говорить правду або не правду, а не викликані іншими психічними станами [0, с. 30-32].

Окрім цього, обов'язковою має бути також вимога повної і точної фіксації процесу проведення дослідження та результатів тестування (поліграми), що дозволяють оцінити дотримання вимог, встановлених для дослідження.

Щодо особливостей, що стосуються обстежуваної особи, то у першу чергу, необхідно звернути увагу на те, що внаслідок специфіки фіксації психофізіологічних реакцій поліграфне дослідження не може бути проведене без добровільної згоди особи. І лише за наявності вказаної згоди, оформленої належним

чином, має призначатись психофізіологічна експертиза. Більше того, добровільна згода особи є підставою для проведення такого дослідження.

Наступною умовою є також відсутність обставин, пов'язаних із загальним станом здоров'я та поточним фізіологічним станом, що перешкоджають проведенню психофізіологічного дослідження, оскільки утруднюють або унеможливають отримання адекватних фізіологічних реакцій на пред'явлені стимули.

На практиці зазначені вимоги забезпечуються шляхом розробки та затвердження науково-доведених методик проведення психофізіологічних експертиз із застосуванням поліграфу, технічних вимог до самого приладу та порядку проведення дослідження.

Щодо особливостей, що стосуються поліграфолога, то вони полягають у відповідності особи, що буде проводити дослідження, вимогам судового експерта, закріпленого у статті 69 КПК України [2]. У свою чергу, статус судового експерта передбачає наявність необхідної спеціальної підготовки та досвіду роботи з поліграфом, які мають бути також належним чином закріплені у кваліфікаційних вимогах.

У даному випадку результати поліграфних досліджень мають бути предметом вивчення у сукупності із вивченням перелічених обставин для прийняття суддею рішення щодо визнання їх доказом.

Також при оцінці результатів поліграфних досліджень слід неухильно дотримуватись вимог частини 2 статті 94 КПК, яка визначає, що жоден доказ не має наперед встановленої сили [0].

Висловлені у представлених тезах пропозиції не претендують на повноту висвітлення тематики застосування поліграфа у кримінальному процесі, зокрема у доказуванні, оскільки вказана проблематика має комплексний характер, але є підґрунтям для подальших дискусій та напрацювання оптимальних рішень.

Література:

1. Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: затверджені наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5(у редакції наказу Міністерства юстиції України від 26.12.2012 № 1950/5). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 15.09.2021).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 15.09.2021).
3. National Research Council 2003. The Polygraph and Lie Detection. Washington, DC: The National Academies Press. 398 с. URL: <https://doi.org/10.17226/10420> (дата звернення: 15.09.2021).

Бурденюк Андрій,

студент 2 курсу юридичного факультету
Державного університету інфраструктури та технологій
м.Київ, Україна

Науковий керівник:

Кандидат психологічних наук, доцент
доцент кафедри кримінального права,
юридичного факультету Інституту управління,
технологій та права
Державного університету інфраструктури та технологій
Половнікова Жанета Юрївна

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОСТУПОК. ВІДМІННІСТЬ ВІД ЗЛОЧИНУ. ЧИННИКИ, ЩО ОБУМОВИЛИ ЗМІНИ КЛАСИФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ

За багато років в кримінальне законодавство було внесено безліч несистемних, хаотичних змін, які порушили баланс між тяжкістю покарання та санкцією за нього. Достатньо пригадати,

що більшість пропозицій парламентарів стосуються збільшення розміру санкцій, вони не думають, чи може покарання за умисне вбивство бути однаковим з незаконною вирубкою лісу тощо. Й таких прикладів багато як на рівні законодавчих ініціатив, так і ухвалених змін.

Саме тому щонайменше з 1997 року (Концепція реформи адміністративного права) йшла мова про запровадження кримінальних проступків. Реальним початком цього процесу можна вважати 2008 рік, коли Президент України затвердив Концепцію реформування кримінальної юстиції — доволі революційний документ на той час.

Врешті КПК України 2012 року ввів поняття проступку і в перехідних положеннях зобов'язав законодавця ухвалити законодавство в цій сфері. Кримінальні проступки мали розв'язати проблеми як у сфері матеріального права, так і процесуального. Тому мова йшла як про окрему книгу в Кримінальному кодексі (від чого врешті відмовилися), так і про зміни до вже ухваленого Кримінально-процесуального кодексу.

З 01.07.2020 р. набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень». Цим законом було внесено ряд змін до Кримінального (КК) та Кримінально-процесуального (КПК) кодексів України. У відповідності до ч. 1 ст. 12 КК України, кримінальні правопорушення поділяються на кримінальні проступки і злочини. [1]

Проблема матеріального права полягала в несистемності кримінального та адміністративно-деліктного законодавства. Ідея поділу кримінального правопорушення на злочин та проступок якраз і полягає в тому, що перші мають значні наслідки для суспільства й передбачають ізоляцію особи від нього, другі ж — ні. Якщо дуже узагальнити, то тяжкі та особливо тяжкі злочини залишилися злочинами, а невеликої та частина злочинів середньої тяжкості — стали проступками. Родовим поняттям для них відтепер є термін «кримінальне правопорушення».

Щодо злочинів, то вони й надалі передбачають найтяжчі покарання за їх вчинення, можливість проведення НСРД, застосування запобіжних заходів, пов'язаних з обмеженням свободи тощо. Санкція (покарання) ж за кримінальні проступки не пов'язана із позбавленням волі і значним штрафом (понад 51 тисяча грн), а засудження за їх вчинення не тягне за собою правовий наслідок у вигляді судимості. До особи, яка підозрюється вчиненні проступку, можуть бути застосовані лише запобіжні заходи у вигляді особистого зобов'язання та особистої поруки, і аж ніяк не домашній арешт, застава чи тримання під вартою.

Це те, що вдалося, правда, не без проблем. Водночас адміністративні правопорушення «кримінального характеру», як їх багато років називав Європейський суд з прав людини, так і залишилися в Кодексі про адміністративні правопорушення. Варто пояснити, що автономне тлумачення ЄСПЛ використовує «критерії Енгеля», за якими, якщо санкція за правопорушення полягає в позбавленні волі (адміністративному арешті) або виправних (громадських) роботах чи значному штрафі, то за визначенням таке правопорушення є кримінальним і для притягнення особи до відповідальності мають дотримуватися процесуальні гарантії, передбачені статтею 6 Конвенції (право на справедливий суд).

За новим законом кримінальний проступок є одним з видів кримінального правопорушення (другим є злочин), за вчинення якого передбачено кримінальну відповідальність. Кримінальним проступком пропонується позначати діяння (дію чи бездіяльність), за вчинення якого передбачено основне покарання у виді штрафу не більше 51 тис. грн. або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі. Цікаво, що за готування до вчинення кримінального проступку (на відміну від злочину) особа не притягатиметься до відповідальності. Фактично законодавець просто переніс злочини невеликої тяжкості в категорію проступків, обґрунтовуючи можливість і доцільність такого поділу на існуючу значно меншу ступінь суспільної небезпеки злочинів невеликої тяжкості порівняно із злочинами середньої тяжкості, тяжкими та особливо тяжкими злочинами.

Власне, необхідність поділу була закладена ще під час прийняття нового Кримінального процесуального кодексу. Аналогічний поділ правопорушень на злочини і кримінальні проступки існує в інших країнах, зокрема, у ФРН, Естонії, Латвії, Швейцарії, Угорщині, Туреччині. Таким чином, запровадження кримінального проступку є досить проєвропейським вчинком. [2]

Головне, заради чого ухвалювалися зміни, відображене в самій назві: Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень». Цікаво, що нетяжкі злочини, які за новим законом стають проступками, становлять близько чверті від загальної кількості складів злочинів, визначених у Кримінальному кодексі. Але це «на папері». На практиці ж (за наявними статистичними даними) в загальній кількості розслідуваних злочинів нетяжкі складають майже 50 %. [3]

То ж законодавець небезпідставно вважає, що спрощений порядок досудового розслідування у формі дізнання всіх кримінальних правопорушень невеликої тяжкості сприятиме зменшенню навантаження на органи досудового слідства. За новим законом вони проводитимуть розслідування проступків за скороченою процедурою у формі досудового дізнання, тривалість якого не повинна перевищувати 1 місяця з дня вручення особі повідомлення про підозру. Зауважимо, що до внесення відомостей про вчинення кримінального проступку уповноважена особа має право невідкладно провести огляд місця події, відібрати пояснення, провести медичне освідчення, зняти показники з технічних пристроїв.

У висновку скажу, що формуючи інститут кримінальних проступків, законодавець наповнив його не тільки злочинами. Кримінально караним діянням, нехай і не тяжким, тепер стане таке адміністративне правопорушення, як керування транспортними засобами в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції. У Кримінальному кодексі з'явилася нова стаття 286-1, яка передбачатиме покарання у вигляді штрафу від 17 до 34 тис. грн і накладення заборони

керувати транспортними засобами терміном до трьох років; а при повторному вчиненні такого ж проступку верхня межа штрафу може сягати до 51 тис. грн із заборону керувати від 2 до 3 років. [4]

У будь-якому разі, незважаючи на зміни, громадянам варто бути уважними у повсякденному житті, знати свої права та межу повноважень працівників правоохоронних органів. Щоразу піддавати внутрішній критиці та оцінці на відповідність здоровому глузду і нормам закону власні дії та вчинки. Обов'язково треба бути обережними та пам'ятати, що всі процесуальні дії в ході досудового дізнання повинні проводитися із суворим дотриманням порядку, встановленого Кримінальним процесуальним кодексом України.

Література:

- 1.«Що таке кримінальний проступок?» // URL: <https://merefatg.gov.ua/news/1599741453/>
- 2.«Види кримінальних правопорушень і різниця між ними» // URL: https://protocol.ua/ua/vidi_kriminalnih_pravoporushen_i_riznitsya_mig_nimi/
- 3.«Кримінальні проступки: 5 аспектів новели, які мають розуміти усі українці.» // URL: https://zib.com.ua/ua/print/135393-kriminalni_prostupki_5_aspektiv_noveli_yaki_mayut_rozumiti_u.htm
- 4.Кримінальний кодекс України // url: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

Вітко Олександр Юрійович

кандидат юридичних наук

доцент кафедри господарського та транспортного права

Державний університет інфраструктури та технологій,

м. Київ, Україна

ЩОДО ПИТАННЯ ОБ'ЄКТА І ПРЕДМЕТА ЗЛОЧИНУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Питанням об'єкта та предмета злочину у літературі присвячено багато наукових робіт, але точки зору авторів на ці проблематики різні і єдиної наукової позиції щодо розуміння сутності об'єкта та предмета злочину до сих пір сформовано не було. Однак, встановлення об'єкта та предмета злочину має важливе значення для кваліфікації злочинних діянь на практиці. Тому перед юридичною наукою та практикою постають важливі актуальні завдання щодо визначення поняття і сутності об'єкта та предмета злочинів.

Стосовно поняття та сутності об'єкта злочину в юридичній літературі висловлено різні точки зору. Зокрема, В. Д. Спасович визнавав об'єктом злочину будь-чие право охоронюване державою за допомогою покарання [1, с. 94]; О. Ф. Кістяківський вважав, що об'єктом злочину є предмет, на який направлений злочин або над яким здійснено злочин. Далі автор уточнює, що об'єктом злочину може бути в загальному тільки людина зі своїми правами та установами, які нею створюються [2, с. 63-65]; М. С. Таганцев, стверджував, що посягання на норму права в її реальному бутті (існуванні) є посягання на право охоронюваний життєвий інтерес, на правове благо, а визначаючи злочинне діяння, як посягання на правову норму в її реальному бутті (існуванні) або, іншими словами, як посягання на правоохоронювані життєві інтереси, ми тим самим визначаємо і поняття об'єкта злочинного посягання: ним є правовий припис чи норма права, що виражена у вхожому в сферу суб'єктивних прав, охоронюваного даною нормою життєвому інтересі [3, с.484]; А. А. Піонтковський зауважував, що кожний злочин який вчиняється в нашій країні, прямо або опосередковано посягає на

суспільні відносини соціалістичного суспільства [4, с. 111]; М. Й. Коржанський також відстоював позицію, що об'єкт злочину – це суспільні відносини, поставлені під охорону кримінального закону [5, с. 24]; В. Я. Тацій вважав, що методологічно правильним є визначення об'єкта злочину, в якості суспільних відносин лише через розкриття складових частин суспільних відносин [6, с. 3-21]; Г. П. Новоселов стверджує, що об'єктом будь-якого злочину, а не тільки спрямованого особистості, виступають люди, які в одних випадках виступають в якості окремих фізичних осіб, в других – як певного роду множинність осіб, наділених чи не наділених статусу юридичної особи, в третіх – як соціум (суспільство) [7, с. 51]; С. Б. Гавриш під об'єктом злочину розуміє правове благо як певну цінність, тобто матеріальні явища: життя, здоров'я, гідність, майно, природні об'єкти тощо [8, с. 49, 56]; П. С. Матишевський вважає, що об'єкт злочину – це цінності, що охороняються кримінальним законом [9, с. 128].

Про сутність предмета злочину авторами також висловлюються різні точки зору. Так, В. Я. Тацій вважає, що предмет злочину – це будь-які речі матеріального світу, з певними властивостями яких кримінальний закон пов'язує наявність в діях особи ознак конкретного складу злочину [6, с. 47]; П. С. Матишевський та Є. В. Фесенко стверджують, що предметом злочину є речі матеріального світу, діючи на які особа посягає на блага, що належать суб'єктам суспільних відносин [10, с. 132]; М. М. Панов визначає, що до категорії предмет злочину слід включати не тільки фізичні предмети (речі, майно), а й реально існуючі явища об'єктивного світу: енергію (електричну, теплову, ін.), а також інформацію, у зв'язку з існуванням чи створенням яких або з їх обігом вчиняється злочин [11, с. 44]; Є. В. Лашук вважає, що предмет злочину – це факультативна ознака об'єкта злочину, що знаходить свій прояв у матеріальних цінностях, які людина може сприймати органами чуття чи фіксувати спеціальними технічними засобами, з приводу яких та/або шляхом безпосереднього впливу на які вчиняється злочинне діяння [12, с. 60].

Отже, з вказаного вище можна дійти висновку про те, що у правовій літературі не було сформовано єдиного підходу до розуміння понять об'єкта та предмета злочину, тому дана проблематика залишається досі однозначно не вирішеною. У зв'язку з чим, в рамках даного дослідження важливо викласти власну точку зору на ці правові питання.

Наведена вище різноманітність концепцій щодо вирішення питання об'єкта злочину по-одинці, в повній мірі однозначно не дає відповіді на питання, що є об'єктом злочину. Лише оцінивши їх в сукупності, виокремивши сильні аргументації та відкинувши слабкі позиції, можна запропонувати власне бачення вирішення даної проблеми.

Найперше слід відмітити, що об'єктом злочину не можуть бути, ні суб'єктивні права особи, ні норми права. Суб'єктивному праву особи чи нормі права злочином не завдається шкода.

Не є об'єктом злочину також правове благо, адже до складу правового блага можна включити будь-що, що буде задовольняти потреби особи, але не усьому в дійсності може бути завдана злочином шкода. Взявши до прикладу таке правове благо як «життя», і визнавши його об'єктом злочину, ми очевидно не зможемо відрізнити два подібних склади злочину як «посягання на життя державного чи громадського діяча», ст. 112 Кримінального кодексу України та «умисне вбивство», ст. 115 Кримінального кодексу України [13] адже, в і в тому, і в іншому випадку злочинець позбавляє людину «життя», завдає їй смерті. Однак, у цих двох злочинах основний безпосередній об'єкт буде очевидно різний.

Щодо інтересу, слід погодитися з тим, що він є лише рушійною, внутрішньою психологічною, спонукальною силою, яка веде особу до задоволення її потреб [14, с. 22]. Будучи не задоволеною внаслідок злочинного діяння, потреба залишається потребою, а нереалізований інтерес залишатиметься тим самим інтересом. Таким чином від злочину страждає не інтерес, а особа, яка внаслідок злочинного діяння не реалізовує свій інтерес та не задовольняє свою потребу.

З іншої сторони, особи існують не ізольовано один від одного, а перебувають в взаємозалежності та співпраці, виходячи

з чого, саме в рамках суспільних відноси реалізується такий інтерес особи та задовольняється її потреба. Тому злочин порушуючи нормальний порядок суспільних відносин, викорінює можливість осіб реалізувати свої інтереси та задовольнити свої потреби [14, с. 22-23].

Отже, злочин порушуючи нормальний порядок суспільних відносин викорінює можливість осіб реалізувати свої інтереси та задовольнити потреби.

Крім цього, також слід відмітити, що неможливо визнати об'єктом злочину людину як біологічну істоту ізольовано від суспільних відносин, тобто не як суб'єкта суспільних відносин. Кримінальним правом охороняється не людина - біологічна істота, а суб'єкт суспільних відносин як правова абстракція (правовий статус, сукупність прав та обов'язків), адже фізичній особі внаслідок вчинення злочинного посягання в першу чергу завдається шкода саме як учасникам суспільних відносин, а вже потім як біологічним істотам [14, с. 24].

Не можна також погодитися з визначенням об'єкта злочину як охоронюваних суспільних цінностей, адже дане поняття є дуже розмитим і на практиці не може сприяти вирішенню питання розмежування суміжних злочинів, відмежування злочинних діянь від незлочинних (крайня необхідність, необхідна оборона).

Будь-які цінності не можуть існувати поза рамками суспільних відносин, адже саме суспільні відносини забезпечують реальні умови існування будь-яких цінностей, а тому внаслідок порушення суспільних відносин руйнуються умови нормального існування суспільних цінностей. Тому, кримінальним правом охороняється не суспільні цінності, а суспільні відносини, що забезпечують умови існування таких цінностей. Таким чином, злочин посягає в першу чергу не на суспільні цінності, а на суспільні відносини, що забезпечують умови існування таких цінностей.

Отже, **об'єктом злочину** є унормовані (впорядковані) різними соціальними нормами (права, моралі, локальними, звичаєвими), найбільш важливі суспільні відносини, що охороняються нормами кримінального права від конкретного

злочинного посягання, і яким внаслідок такого злочинного посягання завжди завдається істотна шкода. Дана істотна шкода суспільним відносинам проявляється у формі позбавлення можливості або загрози позбавлення можливості суб'єктів відносин реалізувати свої інтереси, задовольняти свої потреби, отримувати користі від будь-яких благ.

Щодо розуміння предмета злочину слід відмітити, що предмет злочину варто розглядати як самостійний, обов'язковий лише для предметних складів злочинів, елемент складу злочину, що обґрунтовується наступним.

Для визначення поняття складу злочину більш доцільно використовувати термін «елемент складу злочину», адже термін «ознака» більш притаманний для визначення понять кожного з елементів складу злочину. За відсутності хоча б одного з обов'язкових елементів складу злочину, які визначені кримінальним законом, відсутній склад злочину [14, с. 52].

Якщо в законі про кримінальну відповідальність буде визначено сукупність елементів складу злочину, то лише за наявності такої сукупності в конкретному випадку слід вести мову про наявність в діянні особи складу злочину.

Склад злочину може бути двох видів. Зокрема, склади злочину слід класифікувати на предметні склади злочину і на безпредметні склади злочину.

У тих випадках, коли в законі про кримінальну відповідальність визначено, що склад злочину має лише чотири обов'язкові (необхідні) елементи - об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона злочину, то цей склад злочину є безпредметним. Поряд з цим, в тих випадках, коли в законі про кримінальну відповідальність наявна вказівка, що склад злочину має п'ять обов'язкових (необхідних) елементів - об'єкт, предмет злочину, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона злочину, то такий склад злочину є предметним.

У предметних складах злочину, де обов'язковою повинна бути наявність п'яти елементів складу злочину - об'єкт, предмет злочину, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона злочину, за відсутності хоча б одного з них, в діянні особи є відсутнім склад злочину.

Системний аналіз чинного кримінального законодавства дає підстави зробити висновок про те, що предмет злочину визначається в законі про кримінальну відповідальність не у всіх випадках, в той час, коли об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона злочину наявні у всіх, без виключення, складах злочину.

Отже, предмет злочину можна визнати не обов'язковим для всіх складів злочинів елементом, а обов'язковим лише для одного з видів складів злочину – предметного складу злочину.

За умови, коли закон про кримінальну відповідальність вказує на предмет злочину, цей склад злочину слід визнавати предметним і без наявності в конкретному випадку предмета злочину, щодо предметних складів злочину, буде відсутнім відповідний склад злочину.

У випадку, коли на предмет злочину здійснюється вказівка в законі про кримінальну відповідальність, він є необхідним (обов'язковим) для відповідного складу злочину елементом. За таких умов, відповідний склад злочину буде предметним складом злочину.

З іншої сторони, коли в законі про кримінальну відповідальність на предмет злочину немає такої вказівки, то він не входить до числа обов'язкових (необхідних) елементів цього складу злочину, і відповідний склад злочину, буде безпредметним.

Отже, з урахуванням зазначеного вище, можна дійти висновку про те, що в структурі складу злочину предмет злочину займає позицію самостійного необов'язкового для всіх злочинів, але необхідного для предметних злочинів, елемента складу злочину [15, с. 7].

Таким чином, із вказаного вище можна дійти висновку про те, що **предмет злочину** - самостійний необов'язковий для всіх злочинів, але необхідний (обов'язковий) для предметних складів злочинів елемент складу злочину, яким можуть бути будь-які речі, будь-яка інформація, будь-яка енергія, які мають матеріальний вираз, з властивостями яких та з вказівкою на які закон про кримінальну відповідальність пов'язує наявність складу злочину в діяннях особи.

Література:

1. Спасович В. Учебник уголовного права. Т. 1 / В. Спасович. – С.-Пб.: Тип. И. Огризко, 1863. – 442 с.
2. Кистяковский А.Ф. Элементарный ученик Общего уголовного права. Том 1. Общая часть. / А. Ф. Спасович. – К. Университетская типография, 1875. – 413 с.
3. Таганцев Н. С. Русское уголовное право: Лекции. Часть общая. Т. 1 / Н. С. Таганцев. – 2-е изд., пересмотр. и доп. – С. - Пб.: Гос. Тип., 1902. – 823 с.
4. Пионтковский А. А. Курс советского уголовного права. В шести томах. Часть общая, Т. II / А. А. Пионтковский. – М.: Издательство Наука, 1970. - 672 с.
5. Коржанський М. Й. Об'єкт і предмет злочину: Монографія / М. Й. Коржанський. – Д.: Юрид. акад. МВС; Ліра ЛТД, 2005. – 252 с.
6. Таций В. Я. Объект и предмет преступления в советском уголовном праве. / В. Я. Таций. – Харьков: Выща шк., 1988. – 198 с.
7. Новоселов Г. П. Учение об объекте преступления. Методологические аспекты / Г. П. Новоселов. – М.: Издательство НОРМА, 2001.– 208 с.
8. Гавриш С. Б. Кримінально-правова охорона довкілля в Україні / С. Б. Гавриш. – К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 2002. – 636 с.
9. Матишевський П. С. Об'єкт злочину / П.С. Матишевський // Кримінальне право України. Заг. част: Підруч. для студ. юрид. вузів і фак.; за ред. П. С. Матишевського та ін. – К.: Юрінком Інтер, 1997 – С. 124-133.
10. Кримінальне право України. Заг. част: Підруч. для студ. юрид. вузів і фак.; за ред. П. С. Матишевського та ін. – К.: Юрінком Інтер, 1997 – С. 124-133.
11. Панов М. М. Кримінальна відповідальність за незаконні дії з документами на переказ; платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків / М. М. Панов: Монографія / наук. ред. д-р юрид. наук, проф., акад. АПрН України В. І. Борисов. – Х.: Право, 2009. – 184 с.

12.Лашук Є. Ф. Предмет злочину в кримінальному праві України : дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Єфрем Вікторович Лашук. - Національна академія внутрішніх справ України. - К., 2005.

13.Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

14.Вітко О. Ю. Об'єкт і предмет злочинів у сфері емісії, розміщення або видачі цінних паперів та їх обігу: автореферат дисертації кандидата юридичних наук: спеціальність 12.00.08. – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право / Вітко Олександр Юрійович; Класичний приватний університет. – Запоріжжя, – 20 с.

15.Вітко О. Ю. Об'єкт і предмет злочинів у сфері емісії, розміщення або видачі цінних паперів та їх обігу: дисертація кандидата юридичних наук: спеціальність 12.00.08. – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право / Вітко Олександр Юрійович; Класичний приватний університет. – Запоріжжя, – 253 с.

Гоцуляк Ольга,
студентка 1 курсу
юридичного факультету
Державного університету інфраструктури та технологій

Науковий керівник:
старший викладач
кафедри правосуддя
Державного університету інфраструктури та технологій
Михайлов Володимир Олександрович

СУЧАСНИЙ СТАН ПОЧЕРКОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

На сьогоднішній день, в умовах швидкого розвитку суспільних бізнес-процесів, питання протидії підробки почерку, зокрема підписів у договорах та інших документах, стають особливо серйозними. У зв'язку з чим, зростає значення

почеркознавчої експертизи як одного з основних і найпоширеніших різновидів криміналістичних експертиз.

Цікаво, що вже у Давньому Римі в період правління Юстиніана на законодавчому рівні було впроваджено дослідження почерку для судових цілей[1].

Сучасна почеркознавча експертиза, перебуваючи у постійному розвитку, суттєво змінилась і виокремилась в окрему галузь криміналістики, пройшовши багато етапів, зокрема: становлення теоретичної бази, розроблення методів досліджень, аналіз та співвідношення різних наук (фізіології, анатомії, психології, психіатрії, невропатології, кібернетики, кібермеханіки, біокібернетики тощо), довготривалі пошуки закономірностей почерку, стрибок у експериментальному напрямку, модернізація механізмів проведення експертизи [2, с.113]. Її результати суттєво допомагають правоохоронним органам у процесі розшуку правопорушників та притягнення їх до юридичної відповідальності. Сьогодні, почеркознавча експертиза виконує ідентифікаційні, діагностичні та класифікаційні задачі. У процесі їх вирішення встановлюються: виконавець підпису та написаного тексту досліджуваного документа, обстановка та давність їх виконання, умови, стан виконавця, його належність до певної групи осіб за статтю, віком, іншими соціальними та демографічними ознаками.

До методів судового почеркознавства належать: опис, вимірювання, порівняння, моделювання. Серед них провідне місце посідає експеримент. Саме за допомогою нього, судові експерти з'ясовують як закономірності стійкості та мінливості почерку, так і фактори, що це спричиняють, застосовують різні технічні засоби для проведення спостережень і обробки даних. Розробляються методики проведення судової експертизи автоматизовано із використанням обчислювальних машин, які призначені для автономного збирання і опрацювання інформації за встановленим алгоритмом дій. В юридичній літературі також наголошується на важливості таких методів як: спостереження, графічне усереднення, математичне моделювання. Але статистичні дані математичної науки рукописних матеріалів необхідно дещо обмежити через те, що вони були отримані від

людей, які навчалися за іншою освітньою системою і правилами пропису минулого століття.

Багато факторів гальмують прогрес почеркознавчої експертизи, що відображається на її розвитку в цілому, який пов'язаний з соціальними, економічними та іншими чинниками, інколи й правовими. Так, швидкі науково-технічні зміни у всіх сферах життєдіяльності внесли свої корективи й у формування «почерку суспільства». Наприклад, недостатньо дослідженими залишаються особливості друкованого, несформованого почерку (осіб до 25 років) та почерку шульг. Все це потребує адаптації нормативно-правових документів та методичних рекомендацій до нових умов сучасності.

Варто підкреслити недосконалість українського законодавства, яким врегульовано проведення почеркознавчої експертизи. До таких нормативно-правових актів, перш за все, відноситься Закон України «Про судову експертизу» від 25.02.1994, який нагально потребує уніфікації термінології понятійного апарату. Порівняно новим документом є Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затверджені Наказом Міністерства юстиції України від 26.12.2012, у яких визначено об'єкт та завдання почеркознавчої експертизи, орієнтовний перелік вирішуваних питань, однак детального механізму проведення не містять [4].

Серед факторів що ускладнюють роботу експерта-почеркознавця можна назвати такі: давність документа, недостатня кількість зразків з рукописним записом, подання копії без оригіналу, несформованість почерку особи, обмеженість у часі. Крім того, експерт повинен володіти знаннями у багатьох інших наукових галузях. Наприклад, латинська мова, яка на міжнародній арені вважається дипломатичною, юридичною, церковною, медичною, є важливим джерелом термінології. Тому, можуть виникати труднощі при наданні латиномовних рукописів (лікарського рецепта, картки пацієнта) на дослідження судовому експерту [5, с.99]. Так, Методикою судово-почеркознавчої експертизи, що зареєстрована у реєстрі методик проведення судових експертиз <https://rmpse.minjust.gov.ua/search> за

реєстраційним кодом 1.1.54 (дата затвердження рішення про державну реєстрацію 06.02.2009) зазначається, що: «При ознайомленні з матеріалами може виникнути питання щодо компетенції експерта, наприклад, у разі необхідності встановити виконавця рукопису (підпису), виконаного незнайомою для експерта мовою. Для успішного дослідження і правильної оцінки його результатів експерт повинен знати писемність, що використовувалася при виконанні рукопису, та її специфіку – конфігурацію букв відповідно до прописів, способи ускладнення та спрощення рухів при скорописному виконанні букв, частоту вживання букв і ознак у них тощо. Тому в разі надходження на експертизу необхідних для дослідження відомостей чи документів-зразків, писемність яких експерту невідома (наприклад, арабське, латинське письмо), такі матеріали слід повертати без виконання» [6].

Таким чином, незважаючи на великі наукові, технічні, технологічні досягнення у сфері почеркознавчої експертизи, існують певні недоліки у розвитку даної галузі.

Необхідно звернути особливу увагу на потреби сучасної криміналістики і вдосконалення національного законодавства, сприяти якісній підготовці судових експертів-почеркознавців, заохочувати та підтримувати розроблення нових методик почеркознавчої експертизи для продуктивного використання у судочинстві напрацьованих знань та подальшої реформації даної галузі.

Література:

1. Про роботу тих хто встановлює: підписував чи не підписував // Рівненський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України. – 2021. – Режим доступу: <https://www.ndekcrv.gov.ua/novini-ndekc/novyny/469-pro-robotu-tykh-khto-vstanovliuie-pidpysuvav-chy-ne-pidpysuvav>
2. Меленевська З.С., Шпакович Н.Г. Судове почеркознавство: проблеми і перспективи розвитку/З.С. Меленевська, Н.Г.Шпакович// Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України: Криміналістичний вісник. – № 1(23). – 2015. – С.112-120. – Режим доступу: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/1877/1/%D0%9C%D0>

%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%97.%20%D0%A1..pdf

3. Дослідження почерку і підписів// Київський науково-дослідний інститут судових експертиз. – 2021. – Режим доступу: <https://kndise.gov.ua/pocherkoznavcha/>

4.Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень від 08.10.1998 № 53/5 // Міністерство юстиції України. – 1998. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>

5.Русова О.Л. Методичні питання підготовки порівняльного матеріалу при призначенні судово-почеркознавчих експертиз рукописних записів, в основі яких лежить латинський алфавіт/ О.Л. Русова// Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України: Криміналістичний вісник. – № 1 (27) – 2017. – С. 99-104. – Режим доступу: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/16441/1/Visnik_1-27-2017-99-104.pdf

6.Методика судово-почеркознавчої експертизи (загальна частина) / [уклад.: К. М. Ковальов, З. С. Меленевська, Н. Г. Шпакович]. Київ: ДНДЕКЦ МВС України, 2008. 34 с. (зарєєстрована у реєстрі методик проведення судових експертиз URL: <https://rmpse.minjust.gov.ua/search> за реєстраційним кодом 1.1.54 дата прийняття рішення про державну реєстрацію 06.02.2009).

Грищенко Анна Леонідівна,
аспірант кафедри приватного та публічного права
Навчально-наукового інституту права та
сучасних технологій навчання
Київського національного університету
технологій та дизайну,
м. Київ, Україна

СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО ЯК ФОРМА ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Одним з найважливіших завдань в нашій державі, що визначені статтею 3 Конституції України є людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека [1].

На початку 2019 року діє стаття 126¹ Кримінального кодексу України (далі – КК України), якою встановлена кримінальна відповідальність за домашнє насильство, тобто умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи [2]. Однак, в даній статті не виокремлюється сексуальне насильство як форма домашнього насильства. Хоча Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визначено, що однією з форм домашнього насильства є і сексуальне насильство.

Чинне законодавство, а саме стаття 153 КК України передбачає кримінальну відповідальність за сексуальне насильство, та надає йому визначення - вчинення будь-яких насильницьких дій сексуального характеру, не пов'язаних із проникненням у тіло іншої особи, без добровільної згоди потерпілої особи.

На підставі вище викладеного можна дійти висновку, що сексуальне насильство це такі дії, як примус до спостереження за сексуальним насильством та за оголеними людьми, сексуальні домагання, примусове оголення та утримання особи в

роздягнутому вигляді, примушування до участі у створенні чи перегляді порнографічних матеріалів, торкання інтимних частин тіла без згоди тощо.

Відповідно до аналізу судових рішень за статтею 153 КК України вбачається, що судова практика ще не сформована. Разом з тим, на увагу заслуговує судова справа щодо притягнення до відповідальності за статтею 153 КК України за вироком Лубенського міськрайонного суду Полтавської області в травні 2019 року, де кримінальне правопорушення сексуального характеру було вчинено в сім'ї за місцем проживання. Згідно з обставинами цієї справи, чоловік, «будучи в стані алкогольного сп'яніння, зняв із себе весь одяг разом із спідньою білизною», після чого «застосувавши фізичну силу, стягнув із ліжка за ногу свою малолітню доньку..., яку в подальшому завів до вітальні житлового будинку, де вклав на розстелений диван поряд із собою та примусив мастурбувати його оголений чоловічий статевий орган» [3]. Суд кваліфікував такі дії за ч. 4 статтею 153 КК України як вчинення будь-яких насильницьких дій сексуального характеру, не пов'язаних із проникненням у тіло іншої особи, без добровільної згоди потерпілої особи (сексуальне насильство), вчинені щодо особи, яка не досягла чотирнадцяти років, незалежно від її добровільної згоди.

Крім того, відповідно до п. 15 ч. 1 статтею 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» дано визначення сексуального насильства, як форма домашнього насильства, що включає будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини, примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності [4].

Під поняттям сексуальне насильство, що визначене в вище згаданому Законі України, мається на увазі примушування до небажаних статевоїх стосунків, змушення до статевого акту з іншою людиною, примус до збочених форм сексу, згвалтування,

сексуальне рабство, примусове оголення, небажані сексуальні дотики та інші дії сексуального характеру.

Таким чином, поняття сексуального насильства в Законі України має більш широке значення, за допомогою якого є можливість максимально зрозуміти всі види поведінки, що їх охоплюватиме визначення сексуальне насильство.

Отже, з метою правильної кваліфікації та притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності за домашнє насильство, чинне законодавство потребує певних корегувань, які здатні покращити як сприйняття самої норми, так і процес її реалізації та застосуванні цієї статті на практиці.

Література:

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 13.10.2021).
2. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 13.10.2021).
3. Вирок Лубенського міськрайонного суду Полтавської області від 08 травня 2019 року (справа № 547/199/19 провадження № 1-кп/539/216/2019) <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81590088>.
4. Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 № 2229-VIII) (дата звернення: 13.10.2021).

Ісмаїлов Ілгар,
студент 6 курсу
Навчально-наукового інституту інформаційної безпеки
Національної академії Служби безпеки України,
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
старший викладач,
Національна академія Служби безпеки України
Гоц Олег Вікторович

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОДАТКОВІ ПРАВопорушення

Відповідно до частини першої ст. 2 Кримінального кодексу України підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого цим Кодексом.

Кримінальна відповідальність застосовується при доказі винності, протиправності, умислу та особливо тяжких наслідках податкового злочину. Кримінальна відповідальність характеризується такими особливостями:

- суб'єктами є виключно фізичні особи;
- регулюється нормами Кримінального кодексу України;
- встановлюється лише в судовому порядку;
- має певні процесуальні особливості.

Стаття 212 КК передбачає кримінальну відповідальність за ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів. Частина перша цієї статті встановлює кримінальну відповідальність за умисне ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів (що входять до системи оподаткування, введених у встановленому законом порядку), вчинене службовою особою підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, або особою, яка займається підприємницькою діяльністю без створення юридичної особи, чи

будь-якою іншою особою, яка зобов'язана їх сплачувати, якщо ці діяння призвели до фактичного ненадходження до бюджетів або державних цільових фондів коштів у значних розмірах. Значним розміром коштів є сума податків, зборів, інших обов'язкових платежів, які в тисячу і більше разів перевищують неоподатковуваний мінімум доходів громадян.[1]

Кваліфікуючими ознаками цього злочину, що передбачені частиною другою ст. 212 КК, є вчинення ухилення від сплати податків за попередньою змовою групою осіб, або якщо вони призвели до фактичного ненадходження до бюджетів або державних цільових фондів коштів у великих розмірах, тобто в три тисячі і більше разів перевищують неоподатковуваний мінімум доходів громадян.[2]

Частина третя ст. 212 КК передбачає кримінальну відповідальність за діяння, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені особою, раніше судимою за ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів, або якщо вони призвели до фактичного ненадходження до бюджетів або державних цільових фондів коштів в особливо великих розмірах, тобто у п'ять тисяч і більше разів перевищують неоподатковуваний мінімум доходів громадян.[2]

Тобто на сьогоднішній день суми, які повинні перевищувати за ст. 212 ККУ «Ухилення від сплати податків»

- у значних розмірах - $881,00 * 1000 = 881000$ гривень;
- у великих розмірах - $881,00 * 3000 = 2643000$ гривень;
- в особливо великих розмірах - $881,00 * 5000 = 4405000$ гривень.

Але тут виникає цікаве питання, а чому ми використовуємо для підрахунку податкову соціальну пільгу, а не неоподатковуваний мінімум доходів громадян. Складається цікава ситуація, коли Податковий кодекс диктує правила кваліфікації за кримінальне правопорушення, а саме згідно пункту 5 Розділу XX перехідних положень Податкового кодексу

України: "Якщо норми інших законів містять посилання на неоподатковуваний мінімум доходів громадян, то для цілей їх застосування використовується сума в розмірі 17 гривень, крім норм адміністративного та кримінального законодавства в частині кваліфікації злочинів або правопорушень, для яких сума неоподаткованого мінімуму встановлюється на рівні податкової соціальної пільги, визначеної підпунктом 169.1.1 пункту 169.1 статті 169 розділу IV цього Кодексу для відповідного року." На мою думку, у нормальній європейській правовій державі не повинно бути такого, що норми Податкового права, які закріплені у перехідних положеннях ще з 2012 року, регулюють питання пов'язані із кваліфікацією кримінального правопорушення, хоча Кримінальний кодекс чітко визначає як потрібно вираховувати значні, великі та особливо великі розміри шкоди. [5]

Також слід звернути увагу та додати ,що положення частини четвертої ст. 212 КК України: «особа, яка вперше вчинила діяння, передбачені частиною першою і другою цієї статті, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона до притягнення до кримінальної відповідальності сплатила податки, збори (обов'язкові платежі), а також відшкодувала шкоду, завдану державі їх невчасною сплатою (фінансові санкції, пеня)». В цьому полягає компенсаційна функція заходів фінансової відповідальності.

Об'єктивну сторону злочинів, передбачених ст. 212 КК, становить умисне ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів, що входять до системи оподаткування, введених у встановленому законом порядку. Вичерпний перелік таких податків, зборів, інших обов'язкових платежів закріплений у ст. 8 Податкового кодексу України [2]

Указаний злочин є злочином з матеріальним складом, а це означає, що особу може бути притягнуто до кримінальної відповідальності лише у разі наявності наслідків протиправного діяння у вигляді фактичного ненадходження до бюджетів або державних цільових фондів коштів у відповідних розмірах.[2]

В даній статті конкретно зазначено і передбачено, що за умисно умисне ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування чи страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, вчинене службовою особою підприємства, установи, організації незалежно від форми власності або особою, яка здійснює підприємницьку діяльність без створення юридичної особи, чи будь-якою іншою особою, яка зобов'язана його сплачувати, якщо таке діяння призвело до фактичного ненадходження до фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування коштів у значних розмірах.

Попри зазначені статті що стосуються кримінальної відповідальності за податкові правопорушення слід ще виділити ст.216 кримінального кодексу а саме, що стосується незаконного виготовлення, підроблення, використання або збут незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених марок акцизного збору чи контрольних марок.[4]

Основним безпосереднім об'єктом злочину є фінансова система держави в частині встановленого законодавством порядку сплати акцизного збору на алкогольні напої і тютюнові вироби та надходжень від реалізації контрольних марок для маркування упаковок примірників аудіовізуальних творів та фонограм. Додатковим обов'язковим об'єктом виступають авторське та суміжні права, права і законні інтереси споживачів, осіб, які займаються розповсюдженням примірників аудіовізуальних творів та фонограм.[3]

Предметом злочину є: 1) марки акцизного збору на алкогольні напої і тютюнові вироби; 2) контрольні марки для маркування упаковок примірників аудіовізуальних творів та фонограм; 3) голографічні захисні елементи.[4]

Об'єктивна сторона злочину полягає у вчиненні однієї з таких дій: 1) незаконне виготовлення марок акцизного збору, контрольних марок для маркування-упаковок примірників аудіовізуальних творів та фонограм або голографічних захисних елементів; 2) їх підроблення; 3) використання незаконно виготовлених, незаконно одержаних або підроблених марок акцизного збору, контрольних марок чи голографічних захисних

елементів; 4) збут незаконно виготовлених, незаконно одержаних або підроблених марок акцизного збору, контрольних марок чи голографічних захисних елементів. [4]

Суб'єктом злочину у формі незаконного виготовлення марок акцизного збору, контрольних марок і голографічних захисних елементів є працівники спеціалізованих підприємств, які здійснюють їх виготовлення.[5]

З суб'єктивної сторони злочин характеризується прямим умислом. Якщо незаконне виготовлення, підроблення чи використання марок акцизного збору вчинюються з метою ухилення від сплати акцизного збору, дії винного за наявності підстав додатково кваліфікуються за ст. 212.

Саме суб'єктивна сторона розкриває нам відношення ст. 216 ККУ до податкового правопорушення, що зводиться в кінцевому результаті до ухилення від сплати акцизного збору, що є грубим і караєним правопорушенням.[4]

Підсумовуючи та роблячи висновок можна сказати про те, що норми кримінального права доповнюючи один одного, регулюють питання щодо відповідальності за податкові правопорушення у визначеній мірі, застосовуючи до правопорушників санкції, що сприяють на них до їх невчинення та дотримання податкового законодавства у повній його мірі.

Література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - Ст. 141. [1]
2. Податковий кодекс України: Закон від 2 жовтня 2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011. - № 13-14, № 15-16, № 17. - Ст.112.
3. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. - № 25-26. - Ст.131.[3]
4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України 2017 року // за заг. редакцією О.М. Джужи, А.В. Савченка, В.В. Чернея // Юрінком Інтер. – 2017. – С. 1064.
5. Бех Б. В. Фінансове право України : підручник / Г. В. Бех, О. О. Дмитрик, І. Є. Криницький : Юрінком Інтер, 2014.

Карпухіна Анастасія,
студентка 4 курсу, юридичного факультету
Державного університету інфраструктури та технологій,
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
кандидат юридичних наук, доцент
завідувач кафедри кримінального права
Мусієнко Анатолій Володимирович

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ В УКРАЇНІ

Проблема легалізації вогнепальної зброї в Україні є актуальною та потребує детального вивчення для законодавчого врегулювання. При дослідженні даного питання потрібно врахувати всі переваги та недоліки, які пов'язані з легалізацією вогнепальної зброї, та розглянути всі аспекти, які можуть впливати на вирішення даного питання. Також варто проаналізувати досвід інших країн, як на теперішній час, так і в ретроспективі.

За давніх часів існував вислів «вільні люди мають зброю», і це мало під собою підґрунтя, бо, справді, тільки вільним людям дозволялось мати зброю, а також вільні люди мали за честь та обов'язок мати зброю для захисту себе, родини, оселі, міста, держави. Тобто громадяни тих часів не перекладали відповідальність за власну безпеку на когось іншого, не чекали допомоги, а самостійно відстоювали своє право на самозахист, приходили на допомогу незахищеним, бо мали на це право та обов'язок. Цей факт створював особливі умови та правила поведінки, особливий, втрачений, спосіб мислення «Честь, повага, сміливість». В теперішньому соціумі через очікування захисту та справедливості від третьої сторони, в особі держави та уповноважених на це органів, рівень довіри до яких низький, більшість громадян має спосіб мислення: «Аби не мене, не моя справа, нічого не чую, не бачу». Даний спосіб мислення вкоренився в суспільстві через тривале насильство з боку

держави, яке має монопольне право на силовий захист, але, на жаль, правосуддю завжди вдається реалізувати покарання винного. Тобто, де-факто, держава не стільки реалізує захист громадян, скільки обмежує право на самозахист до стану «рятуйте» примушує їх жити в страху. Це корисно для держави тільки як спосіб примушення населення до покори.

Комплексне вирішення контролю обігу вогнепальної зброї повинно докорінно змінити це становище. Поновлення права громадян на самозахист за допомогою вогнепальної зброї, зокрема і короткоствольної, зберігання, транспортування, використання, а також правові наслідки мають бути цивілізованими, справедливими, а також гарантувати громадянам не тільки покарання, в разі реалізації такого права, але і захист в разі справедливого використання.

В першу чергу, потрібно звернути увагу на статистику застосування нелегальної вогнепальної зброї, тому звернувшись до електронного ресурсу та розглянувши законопроект №5708, де у пояснювальній записці депутати наводять таку статистику: громадяни легально володіють 1,3 млн одиниць вогнепальної зброї, але при цьому лише 0,00006 кількості злочинів були скоєні з використанням цієї зброї [3]. Чому статистика саме така? На це впливає велика кількість факторів, але одним із найбільш значущим є те, що зареєстрована зброя — це велика відповідальність, громадянин, який володіє зброєю чітко усвідомлює правові наслідки її незаконного використання. Доцільно буде зазначити й те, що власники зареєстрованої вогнепальної зброї зобов'язані не тільки пройти медичну комісію, а й мати довідку про вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поводження з ними та їх застосування. Крім зазначеного, зброя, що реєструється проходить відстріл, результати відстрілу зберігаються в картотеці, як наслідок: - кожне використання зброї чітко ідентифікує власника [2]. Натомість власники зброї, які придбали її, порушуючи законодавство України, можуть продовжувати вчиняти злочини з використанням незаконно придбаної вогнепальної зброї, не остерегаючись правових наслідків.

Також слід зазначити, що в країнах, де легалізована зброя

статистика злочинності набагато краща, ніж в країнах з протилежним законодавством щодо вогнепальної зброї. Як приклад Швейцарія - країна з найнижчим рівнем злочинності, де з 8 млн населення приблизно 4 млн мають вогнепальну зброю, деякі люди задають питання «чому швейцарці й досі не перестріляли один одного?», а відповідь на це питання проста: ніхто не буде використовувати зброю усвідомлюючи те, що можуть отримати рівну відсіч [4]. Крім того, громадяни, які володіють зброєю не залежать від третіх осіб і можуть захистити себе та оточуючих, а особи, які планують здійснити злочин усвідомлюють це. Інший приклад США, де останнім часом відбувається поновлення прав громадян на вільне володіння зброєю. Яскравим прикладом необхідності легалізації зброї є той факт, що в штатах з найбільшою кількістю легальної зброї під час хвилі заворушень, пов'язаних з рухом «Black live matters» відбувалася найменша кількість правопорушень, актів мародерства та насильства. Озброєні громадяни не тільки захищали своє життя, честь, оселю та майно, але й утворювали групи, які виконували охоронні та патрульні функції, під керівництвом ветеранів-військових, корегуючи їх з поліцією та нацгвардією, розвантажуючи їх, та надаючи змогу ефективніше виконувати прямі обов'язки, унеможливаючи ескалацію злочинності.

Якщо говорити про недоліки легалізації вогнепальної зброї то, це, в першу чергу, той факт, що це довготривалий процес, який потребує зміни цілої системи обігу зброї. Для початку потрібно змінити законодавство, створити нові нормативно-правові акти, які будуть регулювати правила обігу вогнепальної зброї, також потрібно провести серйозну та масову просвітницьку роботу, зокрема, спрямовану на руйнування міфів про зброю та її власників. Також потрібно розробити механізм, який унеможливує продаж дозволів та медичних довідок особам, які не матимуть права на дозвіл для придбання, носіння та зберігання зброї.

Виходячи із доступних джерел інформації можна вказати, що легалізація зброї має більше переваг та позитивних наслідків для громадян та держави в цілому, аніж можливих недоліків, тому

можна зробити висновок, що цивілізоване правове врегулювання обігу зброї серед цивільного населення та деяких категорій службовців та військовослужбовців в теперішній час є скоріше необхідністю, аніж вимушеним кроком

Література:

1.Кримінальний кодекс України: Кодекс України від 05.04.2001 №2341- III. - URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

2.Наказ МВС України про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів: Наказ МВС України від 21.08.1998 № 622. - URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text>

3.Проект Закону про право на цивільну вогнепальну зброю: Проект закону від 25.06.2021 №5708. - URL:

http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72360

4.Інформаційний портал власників зброї// [Електронний ресурс] URL:

<https://zbroya.info/ru/>

Колісник Ганна Валеріївна,

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла

Коцюбинського,

м. Вінниця, Україна

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Кримінальне право пройшло тривалий шлях становлення від звичаєвого права до теперішніх нормативно-правових засобів забезпечення належного функціонування суспільних відносин. На

даний час у Незалежній Україні воно виконує надзвичайно важливе завдання – правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання злочинам[1]. Проте, на жаль, на сьогоднішній день кримінально-правова статистика засвідчує низький рівень боротьби зі злочинами в сфері національної і громадської безпеки [2, с.4].Тому, актуальність теми щодо проблематики кримінального законодавства досить важлива у наш час. Досліджуючи дану тему, можна сказати, що однією з найголовніших проблем кримінального права є якість самого законодавства, його форми та зміст. Щоб кримінально-правова наука мала високий рівень потрібен належний стан наукового забезпечення, розробку, прийняття та застосування кримінального законодавства. Вона повинна максимально точно і доступно передавати зміст кримінального права, без незрозумілих і неоднозначних понять.Законодавство повинне бути повним і змістовним, і в той же час коротким та лаконічним.Від точності кримінально-правих норм залежить правильність кваліфікації кримінальних правопорушень, визначення характеру і ступеня їх суспільної небезпечності, призначення справедливого покарання [3, с.12].Проте, на жаль, доводиться констатувати, що наша потужна наука загалом та кримінально-правова і кримінологічна наука зокрема не є повноправним суб'єктом правотворчої діяльності [4, с.14]. Також одним з факторів високого рівня якості є стабільність, незмінність основних, принципів положень і норм кримінального законодавства. З одного боку воно має залишатися стабільним і незмінним у своїх принципів положеннях і підходах до вирішення поставлених перед ним завдань, а з другого – повинне удосконалюватися, оновлюватися, змінюватися, тобто має постійно розвиватися й, отже, бути досить динамічним [5].Проте, аналіз Кримінального кодексу України з моменту набрання ним чинності, тобто з 1 вересня 2001 року, засвідчує, що його положення змінювалися та доповнювалися понад 242 рази. Багато положень кримінального законодавства змінювалися неодноразово. Якщо зробити простий арифметичний

аналіз змінення та оновлення статей КК України, то можна зробити висновок, що щомісяця в середньому змінюється приблизно 2-3 статті КК. Динаміка таких змін вражає. Виникає цілком закономірне питання: про яку стабільність кримінального законодавства може йти мова за такої стрімкості оновлення його приписів? В умовах, коли не тільки так звані пересічні громадяни, а й фахівці – юристи далеко не завжди в змозі не лише опанувати нові положення КК, а навіть устежити за його змінами, навряд чи можна планувати якісь перспективні, дострокові заходи, спрямовані на ефективну протидію злочинності, та формувати на цій основі стійку й, головне, в цілому безпомилкову слідчо-судову практику [5]. Тому аналіз положень кримінального законодавства та внесення до нього змін і доповнень показує нам, що його сучасний стан має безсистемний характер, а часом і хаотичний. Все це, безумовно, знижує ефективність кримінального законодавства, негативно позначається на правозастосовній діяльності і призводить до негативного ставлення суспільства до вимог закону. Таким чином, кримінальне право на сьогодні зіткнулося з реальною загрозою його неконтрольованого і безсистемного реформування. Усі визначені вище проблеми є лише малою частиною усі інших проблем кримінального законодавства. Тому реформування кримінального права та самого Кримінального кодексу України потребує дуже продуманого і правильного підходу.

Література:

1. Кримінальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 1 вересня 2021 р. : (джерело документа: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>). – К: Паливода А.В., 2021. 300с.
2. Проблеми науки кримінального права та їх вирішення у законотворчій та правозастосовній діяльності : матеріали між нар. наук.-практ. конф., 8-9 жовт. 2015 р. / редкол.: В. Я. Тація, В. І. Борисов та ін. Харків : Право, 2015. 528 с.
3. Панов М. І. Принцип правової визначеності у практиці Європейського суду з прав людини і проблеми якості кримінального законодавства України. Кримінальне право. 2015. С. 8-19.
4. Гришук В. К. Питання забезпечення якості кримінально-правового регулювання і охорони національної

безпеки.Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності: тези ІІВсеукраїнської науково-практичної конференції 2 березня 2018 р. Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2018. С. 14-19. 5. Сучасні проблеми кримінального права України. Право : веб-сайт. URL:<http://www.golos.com.ua/article/129694> (дата звернення: 21.09.2021).

Крюкова Валерія Анатоліївна,
здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти юридичного
факультету Київського університету
туризму, економіки і права

Науковий керівник:
к.ю.н., доцент Київського університету
туризму, економіки і права

Максимова Лариса Олександрівна

ЮРИДИЧНА ВИЗНАЧЕНІСТЬ ЕЛЕКТРОСАМОКАТА ЯК ПРЕДМЕТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Актуальність. Українські дороги, і так далекі від безпеки, стали ще небезпечніші. На них з'явились електросамокати. За незначний час ми звикли бачити їх всюди – вони купуються у приватну власність, здаються в оренду тощо. Незважаючи на суттєві переваги та екологічність використання даного засобу пересування, вони можуть бути предметом (засобом) вчинення кримінального правопорушення. Відповідно – особа, яка керує ним може бути притягнута до відповідальності. Як наразі працює механізм притягнення до відповідальності водія електросамоката та чи мають забарвлення юридичної визначеності положення про новий вид транспорту?

Основний виклад матеріалу. В чинному законодавстві немає чіткого й однозначного поняття «електросамокат». При цьому воно підлаштовується під інше поняття – поняття

«механічного транспортного засобу». Так, відповідно до пункту 1.10 Правил дорожнього руху, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2001 року №1306 (далі – ПДР), механічний транспортний засіб - транспортний засіб, що приводиться в рух з допомогою двигуна. [2] Цей термін поширюється на трактори, самохідні машини і механізми, а також тролейбуси та транспортні засоби з електродвигуном потужністю понад 3 кВт. Найпростіший електросамокат підпадає під цю характеристику зважаючи на потужність, а, отже, вважається транспортним засобом.

Пункт 11.13 ПДР забороняє рух транспортних засобів по тротуарах і пішохідних доріжках. [2] Але на практиці, водії електросамокатів часто не дотримуються цього правила, і в таких ситуаціях є лише два варіанти для пояснення, чому так відбувається. По-перше, відсутність поруч з пішохідними зонами велосипедних доріжок, по яким дозволено рух велосипедів. По-друге, при наявності велосипедної доріжки спостерігаємо злісні порушення правил дорожнього руху, коли водій електросамоката рухається по тротуарах і пішохідних доріжках, а це суттєво підвищує ризик настання небезпечних наслідків для життя і здоров'я як пішоходів, так і самого водія.

Зважаючи на те, що в чинному законодавстві відсутнє правове регулювання дорожньо-транспортних пригод за участю електросамоката, але, як зазначено вище, електросамокат вважається транспортним засобом, юридична практика має позицію, що у разі вчинення злочину особа (водій) підлягає кримінальній відповідальності за статтею 291 Кримінального кодексу України (далі – КК України).

З однієї сторони, це є прикладом правильного застосування норм кримінального права, а саме, статті 291 КК України, оскільки водій електросамокату вважається повноцінним учасником дорожнього руху. Але, якщо дивитись крізь призму візуальних, технічних характеристик електросамокату та проводити паралель із таким транспортними засобами як легковий автомобіль або тролейбус (який, наприклад, є механічним транспортним засобом), різниця є суттєвою і електросамокат має бути виділений як окремий вид

транспорту, так як він може швидко рухатися по дорозі, і як наслідок з неменшою швидкістю набирає популярності серед населення, особливо серед молоді.

Отже, ми вважаємо, що електросамокат відповідає визначенню «транспортний засіб», яке визначено в п. 1.10 ПДР (пристрій, призначений для перевезення людей і (або) вантажу, а також встановленого на ньому спеціального обладнання чи механізмів). [2]

Такий висновок міститься і в обвинувальному вирокі Шевченківського районного суду м. Запоріжжя від 19 квітня 2021 року у справі № 336/7734/20 щодо водійки електросамоката, яка покалічила пішохода. [3] Похідним від цього є висновок щодо настання відповідальності у випадку загибелі або серйозних травм людей за статтею 291 КК України у вигляді:

- штрафу від 34 000 до 85 000 грн;
- виправних робіт на строк до двох років;
- обмеження або позбавлення волі на строк до п'яти років. [1]

Тобто, суди вважають злочином рух електросамоката тротуаром і пішохідною доріжкою, якщо внаслідок зіткнення з ним загинула або травмувалась людина, а предметом злочину, відповідно – електросамокат.

У кримінальному процесі проти самокатників можна заявити цивільний позов про відшкодування моральної та матеріальної шкоди. І такий позов може бути задоволено за наявності складу злочину і вини заподіювача шкоди. У згаданій справі суд стягнув з водійки на користь пенсіонерки, яка через наїзд електросамоката зламала шийку стегна, 102 000 грн матеріальної та 23 000 грн моральної шкоди.

Водночас, апеляційні суди не завжди дотримуються позиції, що електросамокат - це транспортний засіб. Але навіть беручи до уваги тезу, що цей пристрій законодавчо не прирівнюється до транспортних засобів, вважають, що заявлений статус пішохода не позбавляє водія обов'язку дотримуватись ПДР під час «виходу» на проїзну частину.

Очевидно, що відсутність прямих вимог у законі до руху електросамокатів не виводить їх із правового поля. Користувачі

електросамокатів є учасниками дорожнього руху, які зобов'язані дотримуватись ПДР і відповідальні за їх порушення в будь-якому разі.

Наразі у Верховній Раді України зареєстровано декілька законопроектів щодо законодавчого врегулювання електричного обладнання транспорту, прав та обов'язків водіїв електросамокатів, а також введення відповідальності за порушення правил дорожнього руху у вигляді штрафу або більш суворіших видів покарань. Але найголовнішим все одно залишається визначення поняття «електротранспорту» на законодавчому рівні, щоб воно було зрозумілим як для юристів, так і для пересічних громадян.

До речі, законопроект №3023 [4] (який досі залишається не ухваленим з 2020 року через відсутність гострої потреби у врегулюванні питання електротранспорту, але зараз – саме час!), маючи на меті безпеку руху на дорозі, пропонує не просто виділити електросамокат як окремий вид електротранспорту чи доповнити поняття «механічний транспортний засіб», а об'єднати у окреме поняття «легкий персональний транспорт» електросамокати, сігвеї, моноколеса тощо.

Висновки. Зважаючи на вищевикладене, беззаперечно, потрібно законодавче врегулювання подібних ситуацій для забезпечення пішоходів та водіїв. Необхідно доповнити існуючу статтю 291КК України відповідним абзацом (або, можливо, виокремити в окрему статтю кримінальне правопорушення, яке вчиняється на електросамокаті) і дати відповідні трактування щодо складу такого кримінального правопорушення.

До того ж, перш за все, навіть якщо кермування електросамокатом не потребує спеціальних посвідчень, треба встановити основні вимоги до особи, яка планує «стати за кермо». Орендодавці електросамокатів на правильному шляху – вони зазначають, що особа має бути повнолітня, оскільки закон ще не визначає, скільки років має бути водію електросамокату чи, наприклад, моноколеса. Обов'язковим «аксесуаром» для таких поїздок має стати спеціальний захисний шолом, який зможе забезпечити водія. Недотримання такого правила має нести за

собою адміністративну відповідальність, щоб це мотивувало водія електросамокату до самоубезпечення.

Також, не потрібно забувати про необхідність проходження інструктажів з правил безпеки, які мають бути чітко прописані та закріплені на законодавчому рівні і, відповідно, зазначена відповідальність за їх недотримання.

Потребують відповідних доповнень і ПДР, в яких, наприклад, буде зазначено, де і як має пересуватись електросамокат. Оскільки електросамокатом дозволений рух смугою громадського транспорту, їх водії мають знати загальні правила дорожнього руху, що може посвідчуватись, наприклад, сертифікатом.

Законодавство також має містити роз'яснення щодо несумісності вживання алкогольних напоїв перед або в процесі здійснення керування таким транспортним засобом як електросамокат, а також користування під час поїздки мобільним телефоном або навушниками, оскільки це може спровокувати несприятливі наслідки для життя та здоров'я як водія, так і інших учасників руху.

Отже, в умовах інтенсивного розвитку, зростання потужностей та швидкості транспорту, законодавець, з метою дотримання безпеки руху та охорони життя та здоров'я людей, повинен своєчасно реагувати на сучасні виклики сьогодення.

Література:

- 1.Кримінальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 1 вересня 2021 р.: (джерело документа <http://zakon4.rada.gov.ua>). – К.: ПАЛИВОДА А.В., 2021. – 304 с. – [\(Кодекси України\)](#)
- 2.Правила дорожнього руху: правила затверджені постановою «Про правила дорожнього руху» Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2001 року №1306 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001>
- 3.Вирок Шевченківського районного суду м. Запоріжжя від 19 квітня 2021 року у справі № 336/7734/20 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96352078>

4.Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо вдосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки окремих категорій учасників дорожнього руху (користувачів персонального легкого електротранспорту, №3023 від 06.02.2020 року [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua/>

Масенко Артем Олександрович
аспірант кафедри
адміністративного і кримінального права
юридичного факультету
Дніпровського національного університету
імені Олеся Гончара,
м. Дніпро, Україна

МЕТОДОЛОГІЯ ПОРІВНЯЛЬНО-КРИМІНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ: СТРУКТУРА ТА ОСОБЛИВОСТІ

Питання методології наукових досліджень з кримінальних питань і особливо проведення порівняльних досліджень потребують ретельного з'ясування і формулювання. На нашу думку, тут виникають проблеми комплексного характеру, тому що крім використання методології кримінальних досліджень виникає потреба у методології порівняльного правознавства. Це розширює інструментарій дослідника і вимагає від нього побудови чіткої структури наукового дослідження. З цього приводу вважаємо за доцільне звернутися до структури методології дослідження теорії права, що надана видатним українським вченим П. М. Рабіновичем: «Методологія філософії права та загальної теорії права – це система концептуальних підходів, загальнонаукових, групових і спеціальних методів та засобів дослідження їхніх предметів, а також знання про закономірності відповідної наукової діяльності» [1, 234]. Не можна не погодитися з таким комплексним підходом вченого, а також виділенням ієрархічної системи методів і прийомів

наукового дослідження, які не тільки взаємопов'язані, а й будуються саме як ієрархічна система. Вибір тих чи інших методів і прийомів дослідження повністю залежать від обрання концептуального підходу, в рамках якого науковець буде займатися вивченням проблематики, і дослідження однакової проблематики, але в межах різних підходів будуть відрізнятися різними сукупностями використаних методів.

Також треба відзначити, що проведення порівняльно-правових досліджень у будь якій галузі права потребують обов'язкового комплексного підходу, бо інакше не будуть всебічно досліджені проблематичні точки обраної автором тематики.

На цей час автор наданих тез займається дослідженням інституту спеціальної конфіскації, який нещодавно з'явився в українському кримінальному праві. Кримінальну відповідальність за незаконне збагачення в Україні ввели в листопаді 2015 року. Першим кроком трансформування інституту «спецконфіскації» стало прийняття Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо виконання рекомендацій, що містяться в шостій доповіді Європейської комісії про виконання Україною Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України, щодо удосконалення процедури арешту майна і інституту спеціальної конфіскації» від 18.02.2016 р. [2]. Хоча в кримінальному праві європейських країн і країн, що виникли з республік колишнього СРСР (Грузія, Азербайджан, Естонія, Литва, Білорусь), він існує трохи довше і вони вже мали змогу накопичити практичний матеріал для з'ясування необхідності та ефективності використання даного покарання.

В наслідок складності і специфічності предмета дослідження необхідно використання як філософських, так і загальнонаукових і групових, а також спеціальних. Концептуальним підходом, в рамках якого буде проводитися дослідження, необхідно зазначити діалектичний підхід, який «виходить із аксіоматичного положення про те, що всі явища світу перебувають у русі, змінюються, розвиваються» [1, 235].

Щодо методології порівняльного правознавства, до сфери якого, на думку автора, можна віднести, вище визначену проблематику, то, в першу чергу, необхідно проведення порівняльно-правового аналізу. На думку Ю. О. Тихомирова є два типи критеріїв порівняльно-правового аналізу: перший характеризує загальні параметри порівняння правових систем; другий – дозволяє порівняння законодавств різних країн. Автор виходить як раз з другого типу критеріїв, який передбачає: а) визначення відповідності критеріям першого типу; б) дослідження системи законодавства; в) аналіз галузі і правових інститутів, що притаманні цій галузі; г) визначення характеристик процесу правотворчості; д) розгляд механізму правозастосування; е) з'ясування правил юридичної техніки; є) визначення правових ризиків та юридичних колізій [3, 34].

Заслуговує на увагу і запропонована Ю.О.Тихомировим система показників реалізації закону за допомогою показників позитивної дії (зміна статусу суб'єктів права, режимів їх діяльності і т.д.) і негативних показників (перевищення повноважень публічних органів, спотворення сенсу норм і їх бездіяльність і т.п.) [3, 40]. Використання такої системи показників може розширити межі дослідження сутності і наслідків дії такого специфічного правового інституту, як інституту спеціальної конфіскації.

Тож треба зауважити, що розробка методологічного підґрунтя наукового дослідження обумовлена складністю, структурованістю та специфічністю предмета дослідження, а також залежить від характеру дослідження (мається на увазі порівняльно-правовий характер дослідження інституту спеціальної конфіскації).

Література:

1. Рабінович П. М. Основи теорії та філософії права: навч. посібник. Львів: Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2021. 256 с.
2. Спеціальна конфіскація. Актуальні питання. URL: <http://vbpartners.ua/uk/specialnaja-konfiskacija-aktualnye-voprosy/>

3.Методология сравнительного правоведения: материалы конференции (5 декабря 2011 г.) / отв. редактор Ю.А. Тихомиров. Москва, 2012. 168 с.

Михайлов Володимир Олександрович,
старший викладач кафедри правосуддя
юридичного факультету
Інституту управління, технологій та права
Державного університету інфраструктури та технологій,
м. Київ, Україна

ПИТАННЯ, ЩО ДО МОЖЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ПОЧЕРКОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ, ВИКОНАНИХ НЕЗНАЙОМОЮ ДЛЯ ЕКСПЕРТА МОВОЮ

В умовах глобалізації світу та бізнесу, в Україні з'являються велика кількість об'єктів судово почеркознавчого дослідження, виконаних іноземними громадянами. Серед яких міжнародні контракти, угоди, договори та довіреності, в яких рукописні записи (наприклад прізвище та ім'я) чи підписи виконані іноземною мовою.

Відповідно до методики проведення почеркознавчої експертизи, а саме Методика судово-почеркознавчої експертизи (загальна частина) / [уклад.: К. М. Ковальов, З. С. Меленевська, Н. Г. Шпакович]. Київ: ДНДЕКЦ МВС України, 2008. 34 с. (зарєєстрована у реєстрі методик проведення судових експертиз <https://rmpse.minjust.gov.ua/search> за реєстраційним кодом 1.1.54 дата затвердження рішення про державну реєстрацію 06.02.2009): «При ознайомленні з матеріалами може виникнути питання щодо компетенції експерта, наприклад, у разі необхідності встановити виконавця рукопису (підпису), виконаного незнайомою для експерта мовою. Для успішного дослідження і правильної оцінки його результатів експерт повинен знати писемність, що використовувалася при виконанні рукопису, та її специфіку – конфігурацію букв відповідно до прописів, способи ускладнення

та спрощення рухів при скорописному виконанні букв, частоту вживання букв і ознак у них тощо. Тому в разі надходження на експертизу необхідних для дослідження відомостей чи документів-зразків, писемність яких експерту невідома (наприклад, арабське, латинське письмо), такі матеріали слід повертати без виконання»”[1].

Питання, що до неможливості дослідження об’єктів виконаних незнайомою мовою дискусійне, інколи експерти на практиці вказують, що вони досліджували графічний матеріал, чи проводять аналогію з українською мовою, вказують що досліджували умовно-читаємі літери, наприклад англійська «В» та українська «В», без зазначення мови виконання рукопису чи будь якої аналогії. Хоч з документів наданих на дослідження та самих рукописів зрозуміло, що ймовірні виконавці підпису не є громадянами України і могли виконати підписи рідною мовою, на що експерти не звертають уваги при виконанні висновка.

У висновках експерти просто не вказують якою саме мовою виконано рукописні записи чи підписи. Не вказують документи, що підтверджують компетенцію експерта зі знання мови, наприклад сертифікат (будь якого рівня знання мови), а випадках коли експерт знає іноземну мову рукопису і має відповідний сертифікат (наприклад: В1 чи В2) нормами не врегульоване питання якого рівня потрібен документ про освіту чи сертифікат, щоб спеціальних знань було достатньо для проведення судової експертизи.

Відповідно до вище зазначених методичних рекомендацій такі матеріали слід повертати без виконання ініціатору, що зазвичай у більшості випадках робиться на практиці. Але все ж таки трапляються і випадки коли експерти про це забувають і не зазначають у своїх висновках на чому ґрунтується експертна ініціатива.

Отже такий висновок не може мати наукової обґрунтованості та достовірності, в свою чергу не може бути джерелом доказів.

Данна проблема зазначена у статті Л. С. Тальянчук, завідувача сектору Вінницького НДЕКЦ МВС України: «Так, наприклад, на дослідження було надано доручення. Об’єктом

дослідження був підпис громадянина Кореї. Відповідно до методики експерт мав право відмовитися від виконання такого висновку та повернути матеріали без виконання. Проте експертом-почеркознавцем підпис (у вигляді ієрогліфа) був описаний і в подальшому досліджений як безбуквений підпис, що складався із впорядкованих штрихів. Виконавець експертного висновку проявив ініціативу в дослідженні такого виду об'єкта лише за наявності стійкого комплексу ознак, що проявилися в наданих порівняльних матеріалах, і дійшов категоричного висновку. Основними пропозиціями для можливого дослідження об'єктів, виконаних мовою, невідомою експерту-почеркознавцю, є: — чітке відображення досліджуваного об'єкта; — достатня кількість графічного матеріалу досліджуваного об'єкта; — наявність усіх видів зразків почерку чи підпису виконавця (експериментальних, вільних, умовно-вільних); — виконання порівняльного матеріалу як українською (у разі володіння), так і рідною мовою виконавця; — достатня кількість матеріалу для порівняльного дослідження в усіх можливих варіантах, у різних положеннях (сидячи, стоячи), темпах; — залучення як спеціаліста перекладача для пояснення правил і особливостей правопису. Ураховуючи наведені пропозиції для можливого дослідження об'єктів, виконаних мовою, невідомою експерту-почеркознавцю, виконання такого виду експертизи можливе лише за наявності відповідних змін у методиці судово-почеркознавчого дослідження. Оскільки описана експертна ініціатива нічим не врегульована, то такий висновок не буде мати наукової обґрунтованості та достовірності. Мабуть, означене питання на сьогодні потребує ґрунтовного наукового вивчення та аналізу практики проведення таких досліджень з метою розширення можливостей подібного виду судових експертиз» [2].

Отже з вище зазначеного можна зробити висновки, що дана проблема підлягає подальшому вивченню, необхідні змін та уточнення для діючих методичних рекомендаціях, стосовно визначення мови виконання рукопису та достатності компетенції експерта для проведення дослідження рукописів та підписів виконаних іноземною мовою. Завдання які стоять перед судовою почеркознавчою експертизою потребують нових наукових

розробок та запроваджень окремих методичні рекомендації по особливостям дослідження писемності наприклад арабської чи латинської та інших.

Література:

- 1.Методика судово-почеркознавчої експертизи (загальна частина) / [уклад.: К. М. Ковальов, З. С. Меленевська, Н. Г. Шпакович]. Київ: ДНДЕКЦ МВС України, 2008. 34 с. (зареєстрована у реєстрі методик проведення судових експертиз URL: <https://rmpse.minjust.gov.ua/search> за реєстраційним кодом 1.1.54 дата прийняття рішення про державну реєстрацію 06.02.2009).
- 2.Тальянчук Л. С. Можливість дослідження об'єктів, виконаних незнайомою для експерта мовою. URL: https://ndekc-zakarpattya.org/photo/pages/files/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%20%D0%93%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9%2010_2018.pdf
- 3.Атаходжаев С.А. Теоретические основы и методика судебно-почерковедческого исследования подписей; Автореф. дис. канд. юрид. наук.- М, 1984.

Муляр Галина Володимирівна,

доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінального права, процесу та криміналістики Академії праці, соціальних відносин і туризму, м. Київ, Україна

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ МИРОВИХ СУДДІВ В КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

На сьогоднішній день як і раніше, низка проблем судової системи залишаються нерозв'язаними, зокрема на критично низькому рівні є довіра громадян до суду; надзвичайно висока завантаженість судів з одночасно великою кількістю вакансій; невиконання судових рішень, що набуло не тільки системного характеру, а й критичних показників; політизованість процедури

формування суддівського корпусу; недофінансування судової влади тощо.

Тому актуальною для нашої держави є пропозиція запровадити інститут мирових суддів, зокрема в кримінальному провадженні.

Мировий суддя – це виборна посадова особа, яка розглядає справи в місцевих судових органах (мирових судах), які мають право розглядати тільки малозначимі справи за спрощеною процедурою чи кримінальні справи у першій інстанції та здійснюють попередній розгляд справ у злочинах, що переслідуються за обвинувальним актом.

Інститут мирових суддів як елемент судової системи виник у Великобританії (XIV ст.), а згодом поширився і в інших країнах: Північній Америці – у XVII ст., Франції – у кінці XVIII. В Україні та Росії був запроваджений в останній третині XIX ст., в Україні цей інститут проіснував до кінця громадянської війни та російської більшовицької окупації 1917–1921 рр. Сьогодні інститут мирових суддів існує в багатьох країнах і виконує функції примирення та правосуддя на основі законів та права справедливості [1, 7].

У сучасному світі існують дві системи мирових суддів: західноєвропейська модель, яка заснована на здійсненні правосуддя непрофесійними суддями та російська модель, створена на традиції виконання функцій мирових суддів професійними юристами.

Крижанівський В.В., зазначає, що інститут мирових суддів може стати одним із альтернативних способів врегулювання спорів, який вже давно та успішно функціонує в багатьох розвинених країнах світу. Діяльність мирових суддів забезпечує реалізацію принципів доступності та справедливості судочинства та є одним з головних показників демократичності судових систем цих країни [2, 142].

Наприклад, у Туреччині кримінальні мирові суди розглядають справи про злочини, що стосуються тюремного ув'язнення до двох років включно і судових штрафів, а також за запитом прокурора виносять рішення про застосування запобіжних заходів під час стадії розслідування [3].

В Ізраїлі мировий суд уповноважений розглядати кримінальні справи, що передбачають покарання до семи років позбавлення волі [4].

Автеньєва О.І. наголошує на тому, що в основу розмежування підвідомчості мають бути закладені критерії тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, а не санкції, передбачені за їх вчинення [5, 187].

Перспектива запровадження мирових суддів в Україні наразі перебуває в процесі обговорення.

У плані пріоритетних дій уряду на 2021 рік передбачено розгляд питання щодо запровадження інституту мирових суддів. У грудні 2021 року Міністерство юстиції України повинно підготувати та подати Президентові України та Кабінетові Міністрів України Аналітичний документ за результатами дослідження питання мирових суддів та Пропозиції щодо доцільності запровадження інституту мирових суддів [6].

Комісія з питань правової реформи при Президентові України **пропонує віднести до підсудності мирових суддів** в Україні кримінальні справи, за які не передбачено позбавлення волі, та кримінальні проступки. Основна мета – розвантажити судову систему, а також наблизити її до населення, розширити способи досудового врегулювання спорів.

Створення інституту мирових суддів повинно забезпечити досягнення наступних цілей:

- 1) максимальна доступність правосуддя громадянам;
- 2) формування стабільної судової практики вже на перших етапах здійснення правосуддя;
- 3) розвантаження місцевих судів від великої кількості справ [7].

Інститут мирових суддів може перезапустити українську судову систему, виступивши за певних умов противагою до старого пострадянського суду, а його запровадження стало б прогресом у сфері правосуддя та сприяло б її демократизації та наближенню до європейських стандартів.

Законодавство України вже сформувало процесуальну основу функціонування інституту мирових суддів. Так, Кримінальний процесуальний кодекс України передбачає

спрощене провадження щодо кримінальних проступків. Судова реформа має передбачати подальше пристосування спрощеної процесуальної форми під новостворену систему мирових судів. Зокрема, доцільно передбачити у Кримінальному процесуальному кодексі України особливості процедури провадження в мировому суді.

Беззаперечно створення окремого інституту мирових суддів сприятиме розбудові громадянського суспільства, реалізації принципу змагальності в кримінальному провадженні, а також значно зменшить навантаження на суди.

Література:

1. Кампо В. М. Методичний посібник "Мирові судді та громадські мирові судді в Україні: проблеми та перспективи впровадження" / В. М. Кампо. – Київ, 2007. – (Інститут громадянського суспільства). – (ББК 67.9(4УКР)71+67.71).

2. Крижанівський В. В. Запровадження мирових суддів в Україні / В. В. Крижанівський. // Вісник кримінального судочинства. – 2015. – №4. – С. 141–146.

3. Turkish Judicial System Bodies, Duties And Officials [Електронний ресурс]. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.coe.int/en/web/cepej/>.

4. The Judiciary: The Court System [Електронний ресурс] // 2021 – Режим доступу до ресурсу: <https://www.judiciary.uk/about-the-judiciary/the-justice-system/court-structure/>.

5. Автеньєва О. І. Заснування мирових суддів в Україні та визначення підсудності / О. І. Автеньєва. // Вісник кримінального судочинства. – 2017. – №3. – С. 184–190.

6. Про затвердження плану пріоритетних дій Уряду на 2021 рік [Електронний ресурс] // Відомості Верховної ради (ВВР). – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276-2021-%D1%80#Text>.

6. Указ Президента України «Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної ради (ВВР). – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/231/2021#Text>.

Новікова Олександра, Тарелко Артем
здобувачі першого (бакалаврського) рівня,
спеціальності 081 «Право»
Київський фаховий коледж
туризму та готельного господарства

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук, доцент,
спеціаліст вищої категорії
Київського фахового коледжу туризму
та готельного господарства
Корсташивець Юлія Григорівна

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЛЕГАЛІЗАЦІЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ В УКРАЇНІ

Легалізація короткоствольної вогнепальної зброї в українському суспільстві сприймається суперечливо. Насамперед це викликано пропагандою державних органів влади щодо неможливості такого процесу й тяжких його наслідків. Але чи справді це так? Інформація про зарубіжний досвід легалізації зброї, як правило, зводиться до показу новин зі страшними наслідками її застосування, а об'єктивної статистики щодо даної проблеми ніхто не аналізує або не хоче цього робити. У зв'язку з цим актуальним і необхідним є формування об'єктивного прогнозу соціально-економічного розвитку українського суспільства в разі проведення збройної реформи. Аналіз досліджень і публікацій.

Питання озброєння суспільства дуже давнє. Перша письмова дискусія пов'язана ще з Євангелієм від Луки, де написано: «і той, у кого немає меча, нехай продасть свій одяг і купить меч»[3]. Т. Джефферсон, третій президент США, зазначав: «Головна причина, через яку громадянам надано право вільного володіння зброєю, – це використання її, у разі потреби, як останнього засобу, щоб захистити себе від державної тиранії». Найбільш вагомий внесок у дослідження даної проблеми вніс професор юридичного інституту Чикагського університету Дж. Лот, який зібрав дані про злочинність в усіх штатах США за

останні 18 років. Аналіз цих даних і свої висновки Дж. Лот опублікував у книзі з парадоксальною назвою «Більше зброї – менше злочинів»[4]. В американському суспільстві навіть сформувався усім відомий афоризм: «Бог створив людей різними, а містер Кольт зробив їх рівними». В Україні погляди на дану проблему кардинально різняться. Так, экс-міністр юстиції України О. Лавринович заявив: «кожний дієздатний громадянин України має право на володіння травматичною, але в жодному разі не бойовою зброєю». Водночас цю думку розкритикував експрем'єр-міністр України М. Азаров, на його думку вільне володіння вогнепальною зброєю призведе до збільшення загрози, силаючись на досвід інших країн. Однак М. Азаров не уточнив, чий саме досвід і для кого саме виникає ця загроза. Голова ВГО «Українська асоціація власників зброї» Г. Учайкін наполягає на тому, що легалізувати зброю в Україні потрібно: «Наявність закону про законний обіг вогнепальної зброї – це демократична свобода, яка формує потенціал захищеності самого суспільства. Людина має право вибрати».

Однак питання, пов'язані з організацією механізму соціальної відповідальності суспільства в сучасних умовах, не набули належного висвітлення і потребують більш детального дослідження. Зокрема, потребує подальшого аналізу зарубіжного досвіду легалізації вогнепальної зброї, оцінка його соціально-економічних наслідків у разі запровадження на території України.

Насамперед варто проаналізувати історичні події, які сталися у державах після заборони на володіння населенням зброєю. Так, у Туреччині в 1915–1917 рр. убито 1,5 млн. вірмен після прийняття в 1911 р. ст. 166 Кримінального кодексу Туреччини; у СРСР протягом 1929–1953 рр. 20 млн. осіб стали жертвами сталінських репресій після прийняття в 1929 р. ст. 182 Кримінального кодексу СРСР; у Німеччині в 1933–1945 рр. мільйони людей убито після прийняття указу про вогнепальну зброю і боєприпаси 1929 р. і указу про зброю 1938 р.; у Китаї в 1949–1976 рр. 20 млн. антикомуністів і прореформістів стали жертвами режиму Мао Цзедун після прийняття ст.ст. 186–187 Кримінального кодексу Китаю в 1935 р. і закону безпеку в 1957 р.; у Уганді в 1971–1979 рр. 300 тис. християн і політичних

конкурентів убито після прийняття указу про вогнепальну зброю 1971 р.; у Камбоджі в 1975–1979 рр. більше 1 млн. представників інтелігенції убито після прийняття ст.ст. 322–328 Кримінального кодексу Камбоджі. Отже, обеззброєння громадян призводить до тоталітарного режиму й терору.

У Швейцарії кількість загиблих від вогнепальної зброї на 100 тис. осіб у середньому складає 3,7. З 18 років громадяни Швейцарії мають право на придбання як цивільних, так і армійських зразків зброї. Окремо видається дозвіл на носіння зброї, якщо громадянин країни зможе довести необхідність носіння зброї для самозахисту або захисту інших людей чи майна. Армія Швейцарії комплектується за принципом ополчення, що накладає певні особливості на володіння громадянами зброєю. Кілька разів на рік резервісти виїжджають на армійські збори, а між зборами табельна зброя солдата (штурмова рушниця М-57 і 24 магазини патронів до неї) зберігається у нього вдома. Після досягнення 60 років громадяни здають табельну зброю або за бажанням залишають її собі[7].

У Молдавії кількість загиблих від вогнепальної зброї на 100 тис. осіб у середньому складає 1,9. Перший закон у Молдавії про зброю був ухвалений 18 травня 1994 р., поправки в нього приймалися 5 разів протягом 1998–2005 років. Право на володіння і носіння зброї громадянин Молдавії отримує в 18 років, якщо для цього немає медичних протипоказань. До володіння і носіння в країні дозволені пістолети і револьвери калібру не більше 9 мм під патрон «Магnum». Закон не обумовлює спосіб носіння зброї – приховано або відкрито. На кожну нову одиницю зброю, що купується, необхідно отримувати новий дозвіл, кількість таких дозволів законом не обмежена. На сьогодні загальний рівень злочинності знизився на 50%, а рівень убивств з використанням вогнепальної зброї знизився втричі порівняно з періодом, коли володіння зброєю було заборонене. Тут доцільно відзначити, що молдовани займають перше місце за кількістю випитого алкоголю на душу населення в рік серед країн колишнього СРСР – 18,2 л[7].

У США кількість загиблих від вогнепальної зброї на 100 тис. осіб у середньому складає 11,3. Надзвичайно цікавою є

порівняльна статистика штатів, в яких дозволене та заборонене володіння зброєю. Так, за 2007 р. на 100 тис. жителів у столичному окрузі Колумбія було зареєстровано 30,8 вбивств із застосуванням вогнепальної зброї, у Вірджинії – 5,3, у Вермонті – 1,9. Парадоксальним є те, що в Колумбії заборонено володіння зброєю, її купівля продаж чи ввіз з інших штатів. Існують місця де зі зброєю заборонено перебувати навіть поліцейським. Однак в окрузі рівень убивств у 6 разів вищий, ніж у сусідній Вірджинії, де кожен громадянин, досягнувши 21 року і пройшовши спеціальні курси вартістю 50 дол. США, має право приховано носити короткоствольну зброю. У штаті Вермонт можна вільно носити будь-яку вогнепальну зброю, однак рівень убивств у 15 разів менший, ніж в окрузі Колумбія. У м. Кенессо (штат Джорджія) у 1980 р. було прийнято закон, що зобов'язує громадян міста мати у кожній квартирі як мінімум одну одиницю вогнепальної зброї. В результаті рівень злочинності в 1982 р. знизився на 74%, а в 1983 р. ще на 45% і залишається дуже низьким. За період з 1980 р. по 2000 р. у місті було скоєно лише одне вбивство із застосуванням вогнепальної зброї. Аналогічний закон був прийнятий у місті Верджин, штат Юта. В штаті Вермонт взагалі пропонували вести податок із громадян, які не мають вогнепальної зброї, у сумі 500 дол. США на рік. Кожного року в США громадяни під час самооборони вбивають в два рази більше злочинців, ніж поліція, але при цьому відсоток випадково постраждалих в 3 рази менший, чим при діях поліції[7].

Уряд Великої Британії в 1997 р. заборонив вільне володіння вогнепальною зброєю. У результаті кількість злочинів зросла на 88%, озброєних пограбувань – на 101%, зґвалтувань – на 105%, вбивств – на 24%.

У Латвії, Литві та Естонії після відокремлення від СРСР були прийняті закони, що дозволили громадянам володіти вогнепальною зброєю. В результаті у цих країнах спостерігається значний спад злочинності. В Естонії рівень тяжких злочинів знизився на 80%, в результаті чого штат поліції було скорочено вдвічі.

Згідно зі ст. 27 Конституції України кожна людина має невід'ємне право на життя[1]. При цьому нам також дано право

захищати себе та інших людей від протиправних посягань. У ст. 36 Кримінального кодексу України зазначено: «не є перевищенням меж необхідної оборони і не має наслідком кримінальну відповідальність застосування зброї або будь-яких інших засобів чи 116 предметів для захисту від нападу озброєної особи»[2]. Чому ж тоді на практиці нам не дають реалізувати право самим себе захищати з допомогою короткоствольної вогнепальної зброї, аргументуючи, що наше суспільство не готове до таких змін? За часів правління Б. Хмельницького кожен українець мав шаблю і два пістолі. У царській Росії зброї не мав лише кріпак. Зараз в Україні станом на 31.07.2018 кількість зареєстрованої мисливської вогнепальної зброї у власності громадян складає 892 854 одиниць[5]. Необхідно відмітити, що вражаюча здатність мисливської рушниці за дульною енергією в 10 разів перевищує показники пістолета чи револьвера, тому при пораненні з пістолета, за вчасного надання допомоги, людина, як правило, виживає, а при пораненні з мисливської зброї – гине.

Легалізація травматичної зброї в Україні не вирішить питання, а навпаки, загострить. Досвід Росії показує, що громадяни травматичну зброю використовують необдуманно, вважаючи що вона не може спричинити летальних випадків. Але це не так. При потраплянні у скроню, в око, а в деяких випадках і в серце людина може загинути і від гумової кулі. Гумова куля не завжди стримує нападника, надаючи йому можливість скоїти злочин. Крім того, для гумової кулі неможливо провести балістичну експертизу, що значно ускладнює слідчі дії. Використання бойових набоїв є більш ефективним, тому що будьяке поранення спричиняє стримуючий ефект; громадянин не використовуватиме бойові набої без крайньої необхідності; за летальною дією свинцева куля уражає ті ж місця, що й гумова. Науково-технічний прогрес вніс свої корективи у справу виробництва зброї та її використання. Так, американська компанія "Defense Distributed" розробила і виклала в мережу креслення пластмасового пістолета "Liberator" («Визволитель»), який можна виготовити на 3D-принтері. Це зробило революцію у виробництві зброї та спричинило скандал у США, оскільки кожен, у кого є 3D-принтер (коштує близько 2000 дол. США),

тепер може роздрукувати і зібрати пластмасовий пістолет, який здатен вистріляти один магазин патронів без заміни деталей. К. Вілсон, головний інженер "Defense Distributed", заявив, що під час розробки друкованого пістолета поставив собі за мету звільнення споживачів від засилля виробників зброї. Кожен громадянин має право на володіння зброєю і його розробка звільняє людей від контролю влади. Враховуючи те, що 3D-друк стає все доступнішим, дане питання з часом стане актуальним і для України, тому проблему збройової реформи необхідно вирішувати вже тепер, поки не наступив хаос.

Легалізація різноманітної вогнепальної зброї в Україні крок ще складніший ніж легалізація коротко ствольної зброї – політики до такого не готові. Проти дозволу короткоствольної зброї виступав колишній спікер парламенту Дмитро Разумков, президент Володимир Зеленський і экс-глава МВС Арсен Аваков. У березні Рада відхилила законопроект про легалізацію цивільної вогнепальної зброї, але кілька місяців тому група депутатів внесла новий законопроект[6].

Серед авторів законопроекту №5708 депутати від «Слуги народу», груп «Довіра» та «За майбутнє». У пояснювальній записці вони наводять таку статистику: громадяни легально володіють 1,3 млн одиниць вогнепальної зброї, але при цьому в загальній кількості злочинів тільки 0,00006% були скоєні з використанням цієї зброї.

Нардепи пропонують встановити кілька категорій цивільної вогнепальної зброї:

- автоматична вогнепальна зброя (А);
- гладкоствольна короткоствольна вогнепальна зброя (В);
- короткоствольна вогнепальна зброя (С);
- довгоствольна вогнепальна гладкоствольна зброя (D);
- довгоствольна вогнепальна нарізна і комбінована вогнепальна зброя (Е).

Щоб контролювати, хто має зброю, пропонують створити Єдиний державний реєстр вогнепальної зброї. Його власником буде Міністерство внутрішніх справ. Без внесення до реєстру володіти і користуватися зброєю буде заборонено.

Право на володіння зброєю можуть отримати дієздатні громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які постійно проживають на території країни. Посвідчення власника зброї буде видаватися уперше – на три роки, а кожен наступний раз – на п'ять років.

Не можна буде отримати посвідчення власника зброї особам, у яких є медичні протипоказання або судимості.

Право на зброю категорії D буде у громадян старше 18 років, які пройшли спеціальне навчання. Зброю категорії B зможуть отримати тільки особи, чия діяльність пов'язана з ризиком для життя і здоров'я.

Зброю категорії E можуть мати громадяни старше 25 років, яких не притягували до адміністративної відповідальності більше двох разів за порушення правил зберігання, носіння або перевезення нагородної, вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї.

Право на зброю категорії C можуть отримати спортсмени старше 18 років, які не рідше двох разів на рік брали участь у змаганнях в складі збірних України і мають звання майстра спорту в цьому напрямку.

Отже, зарубіжний досвід легалізації зброї свідчить, що рівень злочинності зменшується в рази, якщо населення має право легально купувати, зберігати, носити та застосовувати короткоствольну зброю з метою самооборони. Чим вищий рівень легального озброєння населення, тим вищий рівень демократії у країні, соціальної відповідальності суспільства в цілому, і навпаки. Повна відсутність зброї у пересічного населення властива лише тоталітарним режимам, що проводять жорсткий терор.

Економічно легалізація зброї дуже вигідна, оскільки приносить значний дохід від: продажу зброї та комплектуючих, її технічного обслуговування; ліцензій і курсів з користування; податку на зброю. Крім того, держава отримує колосальну економію від скорочення працівників силових структур. Рішення про легалізацію зброї не пов'язане з економічною, соціальною чи криміногенною ситуацією – воно лежить лише у політичній площині. Наявність зброї у цивільного населення створює

психологічний дискомфорт у владної еліти, змушує її рахуватися з думкою громадян, нести соціальну (адміністративну, кримінальну) відповідальність за прийняті рішення. У разі істотного обмеження прав виборців їх уже не вдасться розігнати гумовими кулями, водометами і сльозогінним газом, а розпочинати громадянську війну заради захисту інтересів олігархічного клану ніхто не наважиться. Не потрібно застосовувати зброю, лише сама її наявність у населення тримає у страху і змушує дотримуватися закону всіх без винятку.

Література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР [Електронний ресурс] // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
  2. Кримінальний кодекс України від 1 вересня 2001 року № 25-26, ст.131 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
- Додаткова література**
3. Евангелие от Луки. – М.: Брайт Букс, 2009. – 120 с.
  4. Лот Д. Больше оружия – меньше преступлений. М.: ИНФРА-М, 2010. – 158 с.
  5. <https://tsn.ua/ru/ukrayina/ukraincy-tolko-oficialno-imeyut-na-rukah-pochti-million-stvolov-policiya-1201929.html>
  6. Легалізація зброї – що пропонують в законопроекті 5708 » Слово і Діло (slovoidilo.ua)
  7. Аферы Подделки Криминал (aferizm.ru)

Соловйова Юлія,
студентка 3 курсу з.ф.н., юридичного факультету, Державного
університету інфраструктури та технологій, м. Київ, Україна

Науковий керівник:
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри кримінального права,
Державного університету
інфраструктури та технологій,
м. Київ, Україна
Мусієнко Анатолій Володимирович

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ В УКРАЇНІ

Згідно офіційних даних Всесвітньої організації охорони здоров'я, відображених у засобах масової інформації, щорічно в світі більш ніж 800 000 осіб позбавляють себе життя, що означає те, що кожні 40 секунд самогубство вчиняє як мінімум одна людина. Також стверджується, що самогубство знаходиться на другому місці серед причин смертності індивідів у віковому діапазоні 15–29 років [1]. Значно більша кількість людей роблять спроби самогубства, що в сукупності формує досить похмуру картину такого кримінологічного явища, особливо в Україні, яка за даними World Population Review у 2019 р. перебувала на 8 місці серед усіх країн світу по кількості самогубств [2].

Детермінанти суїцидальної поведінки варто розглядати як єдину взаємообумовлену систему. Взаємозумовленість виражається в тому, що одні детермінанти, здійснюючи вплив на індивіда провокують зародження та виникнення інших, що підсилюють їхню дію. Іншою ознакою, що характеризує детермінанти суїцидальної поведінки є їх тривалий вплив у часі.

Детермінанти вчинення самогубства – це система негативних, взаємозумовлених зовнішніх і внутрішніх факторів, що мають тривалий вплив на різні аспекти життєдіяльності людини і завдяки цьому провокують виникнення та розвиток суїцидальної поведінки індивіда, як свого наслідку. У структурі

детермінант варто виділити дві основні групи – зовнішню і внутрішню, які, в свою чергу, поділяються на притаманні їм підгрупи. Група зовнішніх факторів включає в себе загально-соціальну та кримінально-правову підгрупи, які охоплюють дві частини середовища (соціум й мікросоціум), а група внутрішніх чинників формулює особистісну і біологічну підгрупи.

При розкритті змісту вказаних підгруп детермінантів у рамках кримінально-правової підгрупи варто констатувати, що, крім описаних у ст. 120 КК України детермінантів вчинення самогубства, є й інші, суміжні за характером напрями схиляння до суїцидальної поведінки, а саме: «булінг», «сімейне насильство», «релігійний вплив тоталітарних деструктивних сект». Зазначені детермінанти у своєму негативному впливі на особу прямо тягнуть за собою суспільно небезпечні наслідки у вигляді подальшого вчинення нею самогубства.

До основних суїцидальних чинників можна віднести: попередні спроби до суїциду; моделювання, самогубство в сім'ї, спадковість; суїцидне мислення, емоції, відповідні релігійні переконання; депресивні розлади і деякі типи психічних розладів; алкоголізм та інші види зловживань наркотичними речовинами; хронічні або смертельні хвороби; ізоляція, життя в самотності; важкі втрати, наприклад, смерть близької людини; сімейні проблеми: розпад родини або розлучення; фінансові проблеми [3, с. 55].

До суїцидально небезпечних референтних груп належать: молодь з порушенням міжособистісних відносин, самотні, які зловживають алкоголем або наркотиками; в'язні в тюрмах; ветерани воєн і локальних конфліктів; лікарі та представники окремих професій; літні люди, які страждають від хвороб або покинуті оточенням.

Сьогодні Україна входить до групи країн з високим рівнем суїцидальної активності (понад 32,4 випадків самогубств на 100 тисяч населення). Проблема самогубства заслуговує на серйозну увагу і вимагає проведення комплексних досліджень у цій сфері. Впровадження сучасних форм і методів профілактики аутоагресії у кризових стаціонарах шляхом амбулаторної допомоги, патронажу, психологічного консультування, створення

«Телефонів Довіри» дотепер не набуло масштабів державної програми і багато в чому залишається справою ентузіастів. Потрібна розробка та впровадження сучасних програм комплексної допомоги, системний підхід та відповідна законодавча база, доцільно впровадити такі заходи превенції як залучення до попереджувальної діяльності різних суб'єктів (наприклад, діячів церкви, ради пенсіонерів, громадськості); інформування про методи, засоби, результати такої діяльності, а також про причини й умови існування явища (проведення бесід у різноманітних колективах, висвітлення питання у ЗМІ тощо); спеціальний моніторинг суїцидальної активності населення, введення інституту релігійного піклування тощо.

Література:

1.ВООЗ б'є на сполох через кількість самогубств у світі. ТСН.
URL: <https://tsn.ua/svit/vooz-b-ye-na-spoloh-cherez-kilkist-samogubstv-u-sviti-u-zamozhnih-krayinah-situaciyanaaygirsha-1408281.html>.

2.Suicide Rate By Country by Population 2020: World Population Review: офіційний сайт. URL: <http://worldpopulationreview.com/countries/suicide-rate-by-country/#dataTable>.

3.Лебедєв Д.В., Назаров О.О., Тімченко О.В., Христенко В.Є., Шевченко І.О. П86 Психологія суїцидальної поведінки: Посібник/За заг. ред. проф. О.В.Тімченка – Харків, 2007. – 129 с.

Арестова Людмила Валеріївна,

аспірант 2-го року навчання

юридичного факультету

Державний університет інфраструктури та технологій,

м. Київ, Україна

ПРАВОВІДНОСИНИ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНА ОСНОВА АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА

Розвиток вітчизняної адміністративно-правової науки та переоцінка її сутності, зміна взаємозв'язків особистості і держави зумовили розширення змісту адміністративного права, перегляд старих, появу нових правових інститутів. Разом із тим, пряма дія Конституції, прийняття в Україні нового законодавства, у тому числі й адміністративно-процесуального, обумовило виникнення й розвиток таких правовідносин, які за своїми ознаками й змістом принципово різняться від раніше існуючих відносин, що склалися у сфері адміністративного процесу.

Нова спрямованість держави на забезпечення реалізації та захисту прав громадян, зумовлює необхідність формування між органами публічної ваді та приватними особами демократичних відносин. Забезпечення публічних інтересів має гарантуватися судовим захистом суб'єктивних публічних прав і свобод конкретних осіб.

З набуттям чинності Кодексом адміністративного судочинства України з 1 вересня 2005 року розпочалося практичне функціонування національної системи адміністративної юстиції. Відповідно до ст.2 цього кодексу, завданням адміністративного судочинства, є захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів публічної адміністрації.

Адміністративна юстиція як комплексне правове явище досліджувалось багатьма науковцями, у результаті чого були розроблені певні теоретичні питання про задачі та систему

адміністративних судів. Дослідження були проведені з таких питань: відмежування адміністративної юрисдикції від інших видів судової юрисдикції та підсудність адміністративних справ, принципи адміністративного судочинства, учасники процесу, рішення адміністративного суду та їх перегляд.

Поряд з тим слід визначити, що цілісна доктрина адміністративної юстиції у вітчизняній юриспруденції поки що відсутня [13, с.7]. Нині перед науковцями постає завдання дослідити та дати вичерпні відповіді на низку проблемних питань, що виникають у сфері адміністративного судочинства. Одним з таких питань, що потребує теоретичного осмислення, є правовідносини, що складаються у ході здійснення адміністративного судочинства, особливості природи яких і стануть предметом дослідження у даному підрозділі.

Не дивлячись на численні дослідження у галузі адміністративного права, у науковій літературі не було приділено уваги з'ясуванню характеру та юридичної природи відносин у сфері адміністративного судочинства. Дані правовідносини все ще залишається повною мірою не з'ясованими. Розглянуті та зрозумілі лише окремі аспекти адміністративного судочинства, що опосередковано стосуються правовідносин, які складаються у судовому адміністративному процесі. У ході дослідження ми спробуємо викласти дискусійні питання, що стосуються характеру та юридичної природи правовідносин адміністративного судочинства, з'ясувати причини їх виникнення. Аналізуючи знання, які накопичені про окремі аспекти розвитку адміністративного судочинства, спробуємо більш глибокого проникнути у генезис та дослідити складові елементи правовідносин у сфері адміністративного судочинства.

Функціонування такого гарантійного механізму захисту як адміністративне судочинство (адміністративна юстиція) зумовило становлення специфічного типу адміністративно-правових відносин, що за ст.3 КАС України віднесені до адміністративного процесу, проблеми розвитку яких є предметом активних дискусій серед науковців і практикуючих юристів.

Складність цих правовідносин, зумовлюється тим, що вони пов'язані з інститутами не лише адміністративного права, а

й з багатьма інститутами інших галузей права. Адже спори, що вирішуються в адміністративному суді, є наслідком конфлікту, який виникає з відносин, що регулюються різними галузями права – конституційним, адміністративним, фінансовим, митним тощо. Проте переважають серед них спори, що виникають із адміністративних правовідносин.

Отже, у даних тезах ми ставимо за мету проаналізувати особливості і навести характерні ознаки правовідносин, що регулюються у ході здійснення адміністративного судочинства.

У ході цієї наукової розвідки слід розглянути спірні погляди вчених на важливі для даного дослідження питання теорії адміністративного права. Одним з таких проблемних питань є процесуальний аспект адміністративного судочинства.

Відповідно до п.5 ст.3 КАС України правовідносини, що складаються під час здійснення адміністративного судочинства, називаються адміністративним процесом. Таке визначення потребує певних уточнень, адже процесуальна діяльність адміністративних судів є лише одним із видів адміністративного процесу (застосування адміністративно-процесуальних норм), який суттєво відрізняється від інших видів процесу. Серед них: так званий, позитивний адміністративний процес, який передбачає порядок реалізації повноважень органів виконавчої влади з питань прийняття нормативних та індивідуальних правових актів; квазіюрисдикційний адміністративний процес – порядок реалізації повноважень органів виконавчої влади з розгляду скарг приватних осіб; юрисдикційний адміністративний процес – порядок застосування заходів адміністративного примусу.

Таким чином, адміністративно-судові процесуальні відносини характеризуються певними особливостями, що виокремлює їх із загальної маси адміністративно-процесуальних відносин. Серед них такі:

–розгляд справ в адміністративних судах здійснюється у встановленому КАС України процесуальному порядку, а суб'єкти процесу взаємодіють шляхом реалізації прав та обов'язків передбачених вказаним кодексом;

– такі відносини носять трьохсторонній характер: 1) адміністративний суд, 2) фізична чи юридична особа, 3) орган виконавчої влади або місцевого самоврядування;

– об'єктом таких відносин є спір про право, що викликаний конфліктними правовідносинами між громадянином і органом публічної адміністрації;

– у даному процесі діє презумція правомірності вимог громадянина, тобто обов'язок доказування правомірності прийнятого рішення покладається на орган публічної адміністрації;

– у результаті вирішення справи на сторону, що є носієм владних повноважень, може бути покладений обов'язок примусового застосування матеріальної норми.

Отже, ми вважаємо правовідносини, що складаються при здійсненні адміністративного судочинства, самостійним видом процесуальних правовідносин. Поміж того, у науковій та навчальній літературі висловлені інші погляди на дане питання.

Борщевський Олег Анатолійович

аспірант кафедри адміністративного та фінансового права,
юридичний факультет Львівського національного
університету ім. Івана Франка,
м. Львів, Україна

ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ: РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА З ВРАХУВАННЯМ ПРЕДМЕТУ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ПІДСУДНОСТІ (ОГЛЯД СУДОВОЇ ПРАКТИКИ ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ ВЕРХОВНОГО СУДУ)

Способами захисту порушених прав та інтересів в адміністративному судочинстві є визнання протиправним та нечинним нормативно-правового чи визнання протиправним та скасування індивідуального акта або їх окремих положень (п.1, п.2 ч.1 ст.5 Кодексу адміністративного судочинства України).

Тому особа, чії права порушено рішенням органу місцевого самоврядування, має право оскаржити таке рішення до суду. Разом з тим, під час практичної реалізації права на судовий захист доволі часто виникає питання, до якого суду звертатись, за правилами якого судочинства і чи всі рішення ради підлягають оскарженню. Цікавими з цього приводу є правові позиції Великої Палати Верховного Суду.

Так, Верховний суд України у постанові від 11 листопада 2014 року у справі № 21-405a14 зробив правовий висновок про те, що в разі прийняття органом місцевого самоврядування ненормативного акту, який застосовується одноразово, після реалізації вичерпує свою дію фактом його виконання і з прийняттям якого виникають правовідносини, пов'язані з реалізацією певних суб'єктивних прав та охоронюваних законом інтересів, позов, предметом якого є спірне рішення органу місцевого самоврядування, не повинен розглядатися, оскільки, обраний позивачем спосіб захисту порушених прав не забезпечує їх реального захисту. Разом з тим, Велика Палата Верховного Суду (постанова від 30 травня 2018 року у справі № 923/466/17 (провадження № 12-89гс18), відступила від висновку щодо застосування норми права в подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленій постанові Верховного Суду України від 11 листопада 2014 року у справі № 21-405a14, і вказала, що особа, законний інтерес або право якої порушено, може скористатися способом захисту, який прямо передбачено нормою матеріального права.

Оскаржуючи рішення органу місцевого самоврядування необхідно враховувати, чи виникли на підставі оскаржуваного рішення приватно-речові права.

Так, Велика Палата Верховного Суду у постанові від 19.05.2020 року у справі № 280/179/19 звертає увагу, що відмова особі в наданні земельної ділянки через неподання цією особою необхідних документів, сама собою не є порушенням цивільного права цієї особи за відсутності обставин, які свідчать про наявність у неї або інших заінтересованих осіб відповідного речового права щодо такої земельної ділянки, цей спір не має

ознак приватноправового та підлягає розгляду за правилами адміністративного судочинства.

В іншій справі Велика Палата Верховного Суду у постанові від 17.10.2018 року справа №380/624/16-ц, провадження № 14-301цс18, вказала, що визначальними ознаками приватноправових відносин є юридична рівність та майнова самостійність їх учасників, наявність майнового чи немайнового особистого інтересу суб'єкта. Спір буде мати приватноправовий характер, якщо він обумовлений порушенням приватного права певного суб'єкта, що підлягає захисту у спосіб, передбачений законодавством для сфери приватноправових відносин.

У постанові від 06.04.2021 року (справа № 910/10011/19, провадження № 12-84гс20), Велика Палата Верховного Суду вказала, що порушення приватного права чи інтересу конкретного суб'єкта, що підлягає захисту у спосіб для приватноправових відносин, навіть якщо до порушення приватного права чи інтересу призвели управлінські дії суб'єктів владних повноважень (постанова Великої Палати Верховного Суду від 15 квітня 2020 року у справі №804/14471/15).

Таким чином, рішення органу місцевого самоврядування, за яким не виникли приватно-речові права, підлягає оскарженню в порядку адміністративного судочинства. Однак, якщо на підставі такого рішення виникли такі речові права, тоді це рішення підлягає оскарженню в порядку цивільного чи господарського судочинства.

До прикладу, у постанові від 15.04.2020 року справа №727/8819/16-а (провадження № 11-792апс19) Велика Палата Верховного Суду прийшла до висновку, що спір з оскарження містобудівних умов та обмежень не належить до юрисдикції адміністративних судів. Велика Палата Верховного Суду вказала, що критеріями розмежування судової юрисдикції, тобто, передбаченими законом умовами, за яких певна справа підлягає розгляду за правилами того чи іншого виду судочинства, є суб'єктний склад спірних правовідносин, предмет спору та характер спірних матеріальних правовідносин у їх сукупності.

Таким чином, згідно практики Великої Палати Верховного Суду неправильним є поширення юрисдикції адміністративних

судів на той чи інший спір тільки тому, що відповідачем у справі є суб'єкт владних повноважень, а предметом перегляду його рішення. Під час визначення предметної юрисдикції справ суди повинні виходити із суті права та/або інтересу, за захистом якого звернулася особа, заявлених вимог, характеру спірних правовідносин, змісту та юридичної природи обставин у справі. Визначальною ознакою справи адміністративної юрисдикції є суть (зміст, характер) спору. Публічно-правовий спір, на який поширюється юрисдикція адміністративних судів, є спором між учасниками публічно-правових відносин і стосується саме цих відносин. Водночас приватноправові відносини вирізняються наявністю майнового чи немайнового особистого інтересу учасника. Спір має приватноправовий характер, якщо він обумовлений порушенням або загрозою порушення приватного права чи інтересу, як правило, майнового, конкретного суб'єкта, що підлягає захисту в спосіб, передбачений законодавством для сфери приватноправових відносин, навіть якщо до порушення приватного права чи інтересу призвели управлінські дії суб'єктів владних повноважень.

Визначальним принципом здійснення правосуддя в адміністративних справах є принцип офіційного з'ясування всіх обставин у справі з обов'язком суб'єкта владних повноважень доказувати правомірність своїх дій, бездіяльності чи рішень, на відміну від визначального принципу цивільного судочинства, який полягає у змагальності сторін. Суд, який розглянув справу, не віднесена до його юрисдикції, не може вважатися «судом, встановленим законом» у розумінні пункту 1 статті 6 Конвенції.

Бурденюк Андрій,
студент 2 курсу юридичного факультету
Державного університету інфраструктури та технологій
м.Київ, Україна

Науковий керівник:
доктор юридичних наук, професор
Завідувач кафедри конституційного і адміністративного права,
юридичного факультету Інституту управління,
технологій та права
Державного університету інфраструктури та технологій
Беззубов Дмитро Олександрович

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Після отримання Україною незалежності важливу функцію державотворення виконує державна служба. Оперуючись законністю політичних рішень, цілісністю держави як комплексного інституту, якісним рівнем реалізації конституційних гарантій громадян шляхом стабільного і безперервного надання їм публічних послуг.

Державна служба є важливим аспектом у побудові сучасної правової держави європейського типу, утвердженні демократичної моделі державного управління. Це політичний, правовий, організаційний інститут, який забезпечує державі виконання поставлених завдань. Саме від якісної організації державної служби, компетентності державних службовців залежатиме благоустрій в державі та відношення суспільства до країни.

На актуальність дослідження державної служби впливає ряд наступних факторів: розвиток державності України та становлення правової, демократичної, соціальної держави, соціально орієнтована економіка, створення засад громадянського суспільства.

Означену тематику досліджували та продовжують досліджувати такі науковці, як Г.В.Атаманчук, В.Б.Авер'янов, С.Д.Дубенко, О.Ю.Оболенський, В.М.Олуйко, Л.А.Пашко,

В.М.Сороко, а також такі організації як: Інститут проблем державного управління та місцевого самоврядування Національної академії державного управління при Президентові України, інші установи, що займаються проблемами державного управління.

Державна служба в Україні — це професійна діяльність осіб, які займають посади в державних органах та їх апараті щодо практичного виконання завдань і функцій держави та одержують заробітну плату за рахунок державних коштів. Ці особи є державними службовцями і мають відповідні службові повноваження. [1]

Державна служба може бути розглянута в декількох аспектах:

- соціальному, тобто державна служба як соціальна категорія — це професійне здійснення за дорученням держави громадсько-корисної діяльності особами, які обіймають посади в державних організаціях;
- політичному — як діяльність з реалізації державної політики, досягнення відпрацьованих усіма політичними силами державно-політичних цілей і завдань у суспільстві і державі;
- соціологічному — це практична реалізація функцій держави, компетенції державних органів;
- правовому — юридичне встановлення державно-службових відносин, при реалізації яких і досягається практичне виконання посадових обов'язків, повноважень службовців і компетенції державних органів.

Разом з тим необхідно зазначити, що в теорії адміністративного права існує набагато більше визначень ніж їх пропонує український законодавець. До ознак державної служби можна зарахувати такі:

- є різновидом державної, суспільно-корисної діяльності;
- здійснюється на професійній основі особами, які обіймають посади в державних органах;

— спрямована на практичне виконання завдань та функцій держави;

— за виконану роботу державні службовці отримують заробітну плату.

Адміністративне право обслуговує передусім державне управління. Воно визначає адміністративно-правовий статус державних службовців системи державного управління відповідно до Закону України «Про державну службу» від 16 грудня 1993 р. Виходячи з принципу поділу влад, вирізняється державна служба в органах законодавчої, виконавчої та судової влади. Залежно від специфіки сфер державної діяльності до державної служби належать державні службовці, що працюють в апараті органів прокуратури, судів, дипломатичної служби, митного контролю, Служби безпеки, внутрішніх справ і т. д. [2]

Функції, притаманні державній службі як суспільному інституту, відображають її роль і призначення в суспільстві. Вона має забезпечити ефективне функціонування усіх трьох гілок влади, з її допомогою можуть бути реалізовані інтереси, права і свободи громадян.

До головних функцій державної служби належать, зокрема:

- забезпечення реалізації державної політики в управлінні суспільними процесами;
- залучення до державної служби та утримання на ній найбільш компетентних і відданих справі кадрів;
- побудову кар'єри та просування по службі на основі особистих якостей, заслуг і результатів роботи державних службовців;
- професійну підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації персоналу державної служби;
- здійснення ефективного управління державною службою;
- забезпечення зв'язків з громадськістю.

На державних службовців покладаються передбачені чинним законодавством обов'язки й права.

До найсуттєвіших обов'язків, що покладаються на державних службовців, необхідно віднести:

- додержання Конституції України та інших актів законодавства України;
- забезпечення ефективної роботи і виконання завдань державних органів відповідно до їхньої компетенції;
- недопущення порушень прав і свобод людини і громадянина;
- безпосереднє виконання покладених на них службових обов'язків, своєчасне і точне виконання рішень державних органів чи посадових осіб, розпоряджень і вказівок керівників;
- забезпечення державної таємниці, інформації про громадян, що стала їм відома під час виконання обов'язків державної служби, а також іншої інформації, яка згідно з законодавством не підлягає розголошенню, тощо. [3]

Державний службовець повинен діяти в межах своїх повноважень. У разі одержання доручення, яке суперечить чинному законодавству, державний службовець зобов'язаний невідкладно в письмовій формі доповісти про це посадовій особі, яка дала доручення, а в разі наполягання на його виконанні — повідомити вищу за посадою особу. [4]

Підсумовуючи, ми вважаємо, що державна служба в нашій країні має немалий вплив на сучасний стан правової системи України, адже державні службовці незалежно від гілки влади, де вони працюють, дуже часто є обличчям та наслідками впливу на них, власне, сучасного стану правової системи. Ми вважаємо, що з часом на державну службу будуть приходити більш прогресивні люди з нових поколінь, які мають сучасні ідеали розуміння демократії, верховенства права, краще сприйняття людини як найвищої соціальної цінності в нашій країні та виведуть

благоустрій в державі та відношення суспільства до країни в цілому на новий рівень.

Література:

1. Закон України «Про державну службу» // url: [Про державну службу | від 16.12.1993 № 3723-ХІІ \(rada.gov.ua\)](http://rada.gov.ua)
2. Алфьоров С.М., Ващенко С.В., Долгополова М.М., Купін А.П. Адміністративне право. Загальна частина. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – с. 216.
3. В. В. Копейчиков Правознавство Підручник., Київ, Юрінком Інтер, 2003.
4. В. Євтух. Державна служба // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. — К.: Парламентське видавництво, 2011. — с.202.

Гришук Аліна Борисівна,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін

Інституту права

Львівського державного університету

внутрішніх справ

м. Львів, Україна

ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ

Сучасний світ вимагає від Української держави зміцненні зусиль задля забезпечення демократичного розвитку та досягнення задекларованих високих цілей, що прописані в Основному законі держави та в Угоді про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, яку Україна підписала у 2014 році.

Варто підкреслити, що важливим елементом посправжньому продуктивного, якісного державного управління та його адаптації до європейських стандартів є дотримання таких

принципів як: верховенства права, забезпечення рівності всіх перед законом, повага прав та свобод людини і громадянина, спрощення механізму надання якісних послуг населенню. Реалізація демократичних принципів урядування в державі покликана державна служба – основний елемент системи державного управління. Від професіоналізму, професійної підготовки державних службовців, прозорості дій державних службовців залежить ступінь реалізації законних інтересів громадян, авторитет держави, сталий розвиток країни та її конкурентоспроможність на міжнародній арені.

Слушно зазначає Мороз Т.П. «...правове регулювання базується на законодавчих та нормативно-правових актах, термінах і визначеннях, тобто на чіткому, єдиному розумінні предмета регулювання - професійної підготовки державного службовця. Але окремі правові норми, які регулюють це питання, мають колізійну правову природу, відображають відсутність єдиної дефінітивної основи. Зважаючи на те, що забезпечення ефективності функціонування державної служби професійними кадрами є сьогодні однією з найгостріших проблем у державі, не можна не визнати, що питання підвищення кваліфікації кадрового складу державних органів, удосконалення правового регулювання професійної підготовки державних службовців є актуальним» [1, с. 252].

До нормативно-правових актів України щодо регулюють питання підвищення кваліфікації державних службовців слід віднести:

– «Про державну службу» Закон України від 10.12.2015 року № 889, а саме ст. 48, яка визначає, що державним службовцям створюються умови для підвищення рівня професійної компетентності шляхом професійного навчання, яке проводиться постійно. Підвищення рівня професійної компетентності державних службовців проводиться протягом проходження служби, а підвищення кваліфікації – не рідше одного разу на три роки [2].

Також з метою підвищення рівня професійної компетентності державного службовця може проводитися його стажування з відривом від служби строком від одного до шести

місяців на іншій посаді державної служби в іншому державному органі або за кордоном відповідно до законодавства.

– *«Про затвердження Програми кадрового забезпечення державної служби та Програми роботи з керівниками державних підприємств, установ та організацій: Указ Президента України від 10.11.1995 р. № 1035 та покладено їх виконання на центральний орган виконавчої з питань державної служби [3].*

– *«Про затвердження Положення про систему професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад»: Постанова Кабінету Міністрів України від від 06.02.2019 р. № 106. Це Положення визначає організаційні засади функціонування системи професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад (далі - система професійного навчання) [4].*

- *«Про заходи щодо вдосконалення роботи з кадрами в органах виконавчої влади, з керівниками підприємств, установ і організацій»: Указ Президента України від 19.05.1995 р. № 381 (Із змінами, внесеними згідно з Указом Президента № 208/2000 від 11.02.2000 р.).* Визначає порядок проходження державної служби, серед інших питань функціонування та розвитку інституту державної служби [5].

- *«Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні»: Указ Президента України № 810 від 22.07.1998 р.* ключовим напрямом якого визначаються реформування державної служби значні зміни в системі державної служби, зокрема щодо порядку її проходження в умовах адміністративної реформи, впровадження нової класифікації посад державних службовців, законодавче закріплення таких основних типів державних посад, як *політичні, патронатні, адміністративні* [6].

- *«Про систему підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців» Указ*

Президента України від 30 травня 1995 р. № 398. Передбачено утворення Української Академії державного управління при Президентові України на базі Інституту державного управління і самоврядування при Кабінеті Міністрів України, що ліквідується. Визначено, що Академія державного управління входить у систему органів виконавчої влади і забезпечує підготовку державних службовців та підвищення їх кваліфікації [7].

Проте, попри зазначене у відповідності до Розпорядження Кабінету міністрів України «Про деякі питання реорганізації закладів освіти» від 24.02.2021 р. № 147-р. з метою вдосконалення структури Національної академії державного управління при Президентові України та Дніпропетровського, Львівського, Одеського, Харківського регіональних інститутів державного управління. Заходи з реорганізації будуть здійснені шляхом приєднання закладів вищої освіти:

- Національної академії державного управління при Президентові України до Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

- Дніпропетровського регіонального інституту НАДУ до Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»;

- Львівського регіонального інституту НАДУ до Національного університету «Львівська політехніка»;

- Одеського регіонального інституту НАДУ до Державного університету «Одеська політехніка»;

- Харківського регіонального інституту НАДУ до Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна [8].

Також, слід зазначити, що відповідно до Наказу Міністерства освіти та науки України № 107 від 27.01.2021 «Про затвердженні Статуту Національної Академії державного управління при Президентові України», а саме п. 1.4. Академія відноситься до сфери управління Міністерства освіти і науки України [9].

– Кодекс законів про працю України (далі - КЗпП), а саме ст. 2 якого визначає, що «... держава сприяє підвищенню трудової кваліфікації, водночас прямі норми щодо прав або обов'язків працівників на підвищення кваліфікації, професійну підготовку в

КЗпП відсутні. У ст. 122. Гарантії для працівників, що направляються для підвищення кваліфікації. «...При направленні працівників для підвищення кваліфікації з відривом від виробництва за ними зберігається місце роботи (посада) і провадяться виплати, передбачені законодавством». Ст. 217, 218 КЗпП передбачені гарантії працівників у разі направлення їх для підвищення кваліфікації з відривом від виробництва.

Слід підкреслити, що відповідно до ст. 2 КЗпП, зазначається, що «...державна сприяє підвищенню трудової кваліфікації, водночас прями норми щодо прав або обов'язків працівників на підвищення кваліфікації, професійну підготовку в КЗпП відсутні. У ст. ст. 122, 217, 218 КЗпП передбачені гарантії працівників у разі направлення їх для підвищення кваліфікації з відривом від виробництва [10].

Мороз Т.П. пропонує шляхи вдосконалення правового регулювання професійної підготовки державних службовців для підвищення професійного рівня та компетентності, передбачають три основні напрями:

1) нормативне закріплення вимог до рівня, прав, обов'язків і відповідальності державного службовця і роботодавця у сфері професійної підготовки;

2) процедури виявлення відповідності державного службовця зазначеним вимогам (щорічна оцінка);

3) правові наслідки визначення якісних характеристик державного службовця. Запровадження норми права як державної в будь-якому разі припускає її загальнообов'язковість, а отже, її можливу дієвість, оскільки за кожною нормою потенційно стоїть можливість державного примусу до виконання, а також застосування заходів відповідальності за її порушення, що дасть тільки позитивний результат. Здатність правової норми позитивно впливати на суспільні відносини зумовлює її ефективність [1, с. 254-255].

Професійна підготовка, перепідготовка, курси підвищення кваліфікації надають можливість державним службовцям відповідати кваліфікаційним вимогам для зайняття відповідної посади державної служби, формувати професійно-необхідні якості, за для якісного виконання свої роботи. Важливим

елементом підвищення ефективності державної служби є створення об'єктивної та комплексної системи показників, що відображають виконання посадових обов'язків і ступінь досягнення поставлених цілей, що дозволяють зосередити увагу на рівні професійної підготовки кожного окремо взятого державного службовця.

Показники результативності для державних службовців мають відповідати таким основним критеріям:

1) бути чітко ув'язані із цілями і завданнями органів державної влади;

2) відображати ступінь внеску кожного державного службовця в досягнення цілей і завдань;

3) відображати професійний рівень державного службовця та його вплив на динаміку показників результативності [1, с. 254-255].

З вищезазначеного можна узагальнити, що правове регулювання додаткової професійної освіти державних службовців як процесу досягнення ними нової якості розвитку обумовлює необхідність створення дієвого мотиваційного механізму професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців як системи конкретних стимулів, що забезпечують зацікавленість у безперервному післядипломному навчанні, спрямованого на формування у державного службовця відповідної правосвідомості.

Література:

1. Мороз Т.П. Удосконалення механізму правового регулювання професійної підготовки державних службовців. Науковий вісник публічного та приватного права. Випуск 4, Том 2, 2018 р. URL: http://nvppp.in.ua/vip/2018/4/tom_2/52.pdf

2. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/889-19>

3. Про затвердження Програми кадрового забезпечення державної служби та Програми роботи з керівниками державних підприємств, установ та організацій: Указ Президента України від 10.11.1995 р. № 1035. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1035/95#Text>

4. Про затвердження Положення про систему професійного

- навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.02.2019 р. № 106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/106-2019-%D0%BF#Text>
5. Про заходи щодо вдосконалення роботи з кадрами в органах виконавчої влади, з керівниками підприємств, установ і організацій: Указ Президента України від 19.05.1995 р. № 381. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/381/95#Text>
6. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні: Указ Президента України від 22.07.1998 р. № 810. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/810/98#Text>
7. Про систему підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців: Указ Президента України від 30 травня 1995 р. № 398. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/398/95#Text>
8. Про деякі питання реорганізації закладів освіти: Розпорядження Кабінету міністрів України від 24.02.2021 р. № 147-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-reorganizaciyi-zakladiv-t240221>
9. Про затвердженні Статуту Національної Академії державного управління при Президентові України: Наказ Міністерства освіти та науки України від 27.01.2021 р. № 107. URL: <http://academy.gov.ua/pages/dop/160/files/4606f9c1-5db6-46fa-a1ca-7b0e847b83cb.pdf>
10. Кодекс законів про працю України: Закон УРСР від 10.12.1971 р. № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>

Жданюк Каріна Геннадіївна,
студентка юридичного факультету
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
м. Дніпро, Україна

Науковий керівник:
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна
Ільков В.В.

ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Принцип верховенства права є одним із базових засад здійснення не лише адміністративного судочинства, а й кримінального, цивільного, господарського та інших видів судочинства України. В адміністративному судочинстві основна роль належить саме принципам верховенства права та здійснення судочинства суворо у законодавчому порядку. Кодекс адміністративного судочинства України (надалі – КАС України) у своїх положеннях підтверджує фундаментальність зазначеного принципу в адміністративному судочинстві. Але на практиці виникають певні проблеми його застосування, тому дослідження поняття та особливостей принципу верховенства права потребує особливої уваги.

До сутності принципу верховенства права як основи адміністративного судочинства звертали свою увагу чисельні вітчизняні вчені, серед них: В. Авер'янов, О. Бандурка, О. Бачеріков, В. Бевзенко, В. Галуцько, Л. Глущенко, О. Дубенко, А. Іванищук, В. Кравчук, О. Кузьменко, Р. Кузьмін, О. Міщенко, С. Потапенко, А. Руденко, Я. Рябченко, М. Сорока, С. Стеценко, О. Умнова, Е. Швед, Н. Шевцова, О. Яцун та ін. Проте, враховуючи ступінь важливості аналізованого питання, дана проблематика є беззаперечно актуальною [1, с. 448].

Принцип верховенства права – це фундаментальний принцип права, що означає главенство закону над людьми, і те,

що ніхто не може бути притягнений до відповідальності не інакше як за порядком, визначеним законами. Таким чином, принцип верховенства права являє собою один з фундаментальних принципів права, та адміністративного судочинства України зокрема, основним положенням якого мають дотримуватися судді адміністративних судів при справлянні правосуддя, адже його правильне застосування дозволить прийняти правосудне судове рішення, ефективно захистити права, свободи та інтереси фізичних та юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень [2, с. 250].

Розуміння принципу верховенства права тісно співвідноситься з поняттям принципу законності, що обумовлює необхідність тлумачення їх змісту для забезпечення однакового розуміння. Так, засада законності регламентована у положеннях Основного Закону суспільства і держави – Конституції України. Принцип законності зобов'язує судову владу здійснювати адміністративне судочинство лише у законодавчому порядку і ніяк інакше [1, с. 449]. Тобто, принцип верховенства права є значно ширшим за принцип законності, оскільки перший включає у себе усі легітимні прояви права, а не лише унормовані та визначені державою закони.

Надзвичайно важливим для становлення адміністративного судочинства та побудови справді правової держави є закріплення принципу верховенства права в нормах КАС України і, зокрема, спроба законодавця навести у ст. 8 КАС України тлумачення принципу верховенства права як врахування при вирішенні справи судом того, що людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави; застосування судової практики Європейського суду з прав людини; гарантоване звернення до адміністративного суду для захисту прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України; заборона відмови у розгляді та вирішенні адміністративної справи з мотивів неповноти, неясності, суперечності чи відсутності законодавства, яке регулює спірні відносини [3, с. 170].

Верховенство права є універсальним принципом, який повинен утверджуватися на всіх стадіях провадження в адміністративних справах, тобто з моменту подання адміністративного позову до суду до набрання судовим рішенням законної сили. Реалізація досліджуваного принципу впливає із завдання адміністративного судочинства, при цьому не слід забувати і про його взаємодію з іншими принципами адміністративного судочинства, що в цілому служить утвердженню принципу верховенства права у захисті прав та інтересів осіб від порушень в публічно-правових відносинах [3, с. 171].

Отже, принцип верховенства права є основоположним під час здійснення адміністративного судочинства. Дотримання цього принципу у практичній діяльності має велике значення, так як при чіткому дотриманні засад верховенства права в Україні буде дотримано забезпечення належного захисту прав та свобод людини і громадянина, адміністративне судочинство буде здійснюватися законно та неупереджено.

Література:

- 1.Вовк П.В. Принцип верховенства права як основа адміністративного судочинства. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 6/2019. С. 448-451.
- 2.Мироненко Є. О. Принципи верховенства права та законності в адміністративному судочинстві України. *Форум права*. 2013. № 4. С. 248–252.
- 3.Когут О.В., Підвальна М.З. Утвердження принципу верховенства права в нормах Кодексу адміністративного судочинства України. *Університетські наукові записки*. 2010. № 2 (34). С. 169-178.

Кирилюк Н.Д.,
аспірант, юридичного факультету
Державного університету інфраструктури та технологій,
м. Київ, Україна

КЛАСИФІКАЦІЯ СУБ'ЄКТІВ РЕГУЛЮВАННЯ СИСТЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЦИВІЛЬНОЇ АВІАЦІЇ

Суб'єкти є важливою складовою системи адміністративно-правового регулювання цивільної авіації і теж являють собою складну систему. Серед суб'єктів адміністративно-правового регулювання цивільної авіації можна виділити суб'єкти і об'єкти державного управління в цій сфері, які, для уникнення плутанини, ми будемо називати керуючими і керованими суб'єктами, маючи на увазі, що такий поділ для складної адміністративної системи є відносним: в тих чи інших відносинах один і той же суб'єкт адміністративно-правового регулювання цивільної авіації буде виступати як керуючим, так і керованим.

Функції щодо державного управління в галузі цивільної авіації держава виконує через свої органи (переважно виконавчої влади), їх посадових осіб а також деякі інші організації. Однак, треба визнати, що держава в особі її органів не є єдиним суб'єктом управління цивільною авіацією в Україні. Можна говорити про цілу систему таких суб'єктів управління, які треба розглядати в рамках ширшої системи суб'єктів управління цивільною авіацією в Україні. Неоднорідність цих систем буде обумовлюватись неоднорідністю правовідносин в цій сфері, які, залежно від методу управління, можна класифікувати на вертикальні (субординаційні) і горизонтальні (координаційні).

При цьому треба враховувати, що безпека цивільної авіації складне комплексне явище, що складається з багатьох елементів: авіаційної безпеки, безпеки польотів, екологічної, пожежної, інформаційної безпеки авіації, що, в свою чергу, обумовлює складність системи правовідносин і їх суб'єктів. Відповідно, і адміністративно-правове регулювання цивільної авіації в Україні включає в себе, принаймні, адміністративно-правове регулювання авіаційної безпеки, безпеки польотів, охорони навколишнього середовища, економічної безпеки та

інформаційної безпеки. Це відкрита система, що включає в себе складні підсистеми, і, в той же час, входить до ширших систем безпеки людини, суспільства, держави. Таким чином, можна говорити, принаймні, про різні види правовідносин в сфері адміністративно-правового регулювання цивільної авіації в Україні – в сфері забезпечення авіаційної безпеки, безпеки польотів, екологічної безпеки авіації, економічної та інформаційної. Відповідно, існують різні системи суб'єктів цих правовідносин.

Отже, до системи суб'єктів адміністративно-правового регулювання цивільної авіації в Україні належать Президент України, РНБО України, Кабінет Міністрів України, а також центральні органи виконавчої влади (зокрема Мінінфраструктури, МВС, Міністерство екології та природних ресурсів України, СБУ), місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування (особливо в частині охорони навколишнього середовища), юридичні особи, що не є державними органами: авіакомпанії, аеропорти, аеродроми базування ЦА, аеропортові комітети з авіаційної безпеки, а також фізичні особи: працівники ЦА, відповідальні за безпеку цивільної авіації і наділені виконавчо-розпорядчими повноваженнями (начальники аеропортів, служб авіаційної безпеки, командири повітряних суден під час польоту тощо) та деякі інші.

Більшість вищевказаних державних органів здійснюють державне управління в галузі цивільної авіації в межах виконання своїх основних функцій.

Залежно від виду управлінських відносин, можна запропонувати наступну класифікацію суб'єктів адміністративно-правового регулювання цивільної авіації в Україні:

1. Суб'єкти вертикальних адміністративно-правових відносин – владна вертикаль, між ланками якої існує підпорядкування:

1.1. Суб'єкти управління в галузі цивільної авіації:

1.1.1. Суб'єкти державного управління – держава безпосередньо чи в особі її органів та їх посадових осіб.

1.1.2. Недержавні суб'єкти управління – виконують управлінські функції в галузі цивільної авіації, делеговані

державою. Є всі підстави говорити, що ці недержавні суб'єкти управління здійснюють все-таки державне управління через делегування їм державою своїх управлінських повноважень. Адже управлінські функції, які вони здійснюють, здійснюються ними з метою виконання завдань держави по забезпеченню безпеки цивільної авіації. Це, передусім, авіакомпанії, аеродроми, аеропорти, їх служби, авіаційний персонал тощо, а також органи місцевого самоврядування.

1.2. Об'єкти державного управління (підпорядковані суб'єкти): нижчестоящі державні органи, органи місцевого самоврядування, посадові і службові особи, інші юридичні і фізичні особи:

1.2.1. Такі, що мають управлінські функції і виступають суб'єктами управління щодо інших об'єктів:

1.2.1.1. Державні органи в субординаційних (вертикальних) відносинах, їх структурні підрозділи, державні службовці (посадові особи, службові особи), органи місцевого самоврядування;

1.2.1.2. Недержавні юридичні особи (авіакомпанії, аеродроми, аеропорти тощо).

1.2.2. Такі, що не мають управлінських функцій і можуть виступати виключно об'єктами управління: переважно фізичні особи, що користуються послугами ЦА і зобов'язані виконувати законні розпорядження суб'єктів управління (наприклад, командира повітряного судна під час польоту).

2. Суб'єкти горизонтальних адміністративно-правових відносин – державні органи, не підпорядковані між собою, що взаємодіють за принципом координації.

Президент України як глава держави, гарант Конституції України згідно ст. 106 Конституції України забезпечує національну безпеку держави, а отже і її складову – безпеку транспорту, зокрема, безпеку цивільної авіації.

Виходячи з аналізу ст. 106 Конституції України, Президент України наділений певними повноваженнями адміністративно-правового характеру в галузі цивільної авіації, які можна класифікувати за функціональним критерієм:

- 1) представницькі – п. 3 ст. 106 ;

- 2) нормотворчі – видає обов’язкові до виконання укази і розпорядження в сфері регулювання цивільної авіації (ч. 3);
- 3) контрольні (як гарант державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина – ч. 2 ст. 102 [61]) – пункти 15, 16, 29, 30 ст. 106;
- 4) кадрові – пункти 10, 14 ст. 106 [61];
- 5) організаційно-розпорядчі – пункти 17, 21 ст. 106 .

Ковальчук Ольга,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського,
м. Вінниця, Україна

Науковий керівник:
кандидат юридичних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
Удод Микола Васильович

ПРАВНИЧА КЛІНІЧНА ОСВІТА ЯК МЕХАНІЗМ В АДАПТАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ СИСТЕМИ СУДОВИХ ОРГАНІВ

Адаптація випускників закладів вищої освіти в органах судової влади є процесом складним і, в певній мірі, тривалим. Відсутність необхідного досвіду безпосередньо впливає на ефективність функціонування системи державних органів. В той же час спостерігається зростаюче навантаження при розгляді судових справ на суди загальної юрисдикції і, відповідно, на державних службовців, які забезпечують її функціонування. У зв’язку з цим виникає необхідність швидкого та якісного пристосування державного службовця, який пройшов конкурс і призначений на посаду, до умов праці в судовій інституції за максимально короткий термін.

Молоді спеціалісти, як правило, мають хорошу теоретичну підготовку, володіють знаннями у сфері інформаційних технологій, проте не мають практичного досвіду у здійсненні своєї професійної діяльності, що може негативно впливати на якість виконання службових обов'язків. За таких обставин роботодавці при прийомі на роботу надають перевагу тим спеціалістам, які ще навчаючись у ЗВО мали можливість отримати практичні навички в юридичній клініці університету.

Зокрема, в Законі України «Про державну службу» зазначається, що одним із основних напрямків розвитку державної служби є забезпечення безперервного розвитку державних службовців, їх адаптація та впровадження інституту наставництва [1]. Окрім названого закону, питання щодо адаптації працівників органів судової влади регулюється Типовим положенням про службу управління персоналом державного органу, внутрішніми програмами адаптації та наставництва.

Багато міжнародних фондів як то «USAID», «ОБСЄ», «Відродження», здійснюють значну підтримку заходів щодо реформування судової системи та доступу до правосуддя. В той же час, питанням адаптації державних службовців в системі органів судової влади не приділяється достатньої уваги.

Заклади вищої освіти здійснюють підготовку кадрів для державної служби, в тому числі і для судів. З 1996 року в Україні на базі Донецького національного університету та Київського національного університету імені Тараса Шевченка були створені перші юридичні клініки, основна мета яких – набуття практичних навичок студентами старших курсів [2, 21].

На сьогоднішній день, юридична клініка – це формування, яке поєднує у собі навчальну, правопросвітницьку, правозахисну функції і є майданчиком для наукової роботи і проходження навчальної і виробничих практик. Поширенню юридичної клінічної освіти сприяє діяльність Асоціації юридичних клінік України, яка об'єднує понад 50 правничих клінік ЗВО.

Стандарти, які затверджені асоціацією юридичних клінік України встановлюють певний перелік лекційних і практичних тем для проходження навчання в юридичній клініці протягом

одного навчального року. В цей же час громадяни можуть отримати безоплатну правову допомогу, а студенти набути практичних навичок та закріпити теоретичні знання через надання правової допомоги.

Діяльність юридичних клінік здійснюється у відповідності до Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України, статутів вищих навчальних закладів України та відповідних положень про юридичні клініки при цих навчальних закладах, інших внутрішніх актів з організації роботи юридичної клініки.

Проте, на нашу думку, станом на сьогодні, класична юридична клініка не в повному обсязі відповідає тим вимогам, які висуваються до підготовки державних службовців, органів судової влади при їх адаптації на першому робочому місці. Впровадження в навчальний процес трьохрівневої юридичної клініки буде сприяти вирішенню даного питання.

На першому рівні буде здійснюватися навчання студентів професійної етики, юридичної лінгвістики, методики ведення інтерв'ювання, складання та аналізу процесуальних документів і надання первинної правової допомоги вразливим верствам населення. Другий рівень клінічної освіти включатиме роботу студентів над реальними справами з надання первинної та вторинної допомоги, надання консультацій громадянам, техніку ведення переговорів, проходження курсу психології та медіації.

Третій (адаптаційний) рівень передбачатиме безпосередню роботу з роботодавцями, яка полягатиме у спільній підготовці стажувань і практики. Саме це дасть університетам, з однієї сторони розуміти потреби судового органу у практичних навичках майбутнього працівника, а з боку судової інституції забезпечити відповідні заходи психологічного і морального клімату на час перебування студента безпосередньо в структурному підрозділі органу судової влади.

Таким чином, можна констатувати, що за таких умов випускнику закладу вищої освіти, який прошов навчання в трьохрівневій юридичній клініці та конкурсу на заміщення посади державного службовця і зарахований на посаду до

структурного підрозділу органу судової влади, адаптаційний період на робочому місці буде не потрібним.

Література:

1. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>;
2. Правнича клінічна освіта в Україні: Навчальний посібник/ за заг. ред. В.М. Сушенка. – К.: Ваіте, 2020 – 274 с.

Колодкіна Ірина,
студентка факультету Публічного управління та
адміністрування
Національного торговельно-економічного університету

Науковий керівник:
доктор юридичних наук
професор кафедри адміністративного, фінансового та
інформаційного права
Дараганова Ніна Володимирівна

ЗАХИСТ АВТОРСЬОГО ПРАВА ТА СУМІЖНИХ ПРАВ В УКРАЇНІ

На сьогоднішній день в Україні система охорони та захисту авторських прав перебуває в стадії формування, ми б навіть краще сказали розробки. Є ще багато проблем та недоліків її функціонування. Україні треба увійти у світове товариство як інтелектуальна та економічна розвинена держава, тож окрім використання усієї інтелектуальної власності в якості стратегічного ресурсу, треба знати тих людей, які її надають, захищаючи їх авторські права.

Авторське право регулюються насамперед Законом України «Про авторське право і суміжні права» з 23 грудня 1993 р. Згідно статті 7 якого, суб'єктами авторського права - є автори творів та інші фізичні та юридичні особи, які набули прав на твори відповідно до правочину або закону, а_об'єктами, відповідно до положень статті 8 цього закону, є твори у галузі науки,

літератури і мистецтва: виступи, лекції, комп'ютерні програми, бази даних, музичні твори, постановки, фотографії тощо.

Загалом, авторське право – це інструментом власності, права і є ключовою галуззю права інтелектуальної власності; воно призначене захищати зовнішню форму вираження об'єкта (твір, малюнок, збірник, фотографія та інше), тобто їхнє «матеріальне втілення». Авторське право не може використовуватись для захисту абстрактних ідей, концепцій, фактів, стилів та технік, що можуть бути використані у творі. Авторські права — це набір суб'єктивних виключних прав, які дозволяють авторам літературних, мистецьких та наукових творів отримати соціальні блага від результатів своєї творчої діяльності.

Адміністративне право «передбачає створення умов для служіння держави інтересам громадян шляхом забезпечення їх прав, свобод та законних інтересів у публічній адміністрації. Тож воно також повинно втручатись у сферу інтелектуальної власності, включаючи і захист прав авторів шляхом кари правопорушників і навіть актуалізацію питання вдосконалення законодавства України для охорони цих прав» [1].

При цьому у жовтні 2020 р. Уряд прийняв розпорядження «Про Національний орган інтелектуальної власності», яким визначив, що державне підприємство «Український інститут інтелектуальної власності» (далі – Укрпатент) виконує функції Національного органу інтелектуальної власності (далі – НОІВ) – державної організації, що має забезпечити формування та реалізацію державної політики у сфері інтелектуальної власності.

До повноважень Укрпатенту у сфері авторського права належить: прийняття і розгляд заявок на державну реєстрацію прав автора на твори науки, літератури і мистецтва, а також реєстрація договорів, що стосуються прав авторів на твори, здійснення їх реєстрації; видача свідоцтв про реєстрацію авторського права на твір; здійснення публікацій в офіційному бюлетені з питань охорони авторського права і суміжних прав тощо. Так, у I кварталі 2021 року Укрпатентом було: прийнято і розглянуто заявок на державну реєстрацію прав автора на твори науки, літератури і мистецтва – 2 014; прийнято і розглянуто

заявок на реєстрацію договорів, – 104; здійснено їх реєстрацію – 2 098 заявок та 98 договорів [2].

Слід відзначити доступність інформації заявникам в онлайн режимі щодо сплати зборів, подання заявки, звернення тощо.

На думку експертів, наявність в Україні механізму для захисту авторських та суміжних прав та його вдосконалення останніми роками зумовило зменшення кількості контрафактної (підробленої) продукції, однак рівень піратства в країні залишається значним, Україна є європейським лідером з виробництва та експорту неліцензійного програмного забезпечення. Експерти кажуть про те, що одним з найслабших місць України в цьому питанні є не відсутність законодавства, а насамперед слабкий урядовий контроль. Так, Міжнародний альянс захисту інтелектуальної власності включив Україну до списку країн, за якими потрібно пильно слідкувати у плані виробництва контрафактної продукції [4, с.18].

Основою стратегії захисту порушених прав у сфері інтелектуальної власності є ініціатива правоволодільця. Згідно з законодавством у сфері інтелектуальної власності в Україні правоволодільць сам несе відповідальність за вибір способу захисту та його реалізацію. Як правило, автори та володільці прав не завжди поінформовані про свої права захисту. В зв'язку з тим, що питання захисту порушених прав інтелектуальної власності все більше набувають актуальності, назріває необхідність ознайомлення громадян з такими правами на рівні шкільної та вищої освіти [5, с.388].

Є проблема щодо фіксування правопорушення. Адже самостійна фіксація в суді не буде розглядатися як доказ, фіксація має проводитися компетентним органом чи експертом (за умови, що доказ не буде видалений).

Ще одним недоліком ефективного функціонування правовідносин з питань інтелектуальної власності в мережі Інтернет є несформований спеціалізований суд у сфері інтелектуальної власності. Така судова установа існує, проте лише на папері (Указ Президента України від 29 вересня 2017 року «Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності») [5].

Необхідно також впорядкувати законодавчі дефініції, адже часто вони є неповними, або ж суперечливими, що ускладнює правове регулювання. До прикладу, Гулкевич В. та Штефан А. обґрунтовує невдале визначення поняття «піратство» [6, с.114], відсутнє законодавче визначення поняття «провайдер», натомість використовуються інші дефініції, які не в повній мірі охоплюють зміст останнього. Окрім того, нормативно-правові акти прийняті давно і частина норм втратили свою актуальність, не відповідають сучасним реаліям, до прикладу, й досі діють акти 1993, 2002, 2003 року [6].

Таким чином, на сьогодні, вирішення проблеми захисту порушення авторського права та суміжних прав має актуальне значення в Україні. Для вирішення вищенаведених проблем необхідно підійти ґрунтовно, залучити усіх провідних спеціалістів у цій сфері, переглянути застарілі акти на наявність неточностей у термінології, зайнятися питанням створення спеціалізованого суду та повідомити громадянам про їх права захисту.

Література:

- 1.Капітаненко Н.П Адміністративно-правовий захист авторських прав: Стан законодавства // Н.П. Капітаненка. – А.: 2017.
- 2.Сайт Укрпатенту.
- 3.Капітаненко Н.П. Особливості адміністративної відповідальності за порушення авторського права і суміжних прав // Н.П. Капітаненка. – О.: 2020.
- 4.Волошин В.О Захист авторських прав в Україні // О.Є. Мацулевича – З.: 2020
- 5.Пугач А.В. Забезпечення захисту інтелектуальної власності – запорука розвитку та підвищення конкурентоспроможності підприємства // В.О. Петренка – З.: 2021
- 6.Резворович К.Р Право інтелектуальної власності у мережі інтернет: недоліки вітчизняного нормативно-правового регулювання та шляхи його вдосконалення // К.Р. Резворович – П.: 2021

Корнійченко Анастасія Олександрівна,
доктор філософії зі спеціальності 081 Право,
старший викладач кафедри права та
правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ ВІД ШКІДЛИВОГО ВПЛИВУ ШУМУ

Конституція України гарантує право на безпечне для життя і здоров'я довкілля. Наведене конституційне положення зобов'язує всіх, без винятку, дотриматись норм чинного законодавства, яким врегульовано питання захисту населення від низки факторів (чинників), які шкідливо впливають на здоров'я людини. Не становлять виключення і шуми штучного походження, які виникають під час провадження різного роду діяльності (ремонтні роботи, забудова території тощо). Національним законодавством передбачено багато форм і методів захисту прав людини і громадянина. У свою чергу, одним із методів (способів) захисту населення від шкідливого впливу шуму виступає адміністративно-правовий захист.

Насамперед варто зазначити, що категорія «адміністративно-правовий захист» є дуальною. Зокрема, з одного боку, вона передбачає діяльність органів виконавчо-розпорядчої влади відносно реалізації заходів, спрямованих на забезпечення прав людини і громадянина, а з іншого – діяльність уповноважених суб'єктів, яка провадиться з метою відновлення порушених прав людини і громадянина. При цьому, спільною рисою двох різних за своєю сутністю та змістом діяльності виступає їх визначеність нормами адміністративного права.

Зокрема, ч. 1 ст. 24 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від 24.02.1994 № 4004-XII регламентує, що органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації та громадяни при здійсненні будь-яких видів діяльності з метою відвернення і зменшення шкідливого впливу

на здоров'я населення шуму, неіонізуючих випромінювань та інших фізичних факторів зобов'язані:

- здійснювати відповідні організаційні, господарські, технічні, технологічні, архітектурно-будівельні та інші заходи щодо попередження утворення та зниження шуму до рівнів, установлених санітарними нормами;

- забезпечувати під час роботи закладів громадського харчування, торгівлі, побутового обслуговування, розважального та грального бізнесу, культури, при проведенні концертів, дискотек, масових святкових і розважальних заходів тощо рівні звучання звуковідтворювальної апаратури та музичних інструментів у приміщеннях і на відкритих площадках, а також рівні шуму в прилеглих до них жилих і громадських будівлях, що не перевищують рівнів, установлених санітарними нормами;

- вживати заходів щодо недопущення впродовж доби перевищень рівнів шуму, встановлених санітарними нормами [1].

З вищезазначеного випливає, що законодавець зобов'язує дотримуватись норм, якими регламентовано захист населення загалом та окремих груп осіб зокрема на певній території від шуму, який негативно може впливати на організм людини (її здоров'я). При цьому, треба також звернути увагу на те, що до повноважень окремих органів місцевого самоврядування, а саме – сільських, селищних та міських рад віднесено повноваження щодо затвердження правил додержання тиші в населених пунктах і громадських місцях, якими, з урахуванням особливостей окремих територій (курортні, лікувально-оздоровчі, рекреаційні, заповідні тощо), установлюються заборони та обмеження щодо певних видів діяльності, що супроводжуються утворенням шуму, а також установлюється порядок проведення салютів, феєрверків, інших заходів із використанням вибухових речовин і піротехнічних засобів.

Разом із цим, ч. 7 ст. 24 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від 24.02.1994 № 4004-ХІІ визначено, що органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування в межах повноважень, встановлених законом, забезпечують контроль за додержанням керівниками та посадовими особами підприємств, установ,

організацій усіх форм власності, а також громадянами санітарного та екологічного законодавства, правил додержання тиші в населених пунктах і громадських місцях, інших нормативно-правових актів у сфері захисту населення від шкідливого впливу шуму, неіонізуючих випромінювань та інших фізичних факторів [1].

За порушення вимог законодавства, а також інших чинних нормативно-правових актів (у тому числі й локальних) в Україні передбачено юридичну, насамперед – адміністративну, відповідальність. Зокрема, ст. 182 Кодексу України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-Х визначено адміністративні стягнення за вчинення відповідного правопорушення. Так, санкція ч. 1 вказаної статті передбачає диференціацію суб'єктів, яких може бути притягнуто до юридичної відповідальності на два види. До першої групи суб'єктів віднесено громадян України, до другої – посадових осіб та громадян – суб'єктів господарської діяльності.

Зокрема, для громадян передбачені адміністративні стягнення у формі попередження або накладення штрафу від п'яти до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а для посадових осіб та громадян – суб'єктів господарської діяльності – накладення штрафу від п'ятнадцяти до тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. У свою чергу, повторність означеного діяння передбачає накладення штрафу на громадян від п'ятнадцяти до тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян із конфіскацією звуковідтворювальної апаратури, піротехнічних засобів, інших предметів порушення тиші або без такої і на посадових осіб та громадян – суб'єктів господарської діяльності – від п'ятдесяти до ста п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян із конфіскацією звуковідтворювальної апаратури, піротехнічних засобів, інших предметів порушення тиші [2].

Отже, з вищезазначеного випливає, що адміністративно-правовий захист населення від шкідливого впливу шуму являє собою комплекс регламентованих нормами адміністративного права способів, прийомів і діянь нормотворчого та процесуального характеру уповноважених суб'єктів,

спрямованих відновлення порушених прав людини і громадянина на санітарне й епідемічне благополуччя населення, а також на безпечне середовище для життєдіяльності людини.

Література:

1. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24.02.1994 № 4004-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 27. Ст.218.

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Кодекс України; Закон, Кодекс від 07.12.1984 № 8073-Х. Відомості Верховної Ради Української РСР. 1984. Додаток до № 51. Ст.1122.

Кропівний Олександр,
магістр 2-го курсу групи ПР20М
Центральноукраїнського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка

Науковий керівник:
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка
Окопник Олена Миколаївна

МІСЦЕ ТА РОЛЬ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТА ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

Корупція в сучасних умовах постає тим елементом, що повністю знищує будь-які спроби здійснення реформування та державних перетворень України до стандартів європейського суспільства. Боротьба з цим явищем є одним із найголовніших компонентів сучасної демократичної держави. Створення ефективних механізмів боротьби з даним явищем є запорукою проведення успішних реформ в державі й повноцінного розвитку всіх державних інститутів. Прокуратура України відіграє важливу роль у розвитку нашої країни і необхідність

дослідження ролі прокуратури України, як органу протидії корупційної діяльності є вкрай актуальною на сьогоднішній день.

Одним з провідних органів протидії корупції є прокуратура України, і являє собою самостійний централізований орган, що діє в системі правоохоронних органів та здійснює захист від неправомірних посягань на суспільний і державний лад, права і свободи людини, а також демократичний устрій. Прокуратура не підпорядковується виконавчій або судовій владі, оскільки її діяльність є складовою системи стримувань і противаг між гілками влади, які створюються та утверджуються в державі після прийняття змін до Конституції України [3].

Для детального дослідження даного питання необхідно надати тлумачення поняттю «корупція» відповідно до статті 1 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 року, корупція – це використання особою, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [5].

Питання діяльності правоохоронних органів з протидії злочинності й корупції в Україні та участі цього органу стали предметом вивчення таких вчених-юристів, як Є. Блажівського, М. Бурбики, Ю. Грошевого, Л. Давиденка, В. Долежана, О. Кальмана, П. Каркача, М. Косюти, В. Синчука та інших.

Л. Грицаєнко наголошує на необхідності суттєвого реформування прокурорської влади в Україні, для того щоб вона стала дійсно дієвим важелем забезпечення верховенства права та законності [1, с. 85]

14 жовтня 2014 року було прийнято Закон України «Про прокуратуру», у якому зазначається, що створено орган на базі Генеральної прокуратури України, як його структурний підрозділ, тобто Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру, на яку державою покладено такі основні функції: проведення

нагляду за дотриманням законодавства під час досудового розслідування, що проводиться Національним антикорупційним бюро України; здійснення публічного обвинувачення в суді; представництво громадян та держави в суді [4].

Створення такого органу є надзвичайно важливим інструментом для повноцінної роботи усієї антикорупційної системи країни [7].

Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру доповнює та визначає такі її основні завдання та функції: дотримання законодавства у процесі приймання, реєстрації, розгляду та вирішення заяв і повідомлень щодо вчинення кримінальних порушень; здійснення обвинувачення в суді у кримінальних провадженнях, що підпадають під компетенцію Національного антикорупційного бюро України; відшкодування збитків, що були завдані кримінальними правопорушеннями; проведення будь-яких дій у відповідності до чинного законодавства щодо кожного учасника кримінального провадження; здійснення представництва інтересів громадянина і держави в суді, що пов'язані з корупційною злочинністю; здійснення міжнародного співробітництва [7].

Як зазначають В. Драган і З. Загинець під час створення Спеціалізованої антикорупційної прокуратури було використано досвід передових європейських країн, таких як Німеччина, Франція, Іспанія, де в прокуратурах окремих земель створюються спеціальні відділи по боротьбі з корупцією [2, С. 51].

Статус Спеціалізованої антикорупційної прокуратури необхідно визначити як самостійний структурний підрозділ Генеральної прокуратури України, що, на наш погляд, свідчить про намагання акцентувати увагу на його автономності та функціональній незалежності.

Зазначені нововведення – є спробою створення спеціальних видів правоохоронних органів, що здійснюють свою діяльність безпосередньо в основі структури прокуратури, як спеціалізованого підрозділу; кадровий начальницький склад спеціальних правоохоронних органів – це заступники Генерального прокурора; дані підрозділи часто мають схожу

процедуру висунення звинувачення у справах про корупцію; дані спеціалізовані підрозділи мають власних слідчих [5].

Здійснення повноважень нагляду прокуратури щодо кримінальних проваджень поширені на всі суб'єкти протидії і запобіганні корупції, особливої уваги заслуговують органи, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство, зокрема діяльності спеціалізованих антикорупційних органів та інших органів у сфері протидії корупційної діяльності, якими вона наділена відповідно до статті 25 Закону України «Про прокуратуру» [4].

Тобто, можна зробити висновок, що в оновленій системі правоохоронних органів щодо протидії корупції прокуратура залишається одним з провідних органів, сфера діяльності якого характеризується своєю багатofункціональністю. З метою відповідності до сучасних стандартів було прийнято низку нормативно-правових актів, що запровадили основні засади боротьби і протидії корупції, проте прокуратура України продовжує стикатись із низкою проблем. Прокуратура визначена як спеціально уповноважений суб'єкт протидії корупційної злочинності, не зважаючи на існування Національного антикорупційного бюро України, Національного агентства з питань запобігання корупції.

Література:

1. Грицаєнко Л., Богатирьов І. Прокурорська діяльність в Україні та зарубіжних країнах. К. :Юрид. література, 2013. 499 с.
2. Драган В., Загинеї З. Роль прокуратури у протидії корупції: досвід Німеччини. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2015. № 2. С. 49 – 55.
3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text>
4. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII. Дата оновлення: 11.07.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>
5. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. Дата оновлення: 05.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

6.Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції : Закон України від 12.02.2015 р. № **198-VIII**. Дата оновлення: 25.04.2015. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/198-19#Text>

7.Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Офісу Генерального прокурора: Наказ Генеральної прокуратури України 05.03.2020 р. № 125. Дата оновлення: 29.08.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0125905-20#Text>

8.Положення про Головне управління нагляду за додержанням законів спецпідрозділами та іншими органами, які ведуть боротьбу з організованою злочинністю і корупцією: Наказ Генеральної прокуратури України від 19.01.2015 р. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/index.html>

Марчук Денис,
здобувач вищої освіти ступеня бакалавра
ДВНЗ Вінницького державного
педагогічного
університету імені М. Коцюбинського

Науковий керівник:
кандидат юридичних наук, доцент
ДВНЗ Вінницького державного
педагогічного
університету імені М. Коцюбинського
Охотнікова Олена Миколаївна

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Згідно статті 14 Конституції України земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави. Право власності на землю гарантується[1]. Разом з цим постає задача вдосконалити інструменти та методи ефективного контролю, охорони та реалізації права власності на землю

кожного громадянина України, та моніторингу земельних ресурсів зі сторони держави відповідно до закону. Дану проблему допоможе вирішити створення єдина державна інформаційна кадастрова система, яка ефективно виконує поставлені задачі відповідно до законодавства України. Для вдосконалення інформаційного забезпечення в сфері земельних ресурсів слід дослідити зазначену сферу у розвинених країнах світу. Аналіз світового досвіду застосування кадастрових систем дає змогу інформаційного забезпечення земельно-кадастрової сфери діяльності з метою раціоналізації та підвищення ефективності власної державної земельно-кадастрової системи, що сприятиме формуванню повної та достовірної інформаційної кадастрової бази даних.

Світова практика засвідчує, що національні кадастрові системи відіграють визначальну роль в організації управління земельними ресурсами в державі, а кадастрова інформація є базисом для прийняття раціональних управлінських рішень відносно організації розвитку територій шляхом передачі відповідним органам повної, достовірної інформації про земельні ресурси. Новітні багатофункціональні кадастри створюють комплексну земельно-інформаційну базу об'єктів нерухомого майна, що передбачає включення в свою структуру базових реєстрів (земельний реєстр, реєстр прав і реєстр об'єктів капітального будівництва) та загальні реєстри, що містять відомості про об'єкти, види угідь, природні та якісні характеристики земель, та інші дані, які є основою для економічного і територіального планування та землеустрою[2].

Кадастрові та реєстраційні системи вже застосовуються в кожній з країн Європи. У даних реєстрах застосовується актуальні інформаційні та статистичні данні. У кожній країні є свої особливості даних систем.

Система "наполеонівського кадастру" (Італія, Іспанія, Бельгія, Франція, Греція, Польща та інші) основним завданням якої є формування податкових механізмів стосовно об'єктів власності, тому земельний кадастр такого типу формується з інформації, яка групується відповідно до земельних ділянок та використовується лише з метою оподаткування. Спеціальні

відомості про якісні та кількісні характеристики земель (стан ґрунтів, природних ресурсів, тощо) збираються та зберігаються в земельній інформаційній системі ("Land Information System")[3].

Німецька багатоцільова кадастрова система ("Multipurpose Cadastre") є основою для нарахування податків, затвердження права власності на землю і акумулює інформацію щодо природного стану первинних одиниць земельної оцінки. Для країн (Німеччина, Австрія, Швейцарія, Нідерланди, Єгипет, Туреччина, Швеція, Данія, Норвегія, Фінляндія, Ісландія та країни Балтії), що входять до цієї групи характерним є виокремлення кадастрової, топографогеодезичної і реєстраційної підсистем, які є взаємопов'язані та взаємоконтролюючі[3].

Англосаксонська кадастрова система (Великобританія, США, більшість провінцій Канади, частина штатів Австралії) за мету ставить оподаткування землевласників, гарантій прав власності та використання земель. Така кадастрова система містить інформацію щодо обстеження, класифікації та оцінки земель, що являється базисом для надання рекомендацій фермерам стосовно оптимальних сівозмін, реалізації заходів щодо збільшення показника родючості ґрунтів та при проведенні організаційних робіт з земельними ділянками. Карти ґрунтів та аерофотознімки, що містять додаткову інформацію стосовно різних класів земель лягають в основу складених проєктів раціонального використання земель[3].

Таким чином, можна зробити висновок, що на підставі здійсненого аналізу організаційно-інформаційних механізмів світових кадастрових систем, нами виділені основні концептуальні принципи з метою інтегрування та розробки власної системи інформаційного забезпечення земельних ресурсів з метою раціонального землекористування. Слід звернути увагу на досвід Австрії, Німеччини, Хорватії щодо організації інформаційних систем, які використовують інформацію в реальному часі, та застосування систем, які використовують актуальні статистичні бази даних. Також для України, як країни зі значним аграрним сектором економіки, є цінним досвід багатоцільового аналізу ґрунтового покриття, який застосовується в кадастрових системах Англосаксонських країн.

Саме тому слід запровадити вищезазначені інформаційні системи в Україні, що буде сприяти прийняттю та реалізації ефективних та вчасних управлінських рішень у сфері земельних ресурсів.

Література:

1. Конституція України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – с. 141. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

2. Ступень М. Г. Світовий досвід функціонування кадастрових систем у контексті раціонального землекористування / М. Г. Ступень // Інвестиції: практика та досвід. - 2016. - № 17. - С. 22-26. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2016_17_5.

3. Шарий Г. І. ГІС в кадастрових системах: навч. посіб. / Г. І. Шарий, Г. І. Тимошевський, В. В. Щепак., – Полтава : ПолтНТУ, 2017. – 230с.

Мацюк Ольга,
студентка навчально-наукового гуманітарного інституту
Таврійського національного університету
ім. В. І. Вернадського

Науковий керівник:
доктор юридичних наук, доцент
Катеринчук Катерина Володимирівна

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАВОРОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ «БУЛІНГ»

Життя, як гра, де немає ні початку, ні кінця. Вічні проблеми: насильство, цькування, катування та інші негативні явища, які людство намагається викоринити. Булінг у закладах освіти – це одна з проблем, яка несе за собою безліч негативних наслідків.

У 2019 році вступили в силу положення закону, яким визначено булінг (цькування) як діяння учасників освітнього

процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого [1]. Термінологія, що міститься у даній статті, є оціночною та дискусійною. Саме через недоліки термінології даної статті на практиці важко відмежувати булінг від конфлікту, що призводить до помилок на практиці.

У своїх наукових розробках [2] нами проаналізовано статистику за 2019 рік. За перші пів року, як антибулінговий закон набрав чинності, працівниками поліції було складено 221 адміністративний протокол та розглянуто їх у судах. Загалом у 2019 році було розглянуто 316 справ про булінг. У ст. 173⁴ КУпАП зазначено, що до адміністративної відповідальності притягуються батьки або особи, які їх замінують. Аналіз справ даної категорії доводить, що найчастіше адміністративні стягнення накладаються саме на одного із батьків – матір дитини. Якщо звернути увагу на те, що в Україні проходить євроінтеграційний процес, то можна зробити висновок, що батьки мають однакові права та обов'язки щодо дитини. Рівність батьків також визначена у ст. 141 Сімейного кодексу України. Отже, батько та матір мають однакові права та обов'язки по відношенню до своєї дитини, незалежно від того перебувають вони у шлюбі чи ні. Виходячи з цього, ми вважаємо, що було б доречно, щоб батько та матір притягались до відповідальності (відшкодування шкоди) за свою дитину, навіть якщо живуть окремо. Однак це йде в супереч іншим правовим документам – ч. 4 ст. 1178 Цивільного кодексу України: «Якщо малолітня особа завдала шкоди як з вини батьків (усиновлювачів) або опікуна, так і з вини закладів або особи, що зобов'язані здійснювати нагляд за нею, батьки (усиновлювачі), опікун, такі заклади та особа зобов'язані відшкодувати шкоду у частці, яка визначена за домовленістю між ними або за рішенням суду», тому питання потребує вирішення стосовно відповідальності одного з батьків, ураховуючи вище наведені норми.

Отже, булінг (цькування) – це насильство, яке завдає шкоду життю та здоров'ю особі. Для того, щоб на практиці не виникали проблеми при кваліфікації потрібно внести корективи у чинне законодавство, а саме у визначення булінгу - необхідні ґрунтовні наукові роз'яснення, для праворозуміння понять «конфлікт» (з'ясування стосунків) та «булінг».

Література:

- 1.Офіційний сайт Верховної Ради України. Кодекс про адміністративні правопорушення України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
- 2.Катеринчук К. В., Мацюк О. Л. Булінг: правові та соціально-психологічні аспекти. *Слово Національної школи суддів України*. № 3 (32), 2020. С. 113-124. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/17229/1/20210301_306.PDF

Мацюк Станіслав,
студент II курсу спеціальності "Право"
ПВНЗ "Академія рекреаційних технологій і права"

Науковий керівник:
старший викладач кафедри права
ПВНЗ "Академія рекреаційних технологій і права"
Хлистік Мирослава Андріївна

ТЕОРЕТИЧНІ ТА НОРМАТИВНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ»

Одним із важливих та актуальних напрямків державної правової політики в Україні на сьогодні є вирішення проблеми корупції та створення системи ефективної протидії і запобігання корупційним правопорушенням, які вчиняються посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

За результатами 2020 року у рейтингу країн світу в Індексі сприйняття корупції Україна посіла 117 місце зі 180. У колі найближчих країн-сусідів Україна розташувалася між Молдовою

та Російською Федерацією — поступаючи на 1 бал Молдові та випереджаючи на 3 бали РФ [1].

Ефективна протидія корупції можлива лише тоді, коли вона буде розглядатися як системне явище, що охоплює широкий комплекс соціальних, економічних, організаційних та інших напрямків діяльності. Тому крім кримінально-правових заходів важливу роль у подоланні корупційних явищ мають відігравати заходи профілактичного характеру, зокрема, виявлення потенційних корупційних ризиків, які можуть виникнути в діяльності службових осіб, та усунення причин та умов таких ризиків.

На сьогодні відсутній єдиний підхід до визначення поняття «корупційні ризики». Не знайшла свого закріплення ця дефініція і в нормативних документах: ні в Законах України, що втратили чинність («Про боротьбу з корупцією» 1995 р., «Про засади запобігання та протидії корупції» 2009 р.), ні в нині чинному Законі України «Про запобігання корупції» 2014 р. (в редакції 05.08.2021). У деяких антикорупційних нормативно-правових актах йдеться про корупційні ризики, їх види без визначення самого поняття.

Лише у документах рекомендаційного характеру можемо віднайти тлумачення терміну «корупційні ризики». Так, відповідно до змісту підготовлених Міністерством юстиції України методичних рекомендацій «Запобігання і протидія корупції в державних органах та органах місцевого самоврядування» від 16 жовтня 2013 р., *корупційні ризики* - правові, організаційні та інші фактори та причини, які породжують, заохочують (стимулюють) корупцію [2]. Відповідно до п. 2 розділу I Методології оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади, затвердженої рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 02 грудня 2016 року, *корупційний ризик* - ймовірність того, що відбудеться подія корупційного правопорушення чи правопорушення, пов'язаного з корупцією, яка негативно вплине на досягнення органом влади визначених цілей та завдань [3].

У науковій літературі існує декілька підходів до визначення поняття «корупційні ризики». У найбільш широкому аспекті це

ризика прояву корупційних явищ та/або виникнення корупційних ситуацій.

Так, І. Погрібний та М. Новіков визначають корупційний ризик як «фактор, що з'єднує умови та обставини, активізує корупційну ситуацію до корупційно-психологічного стану, спрямованому на корупційну угоду потенційних суб'єктів з корупційного правопорушення...» [4, 150]. О. Хлус вважає, що це «...ситуація, що об'єктивно склалася або суб'єктивно створена, яка може потенційно призвести або реально призводить до вчинення корупційного правопорушення» [5]. О. Боднарчук у своєму монографічному дослідженні зауважує, що корупційними ризиками є сприятливі умови і обставини, що забезпечують можливість вступу в корупційні відносини для здійснення корупційного правопорушення [6]. К. Бугайчук робить висновок, що «корупційний ризик – це відповідний факт (дія, стан), який створює умови для вчинення корупційних правопорушень особами, уповноваженими на виконання функцій держави та місцевого самоврядування» [7, 39].

Отже, підсумовуючи вище викладене, погоджуємось із думкою більшості вчених, які під корупційними ризиками розуміють сукупність правових, організаційних та інших факторів і причин, які породжують, заохочують (стимулюють) осіб до скоєння корупційних правопорушень під час виконання ними функцій держави або місцевого самоврядування.

Література:

- 1.Індекс сприйняття корупції – 2020: результати України. *Національне антикорупційне бюро України*: офіційний сайт. URL: <https://nabu.gov.ua/open-office/biblio/sociologiya/indeks-spriynyattya-korupciyi-2020-rezultati-ukrayini> (дата звернення: 15.10.2021).
- 2.Запобігання і протидія корупції в державних органах та органах місцевого самоврядування: методичні рекомендації Міністерства юстиції України від 16.10.2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0020323-13> (дата звернення: 15.10.2021).
- 3.Методологія оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади: рішення Національного агентства з питань

запобігання корупції від 02 грудня 2016 року. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1718-16> (дата звернення:
15.10.2021).

4. Погрібний І. М. Щодо ознак корупційних ризиків у
законопроектній діяльності / І. М. Погрібний, М. М. Новіков //
Право і суспільство. 2014. № 6-2. Частина 3. С. 146-154.

5. Хлус А. Коррупционные риски в сфере образования, пути их
выявления и устранения. *Законность и правопорядок*. 2013. № 2
(26). С. 38-42.

6. Боднарчук О. Г. Теоретичні основи та адміністративно-правові
механізми протидії корупції в Державній кримінально-
виконавчій службі України: монографія / О. Г. Боднарчук. К.:
«Центр учбової літератури», 2016. 462 с.

7. Бугайчук К.Л. Корупційні ризики: поняття, класифікація,
методологія оцінки, заходи усунення. *Кримінально-правові та
кримінологічні засади протидії корупції*. Харків. 2017. С. 39-40.

URL:

[http://www.univd.edu.ua/general/publishing/konf/31_03_2017/pdf/15.
pdf](http://www.univd.edu.ua/general/publishing/konf/31_03_2017/pdf/15.pdf) (дата звернення: 15.10.2021).

Мигалатій Артем,

студент II року навчання (ОР «бакалавр») спеціальності
081 Право

Центральноукраїнського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка

Науковий керівник:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри права та правоохоронної діяльності

Рябовол Лілія Тарасівна

ЗАСТОСУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ ТОВАРІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Метою Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» є
впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід

України на провідні позиції у світі. Відповідний рух визначається векторами розвитку, безпеки, відповідальності, гордості. Відповідно до згаданої Стратегії, для руху практично у кожному з векторів особливе значення має ефективний розвиток економіки, зокрема відновлення макроекономічної стабільності, забезпечення стійкого зростання економіки екологічно невиснажливим способом, створення сприятливих умов для ведення господарської діяльності та прозорої податкової системи. Саме тому, серед інших реформ і програм було передбачено і такі, як: дерегуляція та розвиток підприємництва; програма розвитку малого та середнього бізнесу; податкова реформа; реформа державної митної справи та інтеграція в митну спільноту Європейського Союзу тощо [5].

В загальнодержавній програмі адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу зазначено, що така адаптація є пріоритетною складовою процесу інтеграції України до Європейського Союзу, що в свою чергу є пріоритетним напрямом української зовнішньої політики. До пріоритетних сфер, в яких має здійснюватися адаптація законодавства України, у цій Програмі віднесено також: митне право; податки, у тому числі непрямі; технічні правила і стандарти тощо [4]. Орієнтиром наразі є «сервісна митниця – митниця для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності», регламентована документами Всесвітньої митної організації. Згідно з ними, вказує І. М. Квеліашвілі, сервісна митниця – невід'ємний елемент сучасної зовнішньоекономічної, зовнішньоторговельної діяльності, митниця, яка має забезпечувати спрощення митних процедур, формування нової філософії митного контролю, підґрунтям якої є принцип контрольного сервісу та міжнародного обміну інформацією [1, с. 279].

Суттєвим джерелом надходжень в бюджет будь-якої країни світу, так само й України, є митні платежі, зокрема, мито й акцизний податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції) (ч. 27 ст. 4 Митного кодексу України) [2]. Своєчасне й у повному обсязі надходження таких платежів до бюджету забезпечує соціально-економічний розвиток

держави. Значною мірою сприяє у цьому створення для суб'єктів підприємницької, зокрема зовнішньоекономічної діяльності, сприятливих умов для проходженні митного контролю та митного оформлення. Значну роль у цьому відіграє не просто ведення Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності, а уніфікація такої класифікації з європейськими нормами і стандартами.

При декларуванні товари підлягають класифікації, тобто визначенню коду товару відповідно до класифікаційних групувань, зазначених в Українській класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності (далі – УКТ ЗЕД). Питання ведення УКТ ЗЕД унормовується Розділом IV Митного кодексу України [2]. Згідно з ним, УКТ ЗЕД складається на основі Гармонізованої системи опису та кодування товарів і затверджується законом про Митний тариф України. Товари в ній систематизовано за розділами, групами, товарними позиціями, товарними підпозиціями, найменування і цифрові коди яких уніфіковано з Гармонізованою системою опису та кодування товарів. При цьому, митні органи здійснюють контроль за правильністю класифікації товарів, поданих до митного оформлення. Це зумовлено тим, що класифікація як така має істотне значення, зокрема, впливає на: визначення ставки мита для такого товару; застосування пільгових ставок ПДВ; можливість отримати ліцензію на імпорт чи експорт товару; визначення підакцизності товару тощо.

Ведення УКТ ЗЕД передбачає, крім іншого, й забезпечення однакового застосування всіма митними органами правил класифікації товарів, прийняття рішень щодо класифікації та кодування товарів в УКТ ЗЕД у складних випадках. Отже, сам Митний кодекс України передбачає можливість «складних випадків» у процесі класифікації та кодування товарів. Під таким випадком у ч. 5 ст. 69 законодавець розуміє «випадок, коли у процесі контролю правильності заявленого декларантом або уповноваженою ним особою коду товару виникають суперечності щодо тлумачення положень УКТ ЗЕД, вирішення яких потребує додаткової інформації, спеціальних знань, проведення досліджень тощо» [2]. Ускладнення класифікації зумовлюється

ще й тим, що сьогодні з'являються нові товари, змінюються їхні характеристики. Крім того, до виникнення спорів щодо класифікації товарів призводить і неузгодженість правозастосування в різних країнах. Виходячи з того, що переважно суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності перетинають державний кордон України та європейських держав, на наш погляд, кількість складних випадків значно зменшилася б за умови повної імплементації європейської номенклатури класифікації товарів.

Коди, за якими класифікуються товари, що імпортуються або експортуються, закріплені у Додатку до Закону України «Про митний тариф України» – [3]. У ньому розміщено безпосередньо Українську класифікацію товарів зовнішньоекономічної діяльності, визначено коди для товарів, які допущені до обігу в Україні як імпорт або експорт. Код товару в УКТ ЗЕД має цифрове вираження й охоплює десять знаків, кожен з яких певним чином характеризує конкретний вид товару. До прикладу, моторні транспортні засоби, призначені для перевезення 10 і більше осіб, включаючи водія, нові, з робочим об'ємом циліндрів двигуна понад $5\,000\text{ см}^3$ мають код – 8702 10 11 30, де 87 – група, 02 – підгрупа, 10 – товарна позиція, 11 і 30 – товарні підпозиції, а саме: тип двигуна, стан, робочий об'єм циліндрів двигуна.

У вже згаданому Додатку до Закону України «Про митний тариф України» визначено також особливість застосування УКТ ЗЕД. Так, якщо в УКТ ЗЕД, складеній на основі Гармонізованої системи опису та кодування товарів і Комбінованої номенклатури Європейського Союзу, виявлено неточності перекладу з офіційної мови оригіналу українською мовою назв позицій, підпозицій, а також текстів приміток до розділів, груп, позицій, підпозицій та додаткових приміток, то за основу приймаються тексти офіційних видань Гармонізованої системи опису та кодування товарів і Комбінованої номенклатури Європейського Союзу [3].

Отже, в Україні задекларована імплементація європейської товарної номенклатури, проте, лише на рівні перших шести знаків, які презентують рівні від групи товару до товарної

підпозиції. На рівні чотирьох останніх знаків УКТ ЗЕД не уніфікована повною мірою з європейською товарною номенклатурою. Фахівці також вказують, що у цьому контексті проблема уніфікації наразі зумовлена ще й тим, що низькою є якість перекладу українською мовою Європейської класифікації Правил Інтерпретації та Класифікатора товарів. Так, оригінальний / офіційний текст документа був опублікований французькою як міжнародною торгівельною мовою, натомість в Україні було використано не цей варіант, а переклад цього документа англійською мовою. Це уможливило достатньо довільне тлумачення відповідних правил, у тому числі суб'єктами митного декларування та митного оформлення. Це спричиняє різні ускладнення оформлення декларацій, як результат – гальмування у перевезеннях вантажів, невчасне виконання умов договорів поставок. У свою чергу, це негативно впливає на показники підприємницької діяльності, загалом економіку держави.

Вище вже зазначалося, що здійснення контролю за правильністю класифікації товарів, поданих до митного оформлення, згідно з Митним кодексом України, покладено на митні органи. Зокрема правильність нарахованих митних платежів вони перевіряють під час документальних перевірок після випуску товарів у вільний обіг. До прикладу, у системному Звіті Ради бізнес-омбудсмена зазначено, що за інформацією Державної фіскальної служби, наданої цій Раді, за 2017 рік було проведено 608 документальних перевірок додержання законодавства України з питань державної митної справи (що здійснюються протягом трьох років після здійснення митного оформлення товарів). З них, щодо класифікації товару – 282, за результатами чого було донараховано 28,4 млн. грн. За перший квартал 2018 року таких перевірок щодо класифікації товару було вже 146 із донарахованням 12,5 млн. грн. [7, с. 26].

Так чи інакше випадки спорів щодо класифікації товарів за УКТ ЗЕД продовжують виникати, відтак, питання удосконалення УКТ ЗЕД вимагає нагального вирішення, що забезпечить більшу прогнозованість, передбачуваність відносин між бізнесом та митними органами, загалом, стимулюватиме розвиток

приватного підприємництва й в цілому сталий розвиток вітчизняної економіки. А, як справедливо зазначає І. М. Квеліашвілі, забезпечення національних інтересів держави, в основі яких – сталий розвиток економіки та добробут громадян, є найбільш важливою функцією держави [1, с. 272].

Слід зазначити, що непоодинокими є приклади звернення суб'єктів підприємницької діяльності зі скаргами до Ради бізнес-омбудсмена та із заявами до суду. Так, у лютому 2018 року ТОВ «ТРАУ НУТРИШИН Україна» звернулось до Ради бізнес-омбудсмена. На їх думку як скаржника, податковим органом було встановлене невірне декларування коду УКТ ЗЕД та за результатами документальної невізної перевірки з питань правильності класифікації їм було визначено грошові зобов'язання. Наразі податковий орган визначив необхідність застосування до імпортованого товару (концентрат соєвого протеїну) товарної підкатегорії 2309 90 96 90 замість визначеної імпортером підкатегорії 2304 00 00 00. Рада прийшла до висновку, що аргументи скаржника є переконливими. Крім того, Рада звернула особливу увагу ДФС на те, що Верховним Судом було підтверджено правильність класифікації саме цього товару за кодом 2304 00 00 00 у справі іншого підприємства (що також імпортувало такий саме товар). Відповідний висновок Верховного Суду, на думку Ради, слід вважати обов'язковим для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму права. Рада бізнес-омбудсмена рекомендувала органам ДФС провести належний розгляд скарги ТОВ «ТРАУ НУТРИШИН Україна» на рішення податкового органу про визначення коду товару та врахувати позиції самої Ради, а також судову практику Верховного Суду. Однак, у травні 2018 року ДФС за результатами розгляду залишило скаргу зазначеного платника податку без задоволення [7, с. 27].

Те, що питання удосконалення УКТ ЗЕД, у тому числі її застосування митними органами, вимагає удосконалення опосередковано підтверджено Європейським судом з прав людини, зокрема його Рішенням від 24 листопада 2016 року у справі «ТОВ «Полімерконтейнер» проти України». Суть

відповідної скарги до Європейського суду у тому, що митні органи присвоювали один і той самий невірний код одному й тому самому імпортованому товару, при тому, що національними судами було винесено рішення, згідно з якими відповідні рішення митниці скасовувалися. Європейський суд з прав людини у цій справі звернув увагу на порушення Україною статті 1 Першого протоколу Конвенції про захист прав і основоположних свобод [6]. Факт встановлення такого порушення шкодить іміджу України як правової, соціальної держави на міжнародному рівні.

Отже, інтеграція України в європейське співтовариство, зокрема в митну спільноту Європейського Союзу, вимагає гармонізації, уніфікації відповідних підходів, у тому числі і щодо класифікації товарів. Імплементация європейської товарної номенклатури кодування товарів зовнішньоекономічної діяльності на рівні всіх десяти знаків забезпечить повну уніфікацію УКТ ЗЕД та європейських стандартів у цій сфері, що у свою чергу сприятиме в усуненні перешкод, що можуть виникати у зв'язку з класифікацією товарів у процесі їх митного оформлення. Позаяк спори між митними / податковими органами та платниками податків з питань класифікації товарів продовжують виникати, на наш погляд, доцільно: Раді бізнес-омбудсмена – активно захищати суб'єктів підприємницької діяльності у відповідних спорах; митним та податковим органам – враховувати рекомендації Ради бізнес-омбудсмена та судову практику за справами щодо класифікації товарів.

Література:

- 1.Квеліашвілі І. М. Реформування державного управління митною справою України в умовах європейської інтеграції : дис. ... докт. наук з держ. управл. : 25.00.01. Дніпро, 2019, 496 с.
- 2.Митний кодекс України : Кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/conv#n1006> (дата звернення: 22.09.2021)
- 3.Митний тариф України (Групи 01-49): Закон України від 04.06.2020 № 674-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/674%D0%B0-20/conv#Text%D0%BC> (дата звернення: 22.09.2021)

4. Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України; Програма від 18.03.2004 № 1629-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15/conv#n17> (дата звернення: 21.09.2021)
5. Про Стратегію сталого розвитку «Україна-2020» : Указ Президента України; Стратегія від 12.01.2015 № 5/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text> (дата звернення: 20.09.2021)
6. Рішення Європейського суду з прав людини від 24 листопада 2016 року у справі «ТОВ «Полімерконтейнер» проти України» (Заява № 23620/05) : Європейський суд з прав людини; Справа від 24.11.2016. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c04#Text (дата звернення: 24.09.2021)
7. Системний звіт Ради бізнес-омбудсмена : Актуальні проблеми бізнесу у митній сфері. 2018. 56 с. URL: <https://bit.ly/39OZfEn>

Нос Юлія,
Львівський національний
університет імені Івана Франка,
м. Львів, Україна

Науковий керівник:
кандидат юридичних наук, доцент
Ільницький О.В.

ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВО-ПРАВОВИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ РЕЖИМІМ ВОЄННОГО ТА НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ

За роки незалежності фінансово-правова діяльність суб'єктів публічної адміністрації здійснювалась під впливом багатьох соціально-політичних чинників та потрясінь.

Останнім часом в Україні зросла увага до питання про спеціальні адміністративно-правові режими, зумовлені дією надзвичайних обставин. На це вплинули воєнні дії на Сході

України, окупація частини території держави, глобалізація терористичних загроз та їхнє наближення через діяльність незаконних військових формувань, встановлення карантинних заходів через пандемію та інші.

Питання надзвичайних адміністративно-правових режимів досліджували такі науковці-правознавці, як: Л.В. Вакарюк, В.М. Завгородня Н.В. Коваленко, Т.О. Коломоєць, С.О. Кузніченко.

Метою цього наукового дослідження є з'ясувати основні питання, які постають при розгляді фінансово-правових питань, пов'язаних із введенням воєнного стану та запровадженням надзвичайного стану в Україні, зумовлені актуальним рівнем нормативно-правового регулювання, а також, надання рекомендацій щодо підвищення якості його якості.

Оскільки такі спеціальні адміністративно- правові режими передбачають особливий порядок функціонування органів державної влади, органів місцевого самоврядування, а також зміну нормальної життєдіяльності населення, то і перебудова та зміна у сфері фінансової діяльності – не є винятком. Водночас, основи конституційного ладу (ч. 2 ст. 6 та ч. 2 ст. 19 Конституції України) вимагають забезпечити належний рівень законодавчого регулювання діяльності апарату публічного управління, особливо в таких умовах, які об'єктивно зумовлюють посилення втручання у сферу прав, свобод та інтересів особи.

Загалом, на сьогодні, основу фінансово-правового регулювання цих адміністративно-правових режимів становлять Закон України «Про правовий режим воєнного стану» та Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану», а спеціального нормативно-правового акту який би регулював діяльність органів публічної адміністрації під час дії таких режимів – немає. Власне, Закон України «Про правовий режим воєнного стану», а саме, п.1 ч.3 ст.15 встановлює, що «Районні, обласні військові адміністрації здійснюють на відповідній території, поряд із повноваженнями місцевих державних адміністрацій, повноваження із запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, а районні, обласні військові адміністрації, утворені у зв'язку з нескликанням сесії

відповідно районної, обласної ради у встановлені Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» строки, також здійснюють повноваження із: складання та затвердження відповідно районних, обласних бюджетів, внесення змін до них, затвердження звітів про їх виконання; розподілу переданих з державного бюджету коштів у вигляді дотацій, субвенцій відповідно між районними бюджетами, місцевими бюджетами міст обласного значення, сіл, селищ, міст районного значення».

Також, Бюджетний кодекс України, а саме ст. 3 зазначає, що «Бюджетний період для всіх бюджетів, що складають бюджетну систему України, становить один календарний рік, який починається 1 січня кожного року і закінчується 31 грудня того ж року. Неприйняття Верховною Радою України закону про Державний бюджет України до 1 січня відповідного року не є підставою для встановлення іншого бюджетного періоду». Проте, ця норма має винятки – за особливих обставин, тобто при введенні воєнного або ж оголошенні надзвичайного стану бюджетний період для Державного бюджету України може бути інший, ніж передбачений частиною першою статті 3 БК України.

Крім цих загальних компетенційних норм, законодавство містить низку положень, які визначають окремі аспекти особливостей фінансово-правового аспекту спеціальних адміністративно-правового режиму воєнного, надзвичайного стану або ж фінансово-правової діяльності з урахуванням окупації та втрати контролю над частиною території України, до прикладу, норми того ж Бюджетного кодексу України (п.п. 22-24² Розділу VI Прикінцеві та перехідні положення).

У 2011 році була внесена урядова ініціатива щодо прийняття закону, який би урегулював фінансово-правові питання в разі введення воєнного стану та запровадження надзвичайного стану, але вона так і не була реалізована.

Згодом це ж питання актуалізувалося у 2015 році після захоплення російськими військами частини території України. Цей законопроект прагнув врегулювати здійснення бюджетного планування на особливий період, повноваження та мобілізаційну підготовку органів управління фінансами, порядок збільшення надходження коштів до Державного бюджету України в

особливий період. Також цей законопроект визначав поняття фінансової системи України в особливий період та органи управління фінансами, основні засади організації управління фінансами в особливий період і джерела формування фінансових ресурсів, які залучалися б для задоволення потреб держави в особливий період.

Проте, урядовий комітет з питань економічного розвитку та європейської інтеграції, який очолював тодішній Прем'єр-міністр А. Яценюк, відхилив розроблений Мінфіном законопроект як такий, що «може дискредитувати уряд» [1].

Ми цілком погоджуємося із думкою, висловленою у науковій статті О. І. Гріненко, О. П. Кутового та М. І. Шапталенка: «Досвід мобілізаційної підготовки провідних країн світу показує, що потрібно сконцентрувати зусилля на завчасному і плановому створенні необхідних запасів у мирний час. Для цього необхідно формувати відповідні програми розвитку галузей національної економіки для створення необхідних технологій і продукції, здійснювати їх накопичення з урахуванням потреб, життєвого циклу, строків зберігання і норм використання» [2, с. 4].

Підводячи підсумки, варто наголосити, що українському законодавцю потрібно звернути увагу на те, щоб вдосконалити або ж прийняти відповідні нормативно-правові акти в сфері регулювання фінансово-правової діяльності суб'єктів публічної адміністрації під час дії таких спеціальних адміністративно-правових режимів як надзвичайний та воєнний стан. Оскільки, реалії нашого часу показали, що навіть у XXI столітті, коли ніхто не передбачав військової агресії на території України та поширення пандемії, законодавство повинно пристосовуватись, та бути не лише готовим до різноманітного розвитку подій, але й виконувати свої суспільні завдання в екстраординарних умовах, забезпечуючи належну якість та юридичну визначеність нормативного регулювання відносин.

Література:

1. Проект закону «Про фінансову систему в особливий період» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://ips.ligazakon.net/document/GF6II00A>.

2.О. І. Гриненко. Сучасні проблеми мобілізаційної підготовки і мобілізації оборонного сектору національної економіки та шляхи їх розв'язання [Електронний ресурс] / О. І. Гриненко, О. П. Кутовий, М. І. Шапталенко. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_me ta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Znpcvsd_2018_2_6.

Павленко Антон,
студент групи ТП-2-1М,
Національний транспортний університет,
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
доктор юридичних наук,
професор кафедри конституційного та адміністративного
права Національного транспортного
Константий Олександр Володимирович

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ УКРАЇНИ

Охорона за допомогою адміністративно-правових заходів державного кордону має важливе значення в наш час. Кожна держава, незалежно від періоду свого існування (з стародавніх часів до 21 століття), приділяла особливу увагу безпеці свого державного кордону. В сучасних реаліях безпека свого кордону створює необхідні умови для існування та розвитку держави (як економічні, так і соціальні). Тому держава повинна підтримувати і розвивати законодавство, пов'язане з охороною державного кордону.

Розробка питань юридичної відповідальності, зокрема й адміністративної, за порушення законодавства щодо охорони державного кордону України наразі стала важливою для

вітчизняної науки адміністративного права. Це пояснюється потребами протидії агресії з боку Російської Федерації, що триває і до теперішнього часу.

Важливо усвідомлювати, що Україна за своїм геополітичним розташуванням перебуває у центрі Європи і знаходиться на перехресті шляхів між Заходом та Сходом. Ця територіальна властивість нашої держави має як позитивні, так і негативні наслідки. До позитивних характеристик належить здатність України у зв'язку з цим провадити розгалужені торговельно-економічні стосунки з іноземними державами та всіляко підтримувати з ними транспортні, культурні, наукові та інші зв'язки. Що стосується негативних наслідків такого розташування, то однією з проблемних і небезпечних залишається тенденція незаконного перетинання державного кордону України.

Ми змушені констатувати, що в умовах нестабільної політичної ситуації, окупації частини території, агресивної політики керівництва східної та північної сусідніх країн, а також за його неналежного облаштування, державний кордон України залишається неналежним чином захищеним і контрольованим. У свою чергу це створює умови для контрабанди товарів, незаконної міграції, ввезення зброї та боєприпасів до неї, вибухових речовин заборонених наркотичних засобів та підакцизних товарів та ще дуже багатьох інших негативних явищ. Тома не можна забувати, що від створення ефективної та дієвої адміністративно-правової охорони державного кордону залежить суверенітет і національна безпека України.

Багатьма вченими-адміністративістами розглядалася суміжна з порушеними питаннями проблематика. Так, А. Долгополов аналізував у своїх працях організаційно-правові питання діяльності громадських формувань з охорони громадського порядку й державного кордону в Україні [1]; І. Тулянцева – проблеми правового регулювання переміщення культурних цінностей через митний кордон України[2]; В. Нечитайленко – контролю на державному кордоні України у розумінні засобу забезпечення екологічної безпеки та ін. [3].

Вважаємо слушною думку О. Лемешко, який пише, що державний кордон є історичною категорією, яка з'явилася на певній сходинці суспільного розвитку. Під впливом політичних, військових, економічних та інших чинників форми та способи охорони державного кордону постійно змінювалися. Охорона і захист державного кордону стає невід'ємною складовою загальнодержавної системи забезпечення національної безпеки України [4, с.155].

Протиправність адміністративно-караних діянь, пов'язаних незаконним перетинанням державного кордону, установлюється в главі 15 Кодексу України про адміністративні правопорушення, яка, зокрема, стосується правопорушень, які посягають на встановлений порядок управління.

Розглядаючи склад правопорушення, передбаченого статтею 204¹ "Незаконне перетинання або спроба незаконного перетинання державного кордону України" Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), варто відмітити, що з об'єктивного боку вони полягають у протиправних діях особи, спрямованих на залишення території України й переміщення на територію іншої країни, або навпаки – у залишенні території іноземної країни та переміщення на територію України. Такі дії можуть виражатися в декількох формах: 1) перетинання або спроба перетинання державного кордону будь-яким способом поза пунктами пропуску через державний кордон України; 2) перетинання державного кордону в пунктах пропуску через державний кордон України, але без відповідних документів; 3) перетинання державного кордону в пунктах пропуску через державний кордон України за документами, що містять недостовірні відомості про особу; 4) перетинання державного кордону в пунктах пропуску через державний кордон України без дозволу відповідних органів влади.

Чинне законодавство України дозволяє, зокрема, перетинання державного кордону у спеціально призначених для цього пунктах пропуску через державний кордон (автомобільних, морських, залізничних, повітряних, пішохідних тощо).

Перетинання державного кордону поза такими пунктами пропуску категорично забороняється.

Склад адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 204¹ КУпАП, буде і в тому випадку, коли особа перетнула державний кордон у пункті пропуску через державний кордон, але без відповідних документів або за документами, які містять недостовірні відомості про особу (пред'явлення підробленого документа, що посвідчує особу; пред'явлення документа, який належить іншій особі; неправдиві відомості, які зазначені у документі, що посвідчує особу тощо). Перелік таких документів визначається у спеціальних нормативних актах, зокрема, у Законі України «Про порядок виїзду з України та в'їзду в Україну громадян України» та у Законі України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства».

Суб'єктами правопорушення, передбаченого статтею 204¹ КУпАП, виступають фізичні, осудні особи, а саме громадяни України, іноземці та особи без громадянства, яким на день вчинення протиправного діяння виповнилося 16 років.

Що стосується міграційного законодавства України, то воно має дещо ліберальний характер порівняно з європейськими країнами. Особливо це стосується питання відповідальності, і не лише за вчинення міграційних правопорушень, але й тих, які безпосередньо впливають на встановлений законом порядок перетинання державного кордону. Так, в Україні за певні види правопорушень іноземці несуть тільки адміністративну відповідальність на рівні з громадянами України. Їх відповідальності за протиправний перетин державного кордону у Кримінальному кодексі не існує. Тільки перетинання державного кордону України з метою заподіяння шкоди інтересам держави або особою, якій заборонено в'їзд на територію України, або представниками підрозділів збройних сил чи інших силових відомств держави-агресора у будь-який спосіб поза пунктами пропуску через державний кордон України або в пунктах пропуску через державний кордон України без відповідних документів, або за документами, що містять недостовірні відомості, тягне за собою застосування заходів кримінального покарання у вигляді позбавлення волі на строк до трьох років

відповідно до статті 332² КК України. Тобто чинне законодавство не дозволяє у повній мірі протидіяти заходами кримінальної відповідальності у багатьох випадках незаконного перетинання необлаштованого державного кордону України та незаконного перебування на території України численних мігрантів з Азії до Європи.

Підсумовуючи наведене, можна зробити висновок, що приписи КУпАП, а саме статей, розміщених у главі 15, створюють достатню основу для здійснення адміністративно-правової охорони державного кордону, притягнення винних осіб до відповідальності у більшості випадків незаконного його перетинання або спроб цього. Але, зважаючи на ситуацію із збройною агресією Російської Федерації, уповноваженим суб'єктам адміністративної юрисдикції потрібно прикладати свої, насамперед, організаційні та запобіжні адміністративні зусилля для посилення рівня належного захисту та охорони території нашої країни.

Література:

1. Долгополов А.М. Організаційно-правові питання діяльності громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону в Україні: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Національний аграрний університет. Київ, 2008. 18 с.
2. Тулянцева І. Правове регулювання переміщення культурних цінностей через митний кордон України: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. Харків, 2010. 20 с.
3. Нечитайленко В. Контроль на державному кордоні України як засіб забезпечення екологічної безпеки: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Міжнародний університет бізнесу і права. Херсон, 2011. 20 с.
4. Лемешко О. Сутність готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до вирішення нестандартних ситуацій в пунктах пропуску через державний кордон. *Збірник наукових праць Національної академії державної прикордонної служби України*. 2015. Випуск 2. С. 154-164.

Павленко Володимир Іванович,
аспірант кафедри адміністративного та митного права
Університету митної справи та фінансів

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС АГЕНТСТВА З РОЗШУКУ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ АКТИВІВ

Відповідно до реалізації Плану дій щодо лібералізації ЄС візового режиму для України [1] та інших міжнародних зобов'язань нашої держави, в Україні було створено Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (далі – Агентство або АРМА). Адміністративно-правовий статус Агентства, насамперед, визначається Законом України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» (далі – Закон «Про АРМА») [2], іншими законодавчими та підзаконними нормативними актами.

Агентство як центральний орган виконавчої влади із спеціальним статусом, забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері виявлення та розшуку активів, на які може бути накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави, та/або з управління активами, на які накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави або які конфісковано у кримінальному провадженні чи стягнуто за рішенням суду в дохід держави внаслідок визнання їх необґрунтованими (ч. 1. ст. 2 Закону «Про АРМА»).

Діяльність АРМА спрямована, насамперед, на:

1. Виявлення та розшук активів.

Агентство уповноважене на виявлення (діяльність із встановлення факту існування) та розшук (діяльність із визначення місцезнаходження) активів – майна, на яке може бути накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави;

Агентство уповноважене сприяти здійсненню кримінального провадження шляхом:

- здійснення заходів з виявлення та розшуку активів за зверненням слідчого, детектива, органів досудового розслідування, прокуратури та судів з метою арешту та конфіскації таких активів чи їх стягнення в дохід держави внаслідок визнання необґрунтованими активів;

- забезпечення міжнародного співробітництва з відповідними органами іноземних держав (на рівні, що передує міжнародній правовій допомозі), міжнародними організаціями до компетенції яких належать питання щодо виявлення, розшуку активів, а також направлення до них відповідних запитів щодо виявлення та розшуку активів;

- звернення до суду з позовом щодо визнання незаконними нормативно-правових актів, індивідуальних рішень, правочинів, виданих \ вчинених з порушенням визначених чинним законодавством вимог та обмежень;

- участі у забезпеченні представництва прав та інтересів України у закордонних юрисдикційних органах у справах, пов'язаних з поверненням в Україну активів, одержаних від корупційних та інших злочинів.

2. Управління активами.

На підставі рішення суду, АРМА здійснює управління активами, на які накладено арешт у кримінальному провадженні, з метою збереження чи збільшення їх економічної вартості шляхом:

- передачі активів в управління на підставі договору управління;

- розпорядження – реалізації відповідних активів з подальшим розміщенням готівкових коштів на рахунках у державних банках до закінчення кримінального провадження.

3. Формування державної політики у сфері.

АРМА забезпечує формування та реалізацію державної політики в сфері виявлення, розшуку та управління активами шляхом:

- підготовки пропозицій щодо формування та реалізації державної політики (розроблення проектів нормативно-правових актів, підзаконних актів, нормативно-правових актів Агентства);

- укладання міжвідомчих міжнародних угод про співробітництво з органами іноземних держав, до компетенції яких належать питання щодо виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів;

- надання роз'яснень, методичної та консультаційної допомоги слідчим, детективам, прокурорам та суддям з питань, пов'язаних з виявленням, розшуком, проведенням оцінки та управлінням активами;

- формування та ведення Єдиного державного реєстру активів, на які накладено арешт у кримінальному провадженні, який повинен містити дані про активи, на які накладено арешт у кримінальному провадженні, судові рішення про арешт та/або скасування арешту, номер кримінального провадження у Єдиному реєстрі досудових розслідувань та іншу відповідну інформацію (Положення про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів [3]).

Аналіз чинного законодавства свідчить, що АРМА діє виключно на підставі звернень правоохоронних органів України, запитів компетентних органів інших держав в порядку співробітництва та судових рішень і ніколи – за власною ініціативою. При цьому, необхідною умовою для здійснення агентством своїх повноважень є наявність кримінального провадження, що значно звужує його сферу діяльності у порівнянні з аналогічними органами більшості інших держав.

Безумовно, діяльність новоствореного Агентства переконує в тому, що воно стало дієвим інструментом наповнення державного бюджету коштами, отриманими від реалізації майна, набутого незаконним та корупційним способом. Разом з тим, правозастосовна діяльність Агентства свідчить про недосконалість існуючих процедур, застосування яких не завжди дозволяють зробити таку реалізацію майна дійсно прибутковою, а управління активів – прозорими та ефективними. До деструктивних факторів, що ускладнюють діяльність АРМА

варто також зарахувати відсутність сталої судової практики, судові рішення, якими не визнають дискреційні повноваження АРМА в обранні варіантів управління активами, блокування роботи Агентства, неможливість забезпечити ефективне управління окремими видами активів тощо.

З метою оптимізації роботи АРМА, підвищення її ефективності необхідно внести ряд змін як в профільний Закон, так і в ряд інших законодавчих та підзаконних нормативних актів, які дозволять удосконалити та покращити роботу Агентства.

Результатом спільної діяльності фахівців Агентства та народних депутатів став проєкт закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення ефективності діяльності Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» [4] (далі – законопроєкт № 3335), який передбачає суттєве посилення інституційної спроможності Агентства.

Зокрема пропонувалося узгодити норми Закону «Про АРМА» з низкою інших законодавчих актів; запровадити інститут планування перед арештом; передбачити нову функцію зі зберігання арештованого майна; розширити можливості наповнення держбюджету; врегулювати механізм управління соціально важливими активами; вирішити проблему юридичного саботажу з боку власників активів; вдосконалити процедуру реалізації арештованого майна тощо.

Разом з тим, профільний комітет парламенту підтримав альтернативний законопроєкт № 3335-1 [5] (далі – законопроєкт № 3335-1). Позаяк у своїй основі цей документ дублює законопроєкт, розроблений за участі фахівців АРМА. Проте, вважаємо, що законопроєкт № 3335-1 потребує важливих правок, без урахування яких окремі повноваження Агентства залишаться нереалізованими, а чинне законодавство доповниться додатковими колізіями. Наприклад: станом на 1 січня 2021 р. мінімальна вартість активів, які можуть передаватися в АРМА, складає 200 прожиткових мінімумів (437800 грн.) (абз. 7 ч.6 ст. 100 КПК України [6]) або 200 розмірів мінімальної заробітної

плати (1200000 грн.) (абз. 1 ч.1 ст. 19 Закону «Про АРМА»). Оскільки сума більше ніж мільйон гривень є досить високою планкою, яка залишає за межами компетенції АРМА значну кількість арештованих активів. Законопроектом № 3335 пропонувалося усунути колізію шляхом приведення норми профільного закону у відповідність до норми КПК України (правозастосовна практика свідчить про те, що більшість прокурорів і суддів все одно керуються саме нормою КПК України при вирішенні питання щодо передачі активів до АРМА). Аналогічна пропозиція міститься й в іншому законопроекті, поданому до Верховної ради України Кабінетом Міністрів України [7].

Натомість в альтернативному законопроекті № 3335-1 вказана межа збільшена навіть у порівнянні з чинною нормою Закону «Про АРМА» – до 500 прожиткових мінімумів. Це очевидно звужує перелік арештованих активів, доходи від управління якими може отримувати держава.

Крім того, автори законопроекту № 3335-1 пропонують надати Агентству повноваження щодо зберігання активів, якими неможливо управляти за договором чи шляхом реалізації (зміни в ч. 2. ст. 19 Закону «Про АРМА»), проте не вказують, джерела фінансування на здійснення таких заходів (охорона, страхування). Як наслідок, тягар фінансування механізму реалізації наданого повноваження припадає на кошти державного бюджету.

Також законопроект № 3335-1 потребує доповнення нормою, яка б закріплювала за покупцями арештованих активів статус добросовісних набувачів, у яких придбані на електронних торгах активи не можуть бути витребувані. Реалізація цієї норми дозволить гарантувати права таких осіб, а відтак, стимулювати попит на активи, що реалізуються на відкритих аукціонах. Наразі подібні гарантії відсутні, тому купівля арештованого майна залишається доволі ризикованою інвестицією.

Крім того, аналіз норм чинного законодавства та практика його реалізації дозволив виявити ряд прогалин в правовій регламентації адміністративно-правового статусу АРМА. Зокрема, відповідно до п. 2 ч.1 ст. 10 Закону «Про АРМА» [2],

Агентство має доступ до автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів та банків даних, держателем (адміністратором) яких є державні органи або органи місцевого самоврядування. Проте можливість доступу, наприклад, до інформації щодо експортно-імпортних операцій суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, обмежена відповідно до ст. 452 Митного кодексу України [8]. Така ситуація ускладнює діяльність Агентства, адже обмежує його в здійсненні заходів з виявлення та розшуку активів з метою арешту та конфіскації таких активів чи їх стягнення в дохід держави внаслідок визнання необґрунтованими активів.

З метою виконання п. 2 розд. V Закону «Про АРМА», пропонується внести зміни до ст. 452 Митного кодексу України, які дозволять Агентству отримувати інформацію щодо експортно-імпортних операцій конкретних суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, шляхом доступу до відповідних автоматизованих інформаційних систем митних органів.

Таким чином, вважаємо, що внесення змін в чинне законодавство, що регламентує діяльність Агентства дозволить удосконалити існуючий правовий механізм виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, підвищить ефективності правозастосовної роботи АРМА з корупційними активами.

Література:

1. План дій щодо лібералізації ЄС візового режиму для України: схвалено на саміті Україна – Європейський Союз (22.11.2010 р., м. Брюссель, Королівство Бельгія) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_001#Text
2. Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: Закон України від 18.02.2016 р. № 1021-VIII. Офіційний вісник України. 2015. № 99. Ст. 3385.
3. Положення про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 11.07.2018 р. № 613 URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/rada/main/613-2018-%D0%BF#Text>

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення ефективності діяльності Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: проект закону № 3335. URL:

http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68585

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення діяльності Національного агентства з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: проект закону № 3335-1. URL:

http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68739

6. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. 4651-VI Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.

7. «Про внесення зміни до статті 19 Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» проекту закону № 4483. URL:

http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70634

8. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>

Полат Ірина Володимирівна,

аспірант кафедри приватного та публічного права

Навчально-наукового інституту права та

сучасних технологій навчання

Київського національного університету технологій та дизайну,

м. Київ, Україна

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА В ЗАКОНОДАВСТВІ

Сексуальне насильство щодо дітей й досі залишається актуальною темою для всіх країн. Будь-яке насильство відносно

дітей є серйозним порушенням їх прав та інтересів, а їх руйнівні наслідки залишаються на все життя.

Дослідження проблеми насильства, в тому числі в освітньому середовищі, показує, що законодавець надає соціальної значущості будь-яким проявам насильства щодо дітей, адже в Україні заборона насильства проголошується Конституцією України, низкою законодавчих актів України та міжнародними договорами.

На міжнародному рівні насильство класифікують за видами агресивних дій щодо потерпілої особи на фізичне, психологічне, економічне і сексуальне насильство.

Так само Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (далі – Закон) [1] визначено чотири види насильства – фізичне, психологічне, економічне і сексуальне – в широкому їх значенні відповідно до ознак того, яким способом, засобом здійснюється акт насильства.

В свою чергу, щодо сексуального насильства слід відмітити, що законодавець наводить його визначення лише в 2-х джерелах. Зокрема, п. 15 ст. 1 згаданого вище закону визначає такий вид насильства як форму домашнього насильства, що включає будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини, примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності.

А також ч. 1 ст. 153 Кримінального кодексу України (далі – КК України) [2], яка визначає, що сексуальне насильство це вчинення будь-яких насильницьких дій сексуального характеру, не пов'язаних із проникненням в тіло іншої особи, без добровільної згоди потерпілої особи.

Отже, в законі міститься узагальнене визначення сексуального насильства, адже це визначення передбачає будь-які діяння сексуального характеру як із проникненням в тіло іншої особи, так і без такого проникнення. В той час як норма ст. 153 КК України містить вужче значення сексуального насильства, зокрема, у насильницьких діях сексуального

характеру, що не пов'язані із проникненням в тіло іншої особи. До того ж, пасивна поведінка сексуального характеру (бездіяльність) не буде вважатися кримінальним правопорушенням у правовому розумінні, застосованому у даній статті, адже законодавцем криміналізована поведінка саме у «діях сексуального характеру» (активна поведінка).

Окрему увагу привертає те, що за проявами насильства виокремлюють насильство в закладах освіти, яке має різну природу і характер. Особливу небезпеку становить систематичне насильство, тобто, цькування (булінг).

При цьому варто відмітити, що в Кодексі України про адміністративні правопорушення в ч. 1 ст. 173-4 [3], яка має назву «Булінг (цькування) учасника освітнього процесу», не визначено жодний вид насильства. Так само і не визначено види насильства в профільних законодавчих актах у сфері запобігання і протидії проявам булінгу. Як і не міститься визначення поняття насильства в національному законодавстві.

Отже можна зробити висновок, що визначення видів насильства, а зокрема, сексуальне насильство, законодавчо не врегульовано. То ж все це зумовлює актуальність дослідження порушеного питання та законодавчого його врегулювання. Тим паче з огляду на те, що загроза сексуального насильства щодо дітей «зростає у геометричній прогресії» у зв'язку із розвитком цифрових та інформаційно-комунікаційних технологій, а в ситуації з карантинними обмеженнями в державі, ще й у зв'язку з переходом навчального процесу у дистанційну форму навчання.

Література:

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України № 2229-VIII від 07.12.2017 р. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 5. Ст. 35 (дата звернення 15.10.2021).

2. Кримінальний кодекс України № 2341-III від 05.04.2001 р. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. Ст. 131 (дата звернення 15.10.2021).

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 – 212-24). Відомості Верховної Ради Української РСР. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122 (дата звернення 17.10.2021).

Приймаченко Даніл Дмитрович,
студент юридичного факультету Запорізького
національного університету,
м. Запоріжжя, Україна

ЩОДО СПРОЩЕННЯ МИТНИХ ФОРМАЛЬНОСТЕЙ ПРИ ВВЕЗЕННІ В УКРАЇНУ ВИРОБНИЧОГО УСТАТКУВАННЯ ТА ОБЛАДНАННЯ РЕЗИДЕНТАМИ ІНДУСТРІАЛЬНИХ ПАРКІВ

Верховною Радою України прийнято рамковий Закон України «Про індустриальні парки» (далі – Закон) [1], який визначив правові та організаційні засади створення і функціонування індустриальних парків на території України Законом, зокрема, передбачено звільнення суб'єктів індустриального парку від пайової участі у розвитку інфраструктури населених пунктів та сплати ввізного мита за ввезення устаткування, обладнання та комплектуючих до них, що не виробляються в Україні.

Кабінетом Міністрів України (далі – КМ України) був затверджений відповідний порядок [2], що фактично не відповідав логіці законодавця, закріпленій в положеннях Митного кодексу України (далі – МК України) [3].

Розроблений Урядом механізм передбачає погодження резидентом індустриального парку переліку необхідного обладнання з Мінекономіки України, потім з Мінфіном України та Держмитслужбою України. На останньому етапі передбачається затвердження такого списку КМ України.

Фактично підприємству для безмитного імпорту устаткування чи обладнання потрібно пройти бюрократичні процедури щонайменше у 4 органах. Як наслідок, за інформацією митних органів з часу прийняття Закону та внесення відповідних змін до МК України резидентами індустриальних парків не було ввезено жодної одиниці обладнання чи устаткування з використанням відповідної пільги.

Таким чином, апробація та практична реалізація положень Закону виявила недосконалість та неефективність норм чинного

законодавства передусім в частині відсутності дієвих інвестиційних стимулів за зразком інших країн – Польщі, Китаю, Туреччини, Словаччини та інших.

І хоча, з моменту прийняття Закону до Реєстру індустріальних (промислових) парків [4] внесено 53 індустріальні парки, лише декілька з них знаходиться на стадії облаштування та деякі навіть отримали фінансування від ЄС по лінії програм транскордонного співробітництва, а переважна більшість взагалі не функціонує. Водночас світовий досвід доводить, що розвиток мережі індустріальних парків є ефективним інструментом впливу як на соціально-економічний розвиток країни, так і на підвищення конкурентоспроможності конкретного регіону, в якому розміщено індустріальний парк.

З метою залучення інвестицій в індустріальні парки інші держави застосовують широкий перелік інструментів підтримки та стимулів для учасників інвестиційних проектів. Світовий досвід доводить, що тимчасове стимулююче оподаткування індустріальних парків є одним з найбільш важливих і дієвих інструментів державної підтримки.

Аналіз чинного національного законодавства свідчить про те, що механізм правового регулювання організації та функціонування індустріальних парків в Україні, знаходиться на початковій стадії формування та потребує суттєвого доопрацювання в частині встановлення дієвих інвестиційних стимулів для резидентів індустріальних парків за найкращими міжнародними зразками.

Вважаємо, що для створення сприятливих умов для залучення іноземних та вітчизняних інвестицій, необхідних для функціонування в Україні розгалуженої мережі індустріальних парків, необхідно внести зміни до МК України, а саме: визначити виключний перелік устаткування, обладнання та комплектуючих до них, матеріалів, які не є підакцизними товарами та ввозяться ініціаторами створення та керуючими компаніями індустріальних парків без сплати митних платежів для облаштування таких індустріальних парків; визначити виключний перелік устаткування, обладнання та комплектуючих до них, які не є підакцизними товарами та ввозяться учасниками індустріальних

парків без сплати митних платежів для здійснення господарської діяльності у межах індустріальних парків; визначити учасників, які мають право на подальшу експлуатацію устаткування, обладнання, комплектуючих та матеріалів, які були ввезені для облаштування індустріальних парків з пільгами по сплаті ввізного мита; уточнити сфери господарської діяльності в межах індустріальних парків, в які можна буде ввозити устаткування, обладнання та комплектуючі з пільговим оподаткуванням ввізним митом; встановити перелік документів, які необхідно подати до митного оформлення для отримання пільг по сплаті ввізного мита при ввезенні вищевказаних товарів; визначити умови використання товарів, які будуть ввозитись з пільгами по сплаті ввізного мита.

Внесення змін до галузевого кодифікованого акту сприятиме активізації інвестиційної діяльності, зростанню обсягів прямих інвестицій в Україну, стимулюванню промислового виробництва, створенню нових високотехнологічних виробництв та сотень тисяч високопродуктивних робочих місць, збільшенню обсягів та асортименту випуску експортноорієнтованої продукції та, як наслідок, підвищенню конкурентоспроможності економіки та добробуту громадян України.

Література:

1. Про індустріальні парки: Закон України від 21.06.2012 № 5018-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5018-17#Text>
2. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>
3. Порядок ввезення на митну територію України ініціаторами створення індустріальних (промислових) парків - суб'єктами господарювання, керуючими компаніями таких парків для їх облаштування та учасниками індустріальних (промислових) парків для провадження господарської діяльності у межах зазначених парків устаткування, обладнання та комплектувальних виробів до них, матеріалів, що не виробляються в Україні, які не є підакцизними товарами і звільняються від оподаткування митом: затверджено постановою КМ України від 19.06.2013 р. № 558. URL: <http://surl.li/akiuj>

4. Реєстр індустриальних (промислових) парків. URL: <http://surl.li/akiud>

Приймаченко Владислав Дмитрович,
студент юридичного факультету Запорізького
національного університету,
м. Запоріжжя, Україна

МИТНІ ПРОЦЕДУРИ ВВЕЗЕННЯ НА МИТНУ ТЕРИТОРІЮ УКРАЇНИ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ ДЛЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Основні засади правового регулювання в сфері соціального захисту осіб з інвалідністю визначені законами України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» [1], «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [2], «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» [3] тощо, які передбачають створення належних умов для повноцінної реалізації такою особою своїх прав та гарантій, визначених чинним законодавством та забезпечення її соціального захисту шляхом створення правових, економічних, політичних, соціальних, психологічних та інших умов, вести повноцінний спосіб життя згідно з індивідуальними можливостями, здібностями і інтересами.

Відповідно до ст. 38 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» [1], особам з інвалідністю за наявності відповідного медичного висновку, на підставі індивідуальної програми реабілітації надаються безоплатно або на пільгових умовах автомобілі.

Забезпечення осіб з інвалідністю автомобільним транспортом є дієвим заходом щодо створення суспільного середовища рівних можливостей, умов інтеграції цих осіб до активного суспільного життя, підвищення державних гарантій у досягненні вищих соціальних стандартів у матеріальному забезпеченні осіб з інвалідністю.

За даними Міністерства соціальної політики України, станом на 01 січня 2020 року, в Україні 2,7 млн. осіб мають інвалідність, а кількість осіб з інвалідністю, які потребували забезпечення автотранспортом становила: 58845 осіб (2018 р.), 56845 осіб (2019 р.) та 54270 (2020 р.) [4]. Саме цим обумовлена потреба підвищення ефективності соціальної політики по відношенню до осіб з інвалідністю.

Наразі питання ввезення транспортних засобів на митну територію України регулюються Митним кодексом України [5], Податковим кодексом України [6], Законом України «Про деякі питання ввезення на митну територію України та проведення першої державної реєстрації транспортних засобів» [7].

З метою встановлення сприятливих умов для ввезення (пересилання) особами з інвалідністю, які в установленому порядку перебувають на обліку для отримання автомобіля в органах соціального захисту населення, автомобілів на митну територію України для власного користування, пропонується внести зміни до чинного законодавства. Зокрема пропонується доповнити ст. 374 Митного кодексу України новим пунктом, який би передбачав звільнення від оподаткування митними платежами ввезення (пересилання) громадянами товарів на митну територію України транспортних засобів (для власного користування особами з інвалідністю) з об'ємом циліндрів двигуна не більш як 2500 куб. см та за умови їх відповідності екологічним нормам не нижче рівня «ЄВРО-4», що ввозяться на митну територію України до 31 грудня 2030 року та класифікуються в товарній позиції 8703 (загальною масою до 3,5 тони) згідно з УКТ ЗЕД (у кількості однієї одиниці на особу з інвалідністю), за умови документального підтвердження того, що особа з інвалідністю перебуває в установленому порядку на обліку для отримання автомобіля в органах соціального захисту населення.

Зміни до галузевого кодифікованого акту обумовлять також внесення змін й до Закону України «Про деякі питання ввезення на митну територію України та проведення першої державної реєстрації транспортних засобів» [7] щодо митного оформлення з

метою вільного обігу та першу державну реєстрацію в Україні ввезених транспортних засобів нових і таких, що були в користуванні, стосовно автомобілів для осіб з інвалідністю.

Безумовно, що реалізація пропонованих пропозицій може призвести до зменшення доходів державного бюджету, адже згідно з нормами Бюджетного кодексу України з 2020 року 100% акцизного податку з ввезених на митну територію України транспортних засобів та ввізного мита на транспортні засоби зараховується до спеціального фонду державного бюджету і є джерелом формування державного дорожнього фонду [8]. Разом з тим, вважаємо, що внесення змін до чинного законодавства сприятиме вирішенню питань забезпечення автотранспортом для осіб з інвалідністю та досягненню високих соціальних стандартів у матеріальному забезпеченні цих осіб, а також позитивно впливатиме на імідж Української держави в очах міжнародної спільноти.

Література:

1. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 21.03.1991 № 875-XII. URL: <http://surl.li/akkab>
2. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту Закон України від 22.10.1993 № 3551-XII. URL: <http://surl.li/idaq>
3. Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи: Закон України від 28.02.1991 № 796-XII. URL: <http://surl.li/rmtr>
- 4 Соціальний захист населення України у 2018 р.: статистичний збірник. URL: <http://surl.li/akkag>; Соціальний захист населення України у 2019 р.: статистичний збірник. URL: <http://surl.li/akkai>; Соціальний захист населення України у 2020 р.: статистичний збірник. URL: <http://surl.li/akkaj>
5. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI. URL: <http://surl.li/vwcq>
6. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://bit.ly/3BLM2Zs>
7. Про деякі питання ввезення на митну територію України та проведення першої державної реєстрації транспортних засобів: Закон України від 06.07.2005 № 739-IV. URL:

<https://bit.ly/3v9wDj2>

8. Бюджетний кодекс від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: <https://bit.ly/3vkAGcs>

Романенко Олександр,
студент 3 курсу юридичного факультету
Державного університету інфраструктури та технологій
м.Київ, Україна

Науковий керівник:
старший викладач кафедри Кримінального права
юридичного факультету
Державного університету інфраструктури та технологій
Хохленко Віра Миколаївна

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ Е-ГРИВНІ ЯК ЦИФРОВОГО АНАЛОГА ДЕРЖАВНОЇ ВАЛЮТИ

Поява грошей у цифровій формі є природнім кроком еволюції фінансів у сучасному світі. Використання валюти у готівковій формі скорочується. У таких умовах, центробанкам доводиться шукати шляхи, як утримати свою провідну роль в платіжній системі, забезпечуючи доступ населення до грошей центробанку, та водночас не стати на заваді розвитку інновацій у фінансовому секторі. Наразі Національний банк України (далі – НБУ) вивчає можливості запуску власних цифрових грошей – е-гривні на рівні держави, тому актуальними є питання правового регулювання даного виду цифрової валюти.

Цифрова валюта центрального банку (далі - ЦВЦБ), за даними звіту Банку міжнародних розрахунків, - один з основних векторів технологічного розвитку 80% центробанків по всьому світу [1]. Пілотні проекти використання цифрових валют здійснюють центробанки Канади, Уругваю, Південноафриканської Республіки. Дуже близькі до випуску цифрової валюти Багамські Острови, Швеція, Японія. Україна не стала винятком. У рамках модернізації Системи електронних платежів НБУ і переведення

української платіжної інфраструктури на міжнародний стандарт ISO 20022 [2] Національний банк України в 2016–2018 рр. реалізовував пілотний проект можливості випуску власної ЦВЦБ – «електронної гривні» (скорочено – «е-гривня»). За результатами пілотного проекту опубліковано аналітичну записку стосовно е-гривні і проведено у 2020 році в м. Київ міжнародну конференцію на тему цифрових валют центробанків CBDCinUA2020 [3].

НБУ дійшов висновку, і сформулював тезу про те, що: “по своїй суті, електронна гривня повинна являти собою фіатну валюту в електронному вигляді, яка обмінюється на готівку або безготівкові кошти в співвідношенні 1:1, та транзакції з якою можуть здійснюватися за допомогою комп'ютера або смартфона” [4]. Інакше кажучи, НБУ впроваджує третю, цифрову форму грошей, яка може використовуватися нарівні з банкнотами і безготівковим розрахунком.

Законодавче формулювання визначення електронної гривні міститься в прийнятому 30 червня 2021 році Законі України “Про платіжні послуги” у контексті цифрових грошей Національного банку України. Так, п. 96, статті 1 Закону визначає цифрові гроші Національного банку України як “електронну форму грошової одиниці України, емітентом якої є Національний банк України”. Також, цей Закон передбачив Національному банку України право на випуск цифрової валюти. Частина 1, статті 62 Закону вказує на те, що “порядок випуску, зберігання та погашення цифрових грошей, а також особливості виконання платіжних операцій із застосуванням цифрових грошей визначаються нормативно-правовими актами Національного банку України”.

Вагомий внесок в правове регулювання цифрової валюти вніс прийнятий 8 вересня 2021 року Закон України “Про віртуальні активи”, який уперше дав визначення віртуального активу та відмежував віртуальний актив від цифрової валюти. Так, у п. 1, ч. 1, статті 1 Закону зазначається: “віртуальний актив - нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі”. Водночас, від реальних грошей вони відрізняються тим, що не випускаються Центральними банками. Найпопулярнішим вираженням віртуального активу, на сьогодні, є криптовалюта. У

частині 7, статті 4 Закону законодавець визначив, що віртуальний актив, тобто криптовалюта не є законним засобом платежу та не може бути предметом обміну на майно (товари), роботи (послуги). В той же час, частина 2, статті 35 Закону України “Про Національний банк України” містить вказівку на те, що з 01.08.2022 цифрові гроші Національного банку України будуть визначатися “законним платіжним засобом на території України, що приймається фізичними і юридичними особами для проведення платіжних операцій та розрахунків виключно у випадках, передбачених законодавством України”.

Наразі це все, що передбачено чинним законодавством у рамках правового регулювання такого виду валюти. Національний банк продовжує працювати над концепцією створення е-гривні. Як зазначив НБУ у аналітичній записці за результатами пілотного проекту “Е-гривня”: “правове регулювання центральним банком ЦВЦБ залежить від обраної схеми використання ЦВЦБ і притаманних саме їй функціональних особливостей” [5]. 12 липня 2021 року, Національним банком України було презентовано опитування учасників ринку щодо потенційного попиту на цифрову валюту центрального банку - е-гривню. Враховуючи результати проведеного опитування, найперспективнішим “юзкейсом” е-гривні потенційно може стати її використання для роздрібних безготівкових платежів (насамперед - P2P перекази між фізичними особами та операції електронної комерції) [6].

Виходячи із цього, на сьогоднішній час перед НБУ постав ряд питань, які у подальшому повинні бути врегульовані відповідними нормами. По-перше, необхідно нівелювати ризики, пов’язані з анонімністю цієї форми грошей (передусім питання протидії відмиванню коштів, одержаних злочинним шляхом (AML), дотримання принципу “знай свого клієнта” (KYC), вирішити питання оподаткування). По-друге, слід врахувати розмежування відповідальності між центральним банком та комерційними банками щодо дотримання принципу KYC. По-третє, необхідно визначити критерії для участі банків, а також визначити технологічний регламент їх роботи. Також потрібно вивчити можливість збільшення навантаження на центральний

банк у зв'язку з перенесенням відповідальності щодо KYC із комерційних банків до центрального банку, за можливості нівелювати або прийняти цю відповідальність центрального банку та створити відповідну нормативну базу. По-четверте, потрібно врахувати, що на сьогоднішній час відсутній арбітраж щодо спірних транзакцій і як результат - повна відсутність гарантій повернення викраденої у шахрайський спосіб цифрової валюти. У цілому регулювання ЦВЦБ має забезпечити співіснування ЦВЦБ із традиційними формами грошей так само залежно від функцій, які покладено на конкретний вид ЦВЦБ.

Література:

1. Proceeding with caution – a survey on central bank digital currency URL: <https://www.bis.org/publ/bppdf/bispap101.pdf>
2. Упровадження стандарту ISO 20022 URL: <https://bank.gov.ua/ua/payments/project-iso20022>
3. Е-гривня: результати опитування НБУ щодо варіантів використання цифрової валюти URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/egrivnya-rezultati-opituvannya-nbu-shchodo-variantiv-vikoristannya-cifrovoyi-valyuti.html>
4. Національний банк продовжить вивчати можливість випуску власної цифрової валюти – е-гривні URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-prodovjit-vivchati-mojlivist-vipusku-vlasnoyi-tsifrovoyi-valyuti--e-grivni>
5. Аналітична записка за результатами пілотного проекту “Е-гривня” URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Analitichna_zapiska_E-grivnya.pdf?v=4
6. Е-гривня має бути реалізована на базі технології блокчейн: НБУ презентує результати опитування учасників ринку URL: https://biz.ligazakon.net/news/204786_e-grivnya-ma-buti-realzovana-na-baz-tekhnolog-blokcheyn-nbu-prezentu-rezultati-opituvannya-uchasnikv-rinku
5. Закон України «Про платіжні послуги» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2021. – № 62. – с. 82. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#n1497>

6. Законопроект № 3637 від 11.06.2020. «Про віртуальні активи»
URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69110

Ярошук М.О.,
студент Юридичного факультету
Національного авіаційного університету,
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
д.ю.н., професор, професор кафедри конституційного та
адміністративного права юридичного факультету,
Інституту управління, технологій і права
Державного Університету інфраструктури і технологій
Беззубов Дмитро Олександрович

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

В сучасних умовах модернізації всієї системи державної служби в Україні реформування органів внутрішніх справ, їх інтеграції у систему правоохоронних органів зарубіжних країн закономірно зростає потреба в удосконаленні діяльності правоохоронних органів України, оптимізації професійної підготовки персоналу, особливо керівного складу, здійсненні системних перетворень у правовому регулюванні службової діяльності та соціальному забезпеченні працівників ОВС. На сьогодні стратегічним завданням державної влади є встановлення інноваційної ідеології адаптованої за європейським зразком в напрямі функціонування правоохоронних органів як діяльності, в основу якої покладається забезпечення реалізації прав і свобод громадян, забезпечення правовстановлювальних, правозабезпечувальних дій[2].

Правоохоронні органи — це органи, наділені державою повноваженнями щодо охорони суспільних відносин,

урегульованих правом. Правоохоронні органи можуть бути державними і недержавними. До державних правоохоронних органів лише ті інституції, які виконують одну або кілька правоохоронних функцій, що є визначальними в їхній діяльності [1].

Організація та діяльність правоохоронних органів регулюються Конституцією України, відповідними законами України та іншими нормативними актами.

В управлінській системі правоохоронних органів існують три обов'язкових елементи: об'єкт, яким в даному випадку виступають правоохоронні органи держави; суб'єкт, тобто уповноважений спеціальний учасник суспільних відносин, що має владні повноваження у відношенні об'єкта; а також зміст управлінських відносин – сукупність прав і обов'язків учасників, що виникають з приводу управлінської діяльності [3].

Засновуючись на вищевикладеному, під суб'єктами управління правоохоронними органами України слід розуміти систему органів та посадових осіб, які наділені відповідною компетенцією та державно-владними повноваженнями щодо прийняття та реалізації обов'язкових управлінських рішень відносно органів та підрозділів правоохоронних органів України з метою врегулювання суспільних відносин у сферах забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку в державі.

Отже, управління в правоохоронних органах – різновид державного управління, яке повинно забезпечувати взаємодію систем, підрозділів і служб правоохоронних органів як єдиного цілого з метою виконання поставлених перед ними завдань у різних сферах. До системи управління правоохоронними органами належать вищестоячі органи, установи та їх керівники, які виступають «прямими суб'єктами управління», а також інші державні органи, діяльність яких впливає на організацію роботи правоохоронних органів та які виконують у відношенні неї окремі управлінські функції, зокрема, координації, контролю та ін.

По-перше, серед таких суб'єктів слід виділити Верховну Раду України, в складі якої діє Комітет з питань законодавчого

забезпечення правоохоронної діяльності і до предметів видання якого належать: законодавство про адміністративні правопорушення; організація та діяльність органів прокуратури, органів внутрішніх справ, слідчого управління фінансових розслідувань головного управління Державної фіскальної служби України, інших правоохоронних органів; оперативно-розшукова діяльність; органи досудового розслідування; боротьба з організованою злочинністю; запобігання злочинам та здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі; організація охорони громадського порядку та громадської безпеки; соціальний захист працівників правоохоронних органів та членів їх сімей.

Здійснивши аналіз даного питання ми вважаємо, що стратегія державно-управлінської діяльності сьогодні має будуватись таким чином, аби навчити працівників ОВС ефективно виконувати свої професійні функції в умовах глобальних змін. Задля реалізації цієї мети мають бути вироблені нові критерії організації діяльності працівників ОВС, до яких зараховуємо відповідність глобалізаційним критеріям суспільного розвитку та виключну спрямованість і ефективність організації системи управління. Відповідно до цього мають змінитись і критерії добору працівників правоохоронних відомств: насамперед, працівники таких органів мають бути універсальними і готовими діяти у будь-яких умовах, повинні мати комплексну сучасну підготовку, володіти інноваційними підходами та інструментами прийняття ефективних, справедливих і гуманних рішень, які відповідають умовам глобалізаційного розвитку.

Література:

1. Гаруст Ю. В., Мельник В. І. Г 21 Правоохоронні органи на захисті економічної безпеки України: адміністративно-правовий аспект: монографія / Ю.В. Гаруст, В.І. Мельник. – Суми : видавничо-виробниче підприємство «Мрія», 2019. – 256 с.
2. Г. Я. 224 Органи внутрішніх справ як елемент апарату держави в умовах глобалізації : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук: 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень /

Галина Ярославівна Пашуля ; Міністерство освіти і науки України, Національний університет “Львівська політехніка”. – Львів, 2015. – 24 с.

3.Хамула П.І. Правоохоронні органи в системі органів державної влади: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Павло Іванович Хамула. – Харків, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2016. – 238 с.

Ліненко Олександр,
аспірант Академії праці,
соціальних відновин і туризму,
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри
кримінального права, процесу та криміналістики
Академії праці, соціальних відновин і туризму,
Муляр Ганна Володимирівна

ЗАСТОСУВАННЯ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ ПОЗА ПРИЗНАЧЕННЯМ У КОНТЕКСТІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЛІКАРІВ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ COVID-19

Всесвітня пандемія COVID-19, стала справжнім випробуванням для національної системи охорони здоров'я на предмет того, чи готові відповідні заклади охорони здоров'я прийняти та забезпечити належну та якісну допомогу тим, хто її потребує. Не дивлячись на тривале протікання реформи вітчизняної системи охорони здоров'я, яка на пряму пов'язана з адміністративно-правовим регулюванням захисту прав населення від інфекційних захворювань, поки що перебуває на анабіозному а іноді і в регресивному стані, більше того, всесвітня пандемія COVID-19 підняла на поверхню нагальні та необхідні соціальні питання організаційного характеру, такі як: відсутність повного фінансування у галузі охорони здоров'я; відкрита зневага соціуму та держави до роботи лікарів (яка проявляється у низькій оплаті праці, відсутність засобів індивідуального захисту, тощо); низька довіра з боку населення до владних інститутів (превентивних заходів, рішень пов'язаних з введенням карантину, тощо).

Одними із перших заходів, які були зроблені на нормативно-правовому рівні за напрямком забезпечення

медичною допомогою при пандемії COVID-19, стало закріплення практики застосування лікарських препаратів:

- незареєстрованих лікарських засобів;
- лікарських засобів поза призначенням.

Застосування незареєстрованих лікарських засобів (незареєстровані – означає, що такі лікарські засоби не пройшли процедуру державної реєстрації в Україні. Проте, такі лікарські засоби рекомендовані офіційним органом Сполучених Штатів Америки, країн - членів Європейського Союзу, Великобританії, Швейцарської Конфедерації, Японії, Австралії, Канади, Китайської Народної Республіки, Держави Ізраїль для лікування коронавірусної хвороби (COVID-19) у відповідній країні) було можливе і до початку пандемії COVID-19. Детальна процедура ввезення та подальшого застосування незареєстрованих лікарських засобів регламентована у Порядку ввезення на територію України незареєстрованих лікарських засобів, стандартних зразків, реагентів [1].

Застосування лікарських засобів поза призначенням – це застосування лікарського засобу за показаннями, які не затверджені державним регуляторним органом (в Україні таким органом є Міністерство охорони здоров'я України, надалі – МОЗ України) та/або не містяться у інструкції по застосуванню. Тобто, застосування лікарських засобів поза призначенням це перш за все будь-яке свідоме застосування дозволеного до застосування продукту, що не визначено умовами реєстраційного посвідчення (український термін, що відповідає терміну marketing authorisation) та, відповідно здійснюється не у відповідності до інструкції для медичного застосування лікарських засобів (український термін, хоча в оригіналі йде мова про SmPC – summary of product characteristics – характеристика лікарського засобу) [2].

Необхідність застосування лікарських засобів поза призначенням, зумовлена тим фактором, що станом на лютий 2021 року, в деяких країнах світу досі відсутній єдиний стандартний підхід щодо лікування COVID-19, а в Україні він має часом недовірливий характер з боку громадян. Розробка

вакцини проти COVID-19, на сьогоднішній день носить відверто стратегічний та геополітичний характер. Пандемія коронавірусної інфекції стала справжнім випробуванням не лише для глобальної економіки, але і для всіх країн окремо, їх урядів і політичних режимів. У нинішній ситуації порятунком повинні стати вакцини, які частково призупинять поширення зараження пандемії. Великі фармакологічні компанії та дослідницькі центри вступили в перегони з пошуку і розробки вакцини від смертельного вірусу. Зазвичай цей процес займає роки (а то й десятиліття), і лише 10 відсотків «кандидатів-розробників», як правило, не провалюють клінічні випробування, результати яких доходять до населення. Не дивлячись на високу контагіозність вірусу SARS-CoV-2 і руйнівний вплив пандемії на глобальну економіку, розробники прикладають максимум зусиль для прискорення створення вакцини, а регулятори суттєво спростили процедуру реєстрації нових препаратів.

Поки у світі вирішують чия вакцина найбільш ефективна, в Україні відповідно до Наказу МОЗ від 28.03.2020 № 722 «Організація надання медичної допомоги хворим на коронавірусну хворобу (COVID-19)» було розроблено та затверджено стандарти медичної допомоги «коронавірусна хвороба (COVID-19)», де чітко визначений перелік засобів індивідуального захисту, які повинні застосовувати медичні працівники під час лікування та обслуговування пересічних громадян, при роботі в опорних закладах охорони здоров'я (хірургічна (медична) маска або респіратор класу захисту не нижче TFP2; захисні окуляри або щиток для обличчя; ізоляційний (захисний) халат; рукавички). Варто відзначити, що, сам факт перебування особи на роботі у закладі охорони здоров'я або здійснення будь-якої іншої професійної діяльності, що не пов'язана з контактом із пацієнтом, хворим на COVID-19 – засоби індивідуального захисту не потрібні, але, в деяких випадках, необхідно дотримуватися відстані не менше 1 метра [3].

17 березня 2020 року до Основ законодавства України про охорону здоров'я (далі – Основи) були внесені відповідні

законодавчі зміни, які дозволили застосування лікарських засобів поза призначенням до 1 січня 2021 року. Зокрема, використання та застосування лікарських препаратів поза призначенням повинне здійснюватися відповідно до таких вимог (ч. 4, ст. 44 Основ): в інтересах лікування пацієнта, хворого на COVID-19; відповідно до протоколу надання медичної допомоги (Протокол «Надання медичної допомоги для лікування коронавірусної хвороби (COVID-19)» [4], за умови отримання інформованої згоди на медичне втручання (ч. 2 ст. 44 Основ – вимога щодо письмової згоди та її змісту); можуть застосовуватися зареєстровані лікарські засоби за показаннями, не зазначеними в інструкції для медичного застосування, за умови наявності доведеної ефективності щодо лікування коронавірусної хвороби та якщо такі лікарські засоби рекомендовані офіційним органом Сполучених Штатів Америки, країн - членів Європейського Союзу, Великобританії, Швейцарської Конфедерації, Японії, Австралії, Канади, Китайської Народної Республіки, Держави Ізраїль для лікування хвороби COVID-19 у відповідних країнах. Головним чином, у розвиток визначених положень, згідно до вимог ч. 5, ст. 44 Основ, МОЗ України був схвалений «Порядок призначення та застосування лікарських засобів для лікування коронавірусної хвороби (COVID19)» [5].

Юридична відповідальність медичних працівників у сфері охорони здоров'я на сьогоднішній день являється однією з найскладніших та гострих проблем сучасної юридичної науки. Гарантією захищеності лікарів є суворе та неухильне дотримання загально-визначених правил стосовно допомоги хворим а також положень чинного законодавства, які стосуються загальних умов медичного втручання, згоди на медичне втручання (з обов'язковим доведенням до пацієнта (його законного представника) інформації про цілі, методи, побічні ефекти, можливий ризик та очікувані результати).

У правовій літературі на сьогоднішній день й досі немає єдиної думки з приводу визначення поняття «юридичної відповідальності», і це створює об'єктивні труднощі при аналізі діючої правової категорії, адже

юридична відповідальність є одним із ключових елементів правової системи суспільства і правове оформлення відповідальності знаходить свій прояв в цінності самого права, об'єктивній властивості, яка робить його одним із найефективніших регуляторів поведінки особи та суспільних відносин в цілому.

Література:

1. Порядок ввезення на територію України незареєстрованих лікарських засобів, стандартних зразків, реагентів: затверджено Наказом Міністерства охорони здоров'я України №237 від 26 квітня 2011 року (зі змінами). Офіційний вісник України. 2011. № 63. стор. 24, стаття 2508.
2. Weda M., et al. Study on off-label use of medicinal products in the European Union. // European Union, 2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ec.europa.eu/health/sites/health/files/files/documents/2017_02_28_final_study_report_on_off-label_use_.pdf;
3. Наказ МОЗ України № 722 від 28.03.2020 р. «Організація надання медичної допомоги хворим на коронавірусну хворобу (COVID-19)»: <https://moz.gov.ua/article/ministry-mandates/nakaz-moz-ukraini-vid-28032020--722-organizacija-nadannja-medichnoi-dopomogi-hvorim-na-koronavirusnu-hvorobu-covid-19>;
4. Протокол «Надання медичної допомоги для лікування коронавірусної хвороби (COVID-19)»: затверджений Наказом Міністерства охорони здоров'я України №762 від 02 квітня 2020 року (з змінами). https://moz.gov.ua/uploads/5/29766-dn_638_06_04_2021_dod.pdf;
5. Порядок призначення та застосування лікарських засобів для лікування коронавірусної хвороби (COVID-19): затверджений Наказом Міністерства охорони здоров'я України №1482 від 30 червня 2020 року. Офіційний вісник України. 2020. № 56. ст. 1771.

Гоцуляк Ольга,
студентка 1 курсу
юридичного факультету
Державного університету інфраструктури
та технологій,
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
доктор юридичних наук, професор
кафедри господарського та
транспортного права
Державного університету інфраструктури
та технологій

Клюєва Євгенія Миколаївна

СУЧАСНЕ ПОЛОЖЕННЯ ЖІНКИ У МОРЕПЛАВСТВІ

Важливим завданням соціальної демократичної держави є здатність забезпечувати громадський порядок, мир, злагоду в суспільстві, визнавати людину, її життя, здоров'я, честь, гідність, недоторканість і безпеку найвищою цінністю держави, сприяти захисту її прав та свобод [1]. Однак, серйозною перешкодою на шляху формування і становлення демократичного ладу України виступає недотримання принципу рівності, яке проявляється в дискримінаційному ставленні до людини за багатьма ознаками, серед яких часто відбуваються порушення за ознакою статі. Особливо гостро це питання торкається праці жінок у багатьох сферах життєдіяльності, зокрема у морській.

Варто наголосити, що проблема, пов'язана з забезпеченням гендерної рівності вже давно турбує світову спільноту. На сьогодні, фундамент міжнародної нормативно-правової бази врегулювання даної теми складають: Загальна декларація прав людини 1948 р., Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., Конвенція про

ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 р., Конвенція про дискримінацію в галузі праці та занять N 111. Крім того, питання щодо недискримінації жінок у світовому мореплавстві розкриваються у: Конвенції Міжнародної організації праці 2006 р. про працю в морському судноплаванні, Заключному Акті Конференції Сторін Міжнародної конвенції про підготовку і дипломування моряків та несення вахти (ПДНВ) 1978 р. Українське законодавство, направлене на боротьбу з дискримінацією, включає: Конституцію України, в якій ст. 24 закріплено рівність громадяни у конституційних правах і свободах та перед законом. А також, передбачено, що не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками статі. Крім того, у ч.3 зазначеної статті надано перелік способів забезпечення, рівності прав жінки і чоловіка. Серед законів важливе місце посідають Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» та Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», які є спеціальними нормативно-правовими актами щодо забезпечення гендерної рівності в нашій країні. Усі вище згадані міжнародні та національні документи є моральною основою для сучасного світового товариства.

У морському судноплаванні проблеми захисту прав жінок не обмежуються лише питаннями забезпечення рівності за ознакою статі, а охоплюють ситуації, спрямовані на врегулювання й трудових правовідносин у сфері торговельного мореплавства. Цими проблемами займається чимало міжнародних організацій, серед яких найважливіше місце посідає Міжнародна організація праці (далі – МОП).

У 2005 році у Доповіді Генерального Директора Міжнародної організації праці щодо розвитку ситуації у сфері морського судноплавства в пп.139. п.144 було підкреслено, що кількість жінок-моряків на торговельних флотах є дуже низькою по відношенню до загальної кількості осіб, зайнятих у мореплаванні, та працюють вони у якості бортпровідниць і офіціанток [2, 37]. Також, було підкреслено, що майбутні нормативно-правові акти повинні забезпечувати можливості для жінок і чоловіків на гідну і продуктивну роботу в умовах свободи, справедливості, безпеки і людських достоїнств [2, 22],

надано рекомендації компаніям-судновласникам запровадити політику недискримінації та однакового надання доступу до вакантних робочих місць. Не можна висувати додаткові вимоги до кандидатів жіночої статі, які відрізняються від процедури прийому чоловіків. Крім того, рекомендовано закладам освіти залучати жінок до програм мореплавства, включаючи й технічні. В Україні вже у 2004 році Ізмаїльська філія Одеської морської національної академії розпочала перший набір дівчат на судноводіння.

Відповідно до ст. 3 Конвенції МОП про працю в морському судноплавстві,

кожна держава-член засвідчує те, що положення її законодавства і нормативних правових актів забезпечують дотримання основоположних прав на ліквідацію дискримінації у сфері праці та професійної зайнятості. Аналізуючи текст документу, можемо помітити, що положень, які стосуються жінок, тільки два. Так, у Стандарті А3.1 зазначається, що спальні приміщення та санітарно-гігієнічні вузли для чоловіків і жінок є роздільними. Інших особливостей чи винятків не передбачено [3]. Допускаємо, що це обумовлено однаковими вимогами до роботи у мореплавстві, незалежно від статі.

Для залучення жінок до морської галузі та підняття її рейтингу на основі принципу рівних можливостей, було створено Міжнародну асоціацію жінок у судноплавстві і торгівлі – WISTA (Women's International Shipping and Trading Association), яка сформувалась у 1974 році. Це стало важливим кроком для «відкриття» нового напрямку розвитку для осіб жіночої статі та захисту їх прав і свобод. Завдання Асоціації полягають у мінімізації наявного розриву гендерних лідерів у морському і торговельному секторах, сприянні професійному розвитку своїх учасників, підвищенні рівня їх освіти та компетентності, забезпеченні зв'язку з іншими відповідними установами та організаціями по всьому світу, покращенні загально становища жінок у морській галузі. На сьогоднішній день членами Міжнародної асоціації жінок в судноплавстві і торгівлі є більше 3800 осіб з 40 країн по всьому світу [4]. Важливо наголосити, що у 2012 році національна асоціація WISTA Ukrainian була

офіційно прийнята в члени WISTA, що підтверджує прагнення нашої держави до викорінення дискримінації.

З кожним роком список жінок-моряків поповнюється новими особистостями. Проте, у цьогорічному інтерв'ю з членкинею WISTA, Мартіною Майндерс, нею було зазначено, що незважаючи на сильну нормативно-правову базу і досягнення юридичної рівності у морській сфері, кількість жінок у мореплаванні складає лише 2% світового морського персоналу. Пов'язано це з багатьма факторами: необізнаністю про професію, стереотипами, непоширеністю даних про жінок у мореплаванні в засобах масової інформації, скептицизмом зі сторони компаній, складністю деяких видів робіт, соціальними перешкодами, зокрема з довготривалістю перебування у морі, відсутністю спеціальних практичних курсів підготовки, нестабільним заробітком [5].

Цікавими є положення збірника досліджень Університету Західного Мічигану «Maritime Women: Global Leadership». У передмові наголошується, що минулий морський світ, в якому жінок можна було ігнорувати або маргіналізувати вже закінчився, незважаючи на історичне домінування чоловіків у мореплаванні. Морський сектор зазнав суттєвих змін і потребує найкращих юристів, економістів, вчених, логістів, моряків, а їх стать не має значення. Крім того, жінки впевнено займають провідні позиції по всьому світу і доводять свою значимість у кожній сфері життєдіяльності [6, 5-6].

Підсумовуючи, варто зазначити, що положення жінок у мореплаванні поступово змінюється у перспективному напрямку. Для ліквідації всіх форм дискримінації, організації моряків та компанії-судновласники повинні неухильно дотримуватись вимог законодавства та уникати застосування інших правил до праці жінок у сфері мореплавання. А державам необхідно звернути особливу увагу на освітні потреби і підвищення обізнаності потенційних жінок-моряків про доступний на сьогодні вектор роботи, посилювати політику підтримки їх соціального забезпечення. В інакшому випадку, кількість осіб жіночої статі продовжуватиме зменшуватися, що повертатиме галузь морського права до її витоків.

Література:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – 141 с. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Доклад Генерального директора о развитии ситуации в секторе морского судоходства. – Международное бюро труда, Женева, 2005. – Режим доступа: <http://www.oit.org/public/russian/standards/reim/ilc/ilc94/rep-ii.pdf>.
3. Конвенція Міжнародної організації праці 2006 року про працю в морському судноплаванні// Міжнародна організація праці. – 2006. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_519#Text.
4. Women's International Shipping & Trading Association: PROFESSIONAL. DYNAMIC. OPEN MINDED. COMMITTED // Access: <https://wistainternational.com/who-is-wista/>
5. Martina Meinders: “Women in top positions need to lead by example”// Business Magazine in Cyprus «SUCCESSFUL BUSINESS». – 2021. – Access: <https://cyprusrussianbusiness.com/index.php/articles-english/5721-martina-meinders-women-in-top-positions-need-to-lead-by-example>
6. Kitada M., Williams E., Froholdt L. Maritime Women: Global Leadership/ Springer: WMU Studies in Maritime Affairs 3, 2015. – P.304. – Access: [file:///C:/Users/%D0%9E%D0%BB%D1%8C%D0%B3%D0%B0/Downloads/Maritime%20Women%20Global%20Leadership%20by%20Momoko%20Kitada,%20Erin%20Williams,%20Lisa%20Loloma%20Froholdt%20\(eds.\)%20\(z-lib.org\)%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/%D0%9E%D0%BB%D1%8C%D0%B3%D0%B0/Downloads/Maritime%20Women%20Global%20Leadership%20by%20Momoko%20Kitada,%20Erin%20Williams,%20Lisa%20Loloma%20Froholdt%20(eds.)%20(z-lib.org)%20(1).pdf)

Кочерєв Олексій,
магістр права,
аспірант 2-го року навчання юридичного факультету,
Державного університету інфраструктури
та технологій,
м. Київ, Україна

НОРМАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ НА МОРСЬКОМУ ТА РІЧКОВОМУ ТРАНСПОРТІ

У ст. 16-3 Закону України «Про транспорт» визначено, що центральний орган виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері безпеки на морському та річковому транспорті, зокрема: 1) здійснює державний нагляд (контроль) за додержанням вимог законодавства і стандартів на морському та річковому транспорті; 2) здійснює державний контроль і нагляд за дотриманням законодавства про судноплавство на судах, у морських і річкових портах, територіальних та внутрішніх водах, на внутрішніх водних шляхах України; 3) здійснює контроль і нагляд за дотриманням правил користування засобами морського та річкового транспорту, охорони порядку і безпеки руху на морському та річковому транспорті, утримання та експлуатації баз (споруд) для стоянки маломірних суден тощо.

Таким наглядовим органом у сфері внутрішнього водного транспорту є Державна служба України з безпеки на транспорті (Укртрансбезпека), що діє відповідно до Положення про Державну службу України з безпеки на транспорті, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2015 № 103 [82], до набрання чинності Постанови Кабінету Міністрів України від 6 вересня 2017 р. № 1095 [88], якою було проголошено утворення Державної служби морського та річкового транспорту України (Морської адміністрації). Ця постанова набирає чинності з дня її опублікування, проте, окрім пунктів 1,2, 5-7 змін, затверджених цією постановою, які набирають чинності одночасно з актом Кабінету Міністрів України про можливість забезпечення здійснення Державною службою морського та річкового транспорту України повноважень та виконання функцій.

Відповідно до пункту 4 Положення про Державну службу України з безпеки на транспорті [99] на інспекцію покладалися такі завдання:

1) реалізація державної політики у сфері безпеки на річковому транспорті;

2) внесення на розгляд Міністра інфраструктури пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері безпеки на річковому транспорті;

3) здійснення державного нагляду (контролю) за безпекою на річковому транспорті;

4) надання у передбачених законом випадках адміністративних послуг у сфері річкового транспорту.

Було визначено понад 60 функцій, які виконуються Укртрансбезпекою, а саме:

– проведення розслідування причин та вести облік катастроф, аварій, пригод на річковому транспорті; розробляти профілактичні рекомендації з їх запобігання;

– ліцензування провадження господарської діяльності з надання послуг з перевезення пасажирів, небезпечних вантажів, багажу річковим транспортом та контроль за дотриманням ліцензійних умов;

– облік суден;

– контроль за наглядом за безпекою перевезень вантажів та пасажирів, експлуатації суден, стоянок для суден та навігаційно-гідрографічним забезпеченням суден;

– погодження правил плавання маломірними суднами на водних об'єктах;

– видання посвідчення судноводія, посвідчення річкового лоцмана, посвідчення лоцмана - оператора служби регулювання руху суден;

– видання дозволів суднам на захід до річкових портів України під прапорами держав, з якими не укладені міжнародні договори України про судноплавство на внутрішніх водних шляхах України.

Наказом Міністерства транспорту і зв'язку України від 12.06.2008 року створено Державне підприємство водних шляхів “Укрводшлях”, яке входить до сфери управління Міністерства, а

метою діяльності його є утримання в належному стані внутрішніх водних шляхів загального користування, судноплавних гідротехнічних споруд (шлюзів, підхідних каналів та морських каналів), створення безпечних умов для плаваючих засобів та безперервного пропуску суден шлюзами Дніпровського каскаду.

Відповідно до Додатку 1 до Статуту до складу ДП “Укрводшлях” входить сім відокремлених підрозділів:

- Дніпропетровська технічна дільниця водних шляхів (м. Дніпро);
- Київський судноплавний шлюз (м. Вишгород Київської області);
- Канівський судноплавний шлюз (м. Канів Черкаської області);
- Кременчуцький судноплавний шлюз (м. Світловодськ Кіровоградської області);
- Дніпродзержинський судноплавний шлюз (м. Кам’янське Дніпропетровської області);
- Запорізький район гідротехнічних споруд (м. Запоріжжя);
- Каховський судноплавний шлюз (м. Нова Каховка Херсонської області).

До функцій ДП “Укрводшлях” відносяться відповідно до статті 2 Статуту:

- надання гідрометеорологічної інформації судновласникам за їх зверненням;
- навігаційне облаштування внутрішніх водних шляхів;
- визначення строків відкриття/закриття навігаційного періоду та суднопропуску через шлюзи;
- здійснення обстежень шлюзів та гідротехнічних споруд;
- проведення днопоглиблювальних, виправних, тральних, дноочищувальних і пошукових робіт;
- лоцманське проведення суден тощо.

Окрім того, Постановою Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2015 р. № 1186 були затверджені Ліцензійні умови провадження господарської діяльності з перевезення пасажирів, небезпечних вантажів та небезпечних відходів річковим, морським транспортом, якими встановлюється вичерпний

перелік документів, що додаються до заяви про отримання ліцензії, а також організаційні, кадрові та технологічні вимоги, обов'язкові для виконання суб'єктами господарювання, які провадять господарську діяльність з перевезення пасажирів, небезпечних вантажів та небезпечних відходів річковим, морським транспортом.

Згідно з Публічним звітом тодішнього голови Державної служби України з безпеки на транспорті Михайла Ноняка у 2017 році Укртрансбезпекою було проведено 94 перевірки підприємств, установ та організацій, у результаті чого виявлено 153 невідповідності вимогам законодавства, що на 96% більше, ніж у 2016 році, зроблено 963 зауваження, заборонено експлуатацію 359 маломірних (малих) суден. Також здійснено 484 огляди баз для стоянки маломірних (малих) суден (заборонено експлуатацію 124 базам). Що стосується виконання функцій контролю держави порту, то всі показники: кількість перевірок, кількість перевірок із зауваженнями, кількість зауважень та кількість затримань суден – суттєво зросли (загальна кількість зауважень становить 4 255: затримано 74 судна).

Крім того, було проведено 33 перевірки виконання функцій контролю держави прапора, винесено 155 зауважень, 8 суден затримано. Проведено 674 перевірки суден на внутрішніх водних шляхах, зроблено 459 зауважень та 26 затримань суден. Під час 114 оглядів пасажирських суден виявлено 162 зауваження та 8 суден затримано .

Незважаючи на значну кількість порушень, виявлених у процесі здійснення державного контролю за дотриманням законодавства, максимальні розміри штрафів за адміністративні правопорушення на морському та річковому транспорті залишаються надзвичайно низькими (до 100 грн) та не відповідають реаліям.

Такий стан речей потребує внесення змін до законодавства для підвищення ефективності державного контролю загалом та на річковому й морському транспорті зокрема.

Прийнятий Закон «Про внутрішній водний транспорт», який набуде чинності з 1 січня 2022 року, певною мірою дасть

змогу вирішити проблеми, пов'язані з порушенням законодавства у сфері як морського, так і річкового судноплавства.

Головченко І.Л.,
аспірант юридичного факультету Інституту управління,
технологій та права
Державного університету інфраструктури та технологій
м.Київ, Україна

Науковий керівник:
доктор юридичних наук, професор
в.о.завідувача кафедри
конституційного і адміністративного права,
юридичного факультету Інституту управління,
технологій та права
Державного університету інфраструктури та технологій
Беззубов Дмитро Олександрович

АДМІНІСТРАТИВНО-ГОСПОДАРСЬКІ ЗАСАДИ КАТЕГОРІЇ ПУБЛІЧНОГО МАЙНА

Згідно з ч. 1 ст. 133 ГК України основу правового режиму майна суб'єктів господарювання, на якій базується їх господарська діяльність, становлять право власності та інші речові права, зокрема право господарського відання та право оперативного управління. Майно державного чи комунального підприємства перебуває у державній (чи комунальній) власності (ст.ст. 326 та 327 ЦК України) й відповідно до норм ст.ст. 73 та 78 ГК України закріплюється за такими підприємствами на праві господарського відання чи на праві оперативного управління. Згідно з ч. 1 ст. 136 ГК України право господарського відання є речовим правом суб'єкта підприємництва, який володіє, користується і розпоряджається майном, закріпленим за ним власником (уповноваженим ним органом), з обмеженням правомочності розпорядження щодо окремих видів майна за згодою власника у випадках, передбачених ГК України та

іншими законами. Право господарського відання – правова форма використання майна, яка властива саме суб'єктам підприємницької діяльності (державним комерційним підприємствам та комунальним комерційним підприємствам – ст.ст. 74 та 77 ГК України). За суб'єктами господарювання, не віднесеними до суб'єктів підприємництва, майно не може закріплюватися на праві господарського відання; щодо них застосовуються інші форми правового режиму майна (право оперативного управління, право користування та інші правові титули). При цьому власником майна державних підприємств залишається держава, а майно комунальних підприємств продовжує перебувати у комунальній власності, адже ще за часів римського права утвердився постулат: у однієї речі може бути лише один власник [1, с. 102–111].

Як наголошує В.С. Щербина, обсяг повноважень державного підприємства щодо державного майна у будьякому разі має бути тією чи іншою мірою меншим, ніж у держави-власника, адже встановлення державному підприємству обсягу повноважень, належних державі як власнику, фактично означало б утрату державою контролю над своєю власністю, а можливо і втрату самого права власності на ввірене підприємству майно [2, с. 260–261]. Тому між правом власності і правом господарського відання є суттєва різниця. Якщо право власності існує незалежно від інших господарських прав і може обмежуватися лише законом, то право господарського відання по суті є похідним від права власності, оскільки саме власник наділяє створений ним суб'єкт господарювання певним майном. Якщо повноваження власника носять абсолютний характер, то суб'єкт права господарського відання істотно обмежений у здійсненні повноваження розпоряджатися певними видами майна, й може реалізувати таке повноваження виключно за згодою власника [3, с. 214]. Підприємство, майно якого закріплене за ним на праві господарського відання, залежить у вирішенні цілої низки питань від власника майна. Зокрема, воно не може безоплатно передавати належне йому майно іншим суб'єктам, відчувувати, передавати у заставу майнові об'єкти, які належать до основних фондів, здавати в оренду цілісні майнові комплекси структурних

одиниць і підрозділів таке підприємство має право тільки за попередньою згодою органу, до сфери управління якого воно належить, і, як правило, на конкурентних засадах, якщо інше не встановлено законом. Розпоряджатися в інший спосіб майном, яке належить до основних фондів, підприємство має право лише у межах повноважень та у спосіб, що передбачені ГК України та іншими законами. До того ж власник майна, закріпленого на праві господарського відання за суб'єктом підприємництва, здійснює контроль за використанням і збереженням належного йому майна безпосередньо або через уповноважений орган (зокрема, через призначення на посади керівників підприємств, затвердження стратегічних, фінансових, інвестиційних та інших планів, проведення моніторингу виробничої та фінансової діяльності підприємства тощо), не втручаючись в оперативно-господарську діяльність підприємства. Як слушно акцентовано у спеціальній літературі, право господарського відання відрізняється від права власності й тим, що підприємство може бути ліквідоване чи реорганізоване за рішенням власника майна або уповноваженого ним органу. У випадку державного підприємства право приймати рішення щодо його ліквідації чи реорганізації належить органу, який уповноважений створювати такі підприємства; отже власник майна матиме таке право, а підприємство – не матиме [2, с. 297]. Водночас сучасні дослідники зазначають, що право господарського відання породжене адміністративно-плановою економікою та монополією державної власності на засоби виробництва. Воно збереглося у чинному законодавстві з огляду на перехідний характер економіки та значну кількість державних і комунальних підприємств [2, с. 295], внаслідок чого його називають «недосконалою правовою конструкцією в умовах ринкової економіки», а саме державне підприємство – «квазівласником» [4, с. 519].

Ще більш обмеженим порівняно з правом власності та правом господарського відання є право оперативного управління майном. Відповідно до ч. 1 ст. 137 ГК України правом оперативного управління визнається речове право суб'єкта господарювання, який володіє, користується і розпоряджається

майном, закріпленим за ним власником (уповноваженим ним органом) для здійснення некомерційної господарської діяльності, у межах, встановлених ГК України та іншими законами, а також власником майна. Майно казенного підприємства закріплюється за ним на праві оперативного управління в обсязі, зазначеному в статуті підприємства; аналогічно на праві оперативного управління майно закріплюється за комунальними некомерційними підприємствами, а також за деякими іншими некомерційними суб'єктами господарювання. Зміст правомочностей суб'єкта права оперативного управління істотно вужчий, ніж у випадку права господарського відання [5, с. 212].

Власник майна, закріпленого на праві оперативного управління за суб'єктом господарювання, здійснює контроль за використанням і збереженням такого майна безпосередньо або через уповноважений ним орган. Проте межі управління майном з боку власника значно ширші – власник, наділяючи підприємство майном, визначає межі прав із використання цього майна і встановлює певну сукупність майнових повноважень підприємству. Щодо наданого йому майна підприємство діє самостійно, але власник має право вилучати у суб'єкта господарювання надлишкове майно, а також майно, яке не використовується у господарській діяльності або використовується не за призначенням [3, с. 215]. Фактично суб'єкти права оперативного управління володіють, користуються та розпоряджаються належним їх майном лише згідно з його призначенням і відповідно до мети фінансування з боку власника. Найбільше обмежені повноваження такого суб'єкта стосовно розпорядження майном: у нього немає права продати, обміняти чи здійснити інші подібні дії без згоди власника – держави чи територіальної громади в особі уповноважених органів. Як слушно зазначено у спеціальній літературі, правовий режим майна, яке використовується у сфері господарювання, за своїми титулами є ширшим від відповідного правового режиму, передбаченого ЦК України, оскільки, 98 № 1/2020 ♦ крім приватноправових елементів, ГК України регулює відносини у сфері державного та комунального господарювання, діяльність природних монополій, товариств змішаних форм

власності тощо, що потребує диференціації правових режимів закріплення майна за відповідними суб'єктами. Тому ГК України, крім такого абсолютного речового права як право власності, передбачає й інші речові права – право господарського відання та право оперативного управління. Повноваження власника майна є набагато ширшими, ніж повноваження суб'єкта права господарського відання та права оперативного управління, зокрема щодо розпорядження відповідним майном, а також контролю власника за його використанням [6, с. 172]. Слід зауважити, що багато вчених-господарників вважають існування права господарського відання та права оперативного управління недоцільним.

Таким чином, доцільною вбачається комплексна глибока й докорінна трансформація інститутів права господарського відання, права оперативного управління та права постійного землекористування як форм реалізації права державної та комунальної власності, механізмів закріплення державного / комунального майна за відповідними підприємствами у їх взаємозв'язку та взаємодії.

Література:

1. Підопригора О.А. Основи римського приватного права. Київ : Вища школа, 1995. 264 с.
2. Щербина В.С. Актуальні проблеми господарського права. Київ : Юрінком Інтер, 2012. 528 с.
3. Щербина В.С. Господарське право : підручник. 6-те вид., перероб. і допов. Київ : Юрінком Інтер, 2013. 640 с.
4. Шевченко Я.М. Цивільний кодекс України : наук.-практ. ком. Частина друга. Київ : Ін Юре, 2004. 896 с.
5. Вінник О.М. Господарське право : навч. посіб. 2-ге вид., змін. і допов. Київ : Правова єдність, 2008. 766 с.
6. Грудницька С.М. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України. Київ : ЦУЛ, 2016. 488 с.

Табачук Д.О.,
аспірант юридичного факультету Інституту управління,
технологій та права
Державного університету інфраструктури та технологій
м.Київ, Україна

Науковий керівник:
доктор юридичних наук, професор
в.о.завідувача кафедри
конституційного і адміністративного права,
юридичного факультету Інституту управління,
технологій та права
Державного університету інфраструктури та технологій
Безубов Дмитро Олександрович

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ В КОНТЕКСТІ СУДОВОЇ РЕФОРМИ УКРАЇНИ

Частиною 1 ст. 46 чинна Конституція від 28.06.1996 р. встановлює право громадян України на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з не залежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на державній службі України.

Після проголошення незалежності України розпочато створення національної системи соціального забезпечення населення.

Закладаються основи правової та нормативної бази соціального забезпечення населення, вироблено механізми, які, виходячи з реальних можливостей економіки, забезпечують дотримання державних гарантій щодо:

- реалізації прав громадян на працю та допомогу по безробіттю;
- оплати праці та мінімального розміру заробітної плати;

– підтримання життєвого рівня населення шляхом перегляду мінімальних розмірів основних соціальних гарантій в умовах зростання цін на споживчі товари і послуги;

– надання державної допомоги, пільг та інших видів соціальної підтримки малозабезпеченим громадянам і сім'ям, які виховують дітей;

– матеріального забезпечення у разі досягнення пенсійного віку, тимчасової чи постійної втрати працездатності, втрати годувальника тощо.

Реалізація та фінансування заходів чинної системи соціального забезпечення населення спираються переважно на державне управління і забезпечення. Це справляє враження їх безплатності, породжує утриманські настрої та вимоги збільшити видатки з бюджету на соціальні виплати.

За останні роки питома вага виплат на соціальні потреби у валовому національному продукті підвищилась майже вдвічі, що стало однією з причин незбалансованості державного бюджету, посилення інфляційних процесів.

Поглиблення економічної реформи, насамперед рівноправне існування різних форм власності, свобода підприємництва, вільний вибір виду зайнятості, лібералізація цін, урегулювання оплати праці через тарифні угоди створюють принципово нову соціально-економічну ситуацію та зумовлюють необхідність вироблення адекватного механізму соціального забезпечення населення [88], у тому числі й державних службовців.

Система соціального забезпечення населення повинна будуватися таким чином, щоб не породжувати зрівнялівки й утриманських настрої при розподілі та споживанні життєвих благ, не послаблювати дієвості мотивів і стимулів до праці, а створювати умови для їх найповнішого виявлення.

В основу реорганізації діючої системи соціального забезпечення необхідно покласти такі головні принципи:

1. Соціальне забезпечення поширюється тільки на громадян, які працюють за наймом, членів їх сімей та непрацездатних осіб.

На громадян, які самостійно забезпечують себе роботою, включаючи підприємців, осіб, зайнятих творчою діяльністю, членів кооперативів, фермерів поширюються лише ті соціальні гарантії, у фінансуванні яких вони беруть участь.

2. Диференційований підхід до різних соціально-демографічних груп населення залежно від ступеня їх економічної самостійності, працездатності, можливостей підвищення рівня матеріального добробуту.

В умовах ринкової економіки джерелом підвищення добробуту громадян має стати ефективна праця, трудова активність і підприємницька ініціатива. Тому для працездатної частини населення пріоритетне значення має захист основних прав у галузі праці в умовах різних форм власності та соціальне страхування на випадок втрати роботи, при досягненні пенсійного віку, тимчасовій чи постійній втраті працездатності.

Для непрацездатних громадян гарантується матеріальне забезпечення та соціальне обслуговування за рахунок соціального страхування і виплат з державного та місцевих бюджетів.

Як для працездатних, так і для непрацездатних громадян забезпечується диференційоване за групами населення підтримання рівня їх доходів в умовах інфляційних процесів.

3. Перерозподіл економічної відповідальності за реалізацію соціальних гарантій між державою, підприємствами та громадянами.

Держава має забезпечувати за рахунок бюджетних коштів лише мінімально гарантований рівень медичного, культурного, побутового та соціального обслуговування населення і, насамперед, найменш соціально захищених громадян. У зв'язку з роздержавленням і приватизацією житлово-комунального господарства, закладів освіти і культури соціальні гарантії громадян на послуги цих галузей визначатимуться відповідними актами законодавства.

4. Визначення рівня соціальних гарантій на підставі соціальних нормативів.

Найважливіші нормативи – рівень прожиткового мінімуму, мінімальні розміри заробітної плати і пенсій, а також розміри соціальної допомоги повинні затверджуватися державою.

5. Відповідність форм соціального забезпечення населення ступеню розвитку ринкових відносин в економіці.

Цим принципам найкраще відповідає система конкретних форм соціального забезпечення населення, що включає:

— матеріальне забезпечення шляхом соціального страхування в разі безробіття, тимчасової або постійної непрацездатності;

— соціальну допомогу непрацездатним і малозабезпеченим громадянам;

— підтримання рівня життя в умовах зростання споживчих цін;

— компенсації та пільги громадянам, які потерпіли від техногенно-екологічних і природних катастроф .

Згідно з Конституцією України, яка закріпила право громадян на соціальне забезпечення у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з не залежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом, здійснюються виплати за рахунок коштів загальнообов'язкового державного соціального страхування, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення.

На нашу думку, термін «соціальне забезпечення» повинен застосовуватися для діючих службовців, а термін «соціальний захист» повинен застосовуватися до службовців, що втратили спроможність самостійно забезпечувати себе та свою сім'ю на належному рівні в результаті виконання ними своїх повноважень.

МАТЕРІАЛИ

**Всеукраїнської науково-практичної конференції для
студентів та аспірантів**

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ НАУКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

28 жовтня 2021 року

Формат 148×210 мм. Гарнітура Times New Roman.

Папір офсетний. Друк цифровий.

Умов.-друк. арк. 17,10

Тираж 100 примірників.

АДРЕСА:

Україна, 04211, м. Київ, проспект Героїв Сталінграда, 2

Юридичний факультет

тел. (044) 482-51-34

(097) 299-42-13

www.jurist.net.ua